ЗЫШЬХА ЗИАС ЕИХЫМСЫҨЬУА

Владимир Анқәаб изкны

астатиақәа
арецензиақәа
агәалашәарақәа

Аҟәа
Апҳәынҭшәҟәтыжьырҭа
2019

УДК 82-94
ББК 83.3(5Абх)-8
Ан 59

Еиқәдыршәеит
Ахра Анқәаб, Лиудмила Хьыбба

Зышьха ҙиас еихымсыҧуа

Ан 59 Владимир Анқәаб изкны: астатиақәа, арецензиақәа, агәалашәарақәа. – Аҟәа : Аԥҳәыҥшәҟәтыжьырҭа, 2019. – 208 д.

Г/Р 978-5-122-39-08018

Ашәҟәы еиднакылоит иаалырҟьаны зыԥсҭазаара иалҵыз апоет – апатриот, аҵарауаѡ, аҿар рымѡақәҵаѡ Владимир Платониԥа Анқәаб изгәакьаз иѡызцәа ашәҟәыѡѡцәеи, аус ицызуаз аҵарауааи, ауаѡреи Аԥсуареи злиааҙоз абиԥарақәа рхаҭарнакцәеи ргәалашәарақәа, уи ихаҭара ргәынкылараҿы ишаанхаз, ирҿиара ахцәажәара иазку русумҭақәа.

УДК 82-94
ББК 83.3(5Абх)-8

© Аиқәыршәаѡцәа, 2019
© Аԥҳәыҥшәҟәтыжьырҭа, 2019

Шь. Царгәыш
ААУ апрофессор

РАԥХЬАТӘИ АШЬАҨА[1]

Уажә ааигәа Аԥхәынҭшәҟәтыжьырҭаҧы иҭыҵит Вл. Анқәаб иажәеинраалақәа реизга, «Сышьха ʒиас». Иара убри ала ауп уи раԥхьаʒа аԥхьаѡцәа рҧаԥхьа поет ҳасабла ацәажәара дызлалагазгьы.

Ари ажәеинраалақәа реизга злаатуа ажәеинраала «Сышьха ʒиас», зымѡа ҭбааy, зымѡа нагоy, иахьеи уахеи изызҳауа апоетҧа ишәҟәы иаԥхьажәоуп, насгьы уи Аԥсны иазкуп. Апоет дахьиз Аԥсны аҭоурых акырʒа ишҵаулоу атәы иҳәоит ашьха ʒиас инаҧырԥшны абас:

Мап, уажәакәым уи анҧыха,
Хаҳәи шьанҵеи зегь ԥыххаа,
Абахә, ацаҟь наҟ еиѡыхаа,
Илнахижьҭеи амѡа ҭгәыхаа,
Мап, уажәакәым, акырҵуеит,
Сышьха ʒиас ԥхьа ицауеит...

Автор ибзианы идыруеит Аԥсны зықәшәақәахьоy, уи иахнагақәахьоy ртәы. Ашьха ʒиас дахцәажәо уи илшеит ақәылаѡ-аимҵәаѡ изы алакҭа зеиԥшроy, алеишәацәгьара иамоy, аҕа иҧаԥхьа ахы ларҟәны ишымгыло атәы аарԥшра абарҭ ажәақәа рыла:

Амш аныцәгьоy, анаатә анасуа,
Игәрымуа, ииуа, игҧыԥа-гҧасуа,
Аԥьқәаҵәҟьагьы ыҵҳәаны ирыгәҭасуа,
Ирбылгьо, икыдҟьо ауп ишымѡасуа,
Усҟан қәыԥьмоуп, имлашьуп,
Алакҭаҵәҟьагьы хәашьуп...

Аха абас ианыҟоy аамҭазгьы автор идыруеит зегьы рҧы уи алакҭа шыцәгьам, усҟангьы ҭынч изыхәлаччо шыҟоy, урҭ агәкыра шырнаҭо. Апоет «Сышьха ʒиас» аҟны иҳәоит, Аԥсны наʒаʒа

[1] Аж. «Алашара», 1958, № 5. Ад. 99–101

иҳәынҷаны дарбанзаалак қәылаԥык ишизымго, еснагь ԥхьаҟа ацара ишаҷу, ишышәҭыкакаҷуа, егьырҭ асоветтә республикақәа ирылагыланы. Ажәеинраала анҵәамҭаҷы дақәшәаны иҳәоит автор, адунеи аԥсҭазаара агәеисра аҽақәыршәа, уи иатәу махәҭакны ишыҟоу иԥсадгьыл Аԥсны:

Амшын ду аилашраҷ џьара,
Хәҭакны иалалоит иара...

Бзиа иибо дахьиз итәыла ҷацә Аԥсны иамоу ахатә ҟазшьақәа ацәмырӡкәа, автор илшеит уи ашәа азҳәара: «Иуасҳәоит иҵабуп!» ажәеинраалаҷы автор гәадурала дахцәажәоит ихатәы бызшәа, уи иахьа аҷиара ишаҷу, уи иамоу ақәҷиара Акоммунисттә партиа ишабзоуроу.

Схатәы бызшәа, избоит ушҷиауа иахьа,
Аинститут аҷгьы иаламгеи уара уҵаԥхьа!
Ҳара ҳпартиа, уара уҷаԥхьа суалаз сыкәпаԥуп,
Ҳастудентцәа зегь рыхьӡала иуасҳәоит: иҵабуп!

Аԥсынтәылаҷтәи ааглыхра азырҳала иаҷу амахәҷақәа ирылибаауеит апоет аԥсуа имахәҷа ғәгәа:

Иҵәахны иамоуп амал беиа:
Аразны, ахьы кәеицеиуа,
Аха раԥхьа Аԥсны ахацә
Игәарҭан иҵырхуеит арацәа.
Арацәа ахьыҵоу адгьыл аҵа
Амԥа неигоит афырхаҵа.
Уи изеиԥшроу ала ицашьа
Ахьгьы дазнеиуеит уаҵәашьҭахь.

Автор Москва абџьар палата иибаз атәы изеиҭаҳәом; аԥшӡара, абеиара, аҟазара уҳәа, аха изеиҭамго ицәыхьанҭоуп уи ҟазҵаз, зыԥхӡы иалҵыз рџьа азхәыцра. Абар уи ажәеинраалаҷ ииҳәауа:

Миллион хаҳә анҭеиԥсоз аҟаза дтәаны,
Миллионԥыла инымҵәози аџьажәлар млашьуа.

Владимир Анқәаб илшеит, ажәеизадала акәымкәа, ажәа еилыԥшаахла сахьаркырала абзиабаратә жәеинраалақәа рапҵара.

Аҳәы иаакылкааны бзиабарак иоур ҟалоит аԥсҭазааразҿы, аха уи ажәа мыцхә ахиҳәаар иаҳнаҵозеи? Амыцхә мыцхәуп ианакәзаалак. Аха ҳара зѡымҵа ҳахцәажәо автор уи дырны, иҟоу шыҟоу дазнеиуеит, аԥсҭазаара ишианаҳәаҵәҟьо иѡуеит. Абар, «Са банызба уи уажәакәым» ҳәа хыс измоу ажәеинраалаҿ апоет ииѡуа:

Са банызба уи уажәакәым,
Аха ари ҟалеит.
Иахьа абраҟа бара аԥҳәызба
Сгәы ба бахь ицеит.

Абас ибзианы иқәҿиаз, иара иҟазшьа, иҳалалра зныпшуа акоуп ажәеинраала «Иҟәандашьшьыраҳа сыкәа иҵалоз». Араҟа автор ашәҵыш хырхәаны иԥылоит, аха иара дымѡасѡуп, иҿихуам, баша аѡызцәа ирԥирхом. Ари ажәеинраалаҿ ашәҵыш зыдкыло аҳҷаб лоуп, зҿара еинҵәыло, уи дылгәаԥхеит автор, аха уи ихы иархәаны лҿара ашәҵ агәылиԥаауам, иԥсы цәгьаханы. Иара иҳәан еиԥш, «дымѡасѡуп», уи иҵахуп лгәахәтәы дахьҳарц, мышгашақә дылԥырхагам, уи дуаѡуп. Аԥсҭазааразҿы ирацәаны иҟало иеиԥшуп ажәеинраала «Мап». Ԥшҳак иахьа дызбеит ҳәа, леилаҳара иаԥсам, лыԥшҳара иаҵоу агәаҷь узымдыруазар.

Апоет ибзиаҵәҟьаны илшоит иҳәарц иназқәикыз атәы исахьаркны аҳәара, ус уаѡ ихамышҵуа сахьоуп автор аҳсара зирҵоз аҳҷаб лыҳбахә ахьиҳәо. Уи инапаҿы дыҟоуп аҳсашьа ахьынҳалҵо, аха ианылҵа дицәцеит димпытҵәраан хара. Уи атәы иҳәоит абас:

Дыхьѡежь ҟәырҷалахха снапаҿы дызбом,
Даѡызаха ажәҵыс, амҵәыжәѡа зауз,
Дцеит уи сгәы амца ажәҵа,
Имырцәа – ишакыз.

Поезиа ажәала еиқәыршәо, ажәамаана «Аԥьи али» аҟны иахьа сыҷәҷәоуп ҳәа зыҿзырԥагьо егьырҵ рылша атәазымбо ауаа ҿаԥиҿуеит автор:

Иахьа сыҷәҷәоуп ҳәа унагыла,
Уқьышә дықәумҵан угәыла.
Мамзар ускаҿ, ԥьа шәеиқәшәап,
Уеиҳа илшар уҧхашьап.

Ажәеинраалақәа рнаҩс абри ашәҟәы ианып ҩ-балладаки, ҩ-поемаки. Абаллада «Гәында» аҿы автор иааирԥшуеит ахыбаара иахылҿиааруа аус бааԥсы атәы. Ҷыма дшыҟаз, лаҳәшьеитҵбы Гәында дырҳәеит, аха аԥсуара ҵас гәаҭо, Гәында Ҷыма дылзыԥшын. Аха Ҷыма ахыбаара деиҷрыжәжәо даман иқәын, лаҳәшьа лҭархара дазнакуан, ларгьы уи цәгьа илымбо дҟалахьан. Иагьақәылкит лаҳәшьа дҭарханы «лымаҳә» диццарц лара. Абар уи ахьылгәаҷуа аҭып абалладаҿ ишҳәо:

Ацәқәырԥ ыԥуа аԥаҩ икҿасуан,
Уажә иаҳа аҿарҷьит.
Ҷыма лҿеибыҭа длыгәҭасит...
Лаҳәшьа дылгәаҷьит.

Ажәытәуаа ишырҳәо еиԥш, «азҩа зыршыз иан дицәагеит ҳәа», Ҷыма илуз ацәгьара лара дахьнархәит. Ишыҟала здырхуада, Гәында махәык дахьынҳалан, лыԥсы еиқәхеит. Абар уи Ҷыма дшылбаз атәы:

...Ассир, аҭәаҵла ашьапаҿы,
Шьыма дидгылоуп дзыгәҭасыз,
Гәында, иччо лхаҿы.
Шыжь мырхәага ацыԥхь иахылгаз?
Рыкәӷӷон дара.
Абзиабара аҙ иазымгаз
Иаҭахыушәа арԥхара.

Хыбаарала заҳәшьа лҭархара згәаҷьыз Ҷыма автор длыкәзбоит, дҿаԥиҿуеит. Араҟа ақьиара, абзиабара иаша аиааира агоит, ахәынгара, ацәгьахәыцра аҵахоит.

Дәарыԥшь угыланы, аҩада ашьхарахь уанԥшлак, иубартоуп хра дук агәҭаҿы аԥҳәыс хьанҵа лсахьа аманы хаҳә қәацәк шаҿагылоу. Убри атәы ауп автор зыҙбахә иҳәо, иара иҳәан еиԥш, жәлары ирҳәамҭоу, ҳара ҳзы иҳамҭоу абаллада «Аԥҳәыс хьанҵа дахьаҿагылоу». «Ахацәа ныртҵааны, аҳәса еидцала, анкьаҙа зны, ахра иаҿацала иргон итҟәаны». Аха урҭ рыԥсадгьыл азаагылараз иҟарҵоз атәы азы автор иҩуеит: «Ҳабацои, ҳабацои? Ҳаԥсадгьыл ааныжь?» – абас рҳәон еижәҵа инарцоз, нас хыла ахра рҿарҭон, ртәыла ақәҵра рзымгәаҷуа. Аԥҳәыс хьанҵа дан-

гәаҟза «леиҳа зымчыз», дрыҳәеит абас: «О, Анцәа! Ԥаимбар ду сацрумган Аԥсны, сазныжь сыԥсадгьыл ма схаҳәаны!». Убысҟан уи дзыҳәаз ҟалеит ҳәа, дхаҳәаны уа даанхеит ҳәа аҳәоит абаллада. Еиҭаҳҳәарым, аԥсуаа рыдгьыл ныжьны ацаратцкыс, аԥсра еиҧьашьаны ишаԥылоз аанарԥшуеит ари.

Темала «Цгәырпа акәара» амцхаҵара аԥыхра, уи аҽаԥҽера ауп изызку. Цгәырпа акәара ԥьныш ҭыԥуп ҳәа рҳәалон. Такәын иԥьма аԥеи иареи уа ианицәырга агәра хаиҵазеит уи. Аха ҽнак акыр ҵхьаны, Куҭиа еисарак аҵыхәала Ҭакәын иԥьма шицәигаз игәаҧьуеит иаҳәара, убри нахыс еилкаахоит Цгәырпа акәараз амцхаҵара иахҟьаны ирҳәоз шиашамыз.

Абри ашәҟәы иануп поемак «Акаска» ҳәа хыс иаманы, ашахтатә усура иазку атемала иҩу. Иара уи атәы ҳлитература҆ҽы имаԥны иҳамоуп, аха имаԥны иахьҳамоу азакәым ари пату ззаԥҳәҵатәу, ари ахәшьара бзиа ззаҭатәу иара ахаҭа абзиарала ауп.

«Ауаҩы иитаху, дыззыҳаҵ-ҳаҵауа атәы уи иаҳа ибзианы идыруеит, иаҳа ибзианы иидырз уи еиҧьынгьы аҩымҵа ианирԥшуеит» ҳәа иҳәон В. Г. Белински. Апоет Вл. Анԥәаб иагьа уаҩы дизымдырӡозаргьы, уи «Акаска» иаԥхьаз еилимкаар залшом, иара ихаҭа ашахта аус шҵеиухьоу, уи бзианы ишидыруа, уа иԥхӡы шкаҭәахьоу. Абри апоема҆ҽы уаҩы ибла ихымҵуа асахьа ҭихуеит ашахта аҩнуҵҟа аҟазаашьа зеиԥшроу, уатәи аус еилашыра шыҟоу:

Ԥьа ладароуп,
Ԥьа ҩадароуп,
Иашарҵоуп ԥьара.
Ԥьа схы сҩахоит,
Ԥьа слаҟәыхуеит,
Сҳәазоит ҽаԥьара.
Ԥьара хбароуп,
Ԥьара бааӡароуп,
Иалыҵәҵәоит ацәыкәбар...

Абас ашахта аҵа ҳҭарԥшуа, амццакраз, ашьҭаҟьаҭасразы ихаҭа ихьыз аԥышәа инаҭаз ала автор дҳабжьо ус иҩуеит: «Уҭаҟьаҭасыр угәы уаԥасыр... Умкаҳа узцом хара».

Автор қәыԥш ҳзыхцәажәо ибызшәа цқьоуп, еилацалоуп. Иаҭахым ажәа игәи҆еанӡамкәа арифмаз иамхаҩуам, иара убри

ауп еиҳараҙак ихатә бжьы изҭаз. Амала џьара-џьара аццакра иахҟьаны, аԥхьаѡ хшыѡзышьҭра ду аимҭар изеилымкаартәы, мамзаргьы гхоуп ҳәа ишьартәы иахьыҟакәоу ыҟоуп. Иаҳҳәап, «Аԥҳәыс хьанҵа дахьаҽагылоу» аҽы иѡуеит:

Аҳәса еидцала
Анкьаҙа зны,
Ахра иаҽацала
Иргон итҟәаны.

Раԥхьаҵәҟьа уаѡ игәы иаанагар алшоит, аҳәсақәа рымацара иабаҟаз, ахацәа рхабарк ыҟаҙамкәа ҳәа, аха аԥхьаҟа иара абри абаллада аԥхьажәа иаҳәо:

«Ахацәа ныртцәа,
Ҭаҳмадеи ҷкәынеи,
Рыԥсадгьыл иахца,
Ицахьаз ирыма шаҟантәы?..

Уаназхәыцлак иуеилнаркаауеит, ахацәа нмыртцәакәа иҵҟәаны ргара шуадаѡыз, насгьы иргаҙаргьы бзиарак шыҟарымҵоз, убри азоуп ахацәа ныртцәаны, аҳәса ахра изкыдырцалазгьы. Ахацәа рныртцәара уи ҟалоит абалладаҿ, абри азы уи гәыбԥан ҳазиҵом, амала еиԥьын, ҳәарада, иҵегьгьы еилгазар. Иара убас абри ашәҟәы иану ажәеинраалақәа рҿы иҟоуп, изааҙарызеи, имаҷзаргьы ажәеизадала иѡу. Иаҳҳәап, ажәеинраала «Акомбаин «Донбасс». Ицәышуп егьырҵ рылымкаа. Иҟоуп дырѡегьых гха ссақәак, иаҳҳәап: аԥҳәыс хьанҵа ақәылаѡцәа дрыма ианцоз асахьа ахьҭихуа иѡуеит:

Иақәпапа ашышкамс
Ианыркуа еиԥш аҟанҷ,
Днаргон илыхуа,
Дахарԥало абԥанҷ...

Ара иҟоу аиҿырԥшра ахаҵа бзиоуп, аха ақәылаѡгьы ашышкамс иадкылара ахьынҙахәҵоу ҳаздыруам, дара рырацәара иазикзаргьы.

Апоема «Акаска» аҽы акаска акәасқьахь ааишьас иамоу аадыруазар цәгьамызт, уи ашахта иҵыганы изларымҵиуа ала.

Апоет-ҿа Вл. Анқәаб еиҳараʒак пату злаиқәуҵаша иҽымҵа иаҵоу амораль ахьыҕәҕәоу азоуп. Уи ауаҽы иааʒара иазкуп: абааӈсы ацәымҕхара, абзиа пату ақәҵара, апатриотра, ахгәаҵара – абарҵ аҟазшьақәа рнубаалоит апоет иажәеинраалақәа. Вл. Анқәаб иажәақәа ҵаруп, иӈьбароуп, аха раӈхьара мариоуп, насгьы ари имоу ахатә шәага-зага зхатәы бжьы змоу поетны дҟанаҵоит. Ирифмақәа бзиоуп, еихышәшәо ицоит, абжь-ҿаца рхоуп. Аӈхьаҽцәа ҳазыӈшуп уи апоет-ҿа ақәҿиарақәа изеиҕьашьауа ирышьҵанеиуа аҽымҵақәа ҳаиҵап ҳәа.

Шамил Ӈлиа
апоет

ГӘЫЛА ИРӈХОУ АПОЕЗИА[2]

Ихатәы бжьы иманы, апоезиа ашҵа дҵалеит апоет Владимир Анқәаб. Уи ипоезиатә рҿиамҵақәа ирҳәоит апоет иқәҿиарақәа шмаҷишьо, урҵ рҟны даанымҿасуа, аӈсҵазаара дагәылаланы ӈхьаҟа ацара шиҵаху. Апоет иҵахуп шьала-дала дызмадоу ижәлари иӈсадгьыли ирыхәаша аҟаҵара. Ианаҵаху аамҵазы дазхиоуп игәы шапшапуа, имыцәо, ижәлари иӈсадгьыли ирзикырц.

«Вл. Анқәаб дшыхәыҷыз иани иаби ицәыʒит, иара ихала цхырааҽ ҕәҕәак димаʒамкәа аӈсҵазаара амҽа дазкылсит» ҳәа аҳәоит ипоезиатә рҿиамҵақәа еидызкыло ашәҟәы «Сыбзиабара» (1964) ахьаауртуа аӈхьажәаҿы. Уи анра изуа, акәа дҵаршәны дзааʒаз иӈсадгьыл абзиабара ҵыхәаӈҵәарак амаʒам. Уи лымкаала дахʒыʒаауеит, бзиа ибоит, ахьаа ихьаауп, агәырҕьара игәырҕьароуп. Убри азоуп, ҳазлацәажәо ашәҟәы аҟны еиӈш, егьырҵ иҽымҵақәа рҟынгьы аӈсадгьыл абзиабара, апатриотизмра ирызку аҽымҵа шьахәқәа иреиҳау аҵыӈ зааныркыло. Шаҟа гәыла ирӈхоузеи арҵ ажәақәа:

Бзиа избоит сара Аӈсны,
Сыӈсадгьылоуп, насгьы
Сызҳаит сан дсымамкәа, –
Убри сан лцынхәрасгьы…
«Бзиа избоит сара Аӈсны»

[2] Аж. «Алашара», 1965, № 1. Ад. 97–99

Ауаҩытәыҩса иара ихәышҭаара, иара иҧсадгьыл зегьы реиҳа бзиа ибозароуп. Уи аҧсабара иазакәануп. Зхатәы зҭахым, даҽаӡә итәы иҭахны бзиарак изазуӡом.

Иҟоуп шьоукы-шьоукы – иҟәазу чынки, итатоу ҭыҧ ҧхаки рзыҳәан мацара зыҧсадгьыл зҭаху, анакәымха, инаґраҧаланы, инаґрысны ицо. Ас иҟоу анамысдақәа дырҽагыланы, ргыгшәыг хаҽсахьақәа аарҧшуа иҽаҧиҽуеит апоет. Апоет Аҧсны зиҭахыу, ачыни, аҭыҧи, амали, ма аҧшӡареи рзы акәым. Уи иуалҧшьаны иҧхьаӡоит, дагьазықәҧоит – ихатә ҷьабаала ижәлар ирыхәаша, ирзеиґьхаша акы аҟаҵара. Вл. Анқәаб ибзиаҵәҟьаны идыруеит ахәыҷы аду шахылҵуа, уи иҭахым баша инкаҳаны аҧсра. Иҭахуп, дагьазҟазоуп ацәгьа-мыцәгьа аҧырҟәҟәаара, абзиа аҭыгара: «Сиит сара араҟа, сгәы сыҧсы иара иатәуп» – иҳәоит иҧсадгьыл азы.

Вл. Анқәаб ипоезиа ыҟам инеибанеиҧшны еиқәышьшьы, ма ихьшәашәаӡа. Уи ипоезиа амцабз алҟьауа ауп дацраланы ишиҩуа. Иҭбаауп апоет ипоезиатә хәыцрақәа рымҽхак. Дырзҽлымҳауп аҧсҭазаараҽ иҟало-иныло ахҭысқәа. Дацныҟәоит иара аҧсҭазаара ахаҭа. Иҭахуп ауаҩы аҧсҭазаара даҵамхарц. Аҧсҭазаара зымҽхак инеиуа рымҩа уаҧырахар, аҽышьхәа уадыргоит акәымзар, иузынкылом. Апоет шьахәла ихы иаирхәоит аҧсуа қьабз бзиақәа, иара убри ауп ипоезиа амилаҭ цәа ахазҵогьы. Апоет ихала, иара ила иҳәом абжьагажәа, игәаанагара, ихәыцрақәа ааирҧшуеит аҭаҳмада Гыд ила (ажәеинраала «Аҭаҳмада Гыд иабжьагажәа» аҟны). Ари ажәеинраала ҟаҵоуп аҭаҳмада дцәажәаҵәҟьошәа, аҭаҳмада ицәа ахаҵаны, аха иубоит иуаҳауеит апоет ибжьы, иҟазшьа. Иара убас ауп ишҩу «Ҽаанбзиала шәгәырґьо шәнеилааит» захьӡу ажәеинраала.

Апоезиа ианубаалозароуп апоет иҟазшьа, иақәыршәаны иҟоу-иану иара ихатә знеишьа, ииашара. Апоезиа аиаша аҳәозароуп, аха аҧсҭазаара аиаша апоезиа иаиашахарцаз ухы иаурхәо ауп аус злоу. Ҳәарас иаҭахузеи, аиашақәа ҩба зыҟалом, иашак ауп иҟоу, аха аиаша иҟоу шыҟоу мацара поезиахом. Апоезиаҽ иалалозароуп иара ахатәы. Аҧсҭазаара шыҟоу аарҧшуа апоезиа цқьа ҽиозароуп иҟоу-иану апоет ихатәы знеишьала. Аҧсҭазаара амахәҭақәа рацәоуп, урҭ апоет ирҭоит амҽхак, идырҭбаауеит итематика. Аха апоет иибо иаҳауа зегьы шыҟаҵәҟьоу изыҩуеит ҳәа далагар, апоетрахь

дзыҟалом. Апоет ибла ҭарызароуп, иабозароуп зегьы, аха баша ибаны, иибаз аиҭаҳәара ѡра-ԥара днанашьҭуам. Уи зпоезиахом асахьаркыратә хшыѡҭак аманы афантастикатә рҽиара анацымла. Апоет амреи Кремльтәи аеҵәеи еидикылоит. Ииашоуп, аха уи аиашара ааирԥшуеит исахьаркыроу поезиатә цәаныррала. Амра адунеи иазеиԥшуп, аха асоциалтә ҭагылазаашьа иахҟьаны ԥьоукы амра ԥхара дара рзыҳәа хаара амаҳам, баша рцәа абылуеит акәымзар. Амра ҳара ҳаҟны даҽа ҷыдарак аманы иауцәыртҳуа, аха Кремльтәи аеҵәа иаланаҵоит аҷыдара акәымзар. Кремльтәи аеҵәа амилаҵқәа зегьы ирнаҵоит ҳәаа змам агәыҕра, ирыланаҵоит амч, ирыԥхьоит ахақәиҭрахь, ақәԥарахь. Ари атема ҷыцым, аха атема ишьҭихыз аарԥшышьала иҟалеит атемагьы ҷыцушәа, уи зызҳәоу аҟазароуп. Ажәеинраала «Амреи Кремльтәи аеҵәеи» ҭакылеи, идеиалеи, формалеи ишьахәу ажәеинраалоуп Кремльтәи аеҵәоуп Конготәи апатриотгьы агәыҕра изҭо, уи ауп мшәарыда аҕьараҳәа ибжьы ѡеиҵыхны дзырцәажәо. Избанзар уи идыруеит дышиашоу, аиаша атәы шылнаго. Идыруеит дзақәԥаша, дзыдгылаша. Ажәеинраала «Конго апатриот ибжьы» аҟны автор илиршеит ахақәиҭраз иқәпо ауаѡыцқьа ихаҷсахьа аарԥшра. Апатриот аԥьажәлар дрыԥхьоит ршьа рылзыцәцәаауа ахәымгақәа рҷагыларахь рақәԥарахь. Апатриот иѡызцәа дрыԥхьо иҳәоит:

Ҳаиҭиуеит иаҳхапапаз бзиа данумба,
Ҭыԥк азы дуҕрагыла дтәауеит ҽырԥхара,
Дабаҟоу ҳхақәиҭра афырхаҵа ҳ-Лумумба,
Дхәыҵагәа, иааисуа изхарада ишьра?

Ус иҳәоит алада:

Сыжәлантәуп ҳәа уи са сидгылоит угәамхәын,
Амца икы дбылуазаргьы сѡахом снапы.

Араҟа амца рыцрамзар, (хыхь дызлацәажәо ахәымгақәа) ирыцреиҵозароуп акәымзар, ирыцразар сѡахом снапы ҳәа иихәо зхәарҭоузеи! Уи иҳәоит: «Ас ицаҳарц» шизымчҳауа, «Са исычҳаргьы, аиаша уа уҷаԥхьа иаухырхәо» ҳәа, аха аиаша ахала иалшауеи, аиашазы умықәԥар.

Апоет иажәеинраала «Абри уареи сареи бызшәакоуп иаҳҳәо» (адаҟьа 56) аҟны ибзианы иҳәоит бызшәак ахьеицырҳәо азы мацарагьы ҳаҵыр иқәиҵарц шиҵаху, аха ҳаҵырқәҵара дшаԥсам. Уи имѡаԥиго аиҵаҟәаҟәарақәа шизымҵәахуа, ишдыру ааирԥшуеит автор поезиа бызшәала.

Апоет иҳәоит, дахьцалакгьы «адерд» шишьҭоу (адаҟьа 59), акы дацәцар, даҽеак шцәыртцуа, аха «ацәгьеи абзиеи рышьхәа еивҵоуп», уи азоуп урҭ реимак-еиҷакгьы зыҟоу, аимак аҟноуп аиаша аиааира ахьаго. Ус акәымкәа, зегьы еиҟараны ибзиазар, усҟан апоет игәы амца усҟак изацраломызт. Автор ихаҵагьы иҳәоит уи ус шакәу ажәеинраала, «Умгәырѡан сѡыза» (адаҟьа 54) аҟны:

Иарбан шәышқәсоу, исаҳәи,
Ахатәы гәаҵәажәпа данымиз?
Иарбан дгьылҷацәу, исаҳәи,
Ахатәы еилымга дызнымыз?

Аха урҭ зегьы аѡнахуеит аамҵа. Урҭ рыҟазаара ауаѡы иаҳа илнахуеит ауаѡра, даҙрыжәуеит, дарлахҷыхуеит. Апоет азалымдыррақәа иибо-иаҳауа, аиашамрақәа игәы идырхьуеит, игәаҵанҙа инеиуеит. Ажәеинраала, «Ҳаи, шьыри...» аҟны автор ҟаимаҵла иааирԥшуеит, иара ихатәы ҟазшьа, игәеилгара. Аха асоуп сшыҟоу мҳәаҙакәа, иҳәоуп иаарҳәны азалымдарақәа, аиашамрақәа дырхыччоит, исахьарку поезиатә ажәала. Шаҟа ибзианы иҳәоузеи, шаҟа апоезиа рыҵоузеи ажәеинраалақәа: «Амаҵ», «Анхамѡа араҙкы», «Расим Ажьиба игәаларшәара иазку...»

Иажәақәа маҷк ирацәазаргьы, аиҷырԥшрақәа харҟьацәазаргьы, – уи зыхҟьо сгәанала мыцхә бзиабарала иахьѡыу акәхап, ибзиоуп Д. Гәлиа, И. Папасҷьыр, Л. Лабахәуа ирызку ажәеинраалақәа.

Вл. Анҧәаб илшауеит ибзиоу шыбзиоу, ицәгьоу шыцәгьоу, рсахьа аҵыхра. Џьара-џьара, еиҳараҙак ацәгьа убыс ицәгьоу, еиқәаҵәоу шәыга мацарала дахцәажәоит. Ажәеинраала «Ауаѡы дыԥсит, аха...» атема иѡтәу темоуп, аха аѡышьа иагьакуп, иагьыѡбоуп. Ара ишыҟоу еиԥш игәхыршәаганы, ус џьара иҟалаҙазаргьы, уи алитература алагалара иаԥсам ҳәа ҳгәы иаанагоит. Амилаҵ рҵас ас ажәеинраалак аҟны ацәа лахыхны аиҵакра залшом. Аԥсы имѡаԥгара аԥсуаа раҟара пату ақәҵаны имѡаԥызгода. Уи асовет шәҟәыѡѡы А. Первенцев шаҟа ибзиа-

ны иазгәеиҭазеи А. Аҩзба иҧсыжра амҩаҧгара иазкны иаҧиҭаз аҩымҭа аҟны.

Ауаҩреи аиашареи рзықәпаҩ апоет Вл. Анқәаб исиужеттә жәеинраалақәа ҽацаҳа, иҧьбараҳа, уаҩы игәы иаахәаратәы иҟоуп.

Имцымзаап, абзиабара иаратәы ҟанаҵоит ҳәа ирҳәо! Ауаҩы иагьа ҟазшьа мкьыкь имазаргьы, абзиабара аҽаҧхьа дҟалозаап драқьҭауа, дгәабзыҕуа! Арҭ алирикатә жәеинраала бзиақәа иабарылашәеи уҳәартә ирылоуп парнографиала иҩу ажәеинраалақәак. Урҭ ируакуп «Бзиа избоит уаха санышьҭалаша». Уи ирхәмаршәа иҳәоуп, аха агәыцә хадара азыҟаҵом. «Аҳҕабцәа арахь иҧшуан» (адаҟьа 41) ажәеинраала ибзианы далагоит, аха нас дахьагауа ауп уаҩ изеилымкаауа. Иҧенџьыр илиааз иҵла џарџар азы мацара уахь аҳә дхало дыҟоума! Еилкаам, насгьы абзиабара цқьа аланы иҟам ажәеинраала «Пхыҳҵас иниас ишҧаца» (адаҟьа 40). Абзиабара цқьа уи ашықәсқәа аҵанарҳуеит, аҧкәынра абыргра ҳәа амаҳам. Насгьы иҳәоит:

«Сгәы-сыҧсы зысташа бдырра
Усҟан аамҭала саҟәыҵт.

Аха дагьалгоит иманшәалам ацәаҳәала:

Еҳ, бсықәшәар иауазишь бара!

Ари ацәаҳәа зызку данычкәыназтәи ауп. Ихаам, иҧшҳам.

Быхцәы бырфын рҿеы банҩаха,
Нас ибнымаало закәызеи! –

ҳәа иҳәоит, аха «нас ибнымаало» ҳәа дызҽу арбану? Араҟа ицәгьамкәа иҵихуеит аҳҕаб лсахьа, аха иара ихаҭа дхызхыз, уи арбану ҳәа дазҵааyeит абас:

Аха иарбан нас лымкаала,
сара сытҟәаны сызкузеи!

Ибзианы, насгьы аиҽырҧшра шьахәқәа аҭаны иҩуп «Бҧышәырччала» ажәеинраала, ажәа хьанҭақәак алазаргьы иаҧырхагамкәа. Иара убас ибзиоуп «Шьыри, суада иҩнаҷҷонда» ажәеинраала.

Вл. Анқәаб иаарылукаартә иқәҽиауа ажанрқәа ируакуп абалладақәа. Ари ашәҟәы иану абалладақәа азкуп, ҟазарылагьы иаарԥшуп аԥсадгьыл абзиабара, аиашара, ауаҩра. Абаллада «Аԥхьарца» ҭак ду змоу, хәыцра рацәа узҭо рҽиамҭоуп. Аиаҭым Кьагәеи уи иԥхьарцеи рыла иаарԥшуп ԥсыуа ихамшҭуа атрагедиа ду амҳаԥьырра агәаҟра ду Аԥсны иахысыз атәы. Амҳаԥьырқәа рцара мамеиқәараны ирныԥшуеит ашьхақәа, арҩашқәа, ашәаԥыԥьаԥқәа уҳәа аԥсабара зегьы неидкыланы. Урҭ рсахьа ҭихуеит уаҩы илаԥш иаатцашәо, насгьы изхиҳәаауеи, дара рсахьа ҭыхшьа рҭагылазаашьа аԥхьаҩ агәра игартә иҟаҵоуп. Кьагәа иԥсы злаз, инапала иҟаиҵаз иԥхьарца амҳаԥьырра данцоз иаанижьит сыԥсадгьыл аиаҭымра аумырхьын ҳәа. Автор аиаҭым Кьагәеи аԥхьарцеи рыла, имыруадаҩцәакәа, аха амҳаԥьырра зыхҟьаз агәра угартә иманшәаланы иҟаҵоуп. Аԥхьарца Кьагәа иԥхьоит иԥсадгьыл ахь игәыҭшьаагаха:

Шәаанымхан атәым дгьыл шәанааланы,
Шәыԥсадгьыл ахь, Аԥсныҟа шәгьежьы!

Кьагәа дхынҳәит Аԥсныҟа ахақәиҭратә хысрақәа анеиқәтәоз март азыҳәан. Дхәыцуан уи имацара дықәхар ҳәа дшәаны, аха иаҳаит иԥхьарцабжьы. Аԥь амахә иахшьыз иԥхьарца. (Автор аԥьҵлагьы баша машәыршақә имгеит.) Уи иԥхьоит иԥацхахь, уа изыԥшуп агәыргьара – уи ахақәиҭроуп. Аԥхьарца иахьагьы ишәаҳәоит, ирыԥхьоит рыԥсадгьыл ахь наҟ инхаз амҳаԥьырқәа, агәы ҳаҵҳаҵо иагьазыҟанаҵоит иара зыԥсахуа ҷыц игыло, иареиԥш ирылшо ҟартцарц.

Вл. Анқәаб дызлацәажәо атема ибзианы идыруеит азыҳәа, дақәшәаны асахьа ҭихуеит дзыхцәажәо, асиужет бзиа аҭаны. Апоет дхәыҷаахыс дадҳәалоуп ақыҵа, далааҙоуп уи аԥсабара. Шаҟа дақәшәаны иҳәозеи арҭ ажәақәа:

Аԥсны аҳауа, аԥсабара,
Ашьха, аҷаҩа, акыҙг, аккара,
Ауаҩы дгәымшәаҩны дҟарҵоит,
Дшыхәыҷу аԥсабара иҵоит.

Аԥсабара иадҳәалоу, иалааҙоу дшәыргәынданы дзыҟалаҙом. Уи аԥсабара иатәу, агыгшәыгқәа инадыркны, рызнеишьа дақәшәоит. Иахьатәи ҳаамҵа иатәыму, автор ишиҳәо еиԥш, зыԥсы ҭоу аԥсцәа, адунеи иқәу агыгшәыгқәа иреицәоу, арҳәцәа

иахьагьы рыѣазаара даҽагыланы дықәӣоит, иҽаӣиҽуеит. Заѣа ииашоузеи арҭ ацәаҳәақәа: «Абар иахьыѣалаз ашана, аӣсцәа ааҭыҭын ақьашана...» Ҳәарас иаҭахузеи, арҭ ӣсцәоуп, аӣсгьы иеицәоуп. Урҭ ахәымгақәа рцәымҕхара ҕәҕәа имоу, автор илнаршеит сахьаркыралеи ҭакылеи иҳараку аҽымҭа аӣҭара. Иҭегьы иҳаракхон алгарҭа даҽакала ирҕәҕәазар.

Абаллада «Ѣаидыхә абаа» асиужет бзиақәа алоуп, аҭакгьы цәгьаʒам. Иаанарӣшуеит амаҷ ацәгьа шахылҭуа. Аха абаллада ицәоуцәахеит, акуплетқәа хадара злоу ак зымҳәақәо рыла.

Апоет шаѣа иажәа еилацалоу, шаѣа изоу-ишәоу аѣара инархагьы бзиахоит. Апоезиа аѣны ажәа баша ажәа еизада, иѣазаргьы иѣамзаргьы ауа ажәеинраала ианалала – уи апоезиа ланарѣәуеит, ибжьнахуеит. Апоет дыӣшаауазароуп, иагьиӣыхьашәозароуп еиҕьʒоу здаѣам ажәақәа, уи ажәа ахьалоу иналҳәан иузкамыжьуа. Апоет ииҳәаша аныѣам ауп ажәа рацәа даныхнаӣаауа, ажәақәа рынеиҭаҳәа-ааиҭаҳәарақәа рыла ахырҷара даналаго. Уи ҽацәыхьчара зҭаху акоуп. Ус иѣоу рацәамзаргьы, ҳзыхцәажәо ашәѣәы иагәылоуп. Ашәѣәы иҭегь анапы ҕәҕәа иҭхзар, ҳәарас иаҭахузеи, хараʒа еиҕьхон. Апоет ииҽуа зегь игәбылра рыдуп, аха хатә критикала даназнеиуа амцхәқәа имоу ибозароуп, урҭ дырмеигʒозароуп. Зны-зынла апоет иажәақәа дрыцклаӣшуам азыҳәа ицәалалоит иаӣсам, илаѣәу ажәақәа. Иаҳҳәап «далаѣааит», «гәымхара», «иаҭҳәаны», (ад. 33), «сгәеи-гәеиуа» (ад. 104). Еилкаам ажәақәа: «сымцашт», «исыкәаршәа» (ад. 37), «иамныруа» (ад. 60), «сымныруа» (ад. 61).

Вл. Анқәаб иааинырслоу, имариоу ажәала еиқәиршәом арифмақәа. Уи иритмика беиоуп, иқәҽиарақәа ируакуп Вл. Анқәаб аӣхьаҽцәа бзиа дырбоит ипоезиала. Иахьатәи аӣхьаҽ имариоу частушкатә, цуфаратә жәеинраалала дузхыхуам. Уи игьамеи идырреи ҳаракхеит. Вл. Анқәаб имариоу дашьҭаʒам, дашьҭаʒам иҭацәу ахьʒ, мчыла ахҭыгара. Уи дҭыргоит иҽымҭақәа, иӣхʒаша.

Хыхь-хыхьла акәзаргьы, аизга ианыз ҳрылацәажәеит апоема «Мышәқьар» ада. Апоема сахьаркырала икәадаʒам, аҭакгьы маҷʒам, аха иану аҽымҭақәа ирыларгыламзар ашәѣәы ахәшьара иаҳа иҳаракхон ҳәа ҳгәы иаанагоит.

Вл. Анқәаб иаӣхьаѣа изӣшу ақәҽиарақәа шырацәоу уи уаҽы агәра игартә иѣоуп, уи иара ихаҭагьы иҳәоит: «Амҭәыжәҽа счаӣароуп сыӣрыртә» ҳәа. Изеиҕьаҳшьоит ҳәаа змаʒам апоезиатә жәҽан ахь аӣырра.

Руслан Қапба
ААУ адоцент

БЗЫҨ АҨШАҲӘА[3]

Вл. Анқәаб ишәҟәы «Бзыҩ аҩшаҳәа» иану аҽымҭақәа иаадырҩшуеит уи ижәлар рыҩсҭазаара бзиахә дақәшәаны, рычча, ргәыргьа иҿалархәны, ицқьаҙа, ихааҙа аҩхьаҽ игәы аҿы инеиртә аҽымҭақәа раҩҵара шилшауа, есааира ибаҽхатәра шазҳауа, аҩсуа поезиа мхурсҭаҿы ихатә ҵыруа шаниҵауа.

Апоет ишәҟәы аатуеит «Иаҳхьымҙар Октиабр» ажәеинраалала. Ари ажәеинраала аҩсуа жәлар ирхыргахьоу агәаҟра хьанҭақәа уаҽы игәалазыршәо акоуп. Уанаҩхьа, имҽашьакәа иубоит ҳ-Аҩсны иахнагахьоу аҭоурых ибзианы издыруа, уи абзиабара ҕәҕәаны излоу апоет уаҧхьа дышгылоу.

Апоет (аҧхьаҽгьы убасҵәҟьа!) игәы ихьухьууа иҵоуп аамҭа бааҩсы иарҙыз иуаажәлар рызыбжак иҧсаҟьаны, макьана ажәлар ахәура иахьҭоу атәылақәа рҿы рбызшәа рцәыҙуа ихлаҳәадаханы иахьалаҩсоу. Аха уи дымҽашьауа агәра игоит, дук ихарацәамкәа зны убарҭгьы ирхаҧхараны ишыҟоу наҙаҙа ахақәиҵра зцу Октиабртәи ашәахәақәа. Ҳаизыҙырҽып апоет ишиҳәо:

О, Октиабр, угәы аҧхара,
Нырцәаа ҳашьцәагьы ирзырпҳа,
Урҭгьы ҳара ҳаиҧш еиқәырха...

Вл. Анқәаб имоуп даҿаҙәы дызлаиламҽашьо ихатә стиль, ихатә ҽышьа форма, иҟазшьа. Иааидурҿхәалаша иреиуоуп ажәеинраалақәа асиужет рыҵаны, конкретла атема ганы рыҟаҵара ахьилшауа. Ари аҽыза ацәаҽа абаҽхатәра иазҳәоуп!

«Аҩсҭазаара ҵыхәаҧҵәара амам» ажәеинраалаҿы иаабоит апоет ифилософиа, иҵаулоу илирикатә хәыцрақәа, аҩсҭазаара дшахәаҧшуа. Ишдыру еиҧш, аҽымҭа еснагь изырбзио зегь раҧхьаҙагьы иаҵоу аидеиа, аҵакы ауп. Ҳазҿу ажәеинраалаҿы апоет илшеит аҧхьаҽ дырхәыцуа дазкылигартә абри еиҧш ахшыҽҵакы: «аҩсабараҿы аҩсҭазаара ахааназ еиҧхьбара ақәым».

Хыхь ишаҳҳәахьоу еиҧш, апоет Вл. Анқәаб азеиҧш жәеинраалақәа аганахь иныжьны, ахрацәгьаҿы ишәарыцо иеиҧш, дреиҽаҙо дрышьҭоуп, аконкрет темақәа.

[3] Р. Қапба. Акритикатә етиудқәа. Аҟәа, 1966. Ад. 86–92

Убас иҟоу ажәеинраалақәа иреиуоуп «Афидаҭраҽы». Аԥсабара аԥшӡареи аҭынчреи дыртәыртәны дышнеиуаз, алирикатә фырхаҵа днарылагылеит аапынразы аҭаҭын фида еиҭахатә ааӡаразы аус зуаз аколнхацәа. Урҭ рԥьаус дазыгәдууа иҳәоит:

Бзиа жәуааит иахьа абас
Зус ҟазҵо еиԥмыжьла.
Аапынраз аиҭахәатә иашьҭамларц
Инжәылан...

Иԥхаӡа иѡуп ажәеинраала «Арҵаѡы». Уи дрыкәныхәоит аҵара ду ҵаны зыуаажәлар рахь ихынхәуа абиԥара ҽыц.

Зан илԥа гәакьаҵәҟьоу ҳәа
ззырхәо шәакәзааит,
Шәаԥхьа агәашә аатит шәымѡа
хаир ақәзааит!..

Ажәеинраала «Агеолог изы ашәа» аҽы апоет ашәа изихәоит ажәлар рыбзазараҽы ирыхәаша адгьыл иҵоу амал ԥшаауа, уахгьы-ҽынгьы имтәа-имгыла аапсара ззымдырӡо аус зуа асовет геолог. Араҟа апоет иаҵшьны иазгәеиҭоит амшын еимгәхәо аҕба хызар, адгьыл иакәшозар амѡанызаѡ, зегьы агеолог ибзоуралоуп ҳәа. Абри аус аҽы иалоуп аԥсуа геолог иџьабаагьы рацәаны. Аԥхьаѡ игәаԥханы идикылаз жәеинраалоуп «Бзыԥ аԥшаҳәа». Ари аѡымҭа ихҳәаауп Аԥсны Асовет мчра ашьақәгылара активлаҵәҟьа иалахәыз, аԥсуа большевик иаша Уасил Лакоба. Араҟа иаабоит ажәлар руси ахақәиҭреи рзын зхы-зыԥсы иамеигӡо аҵеи лаша ихаҽсахьа.

Иара убас ашәҟәы иану ажәеинраалақәа иреиҕьу ируакуп «Амышҭыкә». Бзыԥ аԥсҭа дшыҵаз машәыршәа апоет ибоит амышҭыкә каршәны, «изтәыда» ҳәа иаашьҭихзар, абар ианыз аѡыра «Кьараз». Уи иибаз акашәарах акыр дархәыцит апоет:

Издыруада итәызаргь Нестор ихаҵа,
Ахақәиҭразы дышхәыцуаз ихашҭзар иара?
Изтәызаалак, изтәызаалак издырт уажәшьҭа,
Дфырхаҵан, уи дфырхаҵан дкьаразуан ара.

Уаѡы игәы зырцыхцыхуа, ихьухьыуа ицрало, дзырхәыцуа жәеинраалоуп «Сан бабаҟоу». Апоема хәыҷы ҳәа ззуҳәаша ари аѡымҭа иамоуп автобиографиатә ҟазшьа. Аха апоет уа дмаагылакәа инарҵауланы илиршеит аарԥшра ан лгәыбылра, ан лажәа ҟәанда, ан лыхҳалалра иацназго адунеи аҽы акы шыҟам.

Вл. Анқәаб ишәҟәы иагәылоуп имаҷзаргьы, алирикатә бзиабаратә жәеинраала шьахәқәа.

Иҟоуп иҵегьы, конкретла уаѡ дзыхцәажәаша асиужетқәа рыманы, сахьаркыратә напҟазала игәылыршәаны иҟаҵоу ажәеинраалақәа. Убарҭ иреиуоуп: «Амчымхара иананиа», «Бзыԥ», «Санду бахь», «Ашьхаҟа» уҳәа иҵегьгьы.

Ҳазҿу ашәҟәы иануп ажәеинраалақәа рыдагьы, абаллададақәа хпа. Арҭ аѡымҵақәа зегь раԥхьаҙа иаҳдырбоит Вл. Анқәаб ишилшо иҵбааҭыцәу ажәеинраалатә ѡымҵа еиҵыхқәа раԥҵара. Ари ацәаѡа апоет изы иқәҿиара дууп. Избанзар, апоет дызпоет наҙахом ажәеинраала ссақәа рҿы данаанха, ажәакала хара дашьҭуам аамҵа!

Абаллада «Мыҵа иуацәа дыхдырҵәеит» апоет днавс-аавсны ҳәа акәымкәа, аргама иҿаԥиҿуеит ажәытәра иннажьыз, иахьагьы зыԥсы ҭоу, «иԥхашьароуп» ҳәа амцхәрақәа рыҟаҵара, даҽеакала иуҳәозар, аԥсхәраҿы аԥсаҭатә анагара, ачараҿы хыншьаларак змам «ахаршә». «Иаҭахым аԥсхәра, аҽехырҵәара, иара убас иаѡырҟьоу ачара», – иҳәоит апоет.

Абаллада «Ҳаԥьым» аҿы иаабоит аԥсадгьыли ани абзиабара амч ду ирымоу заҟа иҩәҩоу. Жәытә-натә аахыс, аԥсадгьыли ани ҳәа арҭ аѡажәак баша еидкыланы ишырымҳәо.

«Аҽеы аҵыхәа аума изхароу» аҿы иаабоит аҭаацәа хәаԥса ишрылымшо аҵеи ирҭарц ииашоу ауаѡы дуаѡызтәуа ааҙара. Аҭаацәа, ани аби роуп ахшара дҽеихартә, игәыхәтәы дахьҙартә зегь раԥхьаҙа ауасхыр шьҭазҵо. Ари ауп иаҳәо аѡымҵагьы.

Вл. Анқәаб ихатә ҟазшьа, ихатә бжьы изҭо иреиуоуп, ипоезиа ажәа иақәнаго сахьаркыратә ажәала, маҭәахәыла иахьеиқәшәо:

Ухьышьаргәыҵ ҷыҙәҙәаауа амшын
уаԥхьа иччоит,
Аԥҳәызба напҟазала илсызшәа
ауарҳал,
Аҙынгьы аапын ԥштә амоуп
ухсаал.

Мамзаргьы:

Ахымца уаѡызоуп инҵҟьаз ашәақь,
Уахьлеиуа арашьеиԥш иуҷҟьоит афақь.

Аѡада абахә еиѡыхха,
Ацаҟьа ҟәыбаса иԥыххаа
Икажьуп иҟәашҙа аҟәара.

Иара абраҟа иазгәаҭатәуп шамахаʒак акәымзар, арифма, аритм дшазҿлымҳау, иумбарц залшом аҟаҭарбатә (апоезиаҿы реиҳа зыхә лаҟәу) формақәа ихы шырцәихьчо.

Аха иага убас акәзаргьы, ашәҟәы иамоу абзиара аназгәаҳҭа, иаҳҭахым игхоуп ҳәа ҳгәы иззаанаго ҳҿырдагәаны ҳавсырц.

Апоет ишәҟәы аҿы иҟоуп ихьысҳау ажәеинраалақәагьы, насгьы ииашамкәа еиҿыбаау аҳәоуқәа. Иаагап ҿырҧштәыс ажәеинраала «Сфонар». Араҟа автор иҳәарц иҭахуп (изымҳәеит акәымзар!) иара дыҟамижьҭеи иқыҭа ахаҿы шаҧсахыз, ҧхьаҟа ишцаз, алашарагьы шаиуз. Аха дақәшәом аҳәашьа. Ақыҭаҿы афымца лашара наргеит ҳәа инаркәараҭца-ааркәараҭца аҳәара «аартра» дуʒʒак азыҟаҭом уажәшьҭа 10 шықәса рышьҭахь ирҳәоз иахьа аамҭа иканажьт... Ажәеинраала иаҭоу аидеиа адагьы излеибаркыу акуплетқәагьы зцәажәом ишахәҭоу еиҧш.

Сарах скаҷбеиха,
Имҭа абарҭа анеиха,
Ицәырзгеит сфонар.
«Имҭа абарҭа анеиха» иаанагозеи?

Анаѡсан:

Ҭыҧх тышак сҭаҳан,
Зынгьы амаҕ сахаҳан,
Исхашҭʒом уи ауаз.

Амаҕ изаҟарахарыз дахамҧалакәа, дызхаҳаз?

Апоет ибзиабаратә жәеинраалақәа аҧхьаѡ ишигәаҧхогьы, игәы арҷыдоит абас: «Иҟалеит схахәы еилыҕраа», «Схагәҭа ҟьашʒа ицәҳәны», «Сабацәаз усҟан о, неиҭамҳәа», «Сымацара сдәықәын» ҳәа игәы нырханы ихыжәжәа-хыжәжәаны дахьахцәажәауа.

«Сан уажә ас дыҟамызт дыҷкәынха» – иҳәоит ҷьара апоет. Аҧҳәыс лзы дыҷкәынхеит уҳәома? «Дышьҭҧааны дыҭрысит Ҳаҷьым иан лҧа...» Араҟагьы еилкаашьас иауҭозеи?! Иаагап даҿакгьы зеилкаара уадаѡу:

«Ҿыбҕашәа иаразнак дышьҭкәыцәаауа, ҳақьымшәа ихәра ҿыʒәʒәаауа, далҧаа дагеит аҕа ихы».

Апоет араҟа иҳәарц иҭахуп аҕа аʒы димпыҭҧаа дагеит ҳәа. Аха иамҳәеит.

Аҭыхәтәаны иаҳҳәоит Вл. Анқәаб ишәҟәқәа аҧсуа поезиа абзиабаѡцәа рзы ҳамҭа бзиоуп. Ихьысҳау жәеинраалақәак алазаргьы.

1961

ИАЖӘЕИНРААЛОУ АРОМАН «АБРЫСКЬЫЛ» ИАЗКНЫ

Ш. Ҭәыцьба
апоет, ашәҟәыҩҩы

ВЛАДИМИР АНҚӘАБ ИҨЫМҬА «АБРЫСКЬЫЛ»

Владимир Анқәаб иҩымҭа «Абрыскьыл» аамҭарацәа зҭазкуа ҩымҭоуп. Абри аҩымҭаҿы автор дрылацәажәоит ауаҩытәыҩса, «анцәа» дииааины, амца аницәига инаркны, иахьа уажәраанӡатәи, аҭоурых аҿы кыр зымҿхазкуа, ахҭысқәа.

Раҧхьаӡа, ауаҩы аҧсабара амчқәа данрыцәшәоз, Анцәеи, аҩсҭааи, аџьныши адунеи иқәушәа, кыр рылшошәа иҧхьаӡон. Урҭ «кырзылшоз» есқьынгьы иара иҿагылан, дытҟәаны дрыман. Аамҭа ҧхьаҟа ицацыҧхьаӡа, ауаҩгьы иҿееиҭеикуан, иҿиҧсахуан, ихшыҩ иазҳауан, идырра иацлон, нас аҧсабара амчқәа дырҿагыланы ақәҧарагьы далагон. Ауаҩытәыҩса зда ҧсыхәа имамыз – амца акәын. Дықәҧаны, «анцәагьы» дииааины, игеит убри амцагьы иара.

Аҧсуа жәлар рҳәамҭақәа хьырҭәаҭәаны ирылоуп Абрыскьыл изку аҳәамҭа. Абрыскьыл иоуп, аҧсуаа ишырҳәо еиҧш, раҧхьаӡа «анцәа» дхазымҭаз, иҿагыланы ақәҧара иалагаз ауаатәыҩса рыҧсҭазаара аиҕьтәразы.

Апоет Владимир Анқәаб ажәлар рҳәамҭа акыр давалеит, акыр џьара иара итәала иҧсахит, аха егьа ус иҟазаргьы, иҩымҭаҿы еицырдыруа жәлар рҳәамҭа гәыцәс иамоу, агәыцә азынханы иҟоуп. Даҿакала иуҳәозар, уи иаанагоит абас: Анцәеи, аҩсҭааи, аџьныши иахьагьы зны-зынла, «ишыҟалало», аха акгьы шрылымшауа, урҭ дырҿагыланы дышрақәҧауа иахьатәи Абрыскьыл.

Аџьынџьтәылатәи аибашьра аангьы иҟан аҩсҭаацәеи аџьнышцәеи. Ҳтәыла иақәлеит урҭ. Иҟан «анцәеи аҩсҭаацәеи» иара ҳтәыла аҩныҭҟагьы, аха иҿарбаҕьа иркит. Изкыз ҳажәлар роуп, ҳажәлар – Абрыскьыл. Иахьа акосмос еиҩыцәаа иалоу аҕбақәагьы ҟазҭо дара рами, дара – ҳажәлар – Абрыскьыл.

Ақәҧараҿы аиааира агара сиамволс иамоу иахьӡуп Абрыскьыл. Апоет Владимир Анқәаб иҩымҭаҿгьы убас аиааира асимволс даарҧшуп Абрыскьыл.

* * *

Владимир Платон-иԥа Анқәаб иҵаратә-аазаратә усуреи ипоетреи иузеилымхуа ракәны иҟалеит, аха ҳгәанала ипоезиатә рҽиарамҭа амҽхак еиҳауп. Ари агәааанагара арҵабыргуеит иажәеинраалоу ироман «Абрыскьыл» амацарагьы. Аԥсадгьыл абзиабара атема апатриотизмратә пафос ду аҵаҵаны аарԥшышьа акәу, иахьатәи атомтәи, аҙритәи, анеитронтәи бомбақәа адгьылтә ԥсҭазаара зҭадыргыло ашәарҭара акәу, апланета Ачацха иахьыз атрагедиа Адгьыл ацәыхьчара азҵаатәы аҙбашьа акәу, аибашьреи аҭынчреи уҳәа аԥсҭазаара иахьа иқәнаргыло, имҙбакәа знахара ҟамло, ауааажәларратә проблема дуқәа автор ишьҭихуеит ари арҽиамҭаҽы. Исахьаркыратә ҟазара амч ахәыцра ҵаулақәа узнарҵысуа иҟоуп. Абрыскьылра шьҭыхны, ажәлар ргәыхь ахәышәтәразы, ажәлар рынасыԥ лашазы ақәпарахь угәы уҵхо, амцқьареи агьангьашреи занаатс ишьҭыхны, ауаатәыҩса зыҿрылазҙҩаз аџьнышцәеи акаҷицәеи угәы рзыԥжәо, урҭ рыԥшаареи рныхреи уазнархиауеит. Риҵа лыбзиабара ҟәымшәышә угәы хьуухьуа уҟанаҵоит. Аԥхьарца иаҳәо ашәақәа аԥсадгьыл азыгәыбылреи агәыџьбарареи уздырҵысуеит. Афантастикатә планета Ачацхеи Адгьыли еиваргыланы раарԥшышьа адгьылтә ԥсҭазаара ахьчаразы агәҿанызаара ду унаҵоит. Абас анырра дуқәа зырҽыхо рҽиамҭоуп «Абрыскьыл».

Иашоуп, Абрыскьыл ихаҽсахьа аԥсуа жәлар рҽаԥыцтә ҳәамҭа аҟынтә иааганоуп асахьаркыратә рҽиамҭа ишалеиҵаз апоет В. Анқәаб. Аха уи, ажәытә мифологиатә хаҽсахьа ахырхарҭа хада мԥсахкәа, иахьатәи аамҭа иацназго ацәеижь ақәҵаны еихеиҳаит, иҵирҭәааит. Аурыс шәҟәыҩҩы В. Захарченко, 1972 шықәсазы, В. Анқәаб иажәеинраалоу ироман «Абрыскьыл» аурысшәахь еиҭаганы Москва ианҵытҵуаз, иимҩыз аԥхьажәаҽы иҳәоит: «Еицырдыруа аԥсуа поет Владимир Анқәаб иҟаиҵеит агәаҕьра ду, икристаллтә шаноу аԥсуа мифологиа далԥшны, иахьатәи ҳаамҭазы имҩаԥысуа ахҵысқәа ахшыҩзышьҭра рыҭаны, ҿыц аиҭарыхәаԥшра иҽазикит. Иагьиқәҽиеит абри аҽазкра. Прометеи – Абрыскьыл, апоет ибзоураны аԥсуа жәлар рдоуҳатә мчхара ду змоу иҽыцу хаҽсахьаны еиҭаиз, фырхаҵа хадас даанахәеит иажәеинраалоу ироман. Автор ипоезиатә дунеинырра амчхара Абрыскьыл днанагоит агәҭыԥсаареи, агәырҕьареи, агәырҩареи, аџьаустә гәаҳәареи, аибашьреи уҳәа

дыргәылга, аԥсуа жәлар зхысхьоу, Асовет мчы ашьақәыргылареи ашьақәыргәгәареи рышықәсҟәа рахь.

Ари ахаҷсахьа иллегориатәуп амифологиатә мчра лашьцақәеи иареи реиҷасрақәа раан, аха сахьаркырала ирҵабыргуп, ҳаргьы уамашәа иаабаҙом, ахҵысҟәа ахьымԥаԥысуа акосмос аҷы, Гитлер иқәылаԥцәа ирҷагыланы ақәпараҷы, асоциалисттә Аԥсынтәыла аҷыц ргыларақәа рҷы уҳәа ахьакәу азын.

Аԥсы зхоу аидҳәаларала, аԥсуа жәлар ажәытәҙатәи ркультуреи иахьатәии реиныриара аԥхьаԥ ихшыԥ аҷаԥхьа ицәырҵуеит еилыхшьа змам, цәеижьны еиласоу ракәны, сахьаркырала ирҵабыргны».

Аурыс шәҟәыԥҩы К. Евграфов ажурнал «В мире книг» октиабртәи аномер, 1972 шықәсазы иҵыҵыз, адаҟьа 34 аҟны В. Анқәаб иажәеинраалоу ироман «Абрыскьыл» иазкны иани-ҵаз астатиаҷы иҳәоит: «Апоет илшеит аллегориатә сахьаркыратә формала ажәлар ираԥсхьоу ржәытәреи хьҙи-ԥшеила еихаҳау иахьатәи рыбзазареи, хьаҳәа-ԥаҳәада агәра игартә реидҳәалара». Арҵ агәаанагарақәа хҵак еицҵадыршәуеит, апоет В. Анқәаб иажәеинраалоу ироман «Абрыскьыл» ииашаны ахәшьара арҵоит.

Аҵыхәтәан иазгәасҭар сҵахуп аԥхьаԥцәа игәарымҵакәа ицар зылшо моментк, аԥсуа поезиаҷы, иара В. Анқәаб ирҷиамҵақәак рҷы акәымзар, макьана ҷьаргьы иуԥымло акростих, «Абрыскьыл» апролог алагамҵаҷы, нас даҷа хәыҷык уахьынаскьо (ад. 10–11) ишуԥыло.

Василий Захарченко
алитератураҵҿааҩы

* * *

Сложна и многострадальна история абхазского народа. На протяжении многих веков сказочные по красоте земли Абхазии, раскинувшиеся вдоль побережья Черного моря, были приманкой для завоевателей.

В вечной борьбе складывались культура народа, уходящая корнями своими в седую глубь времени. И может быть, именно эта тревожная, полная драматизма и борьбы жизнь породила в сознании абхазского народа таинственный мир легенд и ска-

заний, населенный аллегорическими образами добрых и злых духов – властителей судьбы.

Эти образы, кочуя из сказания в сказание, прочно укрепились в абхазской мифологии, подняв на поверхность ее светлого героя Абрыскила.

Абрыскил – Прометей Абхазии, заступник и защитник многострадального народа. Он принес народу огонь – символ процветания и культуры.

Известный абхазский поэт Владимир Анкваб сделал смелую попытку переосмыслить события нашего времени, глядя на них сквозь магический кристалл абхазской мифологии. И эта попытка удалась. Прометей – Абрыскил, возрожденный поэтом в новом образе могучих духовных сил абхазского народа, становится главным героем его романа в стихах.

Сила поэтического мироощущения автора ведет Абрыскила сквозь тревоги, радости и горе, трудовые порывы и битвы, сквозь которые прошел абхазский народ в годы становления и укрепления Советской власти. Этот образ аллегоричен в своих столкновениях с темными мифологическими силами, но он художественно убедителен, и мы не удивляемся тому-что, события происходят в космосе, в сражениях с гитлеровскими полчищами, в строительстве новой, социалистической Абхазии.

Живая связь древней культуры абхазского народа с современностью предстает перед сознанием читателя органично и убедительно.

Русский перевод поэмы Владимира Анкваба дан со значительными сокращениями. Но и в таком виде он оставляет незабываемое впечатление своей поэтической правдивостью, красочностью образов и стремительным полетом музыкального стиха.

Пусть же это первое знакомство с современным эпосом абхазской поэзии развернет перед мысленным взором читателя героическую картину истории народа, выступающего совместно с другими народами Советского Союза за утверждение новой, светлой жизни на пути к коммунизму.

Я убежден, что труд Владимира Анкваба, вписанный в широкие рамки традиций абхазской литературы, найдет своего читателя среди русских любителей поэзии. Перевод Юрия Полухина, выполненный проникновенно и добросовестно, безусловно, сыграет свою положительную роль.

Б. Гәырғәлиа
ААУ апрофессор

«АБРЫСКЬЫЛ»

Аԥсуа фантастикатә епикатә поезиа ҳаналацәажәо, иазаатԥгылатәуп, апоет, Владимир Анқәаб иҩымҭа, иажәеинраалоу ароман «Абрыскьыл».

Зқьышықәсала аибашьреи ақәпареи ирҿын аԥсуа жәлар аԥсабара амч лашьцақәеи, аҳәааныркәтәи иаауаз амҭарсыҩцәеи, атәыла аҩнықҵатәи аексплуататорцәеи ирҿагыланы. Ари ҭыхәапҵәара змаӡамыз ақәпара иахылҵуан амилаҭ рдоуҳатә культура, абри еихсыҧра змаӡамыз аибашьра шьаарҵәыра ишьақәнаргылон, иаӡрыжәуан аԥсуа милаҭ рҟазшьа. Еиқәымтәаӡоз, ҭынчра змамыз трагедиала, қәпарала иҭәыз аԥсҭазаара хьанҭа иахылҵзаргьы ҟалап, аԥсуа жәлар рдоуҳатә ԥсҭазаара иақәыпсычҳароу, Моцарти Салиери реиԥш, иааицрымшәаӡо амч лашьцақәеи ауаа лашақәеи зцу алегендақәа, аҳәамҭақәа. Убарҭ аԥсуа жәлар рдоуҳатә дунеи алашарбага дуӡӡақәа иреиуоуп, Абрыскьыл илегендатә хаҿсахьа. Абрыскьыл – зқьышықәсала аԥьамыҩәацәгьа иҭагылаз, аха згәы камҳауаз, згәы зыпсы алаҵаны ахақәиҭра иазхәыцуа, уаҵәтәи амш лаша еигәыҩуаз, иазықәпоз аԥсуа жәлар рдауаԥшь гәеисра дахылҵит. Абрыскьыл – ажәлар дрыпсҿыхҩын, дрыгәҭыхаҳәаҩын, ркультуратә еизҳазыҧара иашьаноу, амца жжаӡа, Анцәа ицәганы ирзаазгаз фырхаҵан.

Аурыс шәҟәыҩҩы, ажурналист Васили Захарченко ишазгәеиҭо еиԥш, апоет В. Анқәаб аԥсуа мифологиа амагиатә кристалл дагәылпшны иахьатәи ҳаамҭа ахҭысқәа рызхәыцра, дымшәа-дмырҳа иҿанишәеит.[4]

Апоет В. Анқәаб и-Абрыскьыл аԥсуа жәлар рҳәамҭа афырхаҵа акыр дицәыхароуп, акырԥьара ажәлар иаԥырҵаз амифологиатә фырхаҵа дызлаиеиԥшқәам ыҟоуп. Иаагап ҿырԥштәыс: Апоет иаԥиҵаз афырхаҵа аԥсабара амч лашьцақәа маха-маха деимҿыхны дыршьуеит, аха амч лашақәа иԥсы ҭарҵоит, даҿеазных уи дбылны дыццышәыртәуеит иаҕацәа, аха убасҟангьы иԥсы ҭарҵоит иҭахцәа. Арҭ апоет «Абрыскьыл»

[4] В. Анкваб. Абрыскил. М.: Молодая гвардия, 1972. Ад. 3.

дзынирио амыҟәмабарақәа ыҟам ажәлар рҳәамҭаҿы, аха апоет урҭ алеигалоит ароман. Ҳара ҳгәанала, урҭ Абрыскьыл иҧсы ҭыхны аҭаҵарақәа харҳага арҭом аҩымҭа. Амала, апоет, ажәлар рҳәамҭа акыр ишеиҭеикуагьы, исахьаркыратә рҿиамҭа гәыцә хаданы иагәылоу, ҧсыс иахоу, идеиатә еидарас иамоу ахшыҩҵак лаша иара иоуп изыдҳәалоу. Ажәлар р-Абрыскьыли апоет ироман афырхаҵа хада Абрыскьыли аҧсабара амч лашьцақәа (анцәа, агызмал, аԥьныш, аҩсҭаа, ақаҷаа) ирҿагыланы, хацәнымырха иқәпоит ажәлар рынасыҧ лашазыҳәан, Аҧсадгьыл ашәҭкакаҷра азыҳәан. Ари ахыҷәкы хада анагҙара аҟны урҭ хҭак еицҭадыршәуеит. Ҵабыргәуп, В. Анҟәаб и-Абрыскьыл, аҧсуа жәлар аакьыскьатәи рҭоурых хҭысҟәагьы дрымадоуп, уи дырзааигәоуп, амч лашьцақәа ирҿагыланы Асовет социалисттә шьақәгылашьа аазгаз, акыр гәаҟ-ҵәаҟреи гәыргьареи зхызгаз аҧсуа жәлар, ари афырхаҵа ихаҿсахьа аллегориа аҵоуп, уи дызҿагылоу мифологиатә мчы лашьцақәоуп, аха урҭ асахьаркыратә рҿиамҭа иакомпонентқәаны ианыҟалалак, аҧсҭазаара аҵабырг зныҧшуа сахьаркыратә хаҿсахьақәахоит, сахьаркыратә маҭәахәқәахоит: ҳара иԥьаҳшьаҙом, аҩымҭаҿы иҟало ахҭысҟәа ҳаамҭа иахьақәҿыртуа, акосмос аҟны иахьымҩаҧысуа, гитлертә фашисттә маҵуарқәа рыҟәхра иахьадҳәалоу, асовет Аҧсынтәылеи иахьатәи адунеии рпроблема хадақәа ахьамҿеханакуа, аҧсуа жәлар ржәытәи рҿатәи ахьеиманадо, иахьеиҿнабаауа, иахьатәи адунеи анаукатә прогресс ахьаныҧшуа. Уимоу, иахьатәи анаукатә прогресс арҿиаҩцәа иреиуоу, афантастикатә планета Ачацхаҿтәи аҵарауаҩ Аԥыр-иҧа иапҵамҭа амашьына ахьҙ аҳәара мацара акәымкәа, Жиуль Верни Алексеи Толстоии рфырхацәақәак реиҧш, уи ихәыцрақәеи, ифантастикатә гәҭакқәеи аабозҭгьы, иаҳагьы аҧхьаҩ инаҧшы-ааҧшра алаҧшҳәаа еиҵнахуан, аҩымҭа адоуҳатә ныррa асферақәа арҭбаауан.

«Ақәҧараҿы аиааира агара символс иамоу иахьҙуп Абрыскьыл. Апоет Владимир Анҟәаб иҩымҭаҿгьы убас аиааира асимволс даарԥшуп «Абрыскьыл»,[5] – иҳәоит апоет Шалуа Леуарсан-иҧа Ҵәыԥьба ари аҩымҭа дахцәажәауа. Диашоуп, Ш. Ҵәыԥьба. В. Анҟәаб ифырхаҵа Абрыскьыл иагьа мыҟәмабара ихигазаргьы аиааира дазкылсит. Ԥхьаҟа адунеи акатастрофа

[5] В. Анҟәаб. Абрыскьыл. Аҟәа: Алашара, 1966. Ад. 6.

аззырхио амч лашьцақәа рахьырхәра аус аҟынгьы аиааира дақәгәыҕуеит. Уи дагьиаауеит, избанзар ажәлар рыгәҭыхеи рымчи дырсимволуп Абрыскьыл.

Ҳәарас иаҭахузеи, асеиԥш иҟоу ахаҷсахьақәа анарха рауеит.

Аԥсуа фантастикатә поема уаҩ дахцәажәозар, абас еиԥш иҟоу агәаанагара дазкылсуеит: Аԥсуа фантастикатә поема макьана иҵатҵәы хаданы иамоуп, ажәлар рлакәтә епос афантастикатә мотивқәа. Иара убри аԥсуа лакә ажанртә еилазаара аҟнытә аԥсуа фантастикатә поема ианыруеит, алакә ԥьашьахәқәеи абзазаратә лакәқәеи рсиужетқәа.

Аԥсуа фантастикатә поезиатә епос ианырит иара убас, аԥсуа жәлар репос алашарбага дуқәа ируаку Абрыскьыл имифологиатә хаҷсахьа.

Макьана цқьа аԥашәқәа азмырҕәҕәацзаргьы, аԥсуа фантастикатә поема ианыԥшуа иалагеит иахьатәи аамҭазтәи анаукатә-техникатә прогресс алҵшәақәагьы. Амала, араҟа ҳаԥсуа поетцәа ируалу рацәоуп. Урҭ рфантастикатә поемақәа иргәыларгалароуп, акосмос амаҙақәа ыҵхны адунеи апрогрессивтә уаатәыѿса рҭахрақәа идзырхәо, ихәыцуа, ауаатәыѿса рдоуҳатә дунеи аҳәаақәа зырҭбаауа, иахьатәи анаука аихьҙарақәа рыҳаракыра аҟынҙа зҽеышьҭыхны, уаҵәтәи амш аҷахәы иахьанатә изҳәо ауаа.

1974

АРЕДАКЦИА АҞНЫТӘ[6]

Аԥсуа сахьаркыратә литературеи афольклори реиҷцаашьа иашьклаԥшуа аԥхьаѿ игәеимҭарц залшом, аҵыхәтәантәи ашықәсқәа рзы, абри аимадара аформа акырҙа ишҵаулахаз, ишгәаҭаз. Злахьынҵеи зҭагылазаашьеи еиԥшымыз абиԥарақәа иаԥырҵоз, ашьаарҵәыратә шәышықәсақәа амра еиԥш иргәылсыз аԥсуа жәлар ражәа ссир, ҳашәҟәыѿѿцәа рнапаҷы ѿаԥхьа амч ҷыц аԥшааит, иахьатәи ауаѿы иԥсҭазаара, уи иѿнытҟатәи идунеи хәыцрақәа ирыхәҭакны иҟалеит, аамҭа иаццәажәо аҽарҷыцит.

[6] Аж. «Алашара», 1967, № 12. Ад. 92–93.

Ҳажәлар иаҳа ирзааигәоу, иаҳа ирызгәакьоу, абааш еиԥш урҭ рҳәамҭақәа зегьы ирылҳәҳәақәо руак, ацәеижьи агәеисыбжьи, инеиԥынкыланы акәымзаргьы, сиужетс иамоуп Вл. Анқәаб иҩымҭа «Абрыскьыл» (иҭнажьт ашәҟәҭыжьырҭа «Алашара», 1966 шықәсазы).

Автор акыр аԥьабаа зыдбалан, гәыла-ԥсыла идкылан ииҩыз, ибаҩхатәра алшарақәа зныԥшыз акы ауп абри аҩымҭа. Абас еиԥш иҟоу апоезиатә рҽиамҭа ду аилыргара, иагу-иабзоу рцәыргара, инарҵаулан рыгәра угартәгьы урҭ раарԥшра, аҭакԥхықәра ду зҭаху усуп.

Ажурнал «Алашара» аредакциа ҳлитературатә критикаҿ зны-зынла иаҳԥыло асубиективизм иазхәыцны, насгьы абри аҩымҭа иамоу ахатә специфика (афольклори ареализми реиԥылара) ишахәҭоу еиԥш ахцәажәара ауадаҩра иацу ҳасаб азуны, иаҙбеит хҩык авторцәа ргәааанагарақәа акьыԥхьырц.

Абраҟа зыстатиақәа ану авторцәа А. Аншба, В. Ҷнариа, А. Гогәуа иазгәарҭоит, Вл. Анқәаб иҩымҭа «Абрыскьыл» поезиатә рҽиамҭак аҳасабала ишхәыдам, абаҩхатәра змоу апоет уааҧзатәи иҩымҭақәа рҽы еиԥш, абраҟагьы ақәҽиарақәа шааирԥшыз. Аҩымҭа иамоу агхақәа рзгьы арецензентцәа, шамахамзар, ргәааанагарақәа еиқәшәеит. Иаҳҳәап, урҭ еицазгәарҭоит, Анцәеи Абрыскьыли реиҽагылара аконфликт аԥсыҿра, иара абри иахҟьаны, аепос иамоу атрагедиатә ҟазшьа ахьысҳара, Абрыскьыли Анцәеи рхаҽсахьақәа акырԥьара акарикатура, ашарж рҟынҙа ишылаҟәыз, жәлар рҳәамҭа иатәымкәа иадгалоу асиужеттә цәаҳәақәа ҩнутҟатәи ишгәылтәаам, рыгәрагара шуадаҩу уҳәа убас еиуеиԥшым агхақәа. Иуадаҩуп арецензенцәа акыр ишьақәырҕәҕәаны ицәырырго абарҭ агәааанагарақәа рықәшаҳаҭымхара.

Аха иҟоуп астатиақәа равторцәа ргәааанагарақәа ахьеиқәымшәогьы. Иаҳҳәап ашәҟәыҩы А. Гогәуа игәааанагарақәа неидкылан иугозар, Абрыскьыл аҳаԥы иҭгареи аҩымҭаҿ уи нахыс имҩаԥысуа ахҭысқәеи мыцхәуп ҳәа иԥхьаҙоит. Уи игәы излаанаго ала, Абрыскьыл д-Абрыскьылны дҟазцоз иаамҭа цеит, насгьы абри ахҭыс «Машәырны иҟалаз, Анцәа имаҷуцәа раҩсҭаара, рыхәымгара мацара ирыхҟьаз усмызт, ауаажәларра аизҳара азакәанқәа ирхылцыз, аарҳәышьа амаҙамкәа «иҙбаз» акы акәын». Акритик А. Аншба иакәзар, Абрыскьыл аҳаԥы иҭгара аҷыхәала иҳәоит: «Ҳара еилаҳкаауеит, ҳагьадгылоит Абрыскьыл аҳаԥы иҭгара, аха апоет ари ахҭыс ирмариацәеит,

сахьаркыралагь цқьа измырҵабыргит». Абасала, Абрыскьыл аҳапы иҵгареи иҵымгареи иазку азҵаараҽы А. Гогәуеи А. Аншбеи ргәаанагарақәа нагӡаны еиқәшәом. Вл. Анқәаб иҩымҵаҽы абри азҵаара хадара злоу акы акәны излаҟоу ала, А. Аншба ихәҵан ицәыригаз игәааанагара иҵегьы ишьақәирҷәҷәар, ирҵаулар.

Ишпаҳәапштәу нас, Абрыскьыл аҳапы иҵгара? Иуадаҩуп абри азҵаараҽы зегь «зыӡбауа» рецептк апшаара. Ашәҟәыҩы илшоит Абрыскьыл аҳапы дҵигар, аха аус злоу, аҳапы иҵгоу Абрыскьыл дшаарпшу, ипсҭазаареи, иқәпареи, ииааиреи рҵабыргшьас ирымоу, Абрыскьыл дша-Брыскьылыз иаанхареи иаанымхареи, ажәлар иапыртаз уи ихаҽсахьа афилософиатә ҵак ду иамоу агәра угаратәы ҟазарыла аарпшра ауп.

Вл. Анқәаб иҩымҵа «Абрыскьыл» аҽы иҿазикит афантастика инарҵбаан ахархәара. Араҟа иаабоит апланета ҽыц Ачацха, уаатәи апсабара, ауааҧсыра. А. Аншба акритика азиуеит Ачацхатәи ауааҧсыреи атехникеи реизыҟазаашьа, егьыс, арецензент иазгәеиҵоит апоет абраҟа иҵихуа апсабара шыссиру, ақәҽиарақәа иоузгьы шмаҷым. Акритик дазаатгылом апоет ифантастика иахьатәи анаука аганахьала иахьынӡаҳараку, иахьынӡашьақәырҷәҷәоу. А. Гогәуа иакәзар, абри азҵаара аҵыхәала иҳәоит: «Ачацхатәи апсҭазаара, Аџьыр инаукатә ҧшаарақәа схематәны, ипримитивтәны иҟаҵоуп». Абраҟа А. Гогуа игәааанагара адымгылара уадаҩуп: Вл. Анқәаб иҩымҵа «Абрыскьыл» аҽы иаҳпыло афантастика-анаукатә ҵатҷәы ацәмаҷуп, хыхь-хыхьла, зеипш гәааанагарала, анаука аиҳа алакә иазааигәоу амҩала иҟаҵоуп. Ашәҟәыҩы афантаст иқәиргыло агипотезақәа, хшыҩзышьҭра ззиуа аартрақәа, ҳҽаҧхьа ицәыриго атехника алакәи аутопиеи рҳәаа аҟынӡа инаӡар, атехника аилкааракә имоу адыррақәа рыла ауп. Вл. Анқәаб ипоема Ачацха иазку ахәҵа ианымпшит иахьатәи ашәҟәыҩҩцәа – афантастцәа иаадырпшуа аҧышәа, иқәдыргыло анаукатә зҵаарақәа рҟазшьа, урҭ рыӡбышьа рызнеишьа. Убри аҟнытә, апоемаҽ апланета ҽыц Ачацха зыгәра угаша, иџьоушьаша техникатә дунеины акәымкәа, ахҵысқәа ахьымҩаҧысуа фонк аҳасабала ауп аҧхьаҩ ибла ишыхгыло.

Акритик А. Аншба апоет Вл. Анқәаб иҩымҵа «Абрыскьыл» злаҩу абызшәа ахә ҳаракны ишьауа, иазгәеиҵоит, автор «Нарҵаа ражәа иҽоуп» ҳәа. Амала, ибзиан арецензент А. Аншба абри игәааанагара злашьақәирҷәҷәашаз ҽырпштәқәак ааигар.

Аҭыхәтәан, астатиақәа равторцәа рышҟа гәынамзарак аҳасабала уаҩы иазгәеиҭар алшоит, апоет иажәеинраала аиҿартәышьа, уи ашәага-зага, асинтаксис аҟазшьа уҳәа иахьрыламцәажәаз.

Вл. Анқәаб – аусура бзиа избо, зҩымҭақәа нарҭбааны аԥхьаҩцәа ирылаҵәахьоу поетуп. Абас инҭкааны абраҟа изыхцәажәоу иҩымҭа «Абрыскьылгьы» уи азы шаҳатра ауеит. Дара абраҟа иаҳкьыԥхьуа астатиақәагьы агәра ҳдыргоит уи ирҿиамҭақәа ҳлитературатә критикаҿ ирыхәҭоу аҭыԥ ааныркылартә еиԥш аинтерес шроуз.

А. А. Аншба
алитературатҵ!аафы

АМИФОЛОГИЕИ АСАХЬАРКЫРАТӘ ҬАБЫРГИ[7]

Змилаҭтә хдырра азҳауа иалагаз ажәларқәа изхысхьоу ржәытә ҭоурых аилкаара иашьҭалоит. Ажәлар рҭоурых иашаҵәкьа аилкаараҿы хадара змоу аҭыԥ дуззаа ааныркылоит ажәлар рҿаԥыцтә ҳәамҭақәа. Избан акәзар, ԥхьаҟа ацара иҵегьы имариахарц азы, еизыркәкәазароуп жәытәнатә аахыс ажәлар ирымоу аԥышәа, иахьатәи ҳдунеихәаԥшышьала еилырганы ҳхы иаҳархәарц азы. Ажәытәра иазнеитәу ибзиазаны иазгәеиҭеит афранцыз революционер, ацәажәаҩ ҟаза Жоресс: «Иҳаҩсхьоу абиԥарақәа рҟнытә иаҳахьчалаша амца ауп, аццышә акәзам». Ҳәарада, уамашәа ибатәзам Анцәа дуззаа иҿагыланы ажәлар рынасыԥ, рразҟы аиҕьтәразы иқәԥоз афырхацәа рхаҿсахьақәа адунеизегьтәи алитература ахаҭарнакцәа ахшыҩзышьҭра ахьазыруаз. Амифологиаҿ ауаатәыҩса еиҳа инарҭбааны ирдыруа абырзенцәа р-Прометеи иоуп. Аха усҟан, 2800 шықәса раԥхьа, антикатәи апоет Гесиод Прометеи даниҿцәажәоз аамҭазы, афольклор иазку анаука – афольклористика злаҟамыз ала, ажәлар ари амиф шырҳәаҵәкьоз ашәҟәы ианымлеит. Ашәҟәыҩцәа (Гесиод, Есхил) ажәлар рҳәамҭа заҟа ирыԥсахыз уажә аилкаара мариам.

[7] Аж. «Алашара», 1967, № 12. Ад. 77–81.

Уи аадыруазар, ҳ-Абрыскьылгьы ихаҿсахьа ахыҵхырҭахь ҳхьанарҧшуан. Аха иахьа уажәраанӡа ҳара иҳамамызт ажәлар ирҳәози апоет еиқәиршәази еиҿҳарҧшыртә азин ҳазҭоз аматериал.

Еилкаауп акы, аҳәамҭа аидеиа хада (анцәа иҿагыланы ақәҧара) иахьанӡа аҿамҧсахӡакәа иаауеит. Иара убри азоуп Есхил ишьҭахь 2500 шықәса шҵызгьы, Европатәи ашәҟәыѡѡцәа дуқәа ѡаҧхьа Прометеи ихьӡ, ауаѡытәыѡса рхақәиҭреи рпрогресси рзықәҧара изасимволха. Европатәи ареволиуциатә ҭагылазаашьеи ареволиуциатә хҭысқәеи ирыдҳәалоуп XIX-тәи ашәышықәсазы Прометеи асахьаркыратә литератураҿы ицәырҵра. Гиоте идраматургиатә ѡымҭа «Прометеи» ацыҧҵәаха ҭыҵуеит афранцызцәа рреволиуциа аламҭалазы (1773). Англызтә литература ареволиуциатә романтизм иаарылукааӡаша ахаҭарнакцәа Баирони Шеллии Прометеи изкыз рѡымҭақәа усҟантәи аамҭазы ареволиуциатә хҭысқәеи амилаҭтә-хақәиҭтәратә қәҧареи. Англиатәи аусуцәа рықәгыларақәеи ирыдҳәалоуп.

Дышҧацәырҵуеи аҧсуа сахьаркыратә литератураҿ аҧсуа Прометеи – Абрыскьыл? Ҳмилаҭтә сахьаркыратә литература адаҟьа аазыртыз ашәҟәы ианын Дырмит Гәлиа иажәеинраала «Абрыскьыл». Араҟа иақәырҕәҕәаны иаарҧшуп афырхаҵа Анцәа даниҿагыло амомент, аха апоет аҳәамҭа иаҳәоз аҟны иҿааникылт.

Даҿа мѡак ала иаҧҵоуп Вл. Анқәаб ипоема «Абрыскьыл». Аѡымҭа аилыргарахь ҳаиасаанӡа, иҳәатәуп афольклоризм аетапқәа рзы ажәақәак. Ҿыц зшьапы зкуа алитературақәа зегьы ҵыргәа хадас, хыҵхырҭас ирымоу, рмилаҭтә ҿаҧыцтә ҳәамҭақәа роуп. Урҭ алитературақәа аныҕәҕәахалакгьы, афольклор ахархәара иаҟәыҵӡом, аха усҟан даҿа мѡак ала ауп ари аиҿцаара ахы шаанарҧшуа. Раҧхьатәи аетап аҿы, еиҳарак, афольклортә ҧҵамҭақәа реиҭаҳәареи, рпоетика мыҧсахқәа рхархәареи роуп иаҧшьырго. Аѡбатәи аетап аан алитературатә елементи афольклортә елементи узеилымхуа аҟынӡа алитературеи афольклори еилаӡѡоит. Ҳлитература иахьа иахьынӡанеихьоу, иахьынӡаҭышәынтәалахьоу ала, актәи аетап хараӡа иахысхьеит. Иахьатәи аҧхьаѡ еилкаара излазҳаз ала, шьҭа идикылом афольклор астилизациа иҟаҵоу аѡымҭақәа.

Иахьатәи аҧхьаѡ еилкаара критериас ишьҭыхны ҳахәаҧшып Вл. Анқәаб иѡымҭа «Абрыскьыл». Апоет ихы иаирхәеит аҧсуа жәлар рҳәамҭа, аха уи амацарагьы азимырхеит.

Раԥхьаҙа иазгәаҳҭап автор ажәлар рҳәамҭа дшазнеиз, ишеиликааз, иацитцаз-иагирхаз ипоема аидеиа хада иацхраама, иаԥырхагахама, ажәлар рхәыцшьа иазааигәахама?

Апоет гәҭакыс имоу, проблемас иҷаԥхьа иқәиргылауа, ихықәкы хада ахьааԥшуа апролог аҷы ауп. Уаҟа аҷкьарҭа рацәаны излаумам ала, уажәақәа шәатәуп, изатәуп, цқьа ираҙаны, абырҭцкал икылхны ашәкәы иантцатәуп. Ԝышә инареиҳаны даҟьа змоу ашәкәы аҷы ф-даҟьак апролог иазкызар, ирацәам, аха иагьмаҷым апроблема ақәыргыларазы. Раԥхьа апролог уанаԥхьо, зегь рҭыԥ аҷы иҟоушәа убоит, избанзар, ухырхәеит ауаа зегьы рзы иԥшьоу азҭаарақәа ирызку апоет иажәа ԥшҙакәа, аԥсадгьыл абзиабара, ауаԝ инасыԥ, ихшыԝ азы ақәпара, амцхаҵара аҷаԥера. Аха уазхәыцыр, цқьа еиҷкаамхеит автор игәы иҭаз ацәыргашьа, ԥьара аццакра иԥырхагахеит, даҷеаԥьара – азеилымкаара. Иишоуп апоет иажәақәа: «Ибарақьаҭуп аԥсабара, аха мариала акы унаҭом... Адунеи ауаԝы данықәла инаркны, дызҷеу қәпароуп». Аха, нас дышнеиуа, апоет аԥсабара амчқәа рахь иԥхьаҙо далагоит акласстә мчқәагьы. Урҭ, хымԥада еиԝдыраатәын. Акраацуеит, ауаԝытәыԝса иара иаҕоу аԥсабара амчқәа (иҟоуп ауаа рзын иҳалалу аԥсабара мчқәагьы) драқәԥоижьҭеи, аха Анцәа иҷагыланы ақәпара амомент зыдҳәалоу, уи зхылҷииааз, акласстә еиқарамреи акласстә еиҷагылареи роуп. Ажәытәҙан зны, ауаа зегьы агәаҟра иҭагылазаргьы, уи – еицырзеԥшыз разҟын. Ашьҭахь, акласстә уаажәларра аныҟала нахыс, ауаатәыԝса ирцәыҙит ахақәиҭра, аиқарара, аиаша уҳәа убас егьырҭгьы. Убри иахҟьеит ажәытәҙатәи афырхаҵа Абрыскьыл ажәлар рсоциалтә қәпара иадҳәалара. Анцәа иақәпара, адинхаҵара, амцхаҵара акәҙам аҳәамҭа ахаҭа ҵакы хадас иамоу, – акласстә қәпара, асоциалтә еиҷагылара ауп. Анцәа дхазымҵо ажәлар ари еиԥш иҟоу аҳәамҭа аиҷкаара иашьҭаломызт, избанзар, усҟан уи аҵакы хықәкы аиуҙомызт. Анцәа дхазҵо, аха Анцәа иҷагыло аҳәамҭа аԥызҵаз ажәлар ԥьара зда царҭа амам гәаҟрак, ԥьамыҕәа цәгьак иранаҳәароуп. Уи зырҵабыргуа ҷырԥштәык аагап.

Ажәытәтәи аурыс литератураҷы иҟоуп Протопоп Аввакум ирҷиамҭа шьахәк: «Протопоп Аввакум изкыз аԝымҭа». Аввакум иеиԥш Анцәа дхазҵоз, уи ипропогандазы зхы зымшаҭоз уаԝ дыҟамызт. Аха зны, ԝыцьа аҳәсеибацәа мчыла хаҵа ирышьтырц анақәырк, дахьаҷагылаз азы, дҟьантазҙа деилыхны, 72-нтә лабала исуеит. Изқәа шьаарҵәыраха ишыҟаз, ҳәагәыжьла деи-

қәпах дҽаҳәаны, адәны ақәа кыдхаҿа иахьлеиуаз дкарыжьуеит. Уаҟа, уи ауаԥ рыцхҳа, Анцәа ицәымгу ажәақәа иҳәоит «Гәнаҳарас уара уҽаԥхьа иҟасҵазеи Анцәа ду, абас еиԥш иҟоу агәаҟра сҵаургылартә еиԥш!» Абасала, аиашеи адинхаҵареи анеиҽагылалак, аиаша аиааира агоит, иагьа ҷьамыгәацәгьа аԥықәсыларгьы.

Вл. Анқәаб иԥымҵа апролог аҽы иқәиргылоит азҵаара:

Ԥ-мчык реиқәпара, урҵ реимак.
Исзеиҽкаама, исзырҽеима?...
(Ад. 12)

Сгәанала, автор ицәыуадаԥхеит абри азҵаара аҵак аҟаҵара. Уи акәхап, апоет иаԥхьаҟатәи игхақәа зыхҟьазгьы. Лирикатә хьаҵрак аҳасабала, апролог иадҳәалоуп Анцәа ихазы иалихыз адгьыл аԥсуаа ишриҵаз атәы зҳәо алегенда. Ахаҵа бзиазаргьы, апролог аҵакы хада – Анцәа иҽагылара аидеиа иаԥырхагоушәа збоит, избанзар, Анцәа аԥсуаа рзы «дынцәаха» (дынцәаха зысҳәо, апоет дышнеиуа, Анцәа ҧшралассахьалагьы, ҟазшьалагьы, ауаатәыԥса рызныҟәашьалагьы, зынӡа дыцьнышны дааирԥшуеит) дгылазар, дзаҵаххарызеи Абрыскьыл? Иашоуп, ԥбаны дааԥшуеит (ацьныш иоуп ауаа ираҕоу, хәарҵак злам хаҿсахьаны ажәлар рҳәамҵаҽы иуԥыло) Анцәа ажәлар рмифологиеи рҳәамҵақәеи рҽы, аха ԥымҵак аҽы игоу афырхаҵа иаарԥшышьа логикак амазароуп. Прометеии уи иеиԥшу афырхацәеи ирызкны алитература ду ыҟоуп. Уи инҵкааны иузымдыруазар, алацәажәара аҵахым, аха уаналацәажәах, уи алитература адырра ааурԥшыроуп. Изаҟаразаалак ала узрықәшаҳаҵхом абарҵ ацәаҳәақәа:

Абырзенцәагьы р-Прометеи
Иумбари Аԥснынтә дрымгазар!
Аԥсуараҿ уи Аԥсны дҽаҳәазар,
Дахьҽаҳәоу аҵыԥгьы рҳәазар,
Абырзенцәа уи рмаҳацызт,
Отаԥтәи аҳаԥгьы рымбацызт.
Кавказ инеи дзыԥшаарыда?
Ажәларқәа зегьы, аԥсуаа рыда.
Ҷыԥк абра ҳәа, ма ҷьа хәык.
Дахьҽаҳәоу ҳәа ирымам иналкаа.
(Ад. 9)

Абырзенцәа Абрыскьыл Кавказынтә дыргоу, мамзаргьы кавказаа уи абырзенцәа рҟнытә дааргоу, аҳәара уадаԝуп. Сара сгәанала, ажәларқәа досу дара ианраамҭаз рхала иаԥырҭаз ҳәамҭақәоуп урҭ. Иҟалап, Отаԥтәи аҳаԥгьы рымбацзар абырзенцәа ирбахьазаргьы здыруадаз аха. Уи акәҙам еимактәыс ара иҟоу. Абырзенцәа ирдыруан (урҭ рыла ауп ҳаргьы излеилаҳкааз) ажәытәан Кавказ ишыҟаз Прометеи еиԥш иҟаз афырхаҵа изкыз алегенда. Ираҳахьан, ашәҟәгьы ианырҭахьан амшын Еиқәа аԥшаҳәаҷы инхо ауаа ишрымоу Прометеи изку амиф еиԥшу аҳәамҭа ԝ-вариантк. Вариантк аҷы, аԥсуаа ишырхәо еиԥш, уи афырхаҵа аҳаԥы дҭаҷаҳәоуп. Аԝбатәи авариант аҷы ақырҭцәа, аерманцәа, ауаԥсаа, адыгьаа рҷы шьхак аҟны дкыдҷаҳәалоуп. (В. Латышев. Известие древних писателей о Скифии и Кавказе). Абас ала, апролог аҷы апоет ицәцоит имаҷымкәа агхақәа.

Аԝымҭа аилыргара иаҳа иманшәалахарц азы хыԥьара иаҳшоит:

1) Апоет иԝымҭаҷы Абрыскьыли Нарҭааи ирызку ажәлар рҳәамҭақәа ихы ишаирхәаз.

2)Прометеи изку абырзенцәа рмиф иԝымҭа ишаныԥшуа.

3)Апоет ихатә фантазиала урҭ ирыциҵаз, ихаҵа иихәыцыз аха҂сахьақәеи асахьа ҩыцқәеи.

Арҭ ах-зҵааракгьы аԝымҭаҷы еидҳәалоуп, аха ҳара уажәы еидыхны, хазхазы хрыхәаԥшып.

Ажәытәан амифология жәлар рдунеихәаԥшышьа иасистеман, аха аамҭа цацыҧхьаҙа, амифология аиаҙаара иаҷын, иаанхазгьы иԥсахны ажәлар рхы иадырхәон, поезиатә маҵәарк аҳасабала. Аха амифология иарҷиаз аха҂сахьақәа рсимволтә ҵакы азырҳацәаргьы иашам. Ҵабыргуп, иахьатәи ашәҟәыԝԝы Анцәагьы символ ҳасабла ауп дышизнеиша, аха араҟа амифология иаҵоу аҵакы ацәыҙуеит. Амифология ҵакыс иамоу ишьҭыхцәан иахәаԥшуаз анемец философ-аидеалист Ф. Шеллинг, апоезиа амифология еиԥш ииаҙаазар ҳәа дшәаны иҳәон, ашәҟәыԝԝцәа дасу дара рхатә мифология дырҷиаларoуп ҳәа. Иҵабыргуп, апоезиа аҷиара амифология мыч дуны иазыҟалеит, аха амифология аиаҙаара, ашәҟәыԝԝра иаԥырхагамхаҙеит. Алитературатә хырхарҵа ҩыц – ареализм, амифология ацәтәымуп, елементқәак ԥсахны ахы ианамырхәозар. (Зны-зынла иахьагьы амифология аҭыԥ ахьааннакыло реалисттә ԝымҭақәак ҟалалоит, иаҳҳәап, америкатәи ашәҟәыԝԝы Џьон Апдаик ироман «Кентавр» аҷы, аха араҟатәи амифология цхыраагҙоуп, дунеихәаԥшышьам.)

Ишԥеидҳәалоу Вл. Анқәаб иҩымҭаҷы амифи ареалтә ԥсҭазаареи? Ари азҵаара зықәҳаргылауа, аҩымҭа ахы инаркны аҵыхәанҙа Анцәеи Абрыскьыли рконфликт хадара ахьауазы ауп. Абри аконфликт ауп аҩымҭа зегьы еидызкыло. Анцәеи Абрыскьыли рхаҷсахьақәа раарԥшразы апоет ихы иаирхәеит Абрыскьыли Нарҭааи ирызку аҳәамҭақәа. Дышԥаарԥшу аҩымҭаҷы Анцәа? «Абрыскьыл» Анцәа иҷагыларатә хырхарҭа зламоу ала апоет азин иман Анцәа дырҷаасҭаны, дырччархәны, уи ицәымгра аԥхьаҩ иоуратәы иаарԥшра. Мамзар, Абрыскьыл ифырхаҵара зырҵабыргуаз? Аха араҟагьы ашәара-азара аҭахуп, иахырҟьацәатәым. Анцәа дкарикатурартәны, дурқьачақьыр, апоема хықәкыс иамоу ацәыҙыр алшоит. Ажәлар жәытәнатә аахыс Анцәа ҳәа зыҙбахә рҳәо зегь реиҳа зымчу, зегь реиҳа ажәлар ҟазшьа бзиас ирдыруа зегьы еизыркәкәаны изырҭаз хаҷсахьоуп. Ажәлар баша Анцәа иҳәомызт, дасу дара зҷу аусҟәа рҷы «илԥха роурц» азы, дрыцхраарц азы. Апоет Анцәа ихаҷсахьа анаԥиҵо аамҭазы, ари амоментгьы ихамышҭыроуп. Даҷеа усуп, Анцәа ихьҙ ала аиакәымкәа иҟалахьоу. «Адогма ауп афанатизми аичырчареи ҟазҵо, аморали ианакәзаалак аиқәшаҳаҭреи аҭынчреи ирызкын», – иҳәон Вольтер. Англыз поет Шелли дшыхәыцыз нахыс Анцәа дшицәымгызгьы, ипоемаҷы Анцәа зегь зылшо мычны дааирԥшуеит. Вл. Анқәаб иҩымҭаҷы Анцәа зынҙа дмаҵьананы дцәыргоуп. Иаагап аҷырԥштәқәа: Абрыскьыл амца ажәлар ириҭаразы Анцәа даниабашьуа асахьа, апоет абас иҵихуеит.

Арашь агәҵа иныҵаҭәҭәеит
Абрыскьыл имаҳмыз,
Анцәа дынцәыҵаххит
Ҽыҳәҵәыла данис.

Даҷеаҵьара ҳаԥхьоит:

Данынаԥш, лнаҩсан
Анцәа ихәцә ныҵкааны,
Арԥыс жәҩахыр ҟьаҟьак
Дикын дышьҭарҟҟыҵәкьаны!

Анцәа уаҳа акгьы имчымзар дызланцәахоз, насгьы ажәлар дзырҭаххарыз Абрыскьыл. Ас еиԥш иҟоу асахьақәа апоема иацәнарҙуеит иара иаҵоу атрагедиа ҳаракы аҟазшьа, рацәак

акгьы зҵазымкуа ашҟа инанагоит ԥсра зқәым уи аконфликт хада. Сгәанала, автор баша дацәшәеит иҽымҭа атрагедиатә ҟазшьа аҭара. Абрыскьыл итрагедиа апессимизм (агәнаҳара) ҟазшьа амаӡам, иоптимисттәу трагедиоуп.

Гиоте идраматургиатә фрагмент «Прометеи» аҵакы ҽажәак рыла иуҳәозар, абас иҟоуп: атираниа аҿагылараҿы гәымшәарыла ақәԥара – иааироуп.

Ҳара еилаҳкаауеит, ҳадгылоит Абрыскьыл аҳаԥы иҵгара, аха апоет ари ахҵыс ирмариацәеит, сахьаркыралагьы цқьа ирҵабыргит. Абрыскьыл иԥсреи ибзахареи ртәы зҳәо амоментқәа алакә ԥшра роуит. Уи зыхҟьаз ҳәа сгәы иаанаго – аҽымҭа ахшыҽҵак хада аӡә инапаҿы, дагьынцәазааит аҭахызар, амчра зегьы аизгара шзакәаным атәы цқьа еилыргамхеит. Ҳара иаҳҳәоит ауаҽы ихшыҽи ихдырреи рыда адунеи аҿы анцәара зуа даҿа мчык ҟамлароуп ҳәа Ленин игәаҧханы ирыҵишьуеит Гегель Анцәеи ауаҽи еизааигәоуп ҳәа иихәаз иажәақәа, аха уи шеилкаатәу Анцәа дуаҽханы дҟаларoуп ҳәа акәым, ауаҽы «дынцәахароуп» ҳәа ауп. Ауаҽы адунеи аҿы «данынцәахалак», «анцәа» ихаҭагьы зынӡак диаӡаауеит. Усҟан, Абрыскьылгьы даҭаххаӡом. Убри аҟнытә нцәак даҿа нцәак ила иԥсахра акәӡам хшыҽзышьҭра зҵатәу. Арҿхәарагьы ҳәаак амазар ауп, мамзар, иакәым ахылҿиаар алшоит. Уамашәа иубаша, ажәлар (Вл. Анқәаб иҽымҭа «Абрыскьыл» аҿы ишаабо еиԥш акәымкәа) Анцәа дымцәҳакәа, изымаҕькәа акласстә тираниа иара идкыланы ргәынамӡара шаадырԥшыз ауп.

Сгәанала, апоемаҿ имцхәуп ажәлар рҳәамҭаҿы иҟамыз ахҵысқәеи ахаҿсахьақәеи апоет ихала ихәыцны Абрыскьыл ибиографиа иахьадиҳәалаз (асаби иира, абырҵкал икылхра, Жәлар-рҳақ, Анҳа). Асахьаркыратә ҽымҭаҿы ахшыҽҵак хада иадҳәалам хҵыси хаҿсахьеи ыҟамзароуп.

Нарҵаа ражәабжьқәа рҿы ирацәоуп еиуеиԥшым ахаҿсахьақәа, аха Сасрыҟәа заҵәык иоуп зиреи зыӡрыжәреи аарԥшу, избанзар, иашьцәа зегьы иаҿԥнырҳәо абыда иира (анашҧара) епохак иадҳәалоуп (матриархат), иӡрыжәра акәзар, уи иԥсышьа зыхҟьаз, – еихаӡаны иаанхаз ишьапы шакәыз аанарԥшуеит.

Абрыскьыл даҿа епохак ауп дызтәу. Дзаҭаххазеи, нас, аҽымҭаҿы зхатә роль змам Анҳа? Апоемаҿ Анҳа – Саҭанеи-Гәашьа лроль, Жәлар-рҳақ – Аинар-жьи ироль наҳагӡоит ҳәа иаҿуп, аха Абрыскьыл ироль аарԥшра урҵ аԥырхагамзар иацхраауам.

Ажәлар рымчра зегьы зырҭо Жәлар-рҳақ иакәзаргьы, апоемаҷ дуаҩы бзамыҟәны даарԥшуп. Амч адоугьы имоуп, аха Сасрыҟәа имч мацара акәҙамызт дзықәгәыҕуаз, ицхыраауан ихшыҩ лас, имаана, игызмалра. Знызаҵәык ауп аҩымҭаҷы Анҳа данаҭахха. Уи Абрыскьыл ажәлар ахәшә рзысыԥшаауеит ҳәа аҵиаақәа раагаразы ашьхаҟа данцо, саргьы сугароуп ҳәа дықәгылоит, избанзар, Анҳа урҭ аҵиаақәа ахьыҟоу еилкааны илдыруазаап. Егьирахь, Анҳа лҟыуҵәуарада акы лымам. Иҟалап, апоет ан лыбзиабара ааирԥшырц иҭахызар, аха ҩымҭак аҟны абарҭ зегьы изеиламыгҙеит, иигаз азҵаарақәа рацәахеит.

Апоет иҩымҭаҷы ихы иаирхәоит Нарҭаа рҳәамҭақәагьы. Иҟалап, хылҵшьҭрала Нарҭааи Абрыскьыли еизааигәазар, аха акны рыхәаԥшра иашам. Сасрыҟәа ихадаратә фырхаҵара – амца аагара амотив Абрыскьыл идҳәаланы апоет далацәажәозар, иучҳаратәы иҟоуп, избанзар, акультура ауаа рызнагара Абрыскьылгьы ицәтәымҙамызт. Аха зны-зынла, апоет Нарҭаа зынҙа ирымаҙам амотивқәа иҩымҭа иалаигалоит. Иаҳҳәап, Анцәа «Сасрыҟәагьы дыдсыршьит иашьцәа» ҳәа ииҳәо аагозар. Аԥсуа жәлар иаԥырҵаз Нарҭаа рҳәамҭақәа рҿы зынҙагьы иҟаҙам Нарҭааи Анцәеи реиҿагылара. Уи ахьуԥыло ауаԥсаа рҿы ауп. Нас, Сасрыҟәа ишьра Анцәа излаибзоуроузеи?

Зны-зынла, Нарҭаа рҳәамҭақәа рҿы акәым, аԥсуаа рфольклори рмифологиеи зынҙа ирзымдыруа амотивқәагьы аԥнаҵоит апоет иҩымҭа.

О, ахәымга!!!
Сасрыҟәамоу,
Изгәаҧьыз забҵәҟьагьы
Знапала ишьра.
Гьангьашрала ажәҩанаҷ
Ахра згаз уара...

Аԥсуаа рҿы Анцәа абгьы, ангьы димаҙам, уи уаҩы дихылымҵҙеит иара зегьы зшаз. Абырзенцәа рҿы ауп анцәақәа раҳ Зевс иаб Кронос дышьны ажәҩан аҷы аҳра ахьиго. Абырзенцәа рмифологиахьтә ауп иахьааууа апоет егьырҭ Абрыскьыл идикылауа «Акультуратә фырхаҵахарақәа», ажьира, ахыбҟаҵара, аҙқәа афлыкақәа рыхҵара уҳәа убас егьырҭгьы. Иара

убас угәы еихьнашьыртә иҟоуп, џьара-џьара, апоет Абрыскьыл изку ажәлар рҳәамҭақәа рахьынтә иааиго ахҭысқәа рифмала реиқәыршәарада уаҳа ҷыц аламҵакәа иахьаниҵо (7-тәи ахы). Рацәакгьы имыԥсахит Абрыскьыл икра иазку ахҭыс аҷгьы (3-тәи ахы). Ажәлар рыҟнытә Абрыскьыл икышьахаз ҳәа, х-вариантк аадыруазҭгьы апоет урҭ ирыциҵеит аԥшьбатәи авариант.

Вл. Анқәаб иааирԥшуа аамҭаҷ даанымгылакәа, иахьанҙа дааскьеит. Иахьатәи аамҭа иадҳәалоу ахҭысқәа, ҳәарада, еиҳа иреалтәхеит. Даҽеа планетак ахь ацара-аарагьы иахьатәи атехника аҷиашьала утопиатә сахьам, анаукатә ҵаҵгәы амоуп. Убри азы ауп, абраҟа апоет иқәҷиарақәа еиҳагьы изырацәаха. Апоет иссирҙаны иҵихуеит ачацҳа аԥсабара, аха араҟагьы уи ицәаҳәақәак, иааирԥшуа ахшыѡҵак еиларгоит (автор ифырхацәа ражәала иҳәазаргьы). Апоет аԥхьаѡ иеиҳәар иҵахуп, абарҭ иҵихуа аԥшҙарақәа, ажәлар зегьы ишеицырзеиԥшым. Аха Хьыц иажәақәа рыла, урҭ зыхҟьо ҳәа автор иазгәеиҵо ақәшаҳаҵхара уадаѡуп:

Бымбои, атехника
Арҭ ауаа знахәаԥшуам.
Ирҵахым... Насгьы
Зегьы иаурзаахәаша...
(Ад. 11)

Арҭ ацәаҳәақәа акапитализм ашәҵакакаҷра асахьа аҵыхра иазкызар (даҽакалагьы иузеилкаауам), усҟан иахьатәи акапитализм аҭагылазаашьа ҳҳы иархәаны иазгәаҳҵар алшоит, ажәлар ртрагедиа ахы ахьыҵнахуа аматериалтә фактор мацараҷ акәымкәа, аморалтә фактор аҷгьы шакәу. Ҷырԥштәыс иаагап иахьатәи Америка. Иузҳәома уи азы, уаҟа ауаа атехника рҵахым изнахәаԥшуам ҳәа? Иашоуп, уаатәи атехника зегьы ирзаахәом, аха имаҷума амашьына, ателевизор уҳәа аазхәо ауаа? Урҭ ракәым апоет аԥхьаѡ ихшыѡ ззишьҭшаз. Акапитализм ауаатәыѡса ридеалқәа рынагҙара иаԥырхагоуп, рылшарақәа ҷанаҳәоит. Иахьа Америка аѡнуҵҟа иҟоу аиҷагыларақәа рацәоуп, урҭ реиқәыпхьаҙара ара ҳзалагарым (насгьы зегьы еицырдыруеит). Аус злоу – акапиталисттә система аѡнуҵҟа урҭ аиҷагыларақәа ҙбышьа ахьрымам ауп. Ажәакала, апоет ачацхараа акаамеҭ ианзыриаз аҭагылазаашьа ҳәа дзыхцәажәо

иахьатәи акапитализм аҿиашьала уазнеиуазар мзызс иатҵоу аԥхьаҩ еиликаартә изыҟамҵеит. Џьара диашоуп апоет: ауаатәыҩса зегьы рҿаԥхьа иахьа, ахаан ишыҟамлац еиԥш, аҟазаареи-аҟамзаареи рыпроблема ыҟәгылоуп.

Апоет иҟәҿиарақәа рахь иуԥхьаҙар алшоит (азеиԥш ҟазшьа нарыҵаны, ҭоурыхтә екскурск аҳасабала ишцәыригогьы) ахҟәа: «Аџьнышцәа ҳашьхара иҟәгылан», «Аԥсҭазаара ахәарақәа». Сара сыхәҵаахь ала, зегь реиҳа исгәаԥхеит «Аԥхьарца аҕызбжьы» захьӡу ахы. Араҟа ашәҟәыҩҩы иуаажәлари итәылеи рыгәҭыха иара игәҭыха иадҳәаланы иаарԥшуп. Уи уанаԥхьо, автор, иаартны имҳәазаргьы, иаразнак убла ихгылоит ҳажәлар зыҟәшәахьоу агәаҟрақәа жәпакы: амилаҭ политика аилагара, аԥсҭазаараҿ ирҵабыргымыз азакәандарақәа. Аха аҩымҵа абри ахәҵаҿгьы апоет агхақәа ихы изырцәымыхьчеит. Иаагап ҿырԥштәык:

Рыԥсадгьыл азыҳәоуп
Мартаз Аԥсны аҵеицәа
Аԥсны изыкәырцоз
Аменшевик мартҵеицәа.

Ашәҟәыҩҩы ара ицәеилагеит амилаҭтә-хакәиҵратә қәпареи, аԥсадгьыл азы ақәпареи, асоциалтә революциеи рызҵаатәқәа. Еиҿырԥшышьас ирымоузеи аԥсуааи аменшевикцәеи? Аԥсуаа — милаҭуп, аменшевикцәа – дунеихәаԥшышьала еизааигәоу партиоуп. Амилаҭқәа зегьы рҿы иуԥылоит «аменшевикцәеи» «абольшевикцәеи». Автор ареволиуциа иатҵоу акласстә ҟазшьа дазымхәыцит.

Апоемаҿы иуԥыло егьырҭ агха ссақәа ҳаарҟәаҵны, аҵыхәтәан ҳахцәажәап аҩымҵа жанрс изҵазкуа азҵаара. Вл. Анқәаб иҩымҵа ароман ҳәа ахьӡиҵеит. Ус анакәха, аҩымҵа иаҵаҩтәын иажәеинраалоу ароман ҳәа изышьҭоу апрозатә ҩымҵақәа роуп. Аромани иажәеинраалоу аромани даараӡа еицәыхароуп. Иажәеинраалоу ароман, апоемоуп еиҳа иззааигәоу. Иҟалап, аҩымҵа иагәылоу ҩыцьа рыбзиабара амотив аҭыԥ ду ахьааннакыло азы акәзар, апоет иаԥҵамҵа ароман ҳәа захьӡиҵаз? Аиашаз, аҩымҵаҿ ицәгьамкәа иҭыхуп Абрыскьыли Риҵеи реицәыӡра, реибаԥшаара аазырԥшуа асахьақәа. Угәы арԥшаауеит, «Риҵа

Абрыскьыл иԥшаара дашьҭоуп» захьӡу ахы аҿы, Риҵа дуазыруа, лылаҕырӡ лҿыкьаса, дгьаҵәы-ғьаҵәуа бзиа илбо ихабар рдыруазар ҳәа аԥсабара амчқәа зегьы дахьрызҵаауа. Аха ароман романызтәуа абзиабара амацара акәӡам. Аамҭа цацыԥхьаӡа, апоемеи аромани рҿырыԥсахуеит. Урҭ ажәытәан ишыҟази уажәы ишыҟоуи реидкылара уадаҩуп. Уимоу, иара иажәеинраалоу аромангьы, Баирони («Дон-Жуан») Пушкини («Евгени Онегин») раамышьҭахь ауп аграждантә зинқәа анаиоу. Иахьа уи аформала иҩуа апоетцәа даараӡа имаҷуп, избанзар, ара еилагӡатәуп ҩ-уск: апроза иамоу алшарақәеи (аԥсҭазаара ганк аанмыжькәа аҵҵаара, асоциалтә фон, аԥсихологизм, план рацәа змоу асиужет аиҿыртәара уҳәа убас иҵегьы) апоезиа иацу аҟазшьа хадеи.

Абри агәааанагара иашазар, Вл. Анқәаб иҩымҭа ароман аҟазшьақәа амаӡам. Сгәанала, Вл. Анқәаб ирҿиамҭа поемоуп (ажәытә абри ажәа аҵакы иамази иахьа иамоуи рыла ҳахәаԥшуазар). Аҩымҭаҿ иҟоуп амифологиеи афырхаҵареи (Гомери Дантеи рпоемақәа рҿы еиԥш), иара убас алирикатә хьаҵрақәа (Маиаковски ипоемақәа рҿы еиԥш). Апоемаҿы аицәажәарақәа (адиалогқәа) рҭыԥ дууп, аха автор иажәақәа раҵкыс митәыкгьы еиҳам. Автор итекст ҷьара-ҷьара аремарка аҟазшьа амазаргьы, еиҳарак алирикатә хьаҵрақәеи ахҭысқәа реиҭахәарақәеи ирызкуп. Адиалог аҿы ауп иахьааԥшуа аҩымҭа аҵак хада. Убри аҟнытә, философиала, сахьаркырала иҵегь иҭәҭәазар еиҭьын аицәажәаратә моментқәа.

Вл. Анқәаб ифырхаҵаратә поема «Абрыскьыл» инеиԥынкыланы иугозар, ирццакцәаны иҟауҵоума ҳәа угәы иаанамгарц залшом. Абрыскьыл изку аҳәамҭа, ажәлар ргениалтә рҿиамҭақәа иреиуоуп. Убри аҟнытә, ҳаргьы иаабарц ҳҵахын абри аҳәамҭа иақәнагахашаз, иашьашәалахашаз аҩымҭа. Ҳәарада, Вл. Анқәаб иажәа – аԥсышәа цқьоуп, ишырҳәало еиԥш, иабацәа рабацәа ражәа иҿоуп. Абас абызшәа зҿоу ауаҩы изы, ажәлар ирҳәоит «Нарҭаа ражәа иҿоуп» ҳәа. Еиҳау ҽхәаԥхьыӡк аԥшаара уадаҩуп ҳәа сгәы иаанагоит. Абри афактгьы агәра ҳнаргоит, апоет иҭәҭәаны ихы аус адиулар, ҳаԥхьаҟа ақәҿиара дуқәа шизыԥшу.

Вл. Л. Аӷнариа

ААР алахәыла-корреспондент

АПОЕЗИАТӘ ХАҰСАХЬА АҲӘААҚӘА[8]

Вл. Анқәаб иажәеинраала ҟаимаҭқәеи ибалладақәеи рыла деицгәарҭартә дҟалеижьҭеи акрааҭуеит. Апоет шьардаамҭа иҽазирхион инеиҭыху, ажәеинраалала иҽу аепикатә ҽымҭа ду ахь аиасра: иҽуан асиужет змоу ажәеинраалақәа, абалладақәа, апоема кьаҿқәа. Уажәы, «Абрыскьыл» ҭыҭижьҭеи, иара ирҿиамҭа згәаҧхоз рхыҧхьаʒара иаҳагьы ирацәахеит. Урҭ ирбоит апоет ирҿиаратә лаҧшҳәаа аҽшарыҭбааз, ииҳәашаз шырацәахаз, излеиҳәаша амаҭәахәқәа рылагьы дышхәыдаʒам. Аҧсуа жәлар рҿаҧыцтә поезиа иагьа ижәлар дузаргьы иарҧхашьо ҳәа иҟаʒам. Ирацәаʒоуп аҧсуаа ирымҭаны ҧсра-ʒра рықәымкәа адунеи иқәлахьоу амонументалтә хаҿсахьа ссирқәа. Аха, аиаша ами иаҳҳәара, аҧсуаа р-Абрыскьыл даҽаʒәы диларҭом, уи егьырҭ раасҭа дҳаракʒаны дгылоуп, Нарҭ Сасрыҟәа иакәзаргьы, дызицлабуам иара. Абрыскьыл ихаҿсахьала ауп ҳажәлар ргени, рдоуҳа, еиҳа ргәы ззыбылуаз, ргәаҭа иҭаҳәҳәаны иааргоз ридеалқәа, ргәыҭрақәа ихарҭәааны, ирҭауланы излаадырҧшыз: адунеи аиаша, ауаатәыҽсеи аҧсадгьыли рыбзиабара, ажәлар рымҧсра, рыгәкамҳара. Сасрыҟәа дназлоу Нарҭаа афырхацәа зегьы ирзуҳәар ҟалоит «ихацәаҭьеҽқәан раамҭала» ҳәа. Урҭ рықәҭра анаарыдгыла, рдунеи рыҧсахит. Ажәлар «ирзымгәаҭьит» Абрыскьыл ишьра. Убри аʒә заҭәык иоуп адунеи иақәлаханы, ахаан азы дымҧсуа аҟазаара заҭәаршьаз. «Мышкызны, изынҵьырқәа ҧыххааны дызҭаҿаҳәоу аҳаҧы лашьца дҭыҭып, ʒәыр ҳаиқәирхозаргьы, убри иоуп ҳаиқәзырхо» ҳәа ажәлар рразҟи ргәыҭрақәеи здыркылазгьы иара аʒә заҭәык иакәʒоуп. Аамҭала уахәаҧшуазар, Абрыскьыл ихҳәаау аҳәамҭа, «Нарҭаа ражәабжьқәа» раасҭа иаҳа ақәра маҷуп ҳәа иҧхьаʒоуп. Уи – типологиала, сахьаркырала, насгьы изықәгылоу епикатә идеологиала – Прометеи, Амиран, Мгер уҳәа ирызку аепосқәа ирзааигәаʒоуп. Абрыскьыл иепос иазынхеит рхаикатә-мифологиатә гәыцә (шанала, ҧсыцқьала ауаҽы иира, ажәҽан ардыдра, армацәысра уҳәа убас иҭегьгьы). Аепос ианыҧшуеит

[8] Аж. «Алашара», 1967, № 12. Ад. 82–85.

иара убас ауаатәыҩса раҧхьаʒатәи рырҵаҩы, анхашьа-анҵышьа дзырбаз, анаукаҿы «аепос культуратә фырхаҵа» ҳәа изышьҭоу иҟазшьақәа маҷымкәаны. Раҧхьаʒа Абрыскьыл аҧсабара амчқәа драқәҧаҩны дааҧшуазар ҟалон. Абри аганахьала, Абрыскьыл уихәаҧшуазар, Нарҭаа рхыҧша ихубаауеит. Аха аамҭақәа рҿееиҭаркыцыҧхьаʒа, аҿееиҭанакуан аепос аструктурагьы, уи иаланагалон аҿыц аамҭақәа ирықәнагахашаз аидеиақәа. Ишааиуаз, Абрыскьыл ихаҿсахьаҿы аҧыжәара роуит ауаажәларратәсоциалтә мотивқәа. Анцәа иацлабра, аиашеи ахәахәеи, ауаҩреи, ауаҩымреи, ажәҩани адгьыли рымааибра ридеиақәа, нарҳәы-аарҳәны акәзаргьы ҕәҕәалаҵәҟьа ирныҧшит Нарҭаа рыҧсабаратә коммунизм зыҧсахыз ауаа реиҟарамра амчқәа. Ари иаҳа агәра угаратәы иалубаауеит Абрыскьыли, Қацәааи, Ешааи ирыбжьаз аиҕара. Издыруада, Абрыскьыл ихаҿсахьа аҧсуаа зегьы еицырзеҧшны иҟалаанʒа, жәлакы еицызхыз ауаа рыҩнуҵҟа иизар? Иахьагьы, Гәыҧ ақыҭан (Очамчыра араион) инхоит Абрыскьыл зыжәлоу. Издыруада Абрыскьылааи, Қацәааи, Ешааи аекономиказы ирыбжьаз аиҕара аепос гәалашәарак аҳасабала иазынхазар? (Аха ари амотив иҵегьы арахь ааскьа аепос иаҧнашьызаргьы алшоит).

Аамҭеикәшара дуʒʒа зхызгоз ажәлар ирбон, адунеи ажәытәтәи аҧсабаратә барақьаҭра иамаз ацәцо ишалагаз, аҧсҭазаара зырхәашьуаз амч бааҧсқәа, асоциалтә еиҿыхарақәа шазцәырҵуаз. Ирцәыʒуаз зегьы рцымхәрас ажәлар еиқәдырхеит агәыҕра, агәкамҳара. Абри азы ауп Абрыскьыл исимвол аамҭак аҳәаақәа изырҭамʒо, жәларык рымацара ракәымкәа, ауаатәыҩса зегьы изеицыртәу. Абри ауп Вл. Анқәаб дхызхызгьы, аҿыгҳара ду аҩымҭа инапы аиркыртә агәаҧхара изҭазгьы.

Алитературатә ҟазарахь инаганы уахәаҧшуазар, Абрыскьыли Прометеии ртема – трагедиатә темоуп, атрагик идагьы даҿаʒәы дамаҭәамзар ҟалап. Дара раамҭала урҭ ажәлар иахьрыҵаҟьоз рнапы ақәырҵеит. «Прометеи иоуп афилософиатә календар аҿы зегь реиҳа ауаҩра злоу, зегь реиҳа иҧшьоу, зегь реиҳагьы игәаҟхьоу», – ҳәа иҩуан К. Маркс, уи ихаҿсахьа дазгәдуны.

Антикатәи адраматург, «атрагедиа» Есхил иҩымҭа «Икыдҿаҳәалоу Прометеи» аҿы Прометеи аиааирақәа ргара мацара иашьцылахьоу аʒә иакәны акәын дшаабо. Есхил аҵанʒа

еиликааит ифырхаҭа идоуҳа амаʒа, уи адгьыл даҟәыҭханы ажәҩан далеимҭеит, илеиҭеит ауаҩытәыҩса иҟазшьақәа акыр. Ҭоуп, Прометеигьы дынцәоуп, аха аҕәҕәарақәа шилоу еиҧш, илоуп аҧсыҿарақәагьы. Агәаҟра дақәшәаргьы, ауаҩ иеиҧш дгәаҟуеит, ихьаақәа, аахтны иҳәоит, уи дызлацәажәо ицәалашәарақәа, ихәыцрақәа, игәҭыхақәа иахьатәи ауаагьы акырʒа иаҳзааигәоуп, еилаҳкаауеит. Иара аʒә ҳаиҧш, ихьымʒ-ҕьишьон чарҳәарыла дзықәшәаз, дрызхәыцуан, ахьʒи, ахьымʒҕи, иҟаиҭаз иаҭанакуаз илшарақәа заҟа идууз, ахах ҿыхшьа имамкәа дшынхаз. «Ахәыцшьа ззымдыруаз ауаатәыҩса ахәыцшьа дсырҭеит, идсырбеит ишынхаша-ишынҭыша, ирзысыҧшааит рхьаақәа злархәышәтәышаз ахәшәқәа, искит рымца ахы, ауаатәыҩса рлахьынҭа аҧсра ргәы ҭнамҟьаларц азыҳәан ирыласҭеит агәыҕра. Аха иабаҟоу, абри аҟара зылшаз, сара схаҭа сгәаҟрақәа схы рылызгартә акымзарак сзымхәыцит», – иҳәоит Прометеи ихьаақәа ангәниго аамҭазы. Ганкахьала – ҳәаа змам алшара дуʒʒақәа, даҿаганкахьала – урҭ зшьаҳауа амчымхарақәа – аа, атрагедиа зхылҭуа аиҿагылара! Абас еиҧш иҟоу адиалектика аҭамкәа изҿиом ауаҩы иҧсҭазаара. Иҵьоушьаша, Есхил итрагедиа уанаҧхьо, зыгәра умгаша ҳәа шамахамзар акгьы уҧылом, уазхәыцʒом уи амиф ишахылҭызгьы. Ахҭысқәа амифологиатә цәа рыҟәнызаргьы, урҭ зырҭысуа Олимп зымпыҭаку анцәа дуқәа шракәугьы доуҳала, цәажәарала, ҟәыҕарала адгьыл иқәынхо ауаа иртәуп. Иахьатәи абызшәала иуҳәозар, Есхил гәыла-ҧсыла еиликааит, ирҿыцны «даҧхьеит» и-Прометеи идоуҳатә драма. Амиф аҟны иҟаз ахҭысқәа реиқәыҧхьаʒара ихахьгьы иааимгеит, иаҭәеимшьеит.

Ишҧеиликааи апоет Вл. Анқәаб Абрыскьыл итема? Сахьаркыратә хәыцшьа ҿыцс иаҭеигалазеи автор? Иаҭоума аҩымҭа ианаалаша, уи романуп ҳәа азуҳәартә еиҧш иахьатәи аҧхьаҩ аинтелект иашьашәалахаша асахьаркыратә дунеи еилкаашьа?

Ҭаны иуҳәозар, Вл. Анқәаб изқәикыз агәаҕьра цәгьоуп: ауаҩытәыҩса ихшыҩи амцхаҭареи, абзиеи ацәгьеи, абзиабареи ацәымҕреи, аибашьреи аҭынчреи, аҧсуа жәлари адунеии уҳәа убас ахшыҩҭак дуʒʒақәа наҵьнатә аахыстәи рҭоурых, реизыҟазаашьа атәы жәеинраала бызшәала иҩны ашьҭыхра. Абарҭ дара зегь ирықәнагахаша рыцыҧхьаʒа ахаҿсахьақәа рымоуп. Абрыскьыл, Анцәа, Аҩсҭаа, Жәлар-рҳақ – аамҭас иҟоу

зегьы ззеиԥшу, иахьааурхалак ицо (Абрыскьыл ирашь еиԥш), иуниверсалтәу символқәаны иқәгылоуп. Абри аганахьала иугозар, Вл. Анқәаб ишьҭихыз асахьаркыратә дунеи, азеиԥш идеалқәа аԥызҵо ареволиуциатә романтизм ацәа ахыукааyеит. Ари – асахьаркыратә литература ашьҭахьҟа иннажьхьоу, аамҭала зда ԥсыхәа амамыз ҭоурыхуп. Сара сгәанала, ареалтә хаҧсахьақәа ықәыргыланы, конкретла ахәыцра зҽалазымгало роуп азеиԥш идеалқәа ихырхуа.

Акосмостә символқәа рыла еибыҭоу аѡымҭаҧы зегьы еиҳа имариоуп: аѡымҭа иаҭаххом ауааҽәларратә, аҭоурыхтә, аамҭатә перспектива. Ашықәсқәа урԥыруеит жәабала, зкьыла. Абрыскьыл адәы данықәыз ақалақь Диоскуриа аныҟаз ауп уҳәар ҟалоит, абза душьуеит, аԥсы дыбзоутәуеит, апланетақәа ампыл еиԥш урылахәмаруеит... Аѡымҭа иаҭаххом афырхацәа рҟазшьа, рҭеиҭыԥш, рдоуҳа, рцәаныррақәа, рхәыцрақәа, рмилаҭ, рыдгьыл конкретла, ублаҧы иааганы иубартә рсахьа аҭыхра. Урҭ ртәарҭа-ргыларҭа, рцарҭа-раарҭа уаѡы ишьапы ахьакуа адгьыл аҧы изыҟалом. Аԥхьаѡ иакәзар, изықәыргылом уажәрааҵа дзышьцылахьаз азҵаарақәа: «Абригь-абригь абасгьы-абасгьы автор иззыҟаиҵази, иззиҳәаазеи?» Ишдыру еиԥш, ажәлар рҳәамҭа иаздырҵом ахҭыс амзызқәа реилкаара (детерминизм ҳәа изышьҭоу). Ари иҧацәигеит Вл. Анқәабгьы. Аѡымҭа афырхацәеи аԥхьаѡи рыбжьара игылоуп алагамҭеи анҵәамҭеи змам, алаԥшҳәаа иузаҧамкуа абсолиуттә аамҭа. Ажәакала, ароман иаҟазшьақәоуп ҳәа иԥхьаҵоу аҷыдарақәа рыла инапы ҧеимҳәеит автор, ифантазиа ахы иақәиҭитәит... Азҵаара иуҭиуа аҭак иаҭахуп аргумент, алогика. Аԥсҭазаара ацәа зхам, уи азакәанқәа ирықәымныҟәо, асимволикатә абстракциа мацарала иҧыбаау аѡымҭа, иуҭахы-иуҭахым уақәшаҳаҭхароуп, ма уақәшаҳаҭхазшәа ҟауҵароуп, избанзар, хшыѡла, иубац-иуаҳац азҵаарақәа рыла автор ажәа узимакуа иҟаҵам. Излеилукааузеи Абрыскьыл Сасрыҟәа ишьа далҵу далымҵу? Шьақәыргәгәашьас иамоузеи Ачацха ҳәа апланета ыҟазу иҟамзу? Аԥсуаа иԥсадгьыл Анцәа иҟнытә ҳамҭас иауу имауу? Аѡымҭа ахы инаркны аҵыхәаанҵа зҵаарала азнеира аҭахҵам, уи ус агәра угароуп, ажәытәтәи ашәаҳәаѡы ииҳәоз агәра шигоз еиԥш уҽузыҟаҵозар... Абарҭ зегьы зыхҟьо уи ауп – «Абрыскьыл» еибаркны измоу, «аҧы зырцәажәо» иҳаҳац мифуп, епосуп, лакәтә хаҧсахьақәоуп, фантастикоуп.

Иара иаҵоу ареалтә ҧсҭазаара иахылҵыз аромантә поетика акәʒам, иҧсыҽны еидкылоу, еихаҧшьу аепикатә сахьаркыратә маҭәахәқәа роуп: агипербола, агротеск, асимвол, аепикатә синтаксис, апатетика злоу ажәа еилаґьақәа. Арҭ зегьы еилкаауп. Амала маҷк зеилкаара уадаҩу «Абрыскьыл» ароман ҳәа захьʒу ауп. Издыруада, ашәҟәы аҽыгҳара ахьыжәпоу азын акәзар?

Жәлар репос аҽы ихадаʒоу сахьаркыратә маҭәахуп асиужет: афырхаҵа ахҭыс аҽы мацар иаарҧшра, дины данынкашәа инаркны, фырхаҵарыла дҭахаанʒа. Адунеи аепосқәа зегьы рҽы афырхацәа бзиақәа еиҧшуп шамахамзар, абааҧсқәагьы – иара убас. Аепикатә фырхаҵа имаʒам ихатә дунеи, ихатә хәыцра, ихатә психологиа, избанзар, урҭ зегьы аепос фырхаҵа изы – зеиҧш символуп, зеиҧш идеиоуп. Афырхаҵа ииҳәауа, иҟаиҵауа иарбанзаалак, изаҟаразаалак мотивировкак аманы иҟаʒам. Аепикатә аамҭеи уи адунеии ажәларқәа зегьы еицыртәуп, еицырзеиҧшуп, асиужетқәагьы типологиала еизааигәаʒоуп.

Вл. Анқәаб иҩымҭа ҩбаншәа ишоит: аҧхьатәи ахәҭаҽы автор ҳхәыҷаахыс иаадыруа аҳәамҭақәа (анекдотқәагьы налаҵаны) маҷк иааҧсахшәа, жәеинраалала еиқәыршәаны иаҳзеиҭеиҳәоит. Абрыскьыл дызхылҵыз иан Анҳа, лан дшаалхшаз, дҟьантазʒа Сасрыҟәа иааира даргәаҟуа дтәоуп, ҳәыҳәк ашьапы иацрыкәкәаны лшьапы инақәҭәаз ашьа жәымз рышьҭахь Абрыскьыл дахылҵит (уи Сасрыҟәа ишьа акәзаарын). Абрыскьыл изҳара, арашь иақәтәара, адауцәа рабашьра уҳәа «Нарҭаа ражәабжьқәа» излареиҧшым маҷуп (насгьы ароман иасиужетым). Аҧсуа фольклористикаҽы иқәдыргылахьеит Абрыскьыли Нарҭааи генетикала еизааигәазар ҟалап ҳәа агәаанагара (Шь. Салаҟаиа). Издыруада абра ахшыҩҵакы ааирҧшырц азын акәзар Вл. Анқәаб ифырхаҵа Нарҭ Сасрыҟәа иҭынхаз ирашь Бзоу дзақәиртәо? Акыс иара Бзоу Сасрыҟәа ибжьахьан, уаҳа абжьарагьы аҭахымызт! Аҩымҭа аҩбатәи ахәҭаҽы автор иара ихы иҭҳәааны иалаигалоит абзиабара, аибашьра, аҭынчра, аҧсуаа, Аҧсны уҳәа ртемақәа, анаука асахьа змоу агипотезақәа. Асимволқуа рҵакы араҟа иаҳагьы иҭбаахоит, ирцәыʒуеит раҧхьаʒа ирымаз аепикатә ҟазшьақәагьы. Апоет ажәабжь аиҭаҳәара ацымхәрас аиқәыҧхьаʒара иаҳа ихы иаирхәо далагоит. Абрыскьыли ажәлари аʒә ракәхоит. Аибашьҩы – д-Абраскьылуп, акосмонавт – д-Абраскьылуп, ареволиуционер – д-Абрас-

кьылуп… Анцәа, зны намыс змам Дон-Жуанҵас дааирпшуеит, Риҵа лкалҭ дазхьуа ддәықәуп, зны – ахаҭаратә культ дад-ҳәалахоит. Иааркьаҷны иуҳәозар, аҩымҭа агеометриатә принцип аҭашәа иҟаҵоуп. Алагамҭаҷы иқәыргылоуп «атеорема» «Ауаҩытәыҩса ихшыҩ, идырра дырсимволуп Абрыскьыл!» Анцәеи аԥынышқәеи уи иҷагылоуп. Аԥхьаҩ наҟ даазыԥхьараны иҟоу ахқәа зегьы абри «атезис» ашьақәырҷәҷәара ишазку идыруеит заа, аԥхьарагьы заа дацәыхьшәашәахоит.

Аҩымҭа ахьналагаҵаҟьо иккаҙа иубоит апоет игәҭакқәа руакы: Абрыскьыл дшаԥсыуаз, Аԥсны аԥсуаа ишыртәыз ашьақәырҷәҷәара. Абри азыҳәан автор еиҷаԥишьуеит амифтә сиужетқәеи апублицистикеи – стильла имааибҙо ажанрқәа. Ажәлар рырҷиамҭеи дара рыԥсабара шеидҳәалоу, ауаҩы хшыҩла аԥсабара шеиҵеикуа, ахшыҩи амцхаҵареи шеиҷацәоу, аинквизиция агәымхарақәа, Александриатәи абиблиотекеи Џьордано Бруноиа («ауаҩы ихшыҩ иамаз дахьтәы бруны?!») амца ишаларблыз, Абрыскьыл ауаҩ ихшыҩ дасимволны дшыҟоу, абырзенцәа р-Прометеигьы Аԥснытәи дшыргаз (избанзар, урҭ ирымамзаап Отаԥтәи аҳаԥы аиԥш зеиԥшу) – ирацәаҙоуп араҟа арифма еиқәнаршәаз адыррақәа… Анаҩсан, апоет иҟаиҵоит абызшәадырыҩцәа «зҵашьыцша» аетимологиа: «Абрыскьыл ихьҙ «абырҵкал» иахылҵит…» Апоет изы еилкааруп иара убас Абрыскьыл иаамҭа: уи адәы дықәлеит ақалақь Диоскуриа ахаан («Диоскур» ҳәа ауп автор итранскрипциа шыҟоу). Усҟан, иара излаиҳәо ала абри ақалақь аҷы ихәаахәҭуаз амилаҭқәа намысла еизыҟан, еибажьомызт, еибашьуамызт, еибаҭиуамызт. Автор ҳасаб азиуан ахәҳаахәҭра ахьнеиуа, аиҟарамрагьы шнеиуа, рацәак ихахьы иааигон ажәытәи ҳақалақь ссир ашьаҟаҙқы иагәыдҭәалахьаз. Уи аҭоурых аилкааразы иазирхоит «Абрыскьыл адәы данықәыз, Аԥсны барақьаҭрагьы агмызт» ҳәа, ажәлар ирҳәо мацара. Асимвол ишаабо еиԥш, иуҳәалак алаҙоит… Вл. Анқәаб асиужет абжак аиҷартәышьа абасшәа иҟоуп: ажәлар рҳәамҭаҷы ажәак-ҩажәак ахьаздырхо, иара еиҵихуеит, иақәнагахаша ҳәа игу иззаанаго ахҭыс азыҙбны иара итәала «арасшифровка» азуны. Жәлар репос аҷы афырхаҵа шанала диуеит. Хаҵа сшымцараҳәа аҷаҭахьа ақәызҵахьаз аԥхәызба ссир» доуҳала, ԥсыцқьала апа длоуит!» ҳәа ахьаҳҳәо, апоет Абрыскьыл иира «аҭагылазаашьақәа» зегьы инарҭбааны

«иаҳирбоит». Иины инкашәаз ахәыҷы иҷапан хшәааныҙа (арахь дагьымрихны), Жәлар-рҳақ уоуп, сара уздырит, мчы змоу дыҟам уара уаҟара... Ажәлар арыцҳара измырит, ушҧанышәеи урҭ ргәаҟра?!» Аепос афырхаҵа данилак, аҙрыжәра иҵахуп. Нарҭ Сасрыҟәа дзыҙрыжәыз («дҙаазхыз») Аинар-жьи ицымхәрас, Вл. Анҟәаб дцәыригоит мачк згәаҵәа жәпашәа иҟоу Жәлар-рҳақ. Афырхаҵа рашьда дхәарҭам, арашьи иареи ҧибашәароуп, «еибабжьароуп». Абри ашьҭахь иара хьыҙрацара игымхароуп, ишаанагара иҟоу дауажәкгьы дишьыроуп! Абарҭқәа зегьы рҟнытә аепос иагәылжжуеит амцабз, иалыѡуеит арашьқәа рыкьыркьыр-бжьы, ажәѡан дыдуеит, имацәысуеит, «аеҵәақәа жжаҙа инҵалоит хланҵы», адгьыл хыԥ-хыԥуеит...

Ишдыру еиҧш, Абрыскьыл изку аепос асиужет махәҵақәа рацәак еиҵыхым, иҵбаам, иаххәап, Нарҭаа ражәабжьқәа рҿы ишыҟоу еиҧш. Абри зыхҟьо, дара аҳәамҵақәа шьҭрала реизааигәареи ҷьара-ҷьара еицырзеиҧшу амотивқәа ахьрымоуи роуп. Нарҭаа иаҳа иахьеиҳабу аҟнытә, уаҟа аҧсабара аиааиреи аматриархат аидеиақәеи иаҳа инарҭбааны иарбоуп, урҭ роуп ихадоугьы. Арҭ амотивқәа Абрыскьыл изку аҳәамҵахьгьы ииасит, аха аарла, гәныхәҵысҵала иудырратәы. Избан ҳәа уҵааузар, иара зыԥагылоу аидеологиа даҿеакуп. Ажәлар рестетика иахәҵаны иамҧхьаҙеит анкьа ирҳәахьаз аиҵаҳәара. Аха абри «агха» Вл. Анҟәаб ириашарц иҿазикит. Анцәеи адауцәеи рабашьра уҳәару, ҵыхәа ԥҵәарак амаҙамкәа Абрыскьыл икра, ишьраиҟәаҟәара, иҵакра-иҵыжьра, иҧсы аҵагалара уҳәару иаабациҳаҳац роуп, амцхә еиҵыхцәоуп умҳәозар. Ҷьара-ҷьара асиужет аҟаҵара ахьамуа, апоет ус баша ажәа еизадала еиԥәиҧхьаҙоит Абрыскьыл ибзоурла иҟалаз ареволиуциақәа зегьы. Иаххәап, Есхил, Прометеи иира, изҳара иусҟәа-иҳәысҟәа зегьы акакала сиужетк-сиужетк рылихыр ишҧаҟалоз? Изаарҧшрызма усҟан афырхаҵа идоуҳатә драма? Есхил дызлацәажәо абызшәагьы абырзенцәа рлакәқәеи репоскәеи рҿы афырхацәа злацәажәо абызшәа акәҙам. Есхил исахьаркыратә ҿабызшәа иара ихаантәи алитературатә-философиатә ҟәыҷара, ахәыцра ирхылҵит. Вл. Анҟәаб ифырхацәа еибырҳәо ажәақәа бжеиҳан иаадыруа, аҧсуа ҿаԥыцтә ҳәамҵақәа неиҵанеиҵасуа ирылоу астандарттәепикатә формулировкақәа роуп. Абар адоуцәа ирҳәо: «Дарбан дҳабашьыртә иҩәҩаха зҟазара?»

Абарҭқәа рнаҩс ицәырҭуеит азҭаарақәа. Иабаҟоу жәлар репос? Иабаҟоу ароман? Ажәа «аепос» ҩ-ҭакык амоуп: уахь иаҭанакуеит ажәлар инеиҭыхны ирҳәо рашәақәеи ражәабжьқәеи реиҧш, алитературатә жанрқәагьы – ароман, аповест, ажәабжь, ановелла. Ажәлар репос аҿы ихадаʒоу ʒыхтарҭоуп хараʒа ииасхьоу аамҭа, еиқәшәахьоу еилгахьоу ахҭыс. Иааркьаҿʒаны иуҳәозар, аепос—ажәлар рҭоурыхтә-сахьаркыратә гәалашәара ауп. Ажәлар ирхыргахьоу («ахьтәы аамҭа») ианакәзаалак аидеализациа азыруеит, ашәа ззырҳәогьы ауаатәыҩса раасҭа иҩыҳараку аидеалтә фырхацәа роуп. Ажәабжьҳәаҩы изыҳәан урҭ рҟазшьақәа заа еилкаауп – абзиа дшыбзиоу, ацәгьа – дшыцәгьоу. Иуҳәар алшоит, аепос априортә ҟазшьа амоуп ҳәа: афырхаҭа данилак инаркны зегьы идыруеит, идыруеит иимбацгьы-имаҳацгьы, иара ихаҭа иҧышәа ала еилимкаацзаргьы. Иаҳҳәап, Абрыскьыл дины данынкашәаҭәҟьагьы идыруан ажәлар агәаҟра шрымаз, дидыруан иара убас ахаан иимбацыз Жәлар-рҳақ, иара дзабашьуа адауцәагьы Абрыскьыл ҳәа аʒә дираны дшыҟаз.

Абарҭ еиқәыҧхьаʒоу аҟазшьақәа агәра ҳдыргоит, амифологитә епоси афырхаҭаратә епоси рҟазшьақәа ныҟәызго Абрыскьыл ароман афырхаҭас иҟаҭара, афольклор авульгаризациахь ауаҩы дышкылнаго ала. Аромангьы иадыруеит ахыҭҳәаа, аха ухы иҭуҳәаалакгьы аднакылом. Аромантә хыҭҳәаа – аҧсҭазаара еиҧшзароуп, иҟамлацзаргьы иҟалартә иҟазароуп, ахҭысқәеи ауаа рҟазшьақәеи урхыҧшны аҧсҭазаара, аамҭа, аҭоурых рсахьа убозар ауп.

Имариаʒоуп Абрыскьыл апланетахь идәықәҭара, адгьыл аҿы иҟаз абомбақәа зегьы ааиҩыҭракны, Шҳам ҳәа иахьашьҭоу ӈьара иҧижәеит ҳәа аҳәара, иуадаҩым аҧсуааи Аҧсни ирхыргахьоу иааидкыланы реиқәыҧхьаʒара, рацәак аҭахым, «Абрыскьыл Бзоу днақәтәан аӈьнышқәа срабашьуеит» ҳәа ицарала аибашьра аарҧшра, ачацхаа ателевизор иахәаҧшуа, х-нызқь шықәса уажәаҧхьа адгьыл аҿтәи ахҭысқәа еилыркааула рыҟаҭара. Абрыскьыл дкосмонавтха ажәҩан иалаҭара, 30-тәи ашәышықуса асахьа аҭыхра... Аха иуадаҩʒоуп унаҩстәи ауадаҿы иҩноу ауаҩы идунеи, ихьаақәа, игәҭыхақәа, игәыҷрақәа мышкы ахала-аҭыхәала акәзаргьы, сахьаркыратә бызшәала рсахьа аҭыхра. Убриалагьы иуҳәар ҟалоит, ауаҩы идоуҳа ҧсра шақәым атәы.

Аҵыхәтәаны сазааҭгылоит даҽеакгьы. Вл. Анҟәаб итема хада абас иҟоуп: ауаҩытәыҩса ихшыҩи (Абрыскьыл) амцхаҵареи (анцәа) реиҿагылара, ахшыҩ аиааира аргара. Ари азҵаара ауаатәыҩса рабиҧарақәа зегьы рымч еилаҵаны аҳбара иаҿуп, аха иаармарианы уи аҭак аҟаҵара ҧсыхәа змам усуп.

Иахьа уажәраанҳагьы ажәларқәа рыхдырраҿы, рпоезиаҿы Анцәа ихаҿсахьа иааннакыло аҭыҧ акырҳа аҵанакуеит. Ажәытәҳан инаркны ауаатәыҩса иаҧыртҵаз рдоуҳатә религиаҿы адунеи, адгьыл, ажәҩан, амшын, аҵиаа, арахә, ауааҧсыра «зшаз» Анцәа иоуп ҳәа ауп ишыҧхьаҳоу. Аха адгьыл иқәу аҵиаа, агыгшәыг, амца ауаҩы ихы иаирхәартә иҟазҵаз Абрыскьыл иеиҧш иҟоу роуп ҳәа рҳәоит ажәлар. Абзиара иақәшәогьы, ацәгьара иақәшәогьы, Анцәа ила иҟалеит ҳәа иахәаҧшуан. Ажәлар рыхдырраҿы Анцәа ҷьаргьы мап ицәыркҳомызт, зныззынладыршәиуазаргьы,дырҿаастаны ҷьаргьыдаадырҧшуамызт. Избанзар, Анцәагьы ажәлар ргәыҕра, рымцхаҵара иахылҵыз, егьырҭ зегьы зҵазырҳуаз символын. Ҳажәлар рестетикаҿ Анцәа мап ицәыркуазар, рлегендаҿы ирҳәомызт «Ҳаҧсадгьыл— Аҧсны Анцәа ҳамҭас иҳаиҵеит» ҳәа. Араҟа Анцәа – згәы ҭбаау, знамыс цқьоу аҙә иоуп. (Вл. Анқәаб игәҭакы хада ари аҿагылоит). Исҳәарц исҵаху – Анцәа итәы мцхаҵаразар, Абрыскьыл итәгьы мцхаҵарами? Ауаҩы ихдырраҿы ахшыҩгьы амцхаҵарагьы ҷьарак ауп иахьыҟоу, ицәа-ижьы иалоуп: ахшыҩ анмачу амцхаҵара иаҳа-иаҳа илаҟәуеит, иагьиаҳаауеит. Ауаҩы ихдырраҿы Абрыскьылгьы дынцәоуп, адгьыл Анцәа иоуп, амцхаҵара Анцәа иоуп ҳәа еиҟәыҵханы иузшом. Аҧсабара ацәаҩа ззеилымкаацыз ауаҩы иприми тивтә хдырра ауп урҭ аҧызҵаз. Анкьаҳа ауаҩы абарҭ реиҧш иаҧиҵоз ахаҿсахьақәа ракәын дыррас, наукас имаҳаз. Иуҳәар алшоит, усҟан анаукагьы апоезиагьы ҷьарак еилан ҳәа. Аха иахьа, ауаҩ ихдырра адунеи амаҳақәа анеилнакаауа аамҭазы, ас еиҧш иҟоу ахаҿсахьақәа шьҭа уаҳа изиуам, изқәиаауаз адгьыл рыцҳаахьеит. Аха иахьагьы ауаҩы аҧсабараҿы изеилымкаац рацәоуп. Уи адырра ахьазымхо ицәырҵуеит афантастика, аутопиа. Аха ари аус аҿгьы фырхаҵас иҟоу Абрыскьыл иакәҳам – анаукатә дырра дуззақәа змоу, ауаа рҟазшьа зҟазшьоу аныҷнырцәа, аҵарауаа роуп.

Изаҿаргылама, нас, Вл. Анқәаб амцхаҵара аҿаҧызҿшаз адырра? Мап. Избанзар, иаармарианы Ачацхахь аҧырра, адгьыл аҿы хьаа-баак ыҟаҳамкәа, «акәтаҕь былгьо» аҟаҵара – амцхаҵара аҿаҧызҿуа адырра иамҩоуп ҳәа аҧхьаҳара уадаҩуп.

ААМҬА ИАХЫЛҬУЕИТ, ААМҬА ИԤНАШӘОИТ[9]

Иахьатәи алитература акыр мҩа ҷыцқәа аԥшааит шәкы-зқьы рыла зҽеиҭазкыз XX-тәи ашәышықәса ду аԥсҭазаара аарԥшразы. Ҳазну аамҭазтәи анаука, адырра, ауаҩытәыҩса ихшыҩ амчхара ирыбзоураны иҟалаз алахтра ду, ганкахьала, ауаҩы иԥсҭазаара арбеиеит, аҵакы арҭбааит, еиҳа иарманшәалеит, даҽеаганкахьалагьы, жәытәнатә аахыс идырны. Иҵаны исымоуп ҳәа иипҳьаҙоз реиҳарак, аҽеакалаҙа еилкаахеит, адыррақәа рыҽедырҷыцит; зеилкаара, здоуҳа ҳаракхаз иара ауаҩы ихаҵагьы иитахугьы, ихәҭоугьы еиҳа ирацәахеит.

Аԥсҭазаара абасҟак иҵаулан аҽеанаанарт, аиҷыхырҭақәа анырацәаха, уи иакәнагахаша адоуҳатә мчгьы аҵаххеит. Убарҭ адоуҳатә мычқәа рахьынтә, иҟалап, зегь реиҳагьы рыдҵа, руал хьанҭахазар алитературеи аҟазареи. Иахьа ҳазҭагылоу аамҭазы, уажәшьҭа рацәак уаҩы иамеикуам, алитература анкьатәи аметодқәа, уажәраанҙатәи асахьаркыратә арсенал мацара иахьатәи ауаҩы, иахьатәи аԥсҭазаара иахьанҙахәҭоу иҵауланы, иҭбаа–ҭыцәны раарԥшра шзалымшо. Убри аҟнытә, ҳазну аамҭазтәи алитература ааҟәымҵҙакәа аԥшаарақәа ирҷуп, ус уназдыххыланы акгьы узымҭо аԥсҭазаара ҷыц аарԥшра алзыршаша аҩышьа мҩақәа рапҵаразы. Иахьа уажәраанҙагьы иԥшаау, иԥышәоу амҩа ҷыцқәа рацәоуп.

Абарҭ ирԥшааз аҩышьа мҩақәа, аԥсҭазаара аарԥшышьа формақәа рахь иԥхьаҙоуп амиф, алегенда уҳәа рахь ахьаҳәра, еицәыхараҙоу аамҭақәа ссиршәақә реизааигәатәра, раиирбра, реицырцәажәара. Ҳәарада, ари зыҙбахә ҳамоу аиҷцаареи алитературақәа реиҳарак уаҳа аҽеа уасхырк анрымамыз афольклор ишацаауази зынҙак еиԥшым. Ҳара ҳазҷу, иахьатәи алитературақәа иԥыршәахьоу, амиф, алакә, алегенда рыҷцаара мҩақәызҵо аинтеллекттә-сахьаркыратә мҩа ауп.

Алегендеи амифи рҟнытә иахьа ашәҟәыҩҩцәа ирҭаху еиҳараҙак урҭ рфилософиатә хшыҩҵак ауп. Зны-зынла, ашә-

[9] Аж. «Алашара», 1967, № 12. Ад. 86–91.

ҟәыѡѡцәа алегенда ахшыѡҵак шеибгоу имгакәа, иара иалоу фырхаҵак, хҵыск, сиужеттә цәаҳәак иныҟәырго афилософиатә хшыѡҵак рҽаналарыгӡогьы ыҟоуп.

Аамҵа ихаҳәнатәхьоу, ус ишшәыгәу иаанхаз алегенда, ашәҟәыѡѡы «еиҵихуеит», «ирҧсаауеит», ацха цәа ырҧсасины, иртатины цәашьы аналырхуа еиҧш, еиҵалашо иҟаиҵоит, аҧсы ҵеиҵоит. Ашәҟәыѡѡы алегенда, ма амиф афабула, асиужет даѡсӡаргьы ҟалоит, аха ус акәымкәа, ашәҟәыѡѡы ииҳәарц ииҵаху аарҧшра урҵ рымч ақәхартә ибозар, инижьыргьы ауеит. Уеизгьы, ахи аҵыхәеи афилософиатә хшыѡҵак ауп, ашәҟәыѡѡы уи шаҟа аҧсы изҵаҵо иахьатәи ахәыцра иаццәажәо изыҟаҵо ауп.

Анемец фашистцәа Европа зегьы рымпыҵахаланы, ихәаҽны ианрымаз, ашәҟәыѡѡцәа аӡәырѡы рхы иадырхәеит ажәытәра, еиҳарак абырзен мифологиа. Ажәытәра иахылҵыз асиужетқәеи амотивқәеи афилософиатә хшыѡҵак дуқәеи рыцхыраагӡаны, ашәҟәыѡѡцәа иаадырҧшуан атираниа еснагь ҵакыс иамаз афашизм зыхҟьаз, иаҧеиҧшыз. Иаагозар, абас иҟоуп еицырдыруа афранцыз шәҟәыѡѡы Поль – Сартр ипиеса «Амҵқәа» иашьеи иаҳәшьеи Орасти Електреи ирыхҳәааау ажәытәӡатәи абырзентә миф амотивқәа рыла иҟаҵоу. Арҵ реиҧш аѡымҵақәа иара убарҵ аибашьра шықәсқәа рзы иизшәа иҽыцҳҳараӡа ицәажәон, аамҵа иақәнагоз рҳәон, рнырра дуун.

Урҵ арҽиамҵақәа аибашьра аныҟаӡамгьы иҳарҳәо рацәоуп, акырӡа иҵбаауп, иҵаулоуп излеибарку афилософиатә хшыѡҵак, адунеизегьтәи асимвол, ажәытәӡатәи аҽатәи реидкылара. Аиҽырҧшра, аиныриара, аидкылараан еидукыло еиҳа инагӡааагӡан уаѡы ибарҵахоит, еиҳа еилкаахоит.

Ари еиҧш алитературатә мѡа ҽыц аҟалара, аира зыбзоуроу рацәоуп, раҧхьаӡа иргылан, абызшәатәи амилаҵтәи аҳәаақәа риааира, адунеи аҽы ацивилизациа змоу ажәларқәа зегьы ирзеиҧшны аинтерес зҵоу, ирзааигәоу алитература, милаҵк, бызшәак, жәларык рыѡнуҵҟа ииз зегьы ирзааигәаны еилыркаауа аҟаҵара ауп.

Ас иҟоу асахьаркыратә ѡымҵақәа дара аҵак ду, анырра ду шрымоугьы, макьана угәы еихьызшьшақәагьы акыр ирылаҟоуп. Урҵ аѡымҵақәа рҽы иаарҧшу ахаҽсахьақәа еиҳарак автор иидеиа, ифилософиа ирхьыҧшуп, урҵ иныҟәырцоит, убри аҟнытә, арҵ ахаҽсахьақәа асоциалтә-философиатә модель ианеиҧшхо рацәоуп.

Аха аҵыхәтәантәи аамҭазы амиф иадҳәалоу аѡымҭа ҷыцқәа рҷы убри аҧыхра зылшаз авторцәа ыҟоуп. Иаагозар, американтәи ашәҟәыѡѡы Ԥь. Апдаик ироман «Кентавр» аҷы ажәытәҳатәи амифологиаҿтәи ахаҷсахьеи иара иахьа дызлацәажәо ауаѡы иҟазшьеи еилаҳѡоуп, аки-аки хеибарҭәааyеит, ажәытәҳатәи зыҧсы ҭоу ауаѡы иҧхараҷ, иҧсҭазааараҷ аҧсы ҭалоит, иара избжакны иҟалоит. Иҳәатәуп, ара автор амиф ихы ианаирхәоз, иҷаҧхьа иқәиргылоз еиҳарак сахьаркыратә дҵоуп, афилософиатә хшыѡҵак уи иахьыҧшуп, ашьанҵеи аԥыри еихьушьыр еиҧш, урҭ реиныриара ахшыѡҵак арҷыхоит.

Алитературеи, алегендеи, амифқәеи реиҷцаашьа формақәа рацәоуп, аха абри аформа зегь реиҳагьы анҵыра змоу, изықәшәаны иҧшааy акы акәзар ҟалап.

Ари ҳзыхцәажәоу аѡыза апроцесс мѡаҧысуеит иахьа асовет литератураҿгьы. Араҟа уи ацәырҵра ахатәы ҟазшьа ҷыдақәагьы амоуп. Ҳара ҳҷы ари аѡыза амѡа рхы иадырхәоит еиҳарак асатиратә ситуациа аҟаҵаразы (Шварц иѡымҭақәа; «Аҳәынҭқар ҟьантаз», «Анцәа икомедиа»).

Иҳәатәуп, макьана цәала–жьыла афольклор иалымҵыц, асовет милаҭтә литература қәыпшқәа шыҟоу. Аҧсуа литература аагозар, уи уажәшьҭа амгәарҭа иҵоу ахәыҷы иҷапан еиҧш афольклор иацраҳәам, ари аҷапан хҵәоуп, ихшәеит, «ахәыҷгьы» шьҭа дарҧысхахьеит, дабаҟахыу... Убри аҟнытә, ҳлитература алитература дуқәа рҧышәа уеизгьы – уеизгьы иазышьҭымхуа иацәыхьанҭаҳан иҟам. Афольклоргьы иаҷцаар алшоит, иагьаҷцаауеит, еизҳа-еизыгьа иҟоу, мѡакәҵаѡык заҧхьа дгыламкәа, зхатәы мѡакәа зхала изыпшаартә иҟоу алитературақәа зегьы реиҧш.

Афольклори алитературеи ҷыц ҳасабла реиҷцаара иабзоуроуп Вл. Анқәаб ипоема «Абрыскьыл». Аҧсуаа репос дуҳҳа «Абрыскьыл» асахьаркра, уи аҟәырҷахак иадамхаргьы, «агәы иамыргакәа», иахьаҭыҧу, уаѡы иахьибарҵоу, «ахы ахьаанарпшыша» аҭыҧ азыпшаара даара имариам, игәаҕьуацәоу усуп. Аха Абрыскьыл убасҟак уаѡ дхызхша хаҷсахьа дууп, убасҟак ҵакыла иҵаулоуп, иҵбаауп, иҳаракуп, убасҟак аҿкьарҭақәа амоуп, уаѡсырц уҭахызаргьы уаѡнажьуам.

Абрыскьыл, ҳәара аҭахәума, адунеизегьтәи аҵакы змоу символ дуҳҳоуп, адунеизегьтәи афольклор аҷы еиҳа зҵазк-

уа асимволқәа ирывагылоуп. Уи ихаҷсахьа жәытәнатә аахыс аԥсуаа рдоуҳатә культура агәҭа игылан. Аԥсуаа афырхаҵара, агәамч ду змаз жәларын, хшыѡла ибзиаз, поезиала зыԥсы ҭаз милаҭын. Урҭ иаԥырҵахьан аҳәынҵқарра дуқәагьы, Аԥсны зегьы баагәарала икәдыршахьан. Аха милаҭны, етникала аџьыкац еиԥш еилымшәо иҟазҵаз, Абрыскьыл изы иаԥҵаз аҳәамҭа дуӡӡа еиԥш ажәлар рдоуҳатә поезиа акәхарын. Поезиалагьы, ҵакылагьы инаӡаз арҭ аҳәамҭақәа, хәы рымаӡамызт жәлар рмилаҭҭә, рпоезиа, рдоуҳатә хдырра ашьақәыргылараҷ, аҭәҭәахараҷы. Аԥсуаа жәытәнатә аахыс амҷы маҭәахәгьы рнапы иакуан, ахаҳә маҭәахәгьы, аха зегь реиҳа рнапаҷы иааиуаз, зегь реиҳа абаѡхатәра, аҟазара зҭахыз амаҭәахә – ажәа, апоезиа акәзаарын.

Абрыскьыли Промитеи ридеиа – жәлар рынасыԥ азы аԥсҭазаара, жәлар рынасыԥ азы аԥсыҭира, аѡажәатәи ашәышықәса ҿазны еиԥшымкәа ишьҭнахит. Анышәарахь амашьцарахь ауаа ирыԥхьоз Исус Христос исимвол еиԥшқәаз асимволқәа рымч канажьит ари ашықәсқәа, аамҭа иабираҟхаз прометеизм акәхеит.

Абарҭқәа дырны ауп аԥсуа поет Вл. Анқәаб дацԥыҳәан напы шаиркыз Абрыскьыл ду изкны апоема. Уи акраамҭа, заҕьа илымшоз ала бзиа ибаны, аус адиулон ижәлар гәакьа иаԥырҵаз афольклортә хаҷсахьа дуӡӡа, литературатә символтә хаҷсахьаны аҟаҵаразы. Абаа ду еиԥш аамҭа амшын иахьалагылаз, уи аҭынха «аҭӡамцқәа» иара аамҭа ацәқәырԥа акырӡа ишашәазгьы, ԥсреиҵахареи зықәӡам ар ирхьчо ацитадель аиԥш, амшын иалҳәҳәо, зегьы ирбарҭан инхаз аепос ашьаҭа, агәыцә, афилософиатә ҵакы ду ауп.

Абрыскьыл ихҳәааy аепос, Нарҭаа репос акырӡа ишеиҵбугьы, уи аиԥш еибгаӡа ҳара ҳҟынӡа изымааӡеит. Ишаҳҳәахьоу аиԥш, ирацәоуп аамҭа иафаз. Иҟалап, аепос Анцәа иҷагыларатә мотивқәа ахьамаз иахҟьаны, ажәлар рыларҵәара, аиҭаҳәара азин ыҟамызҭгьы. Аепос аиҭаҳәеи, ахшыѡҵаки, агәыцәи раамышьҭахь, атекст иаша аҟнытә абырлаш еиԥш иалԥхо инхаз абарҭ аҿыҵқәагьы ихы иархәаны иара итәала ишьақәиргылт ипоема афабула. Уи алагоит Абрыскьыл иирала. Апоема асиужет аҟаҵаразы апоет иалеигалт ирацәаны адеталь ҷыцқәа, ахаҷсахьақәа, ахҭысқәа.

Апоет Вл. Анқәаб акыр аус азиуит апоема асиужет адинамика, аепос ахшыҩҵак ду ҿыц иҟаиҵаз асиужет ала аарҧшра, аҧсы ахаҵара алиршарц. Ажәакала, Вл. Анқәаб баак рыбганы баак ҟазҵаз ҳәа ала аус имуит, «абаагьы» шгылоу, уи аҵакы дуʒʒа иахьатәи «абызшәала» ицәажәартә, иара анкьа излеиҿкааз афольклортә закәанқәа иреиҧшым алитературатә закәанқәа рыла ишьақәгылоу аҩымҭа аҧиҵарц напы аиркит.

Абрыскьыл дыкны аҳаҧы дыҵаҿарҳәаанʒатәи апоема ахәҭаҿы (апоема иҵегьы иауп аепос аасҭа) аепос аҟны еиҧш, Абрыскьыл даарҧшуп ажәлар рынасыҧ азы, урҭ риашаз дауаҧшьны игылоу, урҭ ирсимволу хаҿсахьоуп. Ажәлар рынасыҧ азы Анцәаҵәҟьа диҿагылоит, илоу ааилхны диақәҧоит. Анцәагьы иара имаҵ зуа аҵмыҳәҳәар зегьы идкыла, Абрыскьыл дишьҭоуп, иара имчразы дышшәарҭоу еилкааны. Апоемаҿ Абрыскьыл маҿа-маҿа деимыхны, даҳшьит ҳәа ицоит, аха иара жәлар рымч ала афеникс еиҧш иццышә далҵны дгылоит. Ииашоуп, аҵыхәтәаны ихаҭа дагьымҧсуа, дагьымбзахо аҳаҧы дыҵаҿарҳәеит, аха изымиааит, иҭынхеит иузықәымхуа, иццышәха иузықәымҵо аиаша ду, ажәлар идирбеит ацәгьеи абзиеи закәыз. Ажәакала, ауаа Анцәа иацлабуа иҟаиҵеит.

Абрыскьыл иеиҧшу, жәлары рзы зегьы зхы иалзыршо аидеиатә фырхацәа ҳәа изышьҭақәоу адауаҧшьқәа, афольклор дгьыл иқәыҳәҳәоит ахрақәа ирҩызаха. Урҭ, ажәларқәа зегьы рҿы иныҟәырго иашак ауп, аха дасу изхылҵыз амилаҭ рцәа рыҟәнуп, ирнубаалоит урҭ рхәыцшьа, рҭоурых, рпоезиа аҷыдарақәа.

Абрыскьыл ихҳәааy аҧсуа епос иаҳәоит абри зхылҵыз ажәлар мчхаралагь, доуҳалагь даарагь ишыҕәҕәоу, убасҟак иҵаулоу, ахатә ҷыдарақәа амоуп уи апоезиатә хшыҩҵак.

Абарҭ аепос аҷыдарақәа, Вл. Анқәаб ипоемагьы алыхәдаам. Уи инаҵҵаны, аепос аҿы еиҧш акәымкәа апоемаҿ адраматизм аиҿагылара, аиҿыхара, аизҳара мҩақәызҵаша аматәахә еизгоуп.

Абрыскьыл данырк, аҳаҧы даныҵаҿарҳәа, данырыҧшаауа аҟынʒа иааидкылан иугозар, Вл. Анқәаб апоема иқәҿиеит, имч ақәхеит. Абрыскьыл ихаҭа ихаҿсахьа абри ахәҭаҿы автор ицәкамҳаит, ишьҭихит. Ицәагхақәаз ыҟазаргьы, илшеит уи ҧсра зқәым жәлар рымч дасимволны, ҳахшыҩаҿ, ҳцәанырраҿ дынхартә иаарҧшра.

Апоет иажәеинраала, епикатә жәеинраалак уаҩы ишибахьоу еиԥш аҽырҭбаан, имыццакыкәа иалагоит, ахҭысқәа, ахаҷсахьақәа рдинамика (зегьыԥьара акәымзаргьы) иацныҟәо зны иццакуа, иҩхало, нас иҩылбаауа иқәышьшьы ицоит. Ицәгьамкәа иҟаҵоуп адраматизм злоу аҭыԥқәа, уаатәи адиалогқәа акыр. Апоема аҟны иалагалоуп жәлар-рҳақ. Абрыскьыл иан, Риҵа уҳәа хаҭа-хаҭала аролькәа змоу егьырҭ ахаҷсахьа ҷыцқәагьы акыр.

Арҭ зегьы, апоема адраматизм аиҷкааразҷ, насгьы афырхацәа афольклортә конституциақәа ирылган алитературатә хаҷсахьақәа рҟынӡа рыҩагӡараҷы апоет ицхраауеит.

Апоема «Абрыскьыл» ҩымҭа маҷым ҳпоезиазы, ҳлитература зегьы азы, иара автор ихаҭагьы иԥышәоу, збаҩхатәра ашәымҭа иҭагылоу, аԥсуа ԥхьаҩцәа еицырдырхьоу поетуп. Вл. Анқәаб, ҳәарада, ари апоема ду иҩаанӡа зегьы дызлаадыруаз зеиҧаҭам илирикатә жәеинраалақәа рыла акәын, иаргьы имч ахьԥишәахьаз, иԥышәа ахьеиҳаз убри апоезиа ажанр аҷы акәын. Ҳәарада, урҭ цқьа ирышьклаԥшуаз ауаҩы игәеимҭарц залшомызт, апоет ибаҩхатәра аепикатә жәеинраалахь еснагь еиҳа ишаднацәылоз. Уи гәазҭахьаз изы иԥьашьатәым, иаразнак абас инеиҵыхыу, акыр махәҭа змоу, зеиҷыхырҭа рацәоу аепикатә ҩымҭа аԥҵара апоет напы ахьалеикыз. Аха егьа ус акәзаргьы, аепос аиԥш аҭакԥхықәра злоу афольклортә жанр иалхны иҩу ари еиԥш аҩымҭа ду аҷы агхақәагьы иҷеизырцәымхьчеит автор.

Ас еиԥш иҟоу аҩымҭа, ишәхьоу, збаҩхатәра ԥышәоу апоет импыҵыҵыз азы, иацәымшәакәа аиаша ҳәатәуп. Иқәҷиазгьы ӡатәым, иқәымҷиазгьы.

Ҳара ҳҷы шьоукы уразҵаар, «иаахтны, зегьы ҭыршәшәааны аҳәара ҳаԥсҭазаарагьы ҳлитературагьы ирылаӡом» рҳәоит. Шьоукых, «ҳадызцалазеи, аӡәы игәы зынҳархарызеи, иаҳҳәеит ҳәа автор ииҩыз акгьы агирхом» рҳәоит. Абас ҳнеивыссааивысуеит. Аха Вл. Анқәаб иеиԥш иҟоу апоет ас уивсыр ауп игәы ианалсуа, избанзар ихьчатәхаргьы уи иажәа, ипозициа ихьчартә дыҟоуп, ус акәымкәа, акритика ҟазҵо иара иахьихьуаҵәҟьа изақәыршәаргьы, игхақәа ириашартә амчгьы, агәыҧрагьы илоуп.

Изааӡарызеи, иара ус ҳаидтәаланы ҳахьеицәажәогьы, ҳаизаны ҩымҭак анеилҳаргогьы, угәы иаанаго абжа аҟара

уҳәар, изоуҳәаз имацара иакәым, даҽа ԥыҵԝыкгьы, «абарҵ ирзеилоузеи, ргәаҕ зеимоузеи?» ҳәа, хәыцраха ирысуеит. Ари еиԥш аизыҟазаашьа, ҳәарада, акритикаҵәҟьеи аиԝызареи, аицхыраара иашеи рҟынӡа изынаӡом, даара илаҟәу икультурадоу, иԥырхагоу еиҿцаашьа формоуп. Иажәа ҟәазцәазаргьы, алитератураҿгьы, абзиабараҿ еиԥш, амца аныҟала – уи ҵарбгагоуп. Аха уааӡа шаҟа ҳзыбжьоузеи ҳара макьана!

Иахьа уажәраанӡагьы, ақьаҕьариа бааԥсы арԥыси аԥҳәызбеи знык иааибарбаны аҿа аныдирҳәо ыҟоуп. Ус ишьақәгылаз аҭаацәарақәа рацәоуп. Аха урҭ еиҳарак инстинктлеи, ажәытәаҿатә ҭаацәара закәанқәеи, ирыбжьиаауа ахәыҷқәеи рыла ауп ишеибарку, уаҳа еидызкыло акгьы рымаӡам. Абас иҟоу хаҵеиԥҳәыси, абри аилкаара аҟынӡа иануԝаӡалак ауп ианыцәгьахо. Уи заа еилыркааргьы ихьанҭоуп, рықәрахь ианнеиӡалак еилыркааргьы ихьанҭоуп.

Убас еиԥш, ҳлитературеи ҳаԥхьаԝцәеи ирыбжьагылоу акритика, уажәшьҭа ишахәҭоу ианымныҟәа, иахьынӡахәҭоу ианҳаракымха, иахьакәым ҳкылнагоит. Убри акәцәҟьоуп уажәшьҭа иҳаламӡо. Алитератураҿы иҟамзароуп алахь аԥшра! Уи акәац зшо ирымаз, алитератураҿ уажәшьҭа ҳаҟәыцып, иаҳхаҳаршҭып!

Аха рыцҳарас иҟалаз, немец поетк иҳәан еиԥш, ашәҟәыԝцәагьы, акритикцәагьы, аиҳараԝык ҳлымҳаҿ нхарҵас, тәарҵа-гыларҵас ишьҭихит уаԝаашьа хәыҷык. «Иаҵахым, уадызцалазеи, зны уааԥеиԥш, иҟалоу убап, уара ухала ухы зурцәгьарызеи!» – ҳлымҳа дҭахәыҵхәыҵуеит уи. Акритикгьы зегьы ирҳәо иаҳааӡа иҿааникылоит, нас «Аҵәгьы мбылуа, акәацгьы ʒуа» ҳәа шырҳәо еиԥш, рецензиак иԝуеит. Дышнеишнеиуа даланагалоит, уи закәанхоит иара изы. Ари ачымазара иамҿеханакуеит, акритик идагьы, ашәҟәыԝцәагьы, аԥхьаԝцәагьа.

Ажәакала, убри ҳлымҳа «иҵатәоу» ауаԝы аашьаԝ хәыҷы иҿеицакны ауп дшыҟоу, уи – аашьара формас имоуп, аха ҵакыс имоу – аиаша зҳәо рыбз аҟәаҟәа аԥҵәара ауп. Абарҵ зегьы зхаҳҳәаауа, уажәшьҭа иаҳҵахуп ҳлитератураҿ акритика иаша, аицәажәара иаша, лахьы уаԥшны ҳәа акәымкәа, алитературатә – естетикатә ламыс цқьа ԥсыс изхоу аиаша – аҵабырг шьаҵас измоу.

Абасала уаѡ дазнеир, Вл.Анқәаб ипоема иамоуп агхақәа, имаҷымкәангьы, имариамкәангьы.

Раԥхьа иргыланы, зегьыԥьара иҿеизалгома автор афольклортә поетика, иаҳҳәап, Абрыскьыл ихаҿсахьа литературатә хаҿсахьа нагӡаны зегьыԥьара изрыхгама афольклортә ҳәаақәа?

Ишдыру еиԥш, иҟоуп прозан, мамзаргьы ус «иҟаҵам», «ицәалоу» жәеинраалала еиҭарҳәо епоскәак. Урҭ зны-зынла зыҿезырҿыцыз абызшәа иақәнагахартә, аилкаарагь, аныррагь еиҳа иманшәалахарц азы ажәеинраала цқьахь иаиарго ыҟоуп. Абас иҟарҵеит (изныкымкәангьы), иаҳҳәап, «Давид Сасунтәи». Иреиҕьыз аерман поетцәа аӡәаӡәала зеиҕьа рылымшоз ала рыжәлар рҭынха ду ажәеинраалахь ииаргон. Аха урҭ репос акы ацрымҵеит, акы агдмырхеит, ус ажәацыԥхьаӡа, цәаҳәацыԥхьаӡа, еиҳа ипоезиатәахахьаз, еиҳа иҿыцхахьаз, еиҳа «ицәажәоз» абызшәахьы ииаргеит ауп. Ари, ҳәарада, аҿа усуп, ара афольклор шфольклорыз инхеит.

Вл. Анқәаб афольклор иалхны иаԥиҵон алитературатә ѡымҭа, ара афольклортә методқәа зегьы наҟ инышьҭаҵан, алитературатәқәа игар акәын. Аха Абрыскьыл иира, Абрыскьыл ихыхра, ихаҵа ихаҿсахьа- аиҳараԥьара фольклортә методла еиҿкааруп. Абрыскьыл идеализациа зызуу хаҿсахьоуп. Аҿакы мацара акәым, апоемаҿ зынӡа иҟаӡам иара хыла далызкааруа, иԥшра-исахьа, ипатреҭтә ҟазшьа атәы зҳәо адеталькәа. Ииашоуп, иаабац реалисттә ѡымҭак аҟны еиԥшҵәҟьа аҟаҵара ауамызт, аха иаабац фырхаҵаратә поемак иақәнагоз адеталькәа изыԥшаатәын, иԥсы ҭаҵатәын. Иидеиа иагьа идузаргьы, иагьа бзиа иныҟәигазаргьы, афырхаҵа, ауаѡытәыѡса иҧхарра аниламшәа, дыхьшәашәахоит, дуаѡытәыѡсан ииуа-ииҳәо уныруа акәымкәан, хаҳәтә баҟак даѡызахоит. Вл. Анқәаб Абрыскьыл ихаҿсахьаҿы абас ахьихьыз ыҟоуп. Абрыскьыл иныҟәиго аидеиа уаҳауа, иара ихаҵа дахьумбаӡо рацәоуп, ԥьара-ԥьара ахшыѡҵак аарԥшраз еиҿкаау моделькаҟынӡагьы изымѡаӡакәа, уи ихаҿсахьа символ хѡаа мацаран ҳадирхалоит. Ԥьара-ԥьара уи дубоит, дуныруеит, ицәажәабжь уаҳауеит, игәы ԥшқацәоуп уҳәо аҟынӡа, иаҳҳәап, иани иареи реицәажәарақәа раан, аха урҭ иреиԥшу аҭыԥқәа маҷхеит.

Апоема атекстаҿы, ажәеинраала злашьақәиргыло ахаҿсахьақәа рҿы уҳәа ари азҵаара еиҕьны иӡбоуп, автор араҟа афольклортә-сахьаркыратә маҵәахәқәа ус ишеибгоу инаганы

апоема иалеиргылом, урҭ алитературатә сахьа аҟны инеигоит. Уи азы шаҳаҭра руеит, иаагозар, абарҭ ацәаҳәақәагьы:

Аҧшалас ашьхантәи
Иаанагеит аҳауа цқьа...

Иѡныҵҟа ахәра иахәашаз
Ацха аанагеит ашьха.
Адәахьтәиаз, ахәра бҕьыц
Аанагеит Ерцахә ашьха...

Амра шәахәа аанашьҭит
Ишьа рҧха иарныҟәарц!..
(Ад. 101)

Ҳзыхцәажәо апоема абри ахәҭаҿы, уеизгьы зегь реиҳа автор иҧырхагахеит зегьы рҭыҧ аҿы изыргылашаз, зегьы ахы рызҭашаз, еиҿызкаашаз азҵаара ахьгәыгәҭажьыз. Вл. Анқәаб ари аепостә материал ихы иаирхәарц дызлалагаз ала, мѡакы акәын имаз – аинтеллектуалтә, афилософиатә поема аѡра.

Егьа ареставрациа азиузаргьы, иҿыцу афабулатә, асиужеттә маҭәахәқәа адигалазаргьы, уи имыҧсахит аепос аҿы иҟоу аҭагылазаашьа, аситуациа ахшыѡҵак аҿа ганкахьала ицәырзгашаз, мамзаргьы «наҟ ихоу аҿы» аарҧшрала уи зырҿыцшаз. Ус анакәха, ишеибгоу аепос аҟнытә иигаз афилософиатә ҵакы иҿагәылеихалар акәын, хҭыс-цыҧхьаӡа, хаҿы – цыҧхьаӡа еиҿыршәшәатәын, адраматизм наӡа аҟынӡа инагатәын афилософиатә хшыѡҵак. Аепос ахшыѡҵак шәыгә ашьаҭақәа, адацқәа зегьы ахьынтәаауа, мзызс ирымоу анализ нагӡан ирзутәын, ахшыѡҵак хада ус иабстракттәны мацара акәымкәа, ашьаҧха злоу, ишаҳә-шаҳәуа иҟоу акы акәны аҟаҵаразы. Ажәакала, ахшыѡҵак хада зыдҳәалаз ахҭысқәа, амзызқәа раарҧшра, урҭ ирыбжьдаз адацқәа реиҧшьра, рыҧсы аҭаҵара акәызҭгьы, автор даҧыѡлан, ахаҿсахьа ҿыцқәа, ахҭысцәаҳәа ҿыцқәа хыхь-хыхь, аепос аҵакы ишианаҳәоз акәымкәа, иахьыбжьеигало афабулеи асиужети «реиҭашьақәыргылашьа» дызлагаз, иахьынӡахәҭаз аус азымуит, зегьы рымч, рхылҵ

арблаҟьеит. Ус акәымкәа, ахшыԥҵак «дазыҳырԥны» аус иур, арҭ зыԥсы ҭалаз адаԛәа идырманшәалон иҟало ахҭысԛәа зегьы, аҳиасԛәа реиԥш ирыцлауа рҽынархон дара рымшын ахь – ркульминациахь, ахшыԥҵак хадахьы.

Апоема «Абрыскьыл» аҽы ари ыҟаҳам уҳәар ииашахом, автор акырԥьара иҿеишәоит ари аҟаҵаразы, аха зегьыԥьара мԥабжара инижьуеит. Ма адраматизм арҵарра, арҵаулара ахьаҭахәу, иаақәыргьежьны епикатә маҭәахәла, еиҭаҳәарыла иҳбоит. Абри абас иахьыҟоу иахҟьаны, апоема злашьақәгылоз аиқәаҵәеи ашкәакәеи рымацара рыла акәхеит, иҩархеит афилософиа, аҵакы ҟьаԥсхеит, ԥьара-ԥьара наԥьнатә иаармариан ацәгьеи абзиеи рзы ирҳәо апублицистикатә шаблон аҟынҳа илаҟәит.

Анцәа иакәзар, иаабац тиранк, баша хәымгак иоуп, зымгәеи зкьатеии рыда рацәак хәыцырҭа змам, (уи ихаҽсахьа ахы инаркны аҵыхәанҳа исатиратәуп). Абрыскьыли иареи реимак адраматизм иаша аҟынҳа инагҳам, уи иахҟьаны, арҭ реиҩара иаҵоу ахшыԥҵакгьы иахьынҳахәҭоу иҵаулан иаарԥшым. Аиаша ҳәа акы шшаҳа, конкреттә ҵакык амамкәа, ус цәԥыча еизадак, маҭәахә еизадак иалхны иҟаҳам. Уи иара аҭып аҽы ахьҙ амоуп, ахаҽы амоуп аԥсрагьы ацуп, ақәпарагьы, еиҩьны, еиҳа инагҳаны ииуа ахьҙ ала.

Бжаԥьара апоемаҽ абарҭқәа зегьы иахьынҳарыхәҭоу аҽиара, анагҳара рмоуит. Ԥьара-ԥьара иаҭахәу аицәажәара ахы акит шуҳәо, иаразнак ианааиԥхьбо иҟоуп. Иаҳҳәап, Жәлар – рҳақи Абрыскьыли Анцәа иҵыхәала иахьеицәажәо (ад. 44). Автор иҳалиркаауеит урҭ ахьеивасуа, иахьеиқәымшәо шыҟоу, аха уаҳа инаскьамгакәа уа иааникылоит ари ахшыԥҵак ду. Ари ахшыԥҵак аԥхьаҟазы акры амчны иҟалар алшон, апоема азҳаразгьы, аҵыхәтәа ахькылсуа азгьы. Аепос аҽы ишыҟоу ала ҳахәаԥшуазар, Жәлар-рҳақ Абрыскьыл избжак ауп, апоемаҽ Абрыскьылгьы Жәлар-рҳақгьы иныҟәырго афункциақәа зегьы уа (ажәлар рҳәамҭаҽ) Абрыскьыл ихала имоуп. Апоемаҽ Абрыскьыл иҷыдоу даҿа символк ажәлар ироухьазар, урҭ рыбжьара аинымшәарақәа, аиҽыхарақәа ҟамлар ԥсыхәа рымамызт, аха урҭ рыҳбахә ҳәаны иаҟәыҵуп. Абрыскьыл дышидеалтә фырхаҵоу дынхоит, Жәлар-рҳақ, дхьысҳан зынҳа динамикак зҵам, еизҳашьа ныҟәашьа змам хаҽсахьан дцәыргоуп.

Абрыскьыли Жәлар-рҳақи реицәажәара ахы ахьакуа акәхап Анцәа иҙбахәгьы ахьалагатәыз. Абрыскьыл иаразнак дины данынкашәа инаркны Анцәа диаҕаны иаарԥшра аҵкыс, хәыҷы-хәыҷла уи дазнагазар еиҳа еиҕьхарын. Анцәа ихаҵа иидеиагьы ус ирмариатәымызт, икарикатуран, ишаржны иҟаҵатәымызт. Анцәа (символла, идеиала иугозар) «амч иҵаз» акы ыҟазар акәхарын, иаҳҳәап, уи инапаҷы иҟоуп ҳәа иԥхьаҙан амԥсра, наҙаҙатәи аԥсҭазаара, ахаанаэтәи аидеиа. Абрыскьылгьы, иара дызсимволу ауаагьы, аԥсра рзыԥшын цәала-жьыла, абри аҵагылазаашьа урҭ Анцәа ихьыԥшны иагьыҟанаҵон. Анцәа ауасақәа реиԥш ауаа ииҵахәу рылаигҙо акәымкәа, ауаа иара иацлабуа, иара ихьыԥшымкәа иҟаларц азы дықәԥон Абрыскьыл. Аепос аҷы иаҳа иҵаулоуп, ахара иԥшуеит ари асимволтә қәпара. Вл. Анқәаб ипоемаҷ Анцәа игны, дмарианы дахьаарԥшу, Абрыскьыл ихаҷсахьа, уи иныҟәнаго ахшыѽҵак изацхраауам, иҷанаҳәоит.

Анцәеи, Абрыскьыли, Жәлар-рҳақи рыѽнуҵҟа аиҷыхара, аиҷагылара рыҕәҕәазҭгьы, аиҷыхарақәа зегьы ԥшаазҭгьы, насгьы жанрк астиль ала иҟаҵазҭгьы, ҳәарада, апоема ацентр ҕәҕәахон. Усҟан, хыцыԥхьаҙа, хәҵацыԥхьаҙа, цәаҳәацыԥхьаҙа иҵәуан урҭ рҵакы, рхырхарҵа еилхха иҟалон, зегьы рҭыԥ дара рхала илырхуан акульминациа зеиҕьа алымшоз ала ихалон, иахьынҙахәҵаз, ишақәнагаз ишьҭырхуан ахшыѽҵак, аидеиа хада. Избан акәзар, еиҵасҳәахуеит, ари иажәлоу апоемаҷы «ашьа» зырныҟәо, зегьы рҟырҟы зырхәыхәуа, ахьҙгьы рызҭо, амчгьы, аԥшрагьы рызҭо афилософиатә хшыѽҵак ауп. Ара, асиужет аизҳара ахаҷсахьа ҟанаҵо, ма иара ахаҷсахьа аҵоурых, аныҟәара, асиужет аҵагылазаашьа ҟанаҵо иҟам, зегьы рыԥсҟы зху афилософиатә хшыѽҵак ауп.

Абри афилософиатә драматизм ахьынаҙам иахҟьаны, иԥсаҟьахеит акомпозициагьы, иара абри азы ауп апоемаҷ изырацәоу, ахҭыс иадҳәалам, аидара иаҵам ацәаҳәа рацәа, ажәа мыцхәы. Апоет ҟазала дзықәшәаны еиҷикарауа иажәеинраала, бжаԥьара амч абри ианармаҷуа ыҟоуп, асахьаркыратә маҵәахәы ссирқәа ахшыѽҵак еиднамкылазар ацәаҳәа ҭацәқәа ирхәаҷуеит.

Апоемаҷ Абрыскьыл инапы злаку ифырхаҵақәа рацәоуп, хадара змоу, абзиарагь, ацәгьарагь зхылҵҵәҟьаз уаѽы изалкаауам, зегьы еиҟарахама уҳәо иҟоуп. Ииашоуп, Абрыскьыл

амца Анцәа ицәганы ауаа ишриҭаз атәы ифырхаҵарақәа рахь зегьы реиҳа иахцәажәоуп. (Аҧсуаа уи зылшаз ҳәа ирдыруа Нарҭ Сасрыҟәа иоуп, Абрыскьыл иаҵкыс акырҙа еиҳабу, аха автор игәаҧхеит ари иара ифырхаҵа ианеишьарц). Уи акәым ара аус злаҵәкьоу, иара амца ауаа рҿы иалшаз ауп. Автор уи идеализациа азиуеит, уаҳа далалом, акгьы ахиҳәаауам. Амца иуаѽхара иацхрааит, аха ауаа рыѽныҵҟа иарҵасит аизҳара иацу аиҿыхара зны-зынла иара ахаҵара ду зуз ихаҵа, абзиара ззиуз рхарала иааҳәны ихы ианҵаҧоз ыҟан…

Абра уажәраанҙа ҳзыхцәажәо, хыхь ишаҳҳәахьоу еиҧш, апоема аепос иахьынҙаҵанакуатәи ахәҵа ауп. Аха, ҳәарада, апоет илшаз маҷым, дызиааиуа апоезиа ахаҵа ахьиҧшаауа, дахьазынаҙо рацәоуп.

Аха Абрыскьыл аҳаҧы иҵгареи уинахыстәи иқәпареи зҳәо ахәҵа азнаказы, ауаѽы иахиҳәаара изымдыруа дыкәнамырхар ҟалом. Ари ахәҵа ԥьара-ԥьара шьахәла иҟаҵоу ажәеинраала шацхраауагьы, ахшыѽи атемпераменти зныҧшуа аҵыҧкәа шамоугьы, иааидкылан апоема зегьы азы ижьымдырны инхеит.

Абрыскьыл иҵыхәтәа хы заҵәы ашәақь агәыцә иҵагылан, иҵҟьеит, иахьақәкызгьы иақәшәеит, нас уи нахыс хәшәла мацара ухысит ҳәа изыҧсоузеи!

Абрыскьыл иҳәынҷара ииаиаго иара иаамҵа аиаҙаара ауп иҧҵәеит, ицеит аидеалтә фырхацәа раамҵа, хьаҳәра ақәҙамкәа, иҧҵәеит ажәлари дареи акны рыҟазаара, ажәлар зегьы аҙәы ила иааурҧшыртә, аҙәы хаҵарнакра рзиуртә ианыҟаз аамҵа… Абри машәырны иҟалаз, Анцәа имаҵуцәа раѽсҵаара, рыхәымгара мацара ирыхҟьаз усмызт, ауааажәларра аизҳара азакәанқәа ирхылҵыз, аарҳәышьа амаҙамкәа «иҙбаз» акы акәын. Ас анакәха, Абрыскьыл ихаҵа аҳаҧы иҵгара ҟалашьа амам, ҵакы амам. Абрыскьыл аҳаҧы дҵугозар, иаамҵа ырхынҳәтәуп, Абрыскьыл д-Абрыскьылны дҟазҵаз аамҵа ада, ибаѽ ҭугеит ауп, уаҳа акгьы аанагом уи аҳаҧы иҵгара. Иара иаамҵа акәзар, хьарҳәшьа амаҙам.

Ус акәымкәа, даҽа ҭагылазаашьак, даҽа ситуациак, иаҳҳәап, акомедиатә, асатиратә ситуациа ҟауҵарц уҵахызар, уи аҽакы иамусуп. Усҟан, Абрыскьыл иааскьоу аҽа аамҵак ҭагылазаашьак аҿы иара итәала Дон-Кихот диеиҧшхон. Аха ишаабо ус иҟам, уахь зынҙа ирхам.

Ажәакала, автор ифырхаҵа ус аҳаԥы дааҭганы иахьа уажәраанӡатәи аҭагылазаашьақәа, Асовет мчы анышьақәгыла инаркны, аибашьрашьҭахьтәи аиҭашьақәыргылара аамҭа аҟынӡа иҟалаз ахҭысқәа дрыдкылан, апланетақәа гәаҭо, аракетақәа днарықәтәа-аарықәтәо дааирԥшырц ахьиҭаху, ауаѽ даара игәгьы иалсуеит, аха дмыччаргьы аушам. Ари ала апоема азбжак амирѽааит автор, Абрыскьыл ихаҷсахьагьы аҵыхәтәан шаржк еиԥшитәит. Абрыскьыл ихаҷсахьа егьа исимволзаргьы, егьа имодельзаргьы, абас аӡбара ауа ҳәа иҟам. Асимволгьы зхымԥо закәанк ыҟоуп, аидкылара, аиҷырԥшрагьы – убас, иузеидкыло ыҟоуп, урҭ зегьы дырхыԥан уаѽ дызцом.

Иаур ҟалон, абри ахәҵа ааркьаҷӡаны епилог ҳасабла, аформа иакәнаго азыԥшааны, Абрыскьыл ихаҵа уаҳа диламкьыскәа, уи ихаҷсахьа иидеиа, ифилософиа еиҭашҷыцхаз, еиҭашцәыртцыз, ԥсра шақәым уҳәа ртәы автор далацәажәар. Аурысцәа ирҳәоит еиԥш, апоема ари ахәҵа уажәы ишыҟоу «ԥьара гәашәк иузҭагалом».

Вл. Анқәаб ипоема «Абрыскьыл» фырхаҵаратә – драматә поемоуп. Ԥьара – ԥьара апоет дақәшәан ишьҭихуеит, «аус аируеит» ари ажанр. Аха бжаԥьара, иаармариан еилеигоит. Апоема иалоуп ашарж, акарикатура аҟынӡа инаӡо асатиратә хаҷсахьақәа. (Иаагозар, Анцәа иҵакырагьы иаргьы). Иашоуп, иарбан жанрзаалак иара ахала игәылыршәаҵәҟьан иуԥылом, егьырҭ ажанрқәа релементқәагьы шьҭнахуеит, аха сиужет цәаҳәак зегьы, сатиратә ҭагызаашьак ыҟамкәа, афырхаҵаратә жанр иаабуам, изаццәажәом.

Нас, апоема иалагалоуп даҷеа сиужет цәаҳәа дук, апланета ҷыц Ачацха иазкны. Ари алшозар акәхарын, аидеиатә-философиатә ситуациа азыҳәа, уи ацхырааразы иӡбазҭгьы. Аха апоемаҷ ари, фабулатә, еиԥшьыгатә ҵакуп иамоу. Насгьы, жанрла фантастикашәа иҟоуп. Иара Ачацхаҷтәи аҧсҭазаара. Аԥыр инаукатә ԥшааракәа схематәны, ипримитивтәны иҟаҵоуп.

Ажәакала, апоема ацәаѽа зеиԥшроу ала, ари асиужет цәажәагьы мцхәымзар, акы иҵахәым, иара ус хазы иугозар, ицәгьамкәа ихәыцзар ҟалап, иахьақәнаго азы аус адулазар, аха ара иаабуам, иаҵахым баша рхьанҵагоуп.

Ажанр еилагарақәа апоема астильгьы ианыԥшуеит. Имцхәӡоуп апублицизм, апоема аѽбатәи ахәҵаҷы шамаха зегьы публицистикоуп. Ҳәарада, ари апоема ажанр апублицистика ацәтәымуп.

Зны-зынла аамҭақәа еизааигәастәуеит ҳәа, апоет иара аамҭа шыҟаҙоу анихашҭуагьы убап. Уи дрылацәажәоит Абрыскьыли ақалақь Диоскуриеи еидкыланы. Ари еиԥш апоет иахьиѡуа, аепос ашьҭра дықәлан дахьынҙацо ауп. Абрыскьыл изы аҳәамҭа зтәу аамҭа анбатәиу, Диоскуриа анбатәиу, Диоскуриа аасҭа Абрыскьыл кәрыжәаа дрыкәлоуп. Убас еиԥш аамҭа ихеиршҭырц далагоит автор иаҳҳәап, «Аԥхьарца аҕзбжьы» еиԥшу ахқәа апоема ианалаигалогьы.

Аҵыхәтәан, ѡбаҟа ажәа апоема абызшәазы. Вл. Анқәаб ибызшәа, шамахамзар, еилгоуп, ицқьоуп, аха ԥьара-ԥьара иахьылаҟәцәоу, афырхаҵаратә тема иахьеи-уахеи аԥсҭазаара аҟынҙа иахьланаго ыҟоуп, насгьы еиҳараҙак апублицистикахь иаднацәылоит, ԥьара-ԥьара иахьынҙахәҭоу иҳаракым.

Уи адагьы, абызшәаҿы ирацәоуп адиалектизмқәа. Ш. Инал-иԥа зны истатиак аҿы ибзиан иҳәахьеит, Бедиа иҟоуи Калдахәара иҟоуи еизыҙырѡны имыѡуазар, имцәажәозар, ҳара ианакәзаалак ҳлитературатә бызшәа зыҕәҕәахом ҳәа. Ииашан, иахьа, ҳдиалектқәа шьаҵас измоу ҳлитературатә бызшәа ашьапы ҕәҕәаны ианакхьоу, ашьаҵа жәар аилагара, ԥырхага дууп. Ҳәарада, алитературатә бызшәа, еиҳаракгьы ҳара ҳҿы еиԥш иахьқәыԥшу, аизҳара иаҟәыҵҙом, адиалектқәа ирылнаҟәшәоит ажәа лыԥшаахқәа, ажәа ҿыцқәа, аха иҟами, ишьақәгылахьоу, ԥсахра зқәым ажәашьаҵақәа. Иаҳҳәап, изаҵахузеи ажәа «аҟара» ԥсахны «аҟра» ҳәа аѡра? Акы. Ус ажәа ԥшҙахом, ихҵәахоит, ѡбагьы, уи аҽа ҵакыкгьы аанахәоит: «Ҟыгала аҟра». Абас, иаҵахымкәа, иаҵыԥымкәа автор иажәақәа рҿы ирацәоуп адиалектизмқәа. Ари ԥхьаҟагьы апоет иҽацәихьчароуп избанзар, уи ԥырхагамзар, ихырҳаган ҳәа иҟам.

Абас ала, Вл. Анқәаб иѡит апоема ду, аԥьабаа ду адбалан, аԥсуа ԥхьаѡцәа еицгәарҵахьоу имч, илшара, ибаѡхатәра дырмеиҙакәа.

Ари – аԥсуа литература зегьы азы акраҵанакуеит, афольклор ахархәараҿ, уи алитература алархәараҿ иҿыцу аформақәа ируакуп. Хыхь ишаҳҳәахьоу еиԥш, автор агхақәа маҷымкәа имоуп, аха урҭ еиҳарак изыхҟьаз ҳәа ҳгәы иаанаго, абри зхы икыз аус ахыхьанҵоу, насгьы иахьҿыцу, уи аԥышәа ҳлитератураҿ иахьмаҷу ауп. Ԥхьаҟа апоет изеиҕьаҳшьоит абри амѡала иҵегь инаҙоу, изгым арҿиамҭақәа аԥиҵаразы.

Владимир Анқәаб
апоет, аӷарауаҩ

«АБРЫСКЬЫЛ» ИЗКУ АРЕЦЕНЗИАҚӘА РЗЫ ГӘААНАГАРАҚӘАК

Ажурнал «Алашара» № 12, 1967 шықәсазы иҭытҵыз, иажәеинраалоу ароман «Абрыскьыл» аилыргара иазкны ианылеит А. Аншба, В. Ҵнариа, А. Гогәуа рстатиақәа. Авторцәа рыхҩыкгьы инеиҵыхны аҩымҭа иахцәажәеит. Ажурнал аредакциа иҟанаҵеит урҭ астатиақәа реихшьаала.

Астатиақәа равторцәа, досу реилкаареи ргьамеи зеиҧшроу ала, ламысла, гәык-ҧсыкала автор акы ҳицхраап ҳәа (даҽа хықәкык аҳәы иман ҳәа ҳгәы иаанагом) ицәырыргеит еиуеиҧшым агәаанагарақәа. Имаҷымкәа иазгәарҭеит ароман иагу-иабзоу. Иҟоуп урҭ ргәаанагарақәа рҟнытә автор адикыларатәы иҟоу, аҩымҭа аиҭаҭыжьраан хшыҩзышьҭра ззиуша. Аха убарҭ инарываргыланы ицәырҵит қәшаҳаҭхашьа змам, аурысҿа ишырҳәо еиҧш, иарбан гәашәзаалакгьы иузҭамгало, аргумент ҵабыргла ишьақәыргәгәам, ароман аҧықәсылара дуқәа азҭо, урхымцәажәакәа высшьа змам агәаанагарақәа. Лымкаала дара убарҭ ҳрыхцәажәарц ауп абри астатиаҷы хықәкыс иҳамоугьы.

Раҧхьаҙа иазгәаҭатәуп ароман «Абрыскьыл» агәынкыларазы досу реилкаара зеиҧшроу ала аҧхьаҩцәа ҩ-категориакны иушар шыҟало. Шьоук (аиҳараҙак, макьана зыхшыҩ мшәыц ахәыҷқәа) игәныркыло алакә аҷы иаҳҧыло афырхацәеи адоуцәеи, ауаа хәымгақәеи, ауаа қьиақәеи уҳәа игәхаршҭгоу урҭ реидысларақәа роуп. Егьырҭ, зыхшыҩ шәхьоу аҧхьаҩцәа, арҷиамҭа иамоу адәахьтәи аформа иалҧшны аҩнуҵҟатәи аҵакы абара зылшо, уи арҷиамҭа аҵакы зфилософиатә гәырҵҟәыл иаҵанакуа, ирзаатуеит зынҙа иреалтәу ауаатәыҩсатә ҧсҭазаареи иреалтәу ахаҷсахьақәеи. Ари ас шакәу шьақәзыргәгәо аргументқәа алада иаҳҧылоит.

Ҳаиасып астатиақәа рахь, А. Аншба аҿҧныҳәа ҟаиҵоит, ароман аҟны Анцәа ҷьара дгәыблыҩны, даҿаҷьара дыҷьнышны даарҧшуп ҳәа. Ароман данаҧхьоз игәеиҭар акәын. Агәыбылра, аҧсуаа Аҧсны рызҭаз ҳәа апролог аҟны алегенда зыҙбахә аҳәо, зегь зымчу захьҙу иоуп. Анцәа ҳәа ароман иалоу зынҙа даҿаҙәҙоуп. Арҭ зыхьҙқәагьы, зҟазшьақәагьы хаз-хазу аҩхаҷсахьак, автор еилимырҩашьар акәын.

Анаҩс А. Аншба ароман аҟнытә ацитата ааго, абырзенцәа р-Прометеии Аԥсни реидхәалара иазку (А. Аншба ихарам ыҟоуп: ароман аҟны автор «иумбари» ацынхәрас иман «иҟалап» ҳәа; еилкааупарҭ ажәақәа ҭакыла ишеиԥшым) ароман аҟны иқәгылоу агәааанагара даҽагыло ус иҳәоит: «Иҟалап Отаԥтәи аҳаԥгьы рымбацзар абырзенцәа (ирбахьазаргьы здыруадаз аха). Уи акәҙам еимактәыс ара иҟоу. Абырзенцәа ирдыруан (урҭ рыла ауп ҳаргьы излеилаҳкааз) ажәытәан Кавказ ишыҟаз Прометеи иеиԥш иҟаз афырхаҵа изкыз алегенда». Нас А. Аншба излеиҳәо ала, абырзенцәа рылоуп Абрыскьыл иажәабжь аԥсуа жәлар излеилыркааз? Абырзенцәа ракәымзар аԥсуа жәлар ражәабжь, дара иаԥызҭаз, изтәыз рхаҭақәа ирыздырҙомызт? Абырзенцәа роума нас аԥсуаа р-Абрыскьыл иажәабжьгьы ҭәахны имырҙкәа ҳара ҳҟынҙа иаазгаз? Иабаҟоу ара алогика? Изаҭаххари, ҳара иаҳтәу, ҳара ишаҳтәу иара ихаҭа иаҳәаратәы ианыҟоу, уи ахьҙала ауаа атәыԥьара рхьарԥшра!

А. Аншба иститиаҽы ииашамкәа аҽеԥныҳәа ҟаиҵоит абарҭ ацәаҳәақәа ааганы:

Арашь агәыҵ инаҵаҷәҷәеит
Абрыскьыл имаҳмыз.
Анцәа дынцәыҵаххит
Ҿыҳәҵәыла данис

Данынаԥш, лнаҩсан
Анцәа ихәцә ныҵкааны,
Арԥыс жәҩахыр ҟьаҟьак
Дикын дышьҭарҟҟыцәкьаны!

Абарҭ астрофақәа дрыхцәажәауа уи иҳәоит: «Анцәа уаҳа акгьы имчымзар, дызланцәахоз, насгьы ажәлар дзырҭаххарыз Абрыскьыл?» ҳәа. Анцәа агьангьашреи аԥынышреи рганахьала адунеи аҽы зегьы реиҳа амчи алшареи змоу иакәны дыҟоуп. Иабаԥырхагоу амахәҽамчы аҟны иаҵкьыс ииааиуа шьоук ахьыҟоу? Анцәа игьангьашратә мчы ҷәҷәамзар, ҩынтә-хынтә Абрыскьыл диҳәынҷо, диҟәаҟәо, дибылуа, алашьцара дхәыҵаҽеиҳәо дзыҟаларымызт. Анцәа гьангьашра мчын, ԥынышра мчын дызлаҷәҷәаз. Убри азоуп ажәлар Абрыскьыл дзырҭахыз. Анцәа ажәытәреи рымч анҵсыҿахьоу, иахьа иаԥҵоу асахьаркыратә рҽиамҭаҽы, ажәлар ирыдгыланы аиашазы иқәԥо афырхацәа, Анцәа Ҿыҳәҵәыла исны дахьцәыҵадырсуа, ихәцә

нытцкааны дышьтарҕәҕәа дахьырку уамашәа избаз, х-нызкь шыкәса ирзынаԥшуа изхытцуа. Анцәакәа ркульт аныҕәҕәаҙаз аамтазтәи Гомер и-«Одиссеиа» аҟны Одиссеи Мсратәи амшын нцәа дышьтарҟҟны дыкны дахьиркәуа атәы иахиҳәаауазеи? Иара убри аԥымтаҷы Одиссеи Анцәа Цирцеи аҟама лыхәцә иныцакны иҳәатәаҷы дааигоит...

Анаԥс, А. Аншба иԥуеит: «Жәлар рымчра зегьы зырто Жәлар-рҳак иакәзаргьы, апоемаҷы дуаԥыбзамыҟәны даарԥшуп. Амч адоугьы имоуп, аха Сасрыҟәа имч мацара акәзамызт дзыкәгәыҕуаз, ицирхыраауан ихшыԥ лас, имаана, игызмалра». Ароман аҷы аԥхьаԥ дазхәыцыр, игәеиҭартәы иҟоуп Жәлар рҳак дзакәу, рольс инаигзо. Уи дызтәу ажәлар рышәагаа зышәагаау, урт зегьы неидкыланы ирхатарнаку, урт рҟазшьеи, урт реилкаареи змоу хаҷсахьоуп. Уи (Жәлар-рҳак) инубаалоит, ажәлар зны-зынла угәы иаазымчҳаратәы, иҟоу зегьы рылазоума уҳәаратәы, рцәа иҭарымгзаша ишатцагыло, ицәылашьшьума уҳәаратәы амццакра ирымоу; аха иантцасгьы акы ишыннамкыло, ашәага-зага змам ала ишдузззоу рымч-рылша, насгьы усҟан урт шыласу.

А. Аншба, Жәлар-рҳак ихаҷсахьа иазышьтыхша ҳәа дазымхәыцзакәа, иитәым аидара дахьатцатцам ҿыԥныҳәас иҟаитцоит. Сасрыҟәа мчла иара иеиҳазгьы ратцкыс диаааиратәы дшыҟаз аиԥш, ажәлар рҷы ауаа зегьы неиԥымсрада ахшыԥ ласи, амаанеи, агызмалреи рыла еиқәшәазар, уи инацтцаны, иара Сасрыҟәа иеиԥш хацәнамырха, жәлар ирпырхагоу дарбанзаалак иҷагылозар, усҟан Абрыскьылгьы дыртаххазомызт. Аха ажәлар зегьы рымч змоу, рхатарнакра ныҟәызго Жәлар-рҳақи аиашеи асамартали мацара ныҟәызго ажәлар раԥхьагылаԥцәа ирхатарнаку Абрыскьыли хаҷсахьакны еилатцашьа рыманы иҟазам. Макьана ажәлар рҷы ауаа зегьы, неиԥымсрада, Абрыскьыл иеиԥш аиаша мацара мԥаԥырго, ахдырра ҳаракза рыманы иҟам.

Иара убас ауп еидкылашьа ҳәа рыманы ишыҟам Жәлар-рҳақи Аинар-жьии. Џьара, хык аҷы, иара уигьы ароман аиқәҳәалартеи аҷиареи рахь инеиааиза, аекспозициаҷы, Жәлар-рҳак Абрыскьыл дани абыртцкал дахькылихыз ахтыс, Аинар-жьи Нарт Сасрыҟәа даниҙрыжәуаз сгәаланаршәеит ҳәа, урт еидкылашьас ирымоузеи?! Анҳаи Сатанеи-гәашьеи ахьеидкылаз иананаму уақәшаҳатхар ауеит. Аха араҟагьы, «знызатцәык ауп аԥымтаҷы Анҳа данатахха» ҳәа А. Аншба ииҳәо, узлақәшаҳатхари! Анҳа, Абрыскьыл ианк лаҳасабала илымоу ароль, лара лакәымзар изаҳтарыда? Абрыскьыли Ритцеи

рыгәҭыхақәа дахьрыбжаз, Абрыскьыл џьарантәи данытьежьлак дахьҽеыжәҵуаз, дызҭыԥшылаз иԥсадгьыл асимволра ныӄәызго ахьлакәу, еиуеиԥшым ахҭысқәа дахьрылахәу, Риҵа лхахәы-бырфын иалылхыз ацәӄьа-каҭала Абрыскьыл аҳаԥы иҭыгара аус ахьыналыгҙаз уҳәа шаӄа ыӄоузеи Анҳа ароман дахьаҭаху! «Сгәанала, апоемаҷы имцхәуп ажәлар рҳәамҭаҷы иӄамыз ахҭысқәеи ахаҷсахьақәеи апоет ихала ихәыцны Абрыскьыл ибиографиа иахьадиҳәалаз (асаби иира, абырҵкал икылхра, Жәлар-рҳақ, Анҳа)», – иҳәоит А. Аншба. Акритик игәы ус изаанагазеи, ҵаҵгәыс иамоузеи? Ахшыѡҵак хада иадҳәалам хаҷсахьак, хҭыск ибама? Иабаӄоу аргумент-гәраргагақәа? Аргумент гәраргагақәа ракәым, иара ихатә гәааанагарақәа ракәым, иара ихатә гәааанагарақәа ма еиқәшәанда! Иара уи адаӄьаҷыҵәӄьа А. Аншба иҳәоит: «Иара убас угәы еихьнашьыртә иӄоуп џьара-џьара, апоет Абрыскьыл изку ажәлар рҳәамҭақәа рахьынтә иааиго ахҭысқәа рифмала реиқәыршәарада уаҳа ҷыцк аламҵакәа ишеибгоу иахьаниҵо (7-тәи ахы). Рацәак акгьы имԥсахит Абрыскьыл икра иазку ахҭыс аҷгьы (27–тәи ахы).» Ари ссируп! Автор жәлар рҳәамҭа амотив ала иаԥиҵоит асахьаркыратә литературатә рҷиамҭа, арахь жәлар рҳәамҭа амотивқәа алеиҵаргьы ҟалом, иалеимҵаргьы даҽеакы иаҽеԥныхрҳәоит! Сциллеи Харибдеи ирыбжьахаз диѡызахт автор.

«Ажәлар рҟынтә Абрыскьыл икышьахаз ҳәа х-вариантк аадыруазҭгьы, апоет урҭ ирыциҵеит аԥшьбатәи авариант», иѡуеит А. Аншба. Иабыкәу ароман аҟны Абрыскьыл ԥшьынтә дыркны дахьибаз? Абрыскьыл зны дыркын дырҟәаҟәеит, аѡынтә раан дырблит, ианимыхәа, ахынтә раан аҳаԥы дҵаҷарҳәеит. Ари апринцип зҵаарам, аха уеизгьы, арецензент арҷиамҭа аилыргара иҽеаназик дмыццакыкәа, дазхәыцны даԥхьар акәын. Усҟан ибон ажәлар рҳәамҭа иалху ахҡәа ҳәа дызҷу рҷгьы, иара ишиҳәаз еиԥш, «арифмақәа реиқәырхара» мацара адагьы, автор ишалеигалаз ароман аҵакы хазырҭәаауа ахшыѡҵак ҷыцқәа. Иаагап иара 7-тәи ахы ҳәа дызҷу акәзаргьы:

Иараби узаӄароузеи,
Адауы бзамыӄәажә!
Жәлар рус уазкызар
Иулшараны иӄаз!..

Иабаӄоу ажәлар рҳәамҭаҷы ари ахшыѡҵак? Нас, иара абри ахы анҵәамҭаҷы иӄоу аԥсабара асахьақәа, алирикатә хьаҵра,

ажәлар рҳәамҭаҿы иабаҟоу? Иара убас 27-тәи ахы ҳәа дызҿу акәзаргьы, Анцәеи, Аџьныши, Аҽсҭааи уҳәа реилацәажәареи, Ерцахә, Диоскуриа уҳәа аҭыԥқәагьы – Анцәа Абрыскьыл игәаҭ ахьырхиго, ажәлар рҳәамҭаҿы иабаҟоу?

Ароман «Абрыскьыл», аԥсуа жәлар рҳәамҭа шьаҭас ишамоу еилкааун. Ус анакәха, ажәлар рҳәамҭахьтә ахҭысқәа ароман иалалеит ҳәа (аҭахызар зынӡак ишеибгаз, ишыҟаҵәҟьаз акәзааит) автор аҿԥныҳәа иҵашьас иамоузеи! Акы иамаусуп урҭ ахҭыстә-детальқәа ароман аҵакы ианымаало иҟазар. Аха изланымаало шьақәзырҷҭәаша аргументк џьаргьы иаабом.

Абрыскьыл ихҳәааy ажәлар рҳәамҭаҿ иаҳзынханы иҟаз уи агәыцә заҵәык акәын (иара уи агәыцәгьы хырффа-ҽырффан). Аԥсуа жәлар рпоет Д. И. Гәлиа уи акы ацымҵа, акгьы агмыжь иажәеинрааланы ашәҟәы иананиҵа, бҷьыц заҵәык азхеит. Иаҳзынханы иҟаз агәыцә, агуманратә ҵакы зеиԥшраз ала, Абрыскьыл ихаҭа ихаҿра мԥсахкәа, еихаҳа-иҭырҭәааны, ауаҩытәыҩса иԥсҭазаареи иҵоурыхи рыла исахьаркны, ажәлар иахьатәи ргәаҳәара иацԥыҳәауа ацәыргара, иара Абрыскьыл иажәабжь ахаҭа ҳаднаԥхьалон. Убри акәхап еиҳараҳак изыбзоуроугьы иажәеинраалоу ароман «Абрыскьыл» аира. Насгьы иазгәаҭатәуп, ароман атемеи аидеиеи иахьынӡаруаз ажәлар рҳәамҭа иазааигәеитәырц, ажәлар рҿаԥыцтә бызшәа апринципқәа рыцныҟәара аганахьалагьы автор илшоз зегьы шыҟеиҵаз А. Аншба афольклор амҩала дазнеирц аниӡба, абри аҿы авто илшази илымшази, дахьиашоуи дахьиашами дрызхәыцыр ахәҭан.

Анаҩс, Хьыци Риҵеи Ачацхаҿы ирбаз- ууатәи ауаҩытәыҩса реиҟарамра, ганкахьала атехника ду, ажәҩан иаласоу аханкәа, аҳаҵаҟатәи адачақәа, амал алахәмарра, егьи аганахь – шьоукы иршәымкәа-ирхамкәа, аччиа-цәа рныԥшуа иахьыҟоу рзы. Риҵа лгәы иаҵахханы Хьыц азҵаара илҭоит А. Аншба игәы инанагом Хьыц иҟаиҵо аҭак. Абар иара аҭакгьы:

Бымбои, атехника
Арҭ ауаа знахәаԥшуам
Ирҭахым... Насгьы
Зегьы иаурзаахәаша...

Ари астрофа акомментари иазыҟаиҵо зеиԥшроу ала, А. Аншба араҟагьы иахьынӡахәҭаз дзазымхәыцит. Раԥхьа ихшыҩ азишьҭыр

акәын Аԥыр-иԥеи Хьыци рдунеихәаԥшышьа, Ачацҳа ауаажәлар рҭагылазаашьа ахәшьара иаша шырзамҭо атәы ҳазҳәо. Хьыц дмарксистҙам. Аԥхьаҩ ибаратәы иҟоуп ауаажәлар инеибеиԥшны рыԥсҭазаара аиҕьтәразы, акласстә еиҟарамра аԥыхразы, асоциалисттә революциатә мҩа амалахазгьы Хьыц ихахьгьы ишымаайуа. Хьыц иабгьы иаргьы ауаа рыцҳаршьоит, ирыцхраарцгьы иаҿуп, аха урҭ рыцхыраашьа еижьагоуп, еиҳагьы иҵарбгоуп. Урҭ ирҭахуп еинышәашьа змам. Изеилибамкааyа ҩ-класск реицнырхара:

Аԥыр-иԥа, шәабаҟоу?
Ишәхашҭма шәԥышәара?
Ашьушьа тҟәацт, еилашәҵаз
Ирыцәымзаап еинышәара!

Ари астрофагьы ахимиатә реакциақәа рыҟаҵара адагьы, акы аҳәозар ҟалап. Ачацхатәи ажәлар раԥхьагылаҩцәа, урҭ рхаҭарнакцәа, – Аԥыр-иԥеи Хьыци – рдунеихәаԥшышьа иҳанаҳәоит Ачацха ақәҙаара зыхҟьазгьы. А. Аншба иҳәоит: «Ҽырԥштәыс иаагап иахьатәи Америка. Иузҳәома уи азы, уаҟа ауаа атехника рҭахым, изнахәаԥшуам ҳәа? Иашоуп, уаатәи атехника зегьы ирзаахәом, аха имаҷума амашьына ателевизор уҳәа аазхәо ауаа? Урҭ ракәын апоет аԥхьаҩ ихшыҩ ззишьҭхьаз».

Избан амашьынеи ателевизори уҳәа ззахәо еиҳа хшыҩ-зышьҭра ззырзыҟаҵатәу, егьырҭ, миллион-ҩыла аергь-афора ҳәа зхы ныҟәызго, ма зынҙа зхы зызныҟәымго ауаа изрылацәажәатәымзеи? Атехника акәзар, Хьыц дмарксистымзаргьы ибоит акапиталисттә системаҿы аусуҩи атехникеи шеиҭацәоу. Араҟа аматериалтә фактори аморалтә фактори еихылҿиаауеит. Анаҩс:

Рыԥсадгьыл азыҳәоуп
Мартаз Аԥсны аҵеицәа
Аԥсны изыкәырцоз
Аменшевик мартеицәа...

ҳәа иҟоу астрофа ҽырԥштәыс иааганы А. Аншба иазгәеиҭоит: «Ашәҟәыҩӡы араҟа ицәеилагеит амилаҭтә-хақәиҭратә қәпареи, аԥсадгьыл азы ақәпареи, асоциалтә революциеи рызҵаарақәа». Асоциалтә революциеи, амилаҭтә-хақәиҭратә қәпареи,

аҧсадгьыл абзиабареи рызҵаарақәа теориала еилырганы амонографиа-жәеинраала иҩны ароман иалаҵатәызма? А. Аншба истатиа аниҩуаз дазхәыцыр ауан, аҧсадгьыл абзиабареи, апатриотизмреи роль асоциалтә-революциатә қәҧараҿы хьысҳак шырмоуа. Аха еиҳараʒак дзызхәыцшаз, аменшевикцәа (иашаны «дунеихәаҧшышьала еизааигәоу патриотуп») Аҧсны имҩаҧыргоз анационалтә-шовинисттә политика аҷыдара акәын.

А. Аншба ипозициа дацәыхарам В. Аҵнариагьы. Автор истатиа дахьналагаз аҕьырак експозициак аҳасабала, афольклористика азҵаарақәа дрылацәажәт. Абрыскьыл иʒбахә ануҳәо Прометеи духашҵыр ћалом, убри азы акәхап Есхил итрагедиа «Икыдҿаҳәалоу Прометеи» ахы инаркны ибзианы изеиҵеиҳәаз (акыр иркьаҿзаргьы статиак аҿы уаҳа иауам), ахәшьара бзиагьы зеиҵаз. Амала, аҳратәра ажәлар ҿаҳәаны иргәаћуа ианамаз, 2400 шықәса уажәы аҧхьа, ауаҩи аҧстәи еиҧшны рыхә зшьоз, трагедиала иҵәыз уи аамҵа еиқәаҵәа (адунеи атрагедиатә жанр аб Есхил иирагьы, Еврипид, Софокл уҳәа рирагьы зыхћьаз аамҵа) аантәи ажәлар рҵагылазаашьеи, иахьатәи ауаажәлар рыҧсҵазааратә ҵагылазаашьеи еидкылашьа шрымам В. Ҵнариа иагьа иҿазишәазаргьы изгәамҵеит. Уи аҳратәратә формациа ахлымʒаахра згәы иаланы иаргәаҵеиуаз, аха уи ацәцашьа ҳәа мҩак зымбоз ауаҩы, Прометеи, ма Абрыскьыл иеиҧш икыдҿаҳәалаз диҩызан. Аха иахьа Есхил и-Прометеи ҿырҧштәыс дганы, асахьаркыратә литературатә фырхаҵа игәы игәаҵәа еицрыжәжәа ифо, уаҳа иҿизмырҵысуа, дкыдҿаҳәалан мацара дызлааурҧшрызеи! Иашоуп, иахьагьы ацәгьа-мыцәгьа зхылҵуа азалымдарақәа рҵыхәтәа ҧҵәам, агьангьашрақәа рхы шҩыҵыргыло ззымдыруада, аха азалымдарақәа ћамларц ақәҧара ацынхәрас, ажәлар р-Абрыскьылгьы дҿаҳәаны «ҳазго ҳагааит» ҳәа аҧшра ламысра зҵоу усым. Ишдыру еиҧш, агәкаҳаратә идеиа, ианакәзаалак ауаҩы дызшьаҳауа, ихы зқәикра изымдыруа, инапы акы амкуа дћазҵоз, аҧсҵазаара иацәтәыму идеиоуп. Ароман «Абрыскьыл» асоциалисттә-реализм дгьыл иқәгылоу революциатә романтикатә рҿиамҵоуп. В. Ҵнариа уи ииашаны еиликааит: «Ҵаны иуҳәозар, Вл. Анқәаб изқәикыз агәыҕра цәгьоуп: ауаҩытәыҩса ихшыҩи амцхаҵареи, абзиеи, ацәгьеи, абзиабареи ацәымҕреи, аибашьреи, аҵынчреи, аҧсуа жәлари адунеии уҳәа, убас ахшыҩҵак дуʒʒақәа наҷьнатә аахыстәи рҵоурых, реизыћазаашьа жәеинраала бызшәала

иԥны ашьҭыхра. Абарҭ дара зегьы ирықәнагаша рыцыҧхьаҙа ахаҷсахьақәа рымоуп. Абрыскьыл, Анцәа, Аԥсҭаа, Жәлар-рҳақ – аамҭас иҟоу зегьы ззеиҧшу, иахьурхалак ицо (Абрыскьыл ирашь еиҧш), иуниверсалтәу символқәаны иқәгылоуп. Абри аганахьала иугозар, Вл. Анқәаб ишьҭихыз асахьаркыратә дунеи, азеиҧш идеалқәа аҧызҭцо ареволиуциатә романтизм ацәа ахукаауеит». Амала, нас еразнак, иҷеаапсахны инаҧишьыз ауп зықәшаҳаҭхара уадаԥу: «Ари (азеиҧш идеалқәа аҧызҭцо ареволиуциатә романтизм ауп дызҷу – В. А.) – асахьаркыратә литература ашьҭахьҟа иннажьхьоу, аамҭала зда ҧсыхәа амамыз ҭоурыхуп». Иабааигеи В. Ҵнариа азеиҧш идеалқәа аҧызҭцо ареволиуциатә романтизм асахьаркыратә литература ашьҭахьҟа иканажьхьоу ҭоурыхуп ҳәа? Иахьатәи аҧхьаԥ изымдыруа дыҟоума, ауаԥы иахьа дшыҟоу аҵкыс уаҵәы деиҵьхарц дшықәпо, идоуҳатә гәаҳәара ҳаракҙа уаҵәтәи амшгьы ишагәылаҧшуа, игәҭакы хазынақәа аус аҷы рынагҙаразы амԥақәа шааиртуа? Абри ақәпара ҧхьаҟа аихара, уаҵәтәи абара, агуманратә-гәышьҭыхра ҳаракы-асахьаркыратә литература ҷы ареволиуциатә романтизм ҳәа иашьҭоуп, иахьатәи ҳсоциалисттә реализм иахәҭакны иалоуп.

А. Аншба ипозиция дацәыхарам В. Ҵнариагьы. Автор истатиа дахьналагаз аҕьырак аекспозициак аҳасабала, афольклористика азҵаарақәа дрылацәажәат. Абрыскьыл иҙбахә ануҳәо Прометеи духашҭыр ҟалом, убри азы акәхап Есхил итрагедиа «Икыдҷаҳәалоу Прометеи» ахы инаркны ибзианы изеиҵеиҳәаз (акыр иркьаҷзаргьы статиак аҷы уаҳа иауам), ахәшьара бзиагьы зеиҵаз. Амала, Аҳратәра ажәлар ҷаҳәаны иргәаҟуа ианамаз, 2400 шықәса уажәы аҧхьа, ауаԥи аҧстәи еиҧшны рыхә зшьоз, трагедиала иҭәыз уи аамҭа еиқәаҵәа (адунеи атрагедиатә жанр аб Есхил иирагьы, Еврипид, Софокл уҳәа рирагьы зыхҟьаз аамҭа) аантәи ажәлар рҵагылазаашьеи, иахьатәи ауаажәлар рыҧсҭазааратә ҭагылазаашьеи еидкылашьа шрымам В. Ҵнариа иагьа иҷеазишәаргьы изгәамҭеит. Уи аҳратәратә формациа ахлымҙаахра згәы иаланы иаргәаҭеиуаз, аха уи ацәцашьа ҳәа мԥак зымбоз ауаԥы. Прометеи, ма Абрыскьыл иеиҧш икыдҷаҳәалаз диԥызан. Аха иахьа Есхил и-Прометеи ҷырҧштәыс дганы, игәы-игәаҵәа еицрыжәжәа ифо, уаҳа иҷеизмырҵысуа, дкыдҷаҳәалан мацара дызлааурҧшрызеи!

Ииашоуп, иахьагьы ацәгьа-мыцәгьа зхылҵуа азалымдарақәа рҵыхәтәа ԥҵәам, агьангьашрақәа рхы шԝыҵыргало ззымдыруада, аха азалымдарақәа ҟамларц ақәԥара ацынхәрас, ажәлар р-Абрыскьыльгьы дҽаҳәаны «ҳазго ҳагаааит» ҳәа аԥшра ламысра зҵоу усым. Ишдыру еиԥш, агәкаҳаратә идеиа, ианакәызаалак ауаԝы дызшьаҳауаз, ихы зқәикра изымдыруа, инапы акы амкуа дҟазҵоз, аԥсҭазаара иацәтәыму идеиоуп. Ароман «Абрыскьыл» асоциалисттә-реализм дгьыл иқәгылоу революциатә романтикатә рҽиамҭоуп. В. Ҭнариа уи ииашаны еиликааит: «Ҭаны иуҳәозар, Вл. Анқәаб изқәикыз агәаҕьра цәгьоуп: ауаԝытәыԝса ихшыԝи амцхаҵареи, абзиеи, ацәгьеи, абзиабареи ацәымҕреи, аибашьреи, аҭынчреи, аԥсуа жәлари адунеии уҳәа, убас ахшыԝҵак дуӡӡақәа наԓьнатә аахыстәи рҭоурых, реизыҟазаашьа жәеинраала бызшәала иԝны ашьҭыхра. Абарҭ дара зегьы ирықәнагахаша рыцыԥхьаӡа ахаҽсахьақәа рымоуп. Абрыскьыл, Анцәа, Аԝсҭаа, Жәлар-рҳақ – аамсҭас иҟоу зегьы ззеиԥшу, иахьурхалак ицо (Абрыскьыл ирашь еиԥш), иуниверсалтәу символқәаны иқәгылоуп. Абри аганахьала иугозар, Вл. Анқәаб ишьҭихыз асахьаркыратә дунеи, азеиԥш идеалқәа аԥызҵо ареволиуциатә романтизм ацәа ахыукаауеит». Амала, нас еразнак, иҽааԥсахны инаԥишьыз ауп зықәшаҳаҭхара уадаԝу: «Ари (азеиԥш идеалқәа аԥызҵо ареволиуциатә романтизм ауп дызҽеу – В. А) – асахьаркыратә литература ашьҭахьҟа иннажьхьоу, аамҵала зда ԥсыхәа амамыз ҭоурыхуп». Иабааигеи В. Ҭнариа азеиԥш идеалқәа аԥызҵо ареволиуциатә романтизм асахьаркыратә литература ашьҭахьҟа иканажьхьоу ҭоурыхуп ҳәа? Иахьатәи аԥхьаԝ изымдыруа дыҟоума, ауаԝы иахьа дшыҟоу аҵкыс уаҵәы деиҕьхарц дшықәԥо, идоуҳатә гәаҳәара ҳаракӡа уаҵәтәи амшгьы ишагәылаԥшуа, игәҭакы хазынақәа аус аҿы рынагӡаразы амԝақәа шааиртуа? Абри ақәԥара, ԥхьаҟа аихара, уаҵәтәи абара, агуманратә-гәышьҭыхра ҳаракы асахьаркыратә литератураҿы ареволиуциатә романтизм ҳәа иашьҭоу, иахьатәи ҳсоциалисттә реализм иахәҭакны иалоуп.

Иарбан логикоу, иара убас, В. Ҭнариа дзыцныҟәаз абас аниԝуаз: «Аепикатә фырхаҵа имаӡам ихатә дунеи, ихатә хәыцра, ихатә ԥсихологиа, избанзар, урҭ зегьы аепос афырхаҵа изы – зеиԥш символуп, зеиԥш идеиоуп. Афырхаҵа ииҳәауа, иҟаиҵауа

иарбанзаалак, изаҟаразаалак мотивировкак аманы иҟаҳам». Ари қәшаҳаҵхашьа амам, мамзар, издыруада, иара ажәытәҳатәи аепостә фырхацәа. Одиссеи, Ахиллес, Гектор уҳәа, Прометеигьы дынрылаҵаны. Доусы рхатә ҧсихологиа рымаҳаҵәҟьамзар ируаз, ирҳәоз, иҟарҵауаз мотивировкадаҵәҟьазар? Одиссеи иакәзар, ԝажәа шықәса аҧсреи абзареи дрыбжьагыла амшынқәа дырхын. Ахиллес иакәзаргьы, атроианаа драбашьырц Агамемнон дицны дцоит, зегь реиҳагьы еибашьԝы хаҵас иҟоу иара иоуп, арахь иԝызцәа адауаҧшьқәа аттаҳәа аҵахара иахьаҷуи дара ахьаҵахои агәхьаа мкҳакәа, иҕбақәа рҷы дтәан. Аха арҭ иҟарҵақәо иарбанзаалак мотивировкак змам акгьы ыҟаҳам: Одиссеи иҧсадгьыл абзиабара ду уаҳа царҵа змам ахаԝаҳараҷынҳа ишҳараку аныҧшуеит ԝажәа шықәса иҟьалара, иныҟәара. Уи иагьа уадаԝра дрықәшәазаргьы, иҧсадгьыл ахь амԝа ылихит ишаабо еиҧш, Одиссеи ихатәы ҧсихологиагьы имоуп, ииуа-ииҳәауагьы амотивировка рымоуп. Убас Гектор иакәыз. Агамемнон иакәыз, Менелак иакәыз, Нестор иакәыз, досу рхатәы дунеи, рхатә хәыцра, рхатәы ҧсихологиа рымоуп, насгьы досу ируа-ирҳәо, досу рхықәкы иахылҵуан, мотивировкак амамкәа аҳәы ишьаҷаҵәҟьагьы еихигомызт. Абас иҟоуп аҧсуа епос Нарҵаа ражәабжьқәа ҳгозаргьы. Ҟалашьас иамоузеи, иаҳҳәап, Сасрыҟәа ихатәы дунеи, ихатә хәыцра имам, ииуа ииҳәауа мотивировкадоуп ҳәа аҳәара Сасрыҟәа иҟазшьаҷы егьырҵ дызлареиҧшым ҷыдара хадоуп игызмалреи, иҟәышреи, ифырхаҵареи реицнеибагара. Насгьы урҵ еибакапануеит Сасрыҟәа иҷы. Нарҧьхьоу даҷеакала дыҟоуп. Уи имч ду зегьы ирхыҳәҳәоит. А. Аншбеи В. Ҵнариеи ароман «Абрыскьыл» афырхацәа здаҳкыларыда ҳәа Нарҵаа ражәабжьқәа рҷы ишыҧшаауаз еиҧш, ҳаргьы Сасрыҟәеи Нарҧьхьоуи здаҳкыларыда ҳәа ҳаапшаар, Сасрыҟәа Одиссеи даҳгәалаиршәоит, Нарҧьхьоу – Ахиллес. Аха арҭ еиҧшуп ҳәа, ма аҳәи-аҳәи еихылҷиааит ҳәа ҳәашьа аманы иҟаҳам. Ароман аҟны акәзар, Абрыскьыл ииуа-ииҳәо мотивировкак амамкәа ихықәкыданы ҷьаракыр иҟазар, абраҟоуп ус иахьыҟоу ҳәа ҳирбонда. В. Ҵнариа иара ихаҵа иҳәоит: «Азҵаара иуҭиуа аҭак иаҵахуп аргумент, алогика» ҳәа. Иабаҟоу нас иара иаргументқәа, иабаҟоу илогика? Арецензент иԝуеит: «Излеилукаауазеи Абрыскьыл Сасрыҟәа ишьа далҵу

далымҭу? Шьақәырҕәҕәашьас иамоузеи Ачацха ҳәа апланета ыҟазу иҟамзу? Аҧсуа иҧсадгьыл Анцәа иҟнытә ҳамҭас иауу иамауу?» Нас абри аума ароман аҟны еилкаатәны зҵаара хадас иқәгылоу? Хадара злоу ҳалаҧш аҟәганы, ацхыраагъатәқәеи аганвыхқәеи рахь ҳазхьеирҧшуазеи акритик? «Анаѡсан, апоет иҟаиҵоит абызшәадырыѡцәа «зҵашьыцша» аетимологиа «Абрыскьыл ихьӡ «абырҵкал» иахылҵит...» ҳәа иѡуеит иара. Абригьы ароман аҟны изҵаара хадазма? Автор ифырхаҵа ихьӡ абырҵкал иадиҳәалт, абырҵкали Абрыскьыли рроль қәа ацәаҳәа рыбжьигаратәы иҟан азы, Абрыскьыл ихаҷсахьа иацхраауан азы. Уи Абрыскьыл ихьӡ зхылҵыз даҽа вариантк ыҟан иаҧырхагахама? Мамзаргьы, арии уаѡы дызвагылар ҟамло наукатә аартроуп ҳәа автор ԥьаракыр иҳәама?

Акритик иѡуеит: «Аҧсуа фольклористикаҷы иқәдыргылахьеит Абрыскьыли Нарҵааи генетикала еизааигәазар ҟалап ҳәа агәаанагара (Ш.Салаҟаиа). Издыруада, абри ахшыѡҵакы ааирҧшырц азын акәзар Вл. Анқәаб ифырхаҵа Нарҵ Сасрыҟәа иҵынхаз ирашь Бзоу дзықәиртәаз?» Ари аҵак аҟаҵарагьы иапсаӡам, аха В. Ҵнариа араатәи ипозиция егьырахьгьы иахьиныҧшуа азоуп абри сазааҵгыло. Избан, даҽаԥьара иадцәылашәа, ароман алаҟәра дзашьҭоу? Ш. Салаҟаиа уи ахшыѡҵак аниѡызи ароман анѡызи дзырзымхәыци? Аѡымҵаҷы иаҳҧыло Нарҵааи Абрыскьыли реимадара «Абрыскьыл» аҷы еволиуциатә мѡала иаарҧшуп. Абрыскьыл ажәлар рынасыҧ азын ақәҧара аестафета гаѡык иаҳасабала деилкаатәуп. Абрыскьыл дышиз еиҧш Нарҵ Сасрыҟәа иаҟара иланы дзыҟаҵоугьы убри азоуп. Нас Абрыскьыл Сасрыҟәа и-Бзоу дзақәыртәоугьы. Бзоу Абрыскьыл иҧышәара аҽазнамкызгьы убри азоуп. Аҧхьаѡ игәеиҵартә иҟоуп Абрыскьыл, аѡымҵа раҧхьаӡатәи ахқәа рҷы, Нарҵаа дшырзааигәоу, дзеибашьуагьы. Нарҵаа реиҧш, адоуцәа шракәу, ароман абызшәагьы ажәлар рҷаҧыцтә ҳәамҵа аформа ишазааигәоу Абрыскьылгьы. Бзоугьы (Жәлар-рҳақ иеиҧш) хәыҷы-хәыҷла ишрызҳауа. Абрыскьыл адоуцәа рцынхәрас шьҭа дзеибашьуа Анцәа ихаҵа шиакәу, иара Анцәа иаҵкысгьы наунагӡатәи аиааира игаратәы дшыҕәҕәахаз. Бзоугьы, уааиӡа аарла адгьыл зҽаҟәызҵхоз, зны Ачацха аҟынӡа инаӡо иҟалеит, нас ауп амра асистема инахыгоу аеҵәақәа рышҟагьы ацара ианалага. Абызшәа акәзар, уигьы ганкахьала ароман

аформа иахьынӡауаз ажәлар рҽаԥыцтә бызшәа апринципқәа аҽырҭанагӡоит, егьи аганахьала, ароман иаҵанакуа аепохақәа аҽырықәыршәан ажәлар рҽаԥыцтә бызшәахьтә алитературатә бызшәа ашҟа иҽшианаго аԥхьаѡ зҽлымҳа игәеиҭаратәы иҟоуп. В. Ҵнариа иҳәоит: «Вл. Анқәаб ифырхацәа еибырҳәо ажәақәа бжеиҳан иаадыруа, аԥсуа ҽаԥыцтә ҳәамҭақәа неиҭанеиҭасуа ирылоу астандарттә-епикатә формулировкақәа роуп. Абар, адоуцәа ирҳәо: «Дарбан дҳабашьыртә иҩәҩаха зҟазара?» Ари аҽырԥштәы, ишаҳҳәахьоу еиԥш, ароман алагамҭаҽы Абрыскьыл адоуцәа данрабашьуазтәи ахқәа рахьтә иаагоу ҽырԥштәуп. В. Ҵнариа цқьа дазхәыцыр, еиликаар ҟаларын, ароман «Абрыскьыл» даҽа мѡакала ҟаҵашьа шамамыз. Абрыскьыл, аԥсуа ҽаԥыцтә ҳәамҭа иахылҵыз афырхаҵа, аеволиуциатә мѡалоуп акәымзар, иаахәжәаны иаразнак алитературатә бызшәахьы нагашьа имамызт. Арецензент иазгәеиҭоит: «Ажәа «аепос» ѡ-ҵакык амоуп: уахь иаҵанакуеит ажәлар инеиҵыхны ирҳәо рашәақәеи ражәабжьқәеи реиԥш, алитературатә жанрқәагьы – ароман, аповест, ажәабжь, ановелла.» Араҟа В. Ҵнариа диашоуп, ажәа «аепос» ѡ-ҵакык амоуп. Насгьы иазгәаҭалатәуп, дара урҭ аѡ-ҵакык ҳәа дызҽу – инеиҵыху ажәлар рҳәамҭатә епоси, алитературатә-епикатә рҽиамҭеи (хыкәкыла ароман) жанрла еидызкыло цәаҳәак рыбжьамкәа ишыҟам. В. Ҵнариа алада иѡуеит: «Абарҭ еиқәыҳаԥхьаӡо аҟазшьақәа агәра ҳдыргоит, амифологиатә епоси афырхаҵаратә епоси рҟазшьақәа ныҟәызго Абрыскьыл ароман фырхаҵас иҟаҵара, афольклор авульгаризациахь ауаѡы дышкылнаго ала». Афольклортә фырхаҵа асахьаркыратә литературатә фырхаҵаны иҟаҵара вульгаризациоуп ҳәа дзахәаԥшуазеи? Насгьы, аԥсуаа рмифологиатә епостә фырхаҵа Абрыскьыл ихатә хаҽра мырӡкәа, аҽатә ԥсҭазаара агәаҳәарақәа ишрыҵаркуа ала деихаҳаны, асахьаркыратә-литературатә хаҽсахьа иҵаны, иахьатәи аамҭа иацнеиуа романтә фырхаҵаны иҟаҵара. Афольклор авульгаризациа азура акәу, идеализациа азуны ашьҭыхра акәу иаҵанакуа?

«Аромангьы иадыруеит ахыҵҳәаа, аха ухы иҵуҳәаалакгьы аднакылом. Аромантә хыҵҳәаа – аԥсҭазаара еиԥшызароуп, иҟамлацзаргьы иҟалартә иҟазароуп, ахҵысқәеи ауаа рҟазшьақәеи урхыԥшны аԥсҭазаара, аамҭа, аҵоурых рсахьа убозар

ауп» – иԥуеит В. Ҵнариа. Ароман «Абрыскьыл» аҟны аҭоурых аганахьала, афашизм, ма ахаҭаратә культ аамҭа, мамзаргьы, ауаԥытәыԥса иҟазаареи иҟамзаареи, адунеижәларбжьаратәи атомтә ҧсихоз, абџьар хлымӡаах аҧҵараҷы аицлабра, ҳадгьыл зҭагылоу ашәарҭара уҳәа рыӡбахә нҵкааны иҳәамзаргьы, ирзымхәыцра, изымбара дарбану?!

«Аха иуадаԥӡоуп анаԥстәи ауадаҷы иԥноу ауаԥы идунеи, ихьаақәа, игәыҕрақәа, мышкы ахала-аҵыхәала акәзаргьы, сахьаркыратә бызшәала рсахьа аҭыхра. Убриалагьы иуҳәар ҟалоит, ауаԥы идоуҳа ҧсра шақәым», – азгәеиҭоит акритик. Иашоуп, уахыки-ҽнаки рыла иааурҧшыргьы ҟалоит ауаԥы ихҭысқәа, аха даҽа формак ала уазнеиргьы амуа иҟоума? Аус злоу автор ихшыԥҵак иақәнагахаша атемеи асахьаркыратә формеи шеинираалои аҧхьаԥ ишизнеигои ракәӡами?! Насгьы В. Ҵнариа игәы изаанагазеи, унаԥс ауадаҷы иԥноу ауаԥы мышкы ахала-аҵыхәалатәи агәҭыхақәа рсахьаркыра еиҳа иуадаԥӡоуп, егьырҭ, иҵегь аамҭа зҵазкуа, алитературатә хаҷсахьақәа раҧҵара еиҳа имариоуп ҳәа? Абас еиҧш иҟоу ацәажәара дханамгалакәа, В. Ҵнариа аԥымҭа цқьа днагәылаҧшыр, уаҳа иаҧҵоу акы изгәамҭаӡазаргьы, ароман иагәылоу апатриоттә пафос имбарыз!

Ашәҟәыԥы А. Гогуа истатиаҷы егьырҭ раасҵа асахьаркыратә рҷиаратә ҷьабаагьы аҳаҭыр бауа, автор иқәҷиара ҳәа игәы иззаанагазгьы дрывымскәа, агхақәагьы азгәаҭо, ҟәыҕарала ароман дазнеиуеит. Аха араҟагьы иҳамоуп изыхцәажәатәу моментқәак. «Абрыскьыли Жәлар-рҳақи реицәажәара ахы ахьакуа акәхап Анцәа иӡбахәгьы ахьалагатәыз. Абрыскьыл иаразнак дины данынкашәа инаркны Анцәа диаҕаны иаарҧшра аҵкыс, хәыцы-хәыцла уи дазнагазар еиҳа еиҕьхарын». Аԥымҭаҷ усоуп ишыҟоу, А. Гогәуа дызхԥашьа ҳаздыруам акәымзар! Абрыскьыл дани инакны. Раҧхьа адоуцәа роуп дызҷагылоу, краамҭагьы дзеибашьуаз. Анцәа хәыцы-хәыцла, адоуцәа рықәӡаара дашьҭаргылауа ауп дышцәыргоу. Зны, Абрыскьыл иҧхыӡ аҟны, Ритца Абрыскьыл иахь аҳәара ҟалҵоит Анцәа иҟнытә ахақәиҭра лиҭарц (ад. 38), нас, «Жәлар-рҳақи Абрыскьыли реицәажәара» аҟны (ад. 44). Анцәа иӡбахә иалацәажәоит, аха араҟагьы макьана Абрыскьыл Анцәа иҷаҧхьа ахархәара игәы ишҭам аабоит ауп. Абрыскьыли Анцәеи реидыслара, рконфликт

ахеиқәхәаларҭатцәҟьа «Абрыскьыли Анцәеи реибашьра» ахы (ад. 47) инаркны ауп иахьалаго. Ишаабо еиԥш, Абрыскьыл дыш-из иаразнак Анцәа дизытцкьо акәымкәа, аамҭа дацырныҟәаны, хәыҷы-хәыҷла убри амҩахь дкылгоуп.

Анаҩс, А. Гогәуа иҳәоит: «Анцәа ихаҭа иидеиагьы ус ирмариатәымызт, икарикатуран, ишаржны иҟаҵатәымызт». Дызусҭада Анцәа? Ажәлар рымцхаҵараҷы дыҟан (иахьагьы шьоукы рзын дыҟоуп) Анцәа ҳәа изеихырхәоз аҳәы. Аха нцәаҵәҟьас иҟаз ажәлар знапы ианыԥшылоз адгьыл нцәақәа ракәын. Урҭ ирытцагылан аныхаԥааҩцәа, апапцәа уҳәа адин аматц азызуаз. Аҳәынҭқарцәа зегьы адеспотра аганахьала еиԥшымзаргьы, адеспотизмра рнапаҷы иҟан, аамҭақәа зегьы рҷы дара ишырҭахыз рыжәлар ирызныҟәон. Ажәлар ракәзар, дзеиԥшразаалакгьы рҳәынҭқар гәыҕырҭас дрыман, иашьапкуан, иеихырхәон. Арыцҳара ишҭагылоу уи изымдыруаз ҧьыршьон, аиаша еиликаар бзиарак ҳзыҟаиҵап ҳәа агәрагара змаз рацәаҩзан. Убас игәымбыл-гыгшәыгха еснагь ажәлар цәгьаԥсышьа иҵазыргылоз дырхаҭарнак хаҷсахьоуп Анцәа. Ароман аҟны Анцәа исахьа ауаҩԥшреи агыгшәыгԥшреи еимаркуа изыҟоугьы Анцәа иҩныцкатәи иҟазшьеи адәахьтәи иԥшреи еишьашәалоуп азоуп. Ари еиԥш асахьаркыратә форма алитература иадыруеижьҭеи акыр цуеит, иажәрангьы иҟаҳам. Иахьатәи акосмостә аамҭазы, Анцәа анкьа ауаҩытәыҩса иԥшҙарақәеи иҳалалрақәеи иҵаны исахьа анҭырхуаз еиԥш уизнеир ҟалоума! Акарикатуреи ашаржреи ахьыҟаҵәкьоу Анцәа амцхаҵацәа анкьатәи реилкаараҷы ирҭоз аҭыԥ иахьагьы ԥеышьа амам ҳәа згәы иаанаго рдунеихәаԥшышьа аҟноуп. Анцәа идгьыл, ароман «Абрыскьыл» аҟны афырхацәа зегьы, досу рыҩнутцкатәи рыҟазшьеи адәахьтәи рсахьеи еихылҷиаауеит. Абрыскьыл иԥшра, сахьаркыратә ажәала инатцшьны ҧьаргьы иарбамзаргьы, аҳәыр ихахьы иааирушь, уи иҩнутцкатәи аԥшҙара акәым, ихаҭа дыԥшраҵәгьоуп ҳәа. Ажәакала, акарикатуреи ашаржи, типра зуа ахаҷсахьеи еиҩырдыраар рыхәҭан арецензентцәа.

Амалахазгьы қәшаҳаҭхашьа змам акоуп иахьа, царадыррала алахтра ауаа ианрымоу, рмилаҭ хдырра алашьцара иалтцны ркультура анеихарҳауа аамҭазы, Абрыскьыл алашьцараҷы иааныжьра. «Аха Абрыскьыл аҳаԥы итцгареи уинахыстәи иқәпареи зҳәо ахәҭа, азнаказы, ауаҩы иахиҳәаара

изымдыруа дықәнамырхар ҟалом. Ари ахәҭа ԥьара-ԥьара шьахәла иҟаҵоу ажәеинраала шацхраауагьы, ахшыѡи атемпераменти зныԥшуа аҭыԥқәа шамоугьы иааидкыланы апоема зегьы азы ижьымдырны инхеит» – иѡуеит А. Гогәуа. Ажәакала, ари иаанаго Абрыскьыл аҳаԥы иҵгара мап ацәкра ауп. Ари азҵаараҷы А. Аншбеи А. Гогәуеи ргәааанагарақәа еиқәшәом. А. Аншба мап ацәикуам Абрыскьыл аҳаԥы иҵгара. Абрыскьыл аҳаԥы дышҭаҷаҳәоу иааныжьра. Ароман аидеиатә хыԥәкы иахьаҷагылоу, уи бжамҿамха иахьыннажьуа адагьы, ҭоурыхтә ҭагылазаашьала уахәаԥшуазар, изаҟразаалак ала ииашахом. Абрыскьыл адунеиаҷ зегь реиҳа аҳалалреи агәеицҳареи змоу, ажәлар ргәынқьра зегь реиҳа изныруа, аԥхьагылара змоу адырра ныҟәызго, хшаҭарада ахәахәа иаҷагыланы аиашазы ақәпара зегь реиҳа изгәаҕьуа дырхаҭарнак иашоуп. Ус иҟоу ауаа еснагь ауаатәыѡса рыжәпара иалҵуан, ауаатәыѡса ыҟанаҵ даргьы ҟамлашьа рымаҙам! Акы иамусуп урҭ аамҭала раҵахара. Аха, зегь акоуп, урҭ наа҂а иҷазхәашаз, инызкылашаз мчы зыҟамлеит, изыҟаларангьы иҟам. Адунеи ауаѡытәыѡса даннықәнагала инаркны, иԥсҭазаара лахьыцәгьазтәышаз, ма ус изырхәашьрыз агыгшәыгреи ацәгьаршреи шьаҷа-цыԥхьаҙа иааиҷагылон. Абас еиԥш ҟазымҵоз ауаа аԥсуаарҷ жәытәнатә аахысгьы ирацәаѡын. Ҳазҭагылоу ашәышықәса амацара аагозаргьы, рыҙбахә ххәар ҟалоит Кьахьба Ҳаԥьарат, Ефрем Ешба, Нестор Лакоба, аԥсуа литература ауасхыршьҭаҵаѡ Д. И. Гулиа уҳәа убас аҙәырѡы. Урҭ рыԥсадгьыли рыжәлари рзы и-Абрыскьылцәамзи! Абрыскьыл ианакәзаалакгьы аԥсҭазаара дацуп, уи агәеисра дацгылоит, ажәлар раԥхьагылаѡцәа хаҭарнакра рзызуа типтә хаҷсахьоуп. Абри аидеиа ауп автор Абрыскьыл аҳаԥы иҵгарахьы дкылызгаз.

Иахьатәи Абрыскьыл, иахьа зхы ѡцәыҵзырҳәҳәо, азалымдара гәаҭаны даҷагылауа, аԥеиԥш хазынақәа рыла ажәлар ԥхьаҟа иназго иоуп. Уи дыҟоуп! Уи дҷаҳәааны, ҳазго ҳагааит ҳәа атәара иахьатәи ауаѡытәыѡса ицәтәыму ҟазшьоуп.

Ароман «Абрыскьыл» аҟны афантастикатә хәҭа аиҷкаашьазы А. Аншба иҳәоит: «Иахьатәи аамҭа иадҳәалоу ахҵысқәа, ҳәарада, еиҳа иреалтәхеит. Даҷеа планетак ахь ацара-аарагьы иахьатәи атехника аҷиашьала утопиатә сахьам, анаукатә ҵаҵгәы амоуп». Аха А. Гогәуа иазгәеиҭеит: «Аԥыр инаукатә ԥшааракәа схематәны, ипримитивтәны иҟаҵоуп».

Араҟа А. Гогәуа инықәырсшәа, насгьы Аԥыр-иԥа инаукатәусуратә хәҭазы мацара иҳәазаргьы, А. Аншба игәааанагарагьы хшыѡзышьҭра аҭахуп. Издыруада, уи еиҳа дахьиашоу ыҟазар. Хаҭала, ҳара араҟа А. Аншба еиҳа диашоуп ҳәа агәараганы ҳаҟоуп. Ароман «Абрыскьыл» афантастикатә хәҭаҟны иаабо амашьанақәа, атехникатә справочникқәа рыцым, аха доусы рроль нармыгзазои? Хьыци Риҵеи зланыҟәоз «амашьына универсал» убла иаахгыло, иубаратәы иҟазами? Асахьаркыратә литератураҿы адетальқәа риашареи, урҭ рҭыԥқәа рҿы досу изызку роль шынарыгзои ауп аус злоу.

Аҵыхәтәан ҳажәа хыркәшауа, ҳазаатгылап ажанр азҵаара. Арҿиамҭа «Абрыскьыл» романуп ҳәа автор изиԥхьазо, иахьатәи ароман аформа аҟазшьақәа зегь ахьамоу азоуп. Абар, уи зырҵабыргуа акык-ѡбак: ахҭысқәа рыҿиашьаҿы, ахҭысқәа зегьы еишьҭагыланы акәымкәа, иѡбаны, ихԥаны, (иаҳҳәап, Адгьыл аҿтәи ахҭысқәеи Ачацха аҿтәиқәеи) еивагыланы ицоит. Ари романтә формоуп. Асиужет акәзар, Абрыскьыли Анцәеи рконфликт хада инаваҟәыло ицоит Анцәеи Риҵеи реизыҟазаашьатә сиужет цәаҳәагьы. Убарҭ ирывагылоуп Абрыскьыли Риҵеи рыбзиабаратә еизыҟазаашьа. Ас еиԥш асиужеттә цәаҳәақәа рацәаны рҿиамҭак аҿы реиваргылара, реилысра ароман апринципқәа роуп изтәу. Атематика амахәҭарацәара, апроблематика амҿхак, афырхацәа рхаҿсахьақәа рреалтә ҵакы, урҭ рромантикатә гәышьҭыхра, рдиалогқәа, арҿиамҭа аҿыгҳара уҳәа зегьы-зегьы ароман апринципқәа ирықәшәоит.

АРЕДАКЦИА АҞНЫТӘ

Апоет Вл. Анқәаб иѡымҭа «Абрыскьыл» аилыргара иазкны 1967 шықәсазы иҭыҵыз «Алашара» № 12 ианыз А. Аншба, В. Ҵнариа, А. Гогәуа рыстатиақәа рышьҭахь, ажурнал аредакциа ҳасабс иамамызт ѡаԥхьа абри азҵаара азыхынхәра: астатиақәа рҿы инарҭбааны ирыхцәажәан аѡымҭа иагыз-иабзаз. Аха, арецензентцәа рышҟа ииѡыз аҭак акьыԥхьра иҭахны, изныкымкәа, иѡынтәымкәа аҳәара ахьыҟаиҵаз аҞнытә, ажурнал «Алашара» аредколлегиа лымкаала, азҵаара аҭагылазаашьа ҳасаб азуны, иазбеит Вл. Анқәаб истатиа акьыԥхьра.

Вл. Анқәаб иҟаиҵо аҭак аҿы иҟоуп аинтерес зҵоу, ухшыѡ ззушьҭыша агәааанагарақәа. Иаҳҳәап, акритик В. Ҷнариа истатиаҟны иҳаѡсхьоу аҧсҭазаара атәы зҳәо (еиҳарак афольклор амотив иалхыу) аҵкыс иахьатәи атемала асахьаркыратә ѡымҭа аҧҵара еиҳа иуадаѡуп ҳәа зныҧшуа автор игәааанагара Вл. Анқәаб дақәшаҳаҭым. Иҟоуп араҟа Вл. Анқәаб дызлаиашоугьы. Атеориа аганахьала иганы уахәаҧшуазар, абас еиҧш ала азҵаара ақәыргылара иашам. Араҟа аус злоу ашәҟәыѡѡы ихаҭа ибаѡхатәра, идунеихәаҧшышьа аҵаулара, иааирҧшуа аамҭа шеиликааую, урҭ зегьы сахьаркны ишцәыриго ауп. Вл. Анқәаб ииашаны иазгәеиҭеит (зегьыньҵьара акәымзаргьы) астатиақәа равторцәа ҵьара-ҵьара дара рхы иахьаҿагыло, ицәыригоит ухшыѡ ззушьҭыша, иаҳҳәап, аѡымҭаҿы Жәлар-рҳақ ихаҿсахьа еилкаазарц шиҭаху атәы зҳәо агәааанагара.

Аха абас шакәугьы, инеиҧынкыланы иугозар, ашәҟәы автор истатиаҿы арецензентцәа дрықәшаҳаҭым аѡымҭазы хадара злоу азҵаарақәа рҿы: Абрыскьыл, Анцәа, Жәлар-рҳақ, Риҵа, Анҳа уҳәа раарҧшраҿы арҿиамҭа иагу-иабзоу, Абрыскьыл аҳаҧы иҭгара ауоу-иамуоу, аҳаҧы иҭгоу Абрыскьыл дшаарҧшу, аѡымҭаҿ авульгаризациа ыҟоу-иҟаму, апланета ҿыц Ачацха аарҧшра примитивтә мѡала иҟаҵоу-иҟаҵаму, аепос афырхаҵеи асахьаркыратә литература афырхаҵеи злеиҧшым, арҿиамҭа ахаҭа ироману-ироманму уҳәа атеориатә ҟазшьа змоу азҵаарақәа жәпакы.

Абарҭ зегьы рҿы, Вл. Анқәаб арецензентцәа ргәааанагарақәа дырҿагылауа, аепоси, асахьаркыратә литературеи, атеориеи рышҟа иҟаиҵо еиуеиҧшым аекскурсҟәеи, апараллелькәеи, алкаакәеи акритика рылаҙартә еиҧш иҟам, қәшаҳаҭхашьагьы рымам.

Автор измеикуа, ишьақәирҵәҵәарц азы ишьҭихуа азҵаарақәа рҵак, аполемика ззиуа астатиақәеи аредакциа ахьҙала урҭ ирыцыз аихшьалеи рҿы иахьыҟоу аҟнытә, ажурнал «Алашара» аредакциа иахәҵаны иаҧхьаҙом абарҭ азҵаарақәа ѡаҧхьа рзааҭгылара.

А. Аншба, В. Ҷнариа, А. Гогәуа рыстатиақәа рҿы Вл. Анқәаб иѡымҭа «Абрыскьыл» нарҵауланы еилыргоуп, инеиҧынкыланы иугозар, ажурнал «Алашара» аредакциагьы (астатиақәа ирыцыз аихшьалаҿ ишазгәанаҭахьаз еиҧш), ақәшаҳаҭуп урҭ иҟарҵо алкаакәа.

Г. Ҷьыкырҧҳа
арӣаҩы

«ААҦЫНИ АНАҠӘЕИ» ИАЗКНЫ[10]

Уажәааигәа аҧхьаҩцәа иргәырҕьеит апоет Владимир Анқәаб. Ашәҟәҭыжьырҭа «Алашара» аҟны иҭыҵит иажәеинраалоу аҩбатәи ироман «Ааҧыни анаҟәеи». Актәи иажәеинраалоу ироман «Абрыскьыл» аҿы Вл. Анқәаб иааирҧшуазҭгьы Анцәа иҿагыланы иқәҧоз, ауаатәыҩса ирзеиҕьыз ҟазҵоз Абрыскьыл ихаҿсахьа, иажәеинраалоу аҩбатәи ироман «Ааҧыни анаҟәеи» рҿы апоет Вл. Анқәаб иааирҧшуеит Аҷьынҷьтәылатә еибашьра Дуӡӡа анеилга ашьҭахь, аҧсуа қыҭак аҧсҭазаара. Ароман аҿы автор зегь реиҳа иқәманшәалахаз, аҧхьаҩ ихамышҭуа игәаҵаҿы иаанхо хаҿсахьоуп Хьымца Ҷьарба ихаҿсахьа. Ари аҧсуа қыҭа иааӡаз ҷкәына еиҿамск иоуп, аҧсуаа ишырҳәо еиҧш, «амца дақәуҵар дбылуам». Уи егьа мыҟәмабара дрықәшәазаргьы, игәы каижьуам. Ароман анҵәамҭахь ҳара даабоит Хьымца Ҷьарба илоу ауаҩрахь имҩа шылху. Уи Донецк дстудентуп, анҷьныр ҵара дҭоуп. Убас иара ицалгақәаз иҩызцәа Москва аҵара рҵоит, аконсерваториа иҭоуп. Убарҭ инрываргыланы, аҩымҭаҿы иаарҧшуп Қәҭешь ашьха техникум иҭоу астудентцәа Мазики Рудики рхаҿсахьа, аха арҭ зынӡа даҿа уааны ауп апоет ишаҳирбо, урҭ рхада хәыцырҭа рымам. Абар урҭ дышрыхцәажәо:

...Ашьхатә техникум аҵара,
Қәҭешь иҭоуп, аха даарак
Уаҩ дзықәгәырҕьаратә иҟоу ракәым,
Рхы мҩаҧыргоит зынӡа ишакәым...

Апоет иҳаилиркааует урҭ иреиҧшу аҧсҭазаараҿы ҭыҧ шрымам. Зҷьыбақәа еснагь ҧарала иҭәу, аҧхӡы казҭәо ирхыччо Мазики Рудики ргәы иаанагон Хьымца аҧсҭазаара дыӡрыжәны даман, уи идыруан арҭ иреиҧшу иахьатәи аҧсҭазаара ишаднамкыло. Абар Хьымца арҭ данрыцу ииҳәо:

...Мап! Сыҧсҭазаара ламысла,
Еихасҳарц сҭахуп ҷьаусла...

[10] Аг. «Аҧсны ҟаҧшь», февраль 26, 1981.

Абарҭ рҽыцьегь дызларцәыхароу егьыҟам ароман аҿы иаарԥшу арҭаҽы Магә Гәыгә-иԥха. Ари идлырҭо алитература лгәы азыбылуа дыҟаҳам, уи еиҳарак дзызхәыцуа асаатқәа роуп, нас гәаныла илԥхьаҳоит амаатқәа. Магә Гәыгә-иԥха даарԥшуп дшьыцҽны, леиҳа здыруа дбаны даанымхо.

Ароман аҿы даарԥшуп аҭоурых арҭаҽы Алим Сакәыт-ипа. Ари Ҟабарда адгьыл ааныжьны аҳауазы Аԥсныҟа дааны дыҟоуп. Иара иҽны аҭаҽцәа еизганы рызҭаарақәа рҭак рыҭо, Аԥсны аҭоурых рзеиҭеиҳәоит, ргәаҭанҳа инеигоит.

Аҭыхәтәаны абраҟа иаазгаарц стахуп афилологиатә наукақәа ркандидат, адоцент А. Аншба Вл. Анқәаб изы ииҳәаз ажәақәа: «Вл. Анқәаб иажәа аԥсышәа цқьоуп, ишырҳәало еиԥш, иабацәа рабацәа ражәа иҿоуп. Абас абызшәа зҿоу ауаҽы изы, ажәлар ирҳәоит Нарҭаа ражәа иҿоуп ҳәа...»

Апоет, афилологиатә наукақәа ркандидат, адоцент Вл. Анқәаб иажәеинраалоу аҽбатәи ироман лагаламҭа бзиоуп аԥсуа сахьаркыратә литератураҿы.

Никәала Ҳашыг
ашәҟәыҩҩы

АПОЕТ ИҬЫНХОИТ АЖӘА

Владимир Анқәаб дыруаҳәкуп 50-тәи ашықәсқәа рзы ҳлитератураҿ ицәырҭыз апоетцәа ҩарацәа. Урҭ ашықәсқәа раан ирацәаҽуп збаҽхатәра аазырԥшыз, нас еицырдыруа иҟалаз ашәҟәыҩҩцәа. Сгәаанагарала уи машәырынгьы иҟамлаҳеит, иамоуп ахатәы закәан. Ишдыру еиԥш, ауаажәларратә цәырҭрақәеи аԥсабаратә цәырҭрақәеи диалектикала еизааигәоуп. Ҩырԥштәыс иаагозар, аԥсабара азакәанқәа рымчала, амшынқәеи аокеанқәеи рҿы аамҭа-аамҭала иҟалалоит ахьаҵрақәеи ажәыларақәеи – приливы и отливы ҳәа изышьҭоу. Лассы-лассы акәымзаргьы, убри аҽыза ҟалалоит ажәлар рыԥстазаараҿы. Ааскьа ҳажәлар рҭоурых аагозар, убас еиԥш иҟалеит Аԥсны Асовет мчра анышьақәгыла, инарҭбааны ажәлар злахәыз уи ареволиуциатә хҭыс дуи уи иарҿиаз ареволиуциатә еиҭакрақәеи ҭәҭәалаҳа анырра ҟарҵеит аҳәынҭқарратә мчқәа рыла изиндаз,

аха зыѽнутԥҟа адоуҳатә хаԛәитра змаз, зыгәгьы ҭгаз ҳажәлар рхы-ргәаҷы. Уи анырра ҕәҕәа иҟанаҵаз арҿиаратә ҟазара злаз ргәаҵаҷы иарҿыхеит урҭ рбаѽхатәрақәа, еиҳараҙак аамҭа ҷыц иабзоураны аҵарадыррақәа ргәашә ҟьаҟьаҙа ианааты. Ҳәара аҭахума, уи аус аҷы Дырмит Гәлиагьы, уи иааивагылаз Самсон Ҷанбеи Миха Лакырбеи рхаҭагьы рҷырԥшгьы аныррагьы ҟарҵон ирышьҭанеиуаз абиԥара ҷа рҟны. Абарҵқәа ирыбзоуроуп жәаба-жәохә шықәса рыла урҭ ирываҕҕа ишаарывагылаз абаѽхатәра ссирқәа: Иуа Коҕониа, Заҙ Дарсалиа, Мушьни Ҳашба, Шьалуа Ҭәыцьба, Иван Папасқьыр, Баграт Шьынқәба, Леонти Лабахәуа, Владимир Агрба, Леуарса Кәыҵниа, Қьаазым Агәмаа, Оҭар Демырԥь-иԥа уҳәа ирацәаѽны.

Аԥсабаратә мчра – амшын ахьаҵра иаѽызахеит ҳлитературазы 30-тәи ашықәсқәа рҿанеиѽыршауаз инаркны ѽажәа шықәса инеиԥынкыланы. Аҵыхәтәан 50-тәи ашықәсқәа рҿанеиѽыршоз, ҳтәылаҷы ареволиуциатә хҵыс дуқәа мѽаԥысуеит еиҵах, еиҳараҙак апартиа ХХ аизара ду ашьҭахь. Урҭ ахҵысқәа ирыбзоураны Аԥсны, ҷыдала аԥсуа жәлар рыпсҭазаараҷы аиҵакра дуқәа ҟалоит: Аԥсны Асовет мчра ашьақәгылара амшныхҳәа азгәарҭо иалагеит, аԥсуа школқәа ҷыц ишьақәдыргылоит, анкьатәи Д. Гәлиа иалфавит еиҵаҳаздырхынҳәит, ҳарҵаѽратә институт аҷы иаадыртуеит аԥсуа бызшәеи алитературеи ркафедра, аԥсуа студентцәа аԥсышәала алекциа рзаԥхьара иалагоит, ҷыц еиҷкаахоит аԥсышәала арадиодырраҵара, ажурналқәа «Алашареи» «Амцабзи» рҵыҵра иалагоит. Лассылассы иҵыҵуеит аԥсуа шәҟәыѽѽцәа рѽымҭақәа, илахҷыххеит атеатртә ҟазара, асахьаҵыхыѽцәа ҷарацәа разыҟаҵара нап аркхоит, еилахәа-еилапашьа иҟарҵахьаз аҵыԥхьыҙқәа кыр дырҿеиуеит. Зынҙа ашәҟәы ианыхыз ҳаҳҵнықалақь аԥсышәала ахьҙ «Аҟәа» еиҵашьақәдыргылоит. Ирацәоуп ас еиқәуԥхьаҙаша. Арҭ аиҵакра дуқәа иҟалаз аныррa ҕәҕәа ҟарҵеит здоуҳа хәаҿыз, зыгәгьы ҭашьыз ҳажәлар рыпсҭазаараҷы. Ишәаԥырҳаԥуа акәзаргьы, маҙа-аргама рҷахәы рҳәауа иалагеит ҳажәлар. Ус шакәызгьы, уи аамҭа аиҵарҿиара аамҭа ҳәа азаххәартә еиԥш иҟалеит: еиҵажәылеит «ихьаҵны» иҟаз ажәлар рдоуҳатә мшын. Ажәлар рыпсихикаҷы убри аныррa ҕәҕәа иҟалаз иабзоураны, еиҵах арҿиаратә баѽхатәра ҷыцқәа цәырҵуа иалагеит.

Абасала, аҟазаареи аҟамзаареи рхыкә иқәгылаз ҳажәлар арыгьарахь ала иқәгьежьны аиҵарҿиара амш иананылоз, раԥ-

хьаʒа ицәырҵыз апоетцәа ҽарацәа дреиуан Вл. Анқәаб. Усҟан уи аԥсҭазаара кыр дыԥнашәахьан, ахаара аҵкыс уи ашара еиҳа инырхьан.

Вл. Анқәаби сареи ҳаиқыҭатәқәан. Уи иқәыԥшра ашықәсқәа иаадыркны ибзиаʒаны дыздыруан. Иҟалеит ус еиԥш, Аҟәа ҳахьынхозгьы ҳаигәылацәахеит. Абасала уи иԥсҭазаара нҭкааны издыруаз сыруаʒәкуп. Вл. Анқәаб ибиографиа шәҟәыɯɯык ибиографиа иеиԥшым. Дшысабиз иани иаби еилыҵуеит. Убри иахҟьаны дахьиз Гагрантә иануламахь Хәаԥҟа ааʒара дааргоит, ус иан наʒаʒа дагьицәыʒуеит, уи ашьҭахь иабгьы ддырʒуеит. Арҭ аɯ-хҭыск ихдырра азҳацыԥхьаʒа убас еиԥш анырра ҟарҵон, еиҳараʒак иарԥысра ашықәсқәа раан, иҟалап, уи ибаɯхатәра ацәырҵраҽгьы, иара убас поетк иаҳасабала изҳараҽгьы абри иҭаацәаратә трагедиа иабзоуроу рацәаазаргьы.

Ауаɯ изеиҧьумшьаша урҭ аԥсҭазаара мыҟәмабарақәа заԥхьаҟа ишәҟәыɯɯхараны иҟаз даара акыр зҵазкуаз факторны иҟалеит: урҭ идырҽыхеит игәаҵаҽ иҭаауаз ипоезиатә баɯхатәра.

Ус акәу, егьыс акәу, еилкааупакы: Вл. Анқәаб ипоезиатә баɯхатәра знымзар зны ицәырҵран иҟазаргьы, уи даԥсыуа поетны дзыҟаломызт, убри ихәычратә трагедиа дацәцаны, Гагра иани иаби рҽы ааʒара иауны дҟалар. Ауаɯы аԥсҭазаара акы имнахуеит, аха акгьы инаҭоит. Аҧьма имԥсыша амаҵә азылаҟәуеит ҳәа, ихәычратә лахьынҵаҽы ицымныҟәаз анасыԥ, ирҽиаратә ԥсҭазаараҽы насыԥны изыҟалеит.

Вл. Анқәаб ибиографиаҽы иҧьашьахәу даҽеа хҭыскгьы ҟалеит.

11 шықәса анихыҵуаз иаб дҭаркхьан, иашьа дугьы дҭаркит. Ҭаацәа гәарҭак ахьыҟаз иара аʒәзаҵәык иакәын ацә-маа зкыртә «хаҵас» иаарылхәхәо иҟаз. Ишԥаҟаиҵоз, аԥшьбатәи акласс аҽы дыштәаз ашкол аанижьыр акәхеит. Хышықәса дынхондынҵуан, иҭаацәа ныҟәигон, аколнхараҽгьы бригадирс аус иуан. Уигьы акәым, ашкол нижьзаргьы, ашәҟәыԥхьара агәыблра шимац иман. Ари гәалҭеит ашкол адиректор Н. У. Бигәаа-ԥхә. Володиа дааиԥхьан диацәажәеит, агәра лгеит уи аҵара-дырра дшазгәышьуаз. Убри ашьҭахь инижьыз иɯызцәа ахьтәаз абыжьбатәи акласс аҽы днаганы длыртәеит. Абасала арԥыс қәыԥш анаɯстәи илахьынҵа зыхәшьадыз уаɯы ԥааимбарны дизыҟалеит уи арҵаɯы. Абри ашьҭахь Володиа ашколгьы далгеит, аинститутгьы аспирантурагьы дрылгеит, еицырдыруа поетынгьы дҟалеит. Ус еиԥш иҟаз ауаɯы диқәымшәар, иԥсҭа-

заара даҽеа хырхарҭак аиур ҟалон, ибаԥхатәрагьы изцәырымгазакәа, асаби иԥхызҳ еиԥш, имԥасыргьы ауан. Абарҭкәа неихшьало иахьа Владимир Анҟәаб санизхәыцуа илахьынҵа бзиан ҳәа исыԥхьазоит.

Зегь лахьынҵак-лахьынҵак рыманы ииуеит, рҳәоит ажәлар. Ус иҟаҵәҟьазар, хыхь ишысҳәахьоу еиԥш, Владимир Анҟәаб даниуаз лахьынҵас изшан имариамыз аԥсҭазаара. Уи имԥа еснагь иԥадаран, мыҟәмабаран, ԥьамыгәан. Аха, иԥьаушьаша, урҭ иара игәы карыжьҳомызт, избанзар, уи иара иԥсҭазаара акәын, амариа ирмариан дыхнахҳомызт, шәарыцара дцозаргьы, шәарыцаԥык ишьапы ахьаҷеимыргылац ахра цаԥ-цаԥқәа дырҷаланы акәын дшышәарыцоз, Ажәеиԥшьаагьы дизылԥхон уи еснагь. Аԥсҭазаара бзиагьы, аԥсҭазаара уадаԥгьы зыкәра маҷу дымԥахырҟьар рылшоит, уи ихылаԥшуа, дымԥақәызҵо ҭынха димамзар, аха Володиа амԥахҟьара лахьынҵас имамызт, ауадаԥрагь мчыдан иара иҷы, знымзар-зны иламыс давагыланы уаԥы имбацызт. Уигьы акәым, Ал. Лашәриа аԥсҭазаара иазкны «Шаҟа скыдуҟьауа аҟара сыгәгәахоит сара!» ҳәа ииҳәахьаз ажәақәа Володиа ихазы иҳәазшәа акәын ишыҟаз! Уи аԥсҭазаара дкыднаҟьацыԥхьаҙа еиҳагьы дыгәгәахауан. Иԥызцәа ҳаизгәдуны “Абраскьыл” ҳәа ҳишьҭан. Аамҭа даара ианыхьанҵаз иара иаԥхьаҟа днаԥшны иԥсҭазаара ахыҟәкы хада гәеиҭахьан. Иара изы уи ахыкәкы цәымзаркыран, убри ицәымзаркыра акәын дымԥахызымҟьозгьы.

1970 шыҟәсазы иԥыз иавтобиографиа Дырмит Гәлиа имемориалтә музеи аҷы иҟоуп. Уаҟа иԥуеит:

«Сара, Анҟәаб Владимир Платон-иԥа, сиит Гагра ақалақь аҷы, аха сахьиз исзымҳаит, иахьсызҳаз аҵара ҵарҭа смоуит, аҵара аныстҵа иахәҭаз аусурҭа смоуит, аусурҭа ахьсоуз иара атәы ҟаҵатәхеит, сҭагылазаашьа сылшарақәа еиԥнашеит. Абас, адунеи саакәлеижьҭеи сыԥсҭазаара еиқәҟьашароуп излоу».

Абасала даарак игәы азҭаҙамкәа арҵаԥратә усура дшаднагалазгьы, уи азанаат иара иԥсҭазаараҷы даараҙа акыр зҵазкуаз акакәны иҟалеит: аҷар доуҳала аҷерымадара, урҭ рдунеихәаԥшра ашьақәгылараҷы анырра аҟаҵара, ихатәԥымҭақәа раԥҵара еиԥш, рҷиаратә усны, доуҳатә гәазыҳәараны изыҟалеит. Уи даара дырзааигәан астудентцәа, даргьы бзиа дырбон, игәра ргон. Урҭ реизыҟазаашьа шьаҭас иаман аҷар рыжәлари рыԥсадгьыли ирпатриотцәаны рааҙара, рмилаҭ

хдырра ашьҭыхра, асхьаркыратә литература агәбылра дыркра. Даҽеакала иаҳҳәозар, уи иҵахын ауниверситет иалго аҧар змилаҭ хдырра ҭышәынтәалоу арԥарцәаны, ҭыпхацәаны рааҙара.

Шаҟа деигәыргьазеи Владимир Анҟәаб ауниверситет анаадыртыз! Шаҟа дгәыргьазеи аԥсуа сектор ҧыцкәа раартра ианалагаз! Нас уи ашьҭахь шаҟагьы игәы инархьуаз уаҟа игәы иамыхәоз акы анибоз, ма ианиаҳауаз, еиҳараҙак иналаршәааларшәны акәымзаргьы, аԥсшәа ԥсыҽны издыруа уала-ҭахыла аԥсуа факультет ианаанахәоз. «Ари ҳажәлар руниверситет ауп, - иҳәалон иара лассы-лассы. – Уи имариангьы ирмоуҙеит. Ус анакәха, ишакәхалак дипломк аиура иашьҭоу рзы акәымкәа, ҳажәлар рҭеицәа иреиґьу, уаҵәы ҳбызшәа зырҧиаша, ҳкультура иаззырҳаша рзы иҟазароуп ҳауниверситет».

Вл. Анҟәаб ихаҭа амцабз иаѡызаз патриотын. Ус сҳәеит ҳәа ашәҟәыѡѡы даншәҟәыѡѡха, дпатриотзароуп, мап анакәха дабатәи шәҟәыѡѡу?! Аха Вл. Анҟәаб афанатизмра иазааигәан ипатриотизмра.

Бзиа ибоит уигьы Аԥсны,
Аха ҳаиқәшәом ҟазшьала:
Бзиа ибоит аҭыԥ ԥхаҟәа рзы,
Са сгәы еисуеит уи ашьала! – иҳәоит апоет.

Арҭ ажәакәа ҽеырбашақә иҳәаҙам, уи ус дшыҟаҵәҟьаз агәра угоит, ус еиԥш аргамара иара иаамҭаз ишмариамызгьы.

Владимир Анҟәаб ирҧиаратәи ирҵаѡратәи ус аҧы хадара аман иԥсадгьыли ижәлари рыбзиабара. Убри акәын уи ааԥсарак изымдырҙауа аус изыруазгьы. Рҧиаѡык иаҳасабала уи дыѡуан днавала-аавалан гәнхәыҵысҵала акәымкәа, дышхәыцуаз аиԥшҵәҟьа, иара убас гәҭыгьгьала дшыѡуаз аиԥш акәын дагьшхәыцуаз. Уи еснагь хьаас иман ҳажәлар ржәытәҙатәи аҭоурых цкьа иахьҭцаам, мамзаргьы, иҵцаагьы «амалырқәа» ахьамоу; хьаас иман ажәлар рҧиара, рызҳара, хьаас иман ҳбызшәа алахьынҵа, анарха. Абарҭ азҵаарақәа ирызкны игәы иахәо акы ибар, ма иаҳар, ихатә ԥсҭазаараҧы гәыргьарак даниазшәа хәыҷцас дгәыргьон. Игәы иамыхәауа акы иаҳаргьы, ибашаҙоу зҵаара хәыҷык акәзаргьы, хатә хьаак, хатә гәырѡак еиԥш игәы инархьуан. Уи ажәлар рхьаа ихьаан, ргәырѡа игәырѡан, ргәыргьарагьы игәыргьаран. Владимир Анҟәаб еснагь

дбылуан, амцабз иаҩызаз патриотын. Ижәлари иԥсадгьыли ринтерес ахьчараҿы маҙа имамызт, зегь рыла даргаман. Абас иҟаз ахацәа ракәын аибашьраан амбразура рҿаҿажьны, ар амҩа рзаазыртуаз. Апринципра злаз азҵаараҿы хьаҵра издырҙомызт, уи ахьчараҿы дышзаҵәахауа идыруазаргьы. Усҟан Володиа дқәыԥшын абџьар кны деибашьыртә дыҟамызт, аха Аԥсны Аџьынџьтәылаз аибашьра дахьҙар, иқәра шахыԥахьазгьы, агәра ганы сыҟоуп, абџьар аашьҭыхны еибашьра дышцоз, згәы еиҵамԥоз аибашьцәа-фырхацәа дрывагыланы аиааира амш аҿынҙа дшеибашьуаз, ма ихы шақәиҵоз ихы аҵкыс бзиа иибоз иԥсадгьыл. Уи аҩыза агәаҕьра иман, ус иҟан Володиа иҟазшьа.

Вл. Анқәаб ирҿиаратә ԥсҭазаара амҿхак ҭбаан. Зегь раԥхьаҙагьы уи дпоетын. Поезиоума, наукатә усумҭоума икалам иҵихуаз иҩымҭақәа зегьы, дәахьтәи ҿырбагас акәымкәа, аԥхьаҩ акы ианаҳәандаз ҳәа акәын ихы-игәы иалхны ишиҩуаз.

Уи иҵынхеит – иҟазшьа, игәҭыха, ицқьара зныԥшуа, ижәлари иԥсадгьыли ргәыбылрала ирԥхоу, иԥсы зхеиҵаз аҩымҭа шьахәқәа. Егьмаҷым урҭ. Алирикатә жәеинраалақәа, апоемақәа, абалладақәа, иажәеинраалоу ароманқәа ҩба – инеиқәыԥхьаҙаны иаҳҳәозаргьы уаадырхәыцратә иҟоуп уи иҵынхаз иҩымҭақәа.

Иахьа даҿеа аамҭоуп, даҿеа системоуп ҳазҭагылоу. Асовет аамҭаз аидеологиеи апропагандеи рныррала иапҵаз асахьаркыратә ҩымҭақәа иахьа даҿеа блак ала ҳрыхәаԥшуан, даҿеа хшыҩк ала ҳрызхәыцуеит. Вл. Анқәаб иахьатәи аамҭа дзахьҙар, иҩымҭақәа иреиуаз рацәахон, аха уи зыҟамлагәышьеит. Ус шакәугьы, Вл. Анқәаб поетк иаҳасабала ҳлитератураҿы еицакра зқәым ихатәы ҭыԥ ааникылон, ус дагьаанхоит.

Володиа бригадирс данықаз инаркны иқыҵа еснагь дадҳәалан, илшоз ала ацхыраара аиҵон. Ақыҵа администрациа уажә изыҩноу ахыбра андыргылоз апроект аҟаҵараҿы аума, нас аиҳабыра рыплан иарбаны аԥара аназоурыжьуаз аума, аиҿкааратә усқәа рҿы даара ацхыраара ҟаиҵеит. Уигьы акәым, иҩымҭақәагьы ирныԥшуеит уи иқыҵахь имаз агәыбылра.

Иҷыданы хылаԥшра азиуан абжьаратә школ. Убри азакәхап, аҵыхәтәан уи ихьҙ захырҵазгьы.

Володиа ихәыцреи иқәыԥшреи ахьихигаз иаб игәараҭа акәзар, еснагь игәыбылра адын, аԥхын уахь акәын ԥсшьара дахьцалоз. Уа анхара ҿыцгьы нап аиркхьан, аха дзахьымҙагәышьеит акәымзар. Иашьа Жора даргьажәҩан

Володиа изы. Аус азы ианаҭахха еивагылан, аҳәи-аҳәи хеибарҭәаауан. Ус иҟан аишьцәа реизыҟазаашьа.

Ауаԥы иԥсҭазаараҿы, еиҳараҳакарҿиаԥизы, акраҵанакуеит аҭаацәара аԥҵара. Ихьшәаны акәзаргьы аҭаацәара далалеит. Уи ҭышәынтәаларан азаҵәра згәы ԥнаҵәахьаз Володиа изы. Ани аби ргәыбылра ззымдыруаз, уажә урҭ зыԥсахуаз аниоу, игәы шьҭнахит. Володиа ауаа хазынахәқәа дрылахәхеит. Иабхәа Хьыбба Арзамеҭ Ешыра ақыҭаҿы ааԥсара ду ҟазҵахьоу, шықәсырацәала ақытсовет анапхгара азызухьоу уаԥ хатәроуп. Иахьагьы ажәлар рус азы дхәырбгьыцны дыҟоуп. Уи дҭынха дуун Володиа изы.

Володиа иԥшәма Лиуда лакәзар, иҭаацәаратә ԥсҭазаараҿгьы иусураҿгьы даргьажәԥаны дивагылан. Иара ишьҭахь ауниверситет аҿы уи иус инацылҵеит. Ирацәоуп апоет ихьҙ акамыршәраз илылшахьоугьы.

Вл. Анқәаб иҭынхеит ԥыцьа аԥҳацәа – Гәындеи Риҵеи. Арҭ ахьыҙ лыԥшаахқәа рыхьҙызтәызгьы иара иоуп.

Зегь рыхшара бзиа ирбоит, Володиагьы бзиа ибон ихшара, аха зегь реиԥш акәмызт – агара иангарҵ инаркны уи ихәычқәа иааҙон иаԥсуа ҭыԥҳацәаны ирызҳартә еиԥш. Иааҙон абык иаҳасабалагьы, рҵаԥык иаҳасабалагьы. Урҭ жыцәхаанҙа, ақыҭа иааҙазшәа, аԥсшәада даҿа бызшәак рыздырҙомызт, аха уи азы урҭ хьысҳара рмоуҙеит: Гәында аԥсуа университет далгеит, Риҵа уаҟа уажәы аҵара лҵоит. Аԥсшәа анаԥсан даҿа ԥба-хԥа бызшәа рдыруеит.

Вл. Анқәаб аԥсуа бызшәа зҭагылоу ауадаԥра хьаас иман, хьаас иман рҿиаԥык иаҳасабалагьы, аԥсыуак иаҳасабалагьы. Ари жәлары зегьы иаҳзеиԥшу проблемоуп, аха уи арҽеиразы уамак шаҭахымгьы ихатәы ҿырԥшала иаҳирбеит. Иҵабыргыҵәҟьаны апроблема аҙбара ахаҭыԥан аидышшыларақәа бзиа иаабоит ҳара зны-зынла. Имилаҭ хьааны иҟаҳҵаз уи апроблема ду арҽеира зынҙаск имариазаап: ахарқьиараз амзызқәа реиқәыԥхьаҙара ҳааҟәыҵны, Володиа иеиԥш, имырхьааҙакәа, доус ҳҭаацәараҿы ҳхәычқәа ҳнарыдтәаланы аԥсышәала ацәажәара иналаҳаргар, нас ижыцәхаанҙа уи абызшәа мацарала ҳрацәажәалар, иахьа милаҭ проблеманы иаҳаԥхьаҙо, иагьарааны аҭыԥ иқәаҳҵахьазаарын. Аха уи азы, ҳабызшәа абзиабараҿы, Вл. Анқәаб иеиԥш, афанатизмра ҳалазароуп. Уи шәарҭаҙам, ишәарҭоу зегь ҳзеиԥшны ҳахьыҟоу ауп. Аԥсуа

бызшәа ҳәынҵқарратә бызшәоуп ҳәа инаганы Аконституциа ишанаҳҵазгьы, ирацәаѡуп иахьагьы уи хәышҭаара бызшәаны иахәаԥшуа. Урҭ зуслоу аурыс школқәа рҟны ҳнеир иаабоит – уаҟа урҭ рхәыҷқәа Џьулетараа, Стелларaа, Роландраа, Денисраа рыманы игылоуп: хатәы бызшәас ирзалырхыз аурыс бызшәа анаѡс, англыз бызшәа, афранцыз бызшәа, аҭырқәшәа уҳәа иахьа имодахаз абызшәақәа ддырҵаларцазы, аԥсуа бызшәада.

Апоет еснагь ибызшәа дазгәдуун, уи заҭәазымшьоз ауаа анибалак, хатә хьаак еиԥш, игәы инархьуан.

Вл. Анқәаб драҕан зхатәы бызшәа тәымбарыла иазыҟаз ауаа. Уи, ихәыҷқәа ракәым, имаҵуарлагьы ԥсуа хьӡын иахьӡыз – Фыраҷа, уигьы аԥсышәала акәын дшацәажәоз. Ихыхәмарны алаф илзхуазгьы ыҟан, аха, узырччаша, урҭ алафҳәацәа рыхшара раҵкысгьы Фыраҷа еиҳа аԥсшәа еилнакааун.

Абас дыҟан Вл. Анқәаб – апоет, «зыԥсадгьыл ашьала згәы еисуаз» апатриот. Уи игәыхәтәы дзахьымӡакәа, иҽахәы нагӡаны изымҳәакәа иԥсҭазаара далҵит, аха уи иҵынхеит иажәа, ижәлар ирзынижьит идоуҳатә уасиаҭ. Уи рызкуп иахьатәи аҽәар, уи рызкуп ес-еиҵагыло абиԥарақәа. Ус анакәха, уи дҳалагылоуп иахьагьы. Апоет ԥсра иқәӡам, уи ижәлар дрыцуп еснагь.

УАБАЦӘА РҬЕИРА АБИРАҠ ШЬҬЫХ ИУКЫН[11]

Владимир Анқәаб ибиографиа шәҟәыѡѡык ибиографиа иеиԥшым. Зегь лахьынҵак лахьынҵак рыманы ииуеит, рҳәоит ажәлар. Ус иҟаҵәҟьазар, Владимир Анқәаб даниуаз лахьынҵас изшан имариамыз аԥсҭазаара. Уи имѡа еснагь иѡадаран, мыҟәмыбаран, ԥьамыҕаан. Аԥсҭазаара бзиагьы, аԥсҭазаара уадаѡгьы зықәра маҷу дымѡахырҟьар рылшоит, уи ихылаԥшуа дымѡақәызҵо ҭынха димамзар, аха Володиа амариа ахаан дыхнамхцызт, амѡахҟьара уи лахьынҵас имамызт, ауадаѡрагь мчыдан иара иҽы, знымзар-зны иламыс давагыланы уаѡы имбацызт. Уигьы акәым, Ал. Лашәриа аԥсҭазаара иазкны «Шаҟа скыдуҟьауа аҟара сыҕәҕәахоит сара!» ҳәа ииҳәахьаз ажәақәа Володиа ихазы иҳәаз шәа ауп ишыҟоу: уи иԥсҭазаара

[11] Аг. «Бзыԥ» № 53 (5892),февраль 18, 1989.

дкыднаҟьацыԥхьаҙа еиҳагьы дыгәгәахауан. Иҩызцәа ҳаизгәдуны «Абраскьыл» ҳәа ҳишьҭан. Аамҭа даара ианыхьанҭаз иара иаԥхьаҟа днаԥшны иԥсҭазаара ахыҟәкы хада гәеиҭахьан.

1970 шыҟәсазы ииҩхьаз иавтобиографиа Дырмит Гәлиа имемориалтә музеи аҿы ишьҭоуп. Уаҟа иҩуеит абас: «Сара, Анҟәаб Владимир Платон-иԥа, сиит Гагра аҟалақь аҿы, аха сахьиз исзымҳаит, иахьсызҳаз аҵара-ҵарҭа смоуит, аҵара анысҵа иахәҵаз аусурҭа смоуит, аусурҭа ахьсоуз иара атәы ҟаҵатәхеит, сҭагылазаашьа сылшарақәа еиҩнашеит. Абас, адунеи саакәлеижьҭеи сыԥсҭазаара еиҟәҟьашароуп излоу»...

Абасала, даара игәы азҵаҙамкәа арҵаҩратә усура дшаднагалазгьы, изанаат ҿыц иара иԥсҭазаараҿы даараҙа акыр зҵазкуаз акәны иҟалеит: аҿар доуҳала аҿерымадара, урҭ рдунеихәаԥшра ашьақәгылараҿы анырра аҟаҵара зҳәаз еиԥш. Уи даара дырзааигәан астудентцәа, даргьы бзиа дырбон, игәра ргон.

Шаҟа деигәыргьазеи Владимир Анҟәаб ауниверситет анаадыртыз! Шаҟа дгәыргьазеи аԥсуа сектор ҿыцқәа раартра ианалагаз! Нас уи ашьҭахь шаҟагьы игәы инархьзеи уаҟа игәы иамыхәоз акы анибоз ма ианиаҳауаз, еиҳараҙак иналаршәааларшәны акәзаргьы, аԥсшәа ԥсыҿены издыруа уала-ҭахыла аԥсуа факультет иаанахәоз. «Ари ҳажәлар руниверситет ауп, – иҳәалон иара лассы-ласс. – Ус анакәха, ишакәхалак дипломк аиуара иашьҭоу рзы акәымкәа, ҳажәлар рҵеицәа иреиғьу, уаҵә ҳбызшәа зырҿиаша, ҳкультура иаззырҳаша рзы иҟазароуп ҳуниверситет».

Владимир Анҟәаб ирҿиаратәи ирҵаҩратәи ус аҿы хадара аман иԥсадгьыли ижәлари рыбзиабара. Убри акәын уи ааԥсарак изымдырҙауа аус изыруазгьы. Рҿиаҩык иаҳасаб ала, уи дыҩуан, днавала аавала гәынхәҵыҫҭала акәымкәа, дышхәыцуаз аиԥшҵәҟьа, иара убас гәҭыгьгьаала дшыҩуаз аиԥш акәын дагьшхәыцуаз. Уи еснагь хьаас иман ҳажәлар ржәытәҙатәи аҭоурыхцқьа иахьҵҵаам, мамзаргьы иҵҵааугьы «амалырқәа» ахьамоу, хьаас иман ҳбызшәа алахьынҵа, уи анарха. Абарҭ азҵаарақәа ирызкны игәы иахәауа акы ибар ма иаҳар, хәыҷцас дгәыргьон. Игәы иамыхәауа акы иаҳаргьы, ибашаҙоу зҵаара хәҷык акәзаргьы, хатә хьаак еиԥш ихьааигон. Уи ажәлар рхьаа ихьаан, ргәырҩа игәырҩан, ргәыргьарагьы игәыргьаран. Владимир Анҟәаб еснагь дбылуан, амцабз иаҩызаз патриотын. Иԥсадгьыл Аԥсны азы «Са сгәы еисуеит уи ашьала» аниҳәауа, ус дшыҟаҵәҟьаз агәра угоит. Ижәлари иԥсадгьыли ринтерес ахь-

чараҽы маҙа имаҙамызт, зегьрыла даргаман. Абас иҟаз ахацәа ракәын иабашьраан амбразура рҽаҽажьны, армҩа рзаазыртуаз.

Апринципра злаз азҵаараҽы хьаҵра издырҙомызт, уи ахьчараҽы дышзаҵәахауа идыруазаргьы. Ус дыҟан Володиа. Уи ус шакәыз изааигәаз иҩызцәа ибзиаҙаны иаадыруан. Еиҳараҙак убри ицқьаразы, ижәлари иҧсадгьыли рахь имаз агәыбылразы бзиа даабон, гхак ихьуазаргьы, ҳахьиқәшаҳаҵым ак ҟалозаргьы, урҵқәа зегьы ианаҳажьуан.

Владимир Анқәаб хынҩажәа шықәса ихыҵра иазкны иҵыҵраны иҟаз ашәҟәы, аиқәыршәара дзахьымҙеит, ҳара уи «Сышьха ҙиас» ахьҙаҳҵәит, иара иаҙар даҽа хьҙык ахьҙитәуазар акәхарын, аха ҳара ус иаҳҵаххеит, избанзар, уи ҳлитературахь раҧхьаҙа ишьаҽа злеихигаз иажәеинраалақәа реизга ус иахьҙын. Уи амацарагьы акәым, ахьҙ иаҵоу асимволтә ҵакгьы ҳазхәыцит, – уи ацқьареи, ҭынчрак амаҙамкәа аибахеибафареи Владимир Анқәаб ихаҵа иҟазшьа угәаланаршәоит.

Апоет игәахәтәы дзахьымҙакәа, иҽахәы нагҙаны изымхәакәа иҧсҵазаара далҵит, аха уи иҵынхеит иажәа, ижәлар ирзынижьит идоуҳатә уасиаҵ. Уи рызкуп дызлыҵыз ижәлар, иахьатәи аҽар. Уи рызкуп ес еиҵагыло абиҧарақәа. Урҵ рзы иааҙагоуп, имҩақәҵагоуп апоет ирҽиамҵақәа.

Борис Гәыргәлиа
ААУ апрофессор

АҨЫЗА ИЗЫ АЖӘА[12]

Аҧсуа поет, алитератураҵҵааҩы, апублицист цаҳә-цаҳә, аҽар рааҙаҩ, акыр шықәса А. М. Горки ихьҙ зху Аҧснытәи аҳәынҵқарратә университет аҟны аҧсуа литература аҵоурых акафедра напхгара азҵоз, иахьеи-уахеи аҧсуа школқәа ирымадаз, аҧсуа литература аҽар рхы-ргәы иҵалартә ирызназгоз, аҧсуа литература иреиҕьу аҧҵамҵақәа ргәыбылра дыркны иазырҧхьоз, ҳреспублика ауаажәларра-политикатә ҧсҵазаараҽы ламысла аҕьараҳәа зыбжьы нҵыганы иуаажәларра рҽахәы зҳәоз апоет-трибун Владимир Платон-иҧа Анқәаб иҧсҵазаа-

[12] Аг. «Аҧсны ҟаҧшь», февраль 15, 1989.

ратә мҩеи ирҷиамҭақәеи еиҟәыҭханы хәаҧшышьа рымаʒам, реилкаарагьы уадаҩхоит. Уи ирҷиамҭақәа асаркьеиҧш ирнубаалоит дызхылҵыз аҧсуа жәлари иареи рыҧсҭазааратә мҩа. Икахха амармалташь ықәҵаны ииашахәҵәаʒа игамызт апоет имҩа. Дшыхәыҷʒаз ихҭысыз адоуҳатә аахақәеи, дызқәиааз аҵьанаҭ дгьыл аҧшʒарақәеи арыцҳарақәеи заа идмырҷыхар ауамызт заҧхьаҟа ипоетхараны иҟаз Володиа хәыҷы ицәалашәарақәа, игәҭахәыцрақәа, ихыкәкқәа рхырхарҭақәа. Да, ҳалаҧш иныҵаагапи уи илахьынҵа, иразҟы. Иаб аҵара ду змаз аусʒбаҩ, аиаша ашьҭазаҩ, залымдарыла дҭадырхеит. Иани иаби иара дшыхәыҷʒаз еицәымʒыр амуит. Гагра ақалақь аҟны 1928 шықәсазы ииз ахәыҷы Аҧсны агәҭылса ахаҩаʒараҷы аҧсуа шьха қыҭа ҧшʒа Хәаҧ дааганы, ианду длааʒеит иаб иашьа Хыҵьгәаҭ иҭаацәараҷы. Иара уаҟагьы рыцҳарак ихьымʒар амуит. Иаб иашьагьы залымдарыла дҭадырхеит. Аҵара бзианы ишиҵозгьы, иара убри иқыҭа школгьы игәы рҭынчны далгартә дзыҟамлеит. Аҵьынҵьтәылатә еибашьра Дуʒʒа амҟәылгьы иара ихәдаҵьал иқәымсыр амуит. 12 шықәса ирҭагылаз ахәыҷыхбыҵ ахаҵа наʒа иҵьаус днаҵагылеит. Аха сара стәы егьыҟам ҳәа инапқәа ивамҳаʒеит. Аусура напы аиркит:

Аколнхараҷы зны абна
хыцҟьаа,
аужәрагь сырбгахьеит.
Сбаҳа аҷыҩҳәа арацәа
иаҵҳәо,
ашахта сҭан зны.
Ашьҭахь, салалеит атеатр
асцена сгәаҧханы.
зны сшәарыцон, ашьха
сыҟан
усҟан са сыхьчан.
Даҷазныхгьы ҳтәыла гәаҭо
ныҟәара сцахьан!

Абас иҧсҭазааракҷ дызнысыз амҩа аҟәыҵәак ҳнанирҧшылоит апоет аҧхьаʒатәи иажәеинраалақәа руак аҟны. Арҭ ацәаҳәақәагьы инагʒаны ирызҳәом Владимир Анқәаб иусуратә ҧсҭазааратә мҩа иадҳәалоу аусқәеи ахҭысқәеи зегьы. Апоет иусура иалаигʒоит абжьаратә ҵара аиура, анаҩсан идырра

иациҭоит Аҟәа, Москва. Иоуеит иреиҳаʒоу алитературатә ҭара, далгоит аспирантура, дҟалоит афилологиатә наукақәа дыркандидатны, ддоцентны. Аамҭеи ихатә ҧсҭазааратә лахьынҭеи акыр дкыдырҟьазаргьы, Володиа Анқәаб акгьы ихы аҭаимырхаʒеит. Уи ихы-иҧсы аҭкыс еиҕьаишьоз иҧсадгьыл дықәгылан илакҭақәа шашаʒа ихтны, игәы аартны, ауаатәыѡса рҿаҧхьа хара идымкәа, дхәарҭаны, дызхылҭыз иаҧсуа жәлар рыхьʒи-рыхьымʒҕи, рыламыси ихы иқәҭаны.

Владимир Анқәаб ирҿиамҭа зегьы иаҷыда ҟазшьоуп иахьеи-уахеи ижәлари иареи ирыхҭысуа аарҧшра. Ари ас шакәу рныҧшуеит уи ишәҟәқәа зегьы. Иаҳгәалаҳаршәап урҭ ашәҟәқәа: «Сышьха ʒиас» (1958), «Бзыҧ аҧшаҳәа» (1960), «Сыбзиабара» (1964), «Сышьха хыҭырҭа» (1971), «Асхыс» (1975), иажәеинраалоу ароманқәа «Абрыскьыл» (1959–1962), «Ааҧыни анаҟәеи» (1980), «Аҧсуа новеллақәа» (1968), «Аҧсуа проза ашьақәгылареи аҿиара амѡақәеи» (1979).

Владимир Анқәаб ишәҟәқәа зныкымкәан иҭыҭхьеит Қарҭи Москвеи урыс бызшәала. Аурыс ҧхьаѡцәа ибзианы ирылаҭәеит Москва иҭыҭыз апоет ишәҟәқәа. Уи иажәеинраалақәа, ипоемақәа жәпакы ркьыҧхьхьеит еиуеиҧшым агазеҭқәеи, ажурналқәеи, аизгақәеи рыҟны ақырҭуа, аурыс, аукраин, абаза, аҟабарда, ачерқьез, адыгеи, ауаҧс уҳәа убас ҳтәыла иқәынхо ажәларқәа рбызшәақәа рахь еиҭаганы. Иара убас исгәаласыршәар сҭахыуп апоет аѡбатәи иажәеинраалоу ироман «Ааҧыни анаҟәеи» иреиҕьу иажәеинраалақәа нацҭаны урысшәала ишҭыҭыз 1987 шықәса анҭәамҭазы иара иаамҭамкәа иҧсҭазаара даналҭыз аламҭалазы.

Владимир Анқәаб иѡымҭақәа ржанртә еилазаара амҿехак ҭбаауп. Уи иара ирҿиамҭа аҷыда ҟазшьақәа иреиуоуп. Икалам иҭыҭит ацәалашәара ҟәымшәышәқәа зныҧшуа аинтимтә лирикатә жәеинраала ҟаимаҭқәа, аҧсадгьыл абзиабара цәырызго апатриоттә жәеинраала неиҭыхқәа, аҵьаус. Аҧсны аҧсабара абеиарақәа ʒырызго, ажәларқәа риашьара, реиѡызара зѡыда зныҧшуа ажәеинраала бзиахәқәа. Владимир Анқәаб ирҿиамҭаҿы аҭыҧ ҕәҕәа ааннакылоит аграждантә лирика. Апоет играждантә жәеинраалақәа ирылубаауеит Аҧсни аҧсуа жәлари рлахьынҭа иадҳәалоу аҭеицәа Ефрем Ешба, Нестор Лакоба, Дырмит Гәлиа, Самсон Ҷанба, Миха Лакрба уҳәа убас аʒәырѡы рхаҿсахьақәа.

Апоет илирикаҿы аҭыц хатәра ааннакылоит асатира. Уи рныцшуеит хаз ҷыдала иҩу иажәеинраалақәа, инеиҵыху иаҧҵамҭақәа, аиҳараʒак ироманқәа «Абрыскьыл», «Ааҧыни анаҟәеи». Апоет исатираҿы, егьырҭ ирҿиамҭақәа зегьы рыҟны еиҧш, иҕәҕәоуп автор играждантә позициа, уи дақәʒбоит ахәахәа, иккаʒа иубартә иҟаиҵоит аиаша дшадгыло, дшазықәҧо, дала-шьала дшамадоу.

Аҧсуа жәлар рмифологиа, рҿаҧыцтә беиара дшазҿлымҳау, ишҭиҵаауа, насгьы апоет дызну аамҭа иауаршәаланы иҿахәы шыдирхәо шьахәны ирныцшуеит апоет ибалладақәа: «Гәында» (1958), «Аҧҳәыс хьанҭа дахьаҿагылоу» (1958), «Маҭа иуацәа дыхдырҵәеит» (1960), «Ҳаҷьым» (1960), «Аҿы аҵыхәа аума изхароу» (1960), «Хьшьыцбак аҭоурых», «Ашәуа ииаҵәа», «Абаллада ачеиҷьыказ», «Ан лзы абаллада».

Апоет Владимир Анқәаб ирҿиамҭа, иара убас аҧсуа епикатә поезиа зегьы иалыхәхәо аҩымҭақәа ҿыгҳаралагьы, сахьаркыралагьы, идеатә ҵакылагьы хьаҳәа-ҧаҳәада ирыва-ургылаша ҩымҭақәоуп иажәеинраалоу ароманқәа «Абрыскьыл» (1959–1962), «Ааҧыни анаҟәеи» (1980).

Иҧсҭазааратәны иҟаҵоуп ароман ицәырнаго ахҭысқәа. Сара ашахтаҿтәи аусура апроцессқәа ас убла ихгылартә еиҧш аҧсыуа ҩымҭак аҿы шамахамзар исҧымлацт. Ибзианы ицәыргоуп убас Хьымцеи Сырмеи реизыҟазаашьақәа, Машьа лхаҿсахьа, лшьа-ушьа уҳәа убас ахаҿсахьақәа, ахҭысқәа жәпакы.

Владимир Анқәаб ирҿиамҭақәа ирныцшуа аемоциатә нырратә мчхара ҕәҕәа амаʒа хадақәа ируакуп урҭ аҧҵамҭақәа апоет ихаҭа ихҭысыз, дхәыҷы аахыс иҧсҭазаара иацыз ацәырҵ-рақәа, аҵабырг-хаҭақәа иахьрыдҳәалоу. Ари ахшыҩҵак зама-налаҵәҟьа иарҵабыргуеит СССР, иара убас аҳәаанырцәтәи ажәларқәа рбызшәақәа рахь иеиҭаргахьоу, дшыʒҟыз зан дыз-цәыʒыз ахшара игәҭыха, игәыбылра, ирыцҳара цәанырра ҕәҕәала иаазырҧшуа Владимир Анқәаб иажәеинраала гәлымҵәах «Сан, бабаҟоу?»

Иааркьаҿʒан акәзаргьы В. Анқәаб ирҿиамҭеи ихаҭареи еидкылан ҳанрылацәажәо, хыхь инықәрҧшшәа иазгәаҳҭахьа-заргьы ҳарзааҭымгыларц залшом уи иҟазшьа аҷыдарақәа.

Зегь раҧхьаʒа иазгәаҭатәуп уи иқьиара, иразра, аҧшқа, ауҧшәыл иеиҧшҵәҟьа иара илаз ацқьара. Иарбан ҧсҭазааратә цәырҵразаалак уи ахәшьара аиҭон аиашара, ацқьара апозициа

аганахь ала. Иара диашазар, ахәахәа иадгылоз дшишьра идыруазаргьы, хаха диҧагылон.

Дзеиԥшразыз В. Анқәаб рҵаԥык-ааҙаԥык иаҳасабала? Еснагь астудентцәа дырзааигәан, арҵаԥи аҵаԥи, аиҳаби аиҵби рыбжьара иҟоу аҳәаақәа еиламгакәа, ргәазыҳәарақәа ахьынҙаиашоу, ма иахьиашам нараҳәаны, ԥыза еиҳабыс даарыдгылон ианаҭахыз. Арҧиаратә усура напы азыркуаз, абаԥхатәра змаз аҧар анибалак дрыцхрааун, ҷыдала игәцаракны иҙыригон, дрыхҙыҙааун есқьынгьы.

В. Анқәаб ирҧиамҭеи иԥсҭазаареи еснагь ирныԥшуан апатриотизм. Уи ипатриотизм иара дызхылҵыз аԥсуа жәлари егьырҭ ажәларқәеи рдоуҳа амчхара бзиақәа знык̆шуаз, изыхьчоз, цәанырра ҵаулан, гуманисттә цәырҵран.

Ауаԥытәыԥса аҵанҙа дархәыцыртә, луанытә игәы дҭагәынқьуа даргәжәажәартә иҟалеит Владимир Анқәаб иԥсҭазаара иалҵшьагьы... Уи игәы бааԥсны, чмазара цәгьак имч ақәымхакәа ицәаарҭа дшамадаз иԥсҭазаара далымҵҙеит. Уаԥытәыԥса қьиаҙак илахьынҵа, ираз̆ҟы хьанҭа аазырԥшуаз кинофильмк дахәаԥшны, Москва, Калинин ихьӡ зхыу апроспект аԥадахьтәи аган аҟны ҵәаҵлак ашьапы иҿнадҵан даатгылеит. Ахьҭа аҧан уи аҿены Москватәи аҙын, аҳәылыҳәа илеиуан асы, амшгьы ахәларахь ахы архахьан. Володиа луанытә даақәыԥсычҳан злахьынҵа хьанҭа дахәаԥшыз ауаԥы разы ихы даанишьалан иаргьы иԥсҭазаара, 59 аапынра ирԥылахьаз, 59 ҙынра ирҵысхьаз иԥсҭазаара, жәларык рылԥхеи рыжәԥахыри агымзаргьы, дызхылҵыз иани иаби рнапы дышмаҷҙаз изыԥхахьаз иԥсҭазаара илаԥш ианааҵига ицәыхьанҭахазар акәхап... Аҵаатҵла дырԥегьых иҿнадырг̆әг̆әалан имахәар ҷаҷа дуқәа аакәиршеит. Уи акәхеит... Ишьапы дшықәгылаз, ҷымҭҙакәа иуахҭа даԥылеит...

Владимир Платон-иԥа Анқәаб иԥсҭазааратә мԥа иазҷлымхауп, рылаԥш-хаа ахыуп, ихьӡ-иԥша акамыршәра иашьҭоуп ҳара ҳауаажәларра. Уи ирҧиамҭа иаҳа-иаҳа ажәлар ирылаҵәоит, ауаатәыԥса рдоуҳатә культура агыдра ҳаракхацыԥхьаҙа иара ирҧиамҭа иаҵоу агуманизм амчхарагьы шьҭытцуеит, аҿараҙоит абаԥхатәреи аԥсҭазаара аҵабырги ирхылҵыз адоуҳа, аҿараҙоит аҿышьақәнарг̆әг̆әоит ажәлар рдоуҳа ахаҭа аҿшарҙо, аҿышьақәнарг̆әг̆әо еиԥшҵәҟьа. Избанзар, ажәлар рдоуҳатә ԥсҭазаара иахәҭакуп апоет ирҧиамҭа иахылҵуа адоуҳагьы.

ЗАЖӘЕИ ЗУСИ ЕИҨЫМШӘОЗ

Ҳазну ашәышықәса 50-тәи ашықәсҟәа рҽеиҩшамҭазы аԥсуа сахьаркыратә литература арҿиаҩцәа еиҳабацәа иаарыцагылаз, абаҩхатәра змаз аҿар дыруаҙәкын Владимир Платон (ԥшьҟан)-иԥа Анқәаб. Уи ицәырҭра машәыршақәгьы иҟамлаҙеит. 30-тәи ашықәсҟәа рҽеиҩшамҭазы, Бериеи Сталини рцәыгьхәыцрақәа ирыхҟьаны, асовет ууажәларра ааха ғәғәақәа роуит, аԥсуа жәлар, хәҭакахьала урҭ ринтеллигенциа агеноцид хаҭаҵәҟьа рзеиҿыркааит. 1941–1945 шықәсҟәа раантәи асовет жәлар рцьынӡьтәылатә еиабшьра Ду аҟынгьы хә-нызқьҩык инареиҳаны аԥсуа жәлар рхаҭарнакцәа алаҙит. Аибашьра ашьҭахь Аԥсны ақырҭуа национал-шовинистцәа рполитика амҩаԥысра, аԥсуа жәлар милаҭ ҳасабла аҟазаареиаҟамзаареи рҳәаахь икылнагеит. Ари аҩыза аҭагылазаашьа амилаҭ хәыцра змаз ҳадгьыл аҵеицәа зегьы ргәырҿаннаҵеит, ршьапы иқәнаргылеит, маҙа-аргама аԥсуа жәлар реиқәырхаразы аусура иаланаргеит, иахьеи-уахеи еиҵагылоз ҳҿар рдоуҳатә еизҳазыгьара, рбаҩхатәра ҳәаақәнаҵеит. Арҭ асоциал-политикатә фактор дуқәа Владимир Анқәаби уи иабиԥареи рдоуҳатә еизҳазыгьара ианмырыр ԥсыхәа амамызт.

Владимир Платон-иԥа Анқәаб диит 1928 шықәса, жәабран мза 23 рзы Гагра ақалақь аҟны, аиурист иҭаацәараҿы. Иани иаби ахьеилыцыз, заԥхьаҟа ипоетхараны иҟаз Володиа иԥсҭазаара зегьы азын идоуҳатә хьаа дуны иҟалеит. Ари ахшыҩҵак аиашара арҵабыргуеит апоет илирикатә жәеинраала гәлымҵәах «Сан, бабаҟоу?»

30-тәи ашықәс хьанҭақәа раан апоет иаби иаб иашьа Хаԥьгәаҭи цәыгьхәыцрала, харада иантҭадырха ашьҭахь, уи длааҙон ианду Смыр-ԥҳа Шьамсиа, Гәдоуҭа араион Хәаԥ ақыҭан. Абри ақыҭаҿы ауп, еиԥмырҟьаҙакәан иҵара наигҙартә аҭагылазаашьа шимоузгьы, быжь-класск дахьрылгаз. Анаҩсан абраҟа, Володиа иқәра шмаҷызгьы, зны дколнхаҩын, дқыҭатә почтамҩангаҩын, ашьҭахь аколнхараҿы дыбригадирын.

1949 шықәса инаркны Вл. Анқәаб аус иуан Тҟәарчалтәи ашахтақәа рҟны. Уи зны напышьашәала иеиуеиԥшым аусҟәа наигҙон зны ашахта ҵыргәаны ахаҳә рацәа ыҵихуан, ҿазны деихарҭәаҩын, даҿазных дыԥжәаҩын.

1953 шықәсазы екстерно ҳасабла аԥышәарақәа ҭины Вл. Анқәаб абжьаратә ҵара дшалгаз ала аттестат иоуит. 1954 шықә-

сазы уи Самсон Ҷанба ихьӡ зху Аԥсуа ҳәынҭқарратә драматә театр аҟны техникатә режиссиорс аусура далагеит. Иара убри ашықәсан А. М. Горки ихьӡ зху Аҟәатәи Аҳәынҭқарратә педагогтә институт афилологиатә факультет аҿы ҿыц иаадыртыз аԥсуа сектор аҟны қәҿиарала адкылартә ҧышәарақәа аҭаны, аҵара напы аиркит.

Вл. Анқәаб Аҟәатәи аҳәынҭқарратә педагогтә институт аѡбатәи акурс аҟны аҵара шиҵоз, А. М. Горки ихьӡ зху Москватәи алитературатә институт аҭаларазы арҿиаратә конкурс ихы алаирхәит. Аконкурс аҟны аиааира ганы, адкыларатә ҧышәарақәа ҭины, ари зыӡбахә ҳҳәаз аинститут дҭалеит. Уаҟа иҵара нагӡаны 1961 шықәсазы дхынҳәит Аԥсныҟа, дагьалагеит Аҟәатәи аҳәынҭқарратә педагогтә институт аԥсуа литература аҭоурых акафедра алекторс аусура.

Шықәсқәак рышьҭахь Вл. Анқәаб иҵара-дырра иазирҳауан В. И. Ленин ихьӡ зху Москватәи апедагогтә Институт аспирантураҿы. Иара убри аинститут аҵарауаа рхеилак аҟны 1970 шықәсазы Вл. Анқәаб ихьчеит адиссертациа, дагьыҟалеит афилологиатә ҵарадыррақәа дыркандидатны. Дук хара имгакәа, уи Аҟәатәи аҳәынҭқарратә педагогтә институт аԥсуа литература аҭоурых акафедра дадоцентхеит.

1976–1982 шықәсқәа раан Вл. Анқәаб зыӡбахә ҳҳәаз аҵараиурҭаҿы (1978 шықәсазы уи университетхеит) аԥсуа литература аҭоурых акафедра напхгара азиуан. Абарҭ ашықәсқәа раан қәҿиарала иеилеигӡон арҿиаратә усуреи, арҵаѡратә-ааӡаратә усуреи, активла ихы ааирԥшуан ауниверситети Аԥсны Автономтә Совет Социалисттә Республикеи руаажәларратә ҧсҭазааразҿы. Ишдыру еиԥш, 1970–1980-тәи ашықәсқәа раангьы иуадаѡын Аԥснытәи ауаажәларра-политикатә ҭагылазаашьа, ақырҭуа шовинистцәа аԥсуа жәлар рмилаҭ интересқәа ирыҕрагылон. Ҳажәлар рмилаҭ-хақәиҵратә ҵысра қарҭаа ршовинист политика иаҿагылон. Вл. Анқәаб ҳажәлар ринтересқәа зыхьчоз аԥсуа интеллигенциа рхаҭарнак ҧхьагылаѡцәа дыруаҙәкын. Уи ас дахьыҟаз азы иԥышьклаҳәуаз, иԥырхагаз рацәан, аха амилаҭ усҧшьа анагӡараҿы компромисск, хьаҵрак ҟазымҵоз патриот иашаҵәҟьан.

Вл. Анқәаб блаҵарыла дрыцклаԥшуан иԥсы зыҕраз иԥсадгьыл Аԥсны аԥсабара аԥшӡара, иааикәыршаны иҟаз аԥсҭазаара ацәырҵра уадаѡқәа, иҵиҵаауан, нас рхырхарҭақәа гәаҭаны,

иақәнагаз ахәшьарақәа рзыҟаиҵон ауаѡытәыѡсеи, ауаажәларреи, аҧсабареи иеиуеиҧшым реизыҟазаашьақәа. Апоет исахьаркыратә рҽиаратә ҭынха зегьы аиндивидуалтә хаҽра азҭо ҷыда ҟазшьоуп иахьеи-уахеи ижәлари иареи ирыхҭысуа аҧсҭазааратә цәырҵрақәа ажәа аҟазара амчала аарҧшра, ашьҭкаара. Ари ахшыѡҵак зырҵабыргуа фактқәоуп уи ишәҟәқәа: «Сышьха ʒиас» (1958), «Бзыҧ аҧшаҳәа» (1960), «Сыбзиабара» (1964), «Сышьха хыҵырҭа» (1971), «Асхыс» (1975), иажәеинраалоу ироманқәа: «Абрыскьыл» (1959–1962) «Ааҧыни анаҟәеи» (1980), илитератураҭҵааратә усумҭақәа: «Аҧсуа новеллақәа» (1968), «Аҧсуа проза ашьақәгылареи аҽиара амѡақәеи» (1979)...

Уи иажәеинраалақәа, ибалладақәа, ипоемақәа, иажәеинраалоу ироманқәа аурысшәахь еиҭаганы изныкымкәа хаз шәҟәқәаны иҭрыжьхьеит, иара убас иѡымҭақәа жәпакы ркьыҧхьхьеит абаза, аҟабарда, ачерқьез, ауаҧс, аиадыгьа, аукраин уҳәа убас даҽа жәларқәак рбызшәақәа рахь еиҭаганы.

Иҭбаауп Вл. Анқәаб ирҽиамҭақәа ржанртә еилазаара. Уи иара исахьаркыратә рҽиамҭа иаҷыда ҟазшьоуп. Иаҧиҵахьеит хыҧхьаʒара рацәала, ауаѡытәыѡсатә цәалашәара ҧшʒақәа зныҧшуа абзиабаратә жәеинраала ҟаимаҭқәа, аҧсадгьыл абзиабара цаҳәцаҳә знубаало апатриоттә жәеинраала неиҵыхқәа, аҷьаус аромантика зныҧшуа, Аҧсны апсабара лыҧшаах абеиарақәа ʒырызго, ажәларқәа реиѡызара, реиашьара зырҕәҕәо ажәеинраала хатәрақәа. Вл. Анқәаб илирикаҽы аҭыҧ бзиа ааныркылоит аграждантә мотивқәа. Асоциал-политикатә ҵарра зныҧшуа играждантә жәеинраалақәа ирнубаалоит Аҧсни аҧсуа жәлари рлахьынҵа иузаҟәымҭхо иалаҵәоу аҵеицәа: Ефрем Ешба, Нестор Лакоба, Дырмит Гәлиа, Самсон Ҷанба, Миха Лакрба рфырхаҵаратә хаҽсахьақәа.

Апоет ирҽиамҭа иапафос хадоуп иуаажәлари иҧсадгьыли ʒырызго, иҽырҧшыгоу аҧсҭазааратә цәырҵрақәа ашәа рызҳәара, рышьақәырҕәҕәара. Ари иара ихаантәи асовет литература зегьы иаҷыдаран. Аха Вл. Анқәаб ирҽиамҭаҽы урҭ ацәырҵрақәа ҧсабаратәны, аҧсҭазаара иазааигәатәны, аҧхьаѡ рыгәра игартә, игәникылартә, аемоциатә мчхара рыҵаҵаны исахьаиркуан.

Апоет илаҧш рҟәиҭхомызт ижәлар рыҧсҭазаара аизҳазыҕьара иаҧышьклаҳәуаз анегативтә цәырҵрақәагьы. Иара урҭ дрықәыʒбон, шаҭарада иҵәылихуан, иҽаҧиҽуан.

Ари акритикатә пафос рныҧшуеит иажәеинраалақәа, ибалладақәа, ипоемақәа, еиҳараʒак ажәеинраалала иҽу ироманқәа: «Абрыскьыл», «Ааҧыни анаҟәеи».

Апоет ижәлар рмифологиа, инеизакны рфольклор дышрызҿлымҳау, рҿиаратәла ихы ишаирхәо, дызхаану аамҭа иқәнаргыло азҭаарақәа ирышьаршәаланы иҿахәы шыдирҳәо уаҽы ибоит ибалладақәа: «Ҟаидыхә лбаа» (1955), «Зыҧсы ҭоу аҧсцәа» (1958), «Аҧхьарца» (1960), «Маҭа иуацәа дыхдырҭәеит» (1960), «Ҳаҷьым» (1960), «Ашәуа ииаҭәа» (1968), «Хьшьыцбак аҭоурых» (1971), «Абаллада ачеиҷьыказы» (1971), «Ан лзы абаллада» (1971) рҟны.

Ацәгьаршра, аегоизм, ауаҽымра, амаҳагьара аҭкыс абзиабара цқьа шиааиуа лабҿабазтәуа балладоуп «Гәында» (1958).

Аҧсуаа рыҧсадгьыл рцәыʒыр, ма иацәыʒыр аҭкыс рыҧсадгьыл ишықәгылоу иҭахар, ма рыҧсадгьыл ишықәгылоу ишьаҳиҭхар, ихаҳәхар, амала ишакәхалакгьы иара иазынхар иаҳа ишеиҕьаршьо сахьаркны, уаҽы игәы ҿнакаартә ицәыргоуп «Аҧҳәыс хьанҭа дахьаҿагылоу» (1958) зыхьʒу абалладаҿы.

Апоет илирикатә, илиро-епикатә епос аизҳазыгьара амҽаҿы аҭыҧ ҷыда ааныркылоит апоемақәа: «Бзиа избоит сара Аҧсны» (1961), «Мышәқьар» (1947), «Кәынта хәыҷы илакә» (1970).

Амцхаҭарақәа, аҕьычра цәыхцәыфарақәа ҿаҧнаҿуеит «Цгәырҧа акәара» (1958) зыхьʒу Вл. Анқәаб ипоема хәыҷы.

Апоема «Акаска» (1958) акәзар, ганкахьала ианыҧшуеит ашахтиорцәа рҷьабаа, аҿара иацу агәыбылра, аццакра, урҭ зхылҭуа аромантика, даҿа ганкахьала аҧхьаҽ игәыиҿаннаҭоит аццакра ианакәзаалак ишшәарҭоу, ауаҽытәыҽса дҭанархар шалшо азы.

Аҧсабара аҧшʒара иаҧырхагоу ауаа иара ишахьнархәуа сахьаркны ицәырнагоит «Ашьабысҭа аʒын» (1973) зыхьʒу Вл. Анқәаб ихәыҷтәы поема.

«Асхыс» (1972–1973) зыхьʒу апоемаҿы исахьарку ажәа алшарақәа рыла ицәыргоуп Аҧсынтәыла ашьха ҧсабара аҧшʒара, уи аҭасқәа, амаʒақәа. Аҽымҭа аҧхьаҽ иҭанаҳәоит ашьха ҧсабара блахкыгаҿы ашәарыцараан ауаҽы ихы шымҽаҧигаша, уи егьа уадаҽра дрыниаргьы, иуаҽытәыҽсара ламырҟәыкәа аҧсҭазаара дшазықәҧаша. Аҽымҭа аемоциатә нырра дырҕәҕәоит ауаҽытәыҽса ихәыцра, иуаҽра, ибзиабара, игәыбылра.

Апоема аперсонажцәа: Хьымца, уи ибзиабаԝ Наала, Даҭа Чыкәбарба, ашәарыцаԝ Ҭакәа рхымԝаԥгашьақәа уҳәа убас даҽа факторқәак рыла иҳәаақәтцоуп аԝымҭаҿы ицәыргоу аԥсҭазааратә проблемақәа.

Вл. Анқәаб ирҿиамҭаҿы, иара убас аԥсуа лиро-епикатә поезиаҿы илагаламҭа дуқәоуп ажәеинраалала иԝу уи ироманқәа: «Абрыскьыл», «Аапыни анаҟәеи».

Аԥсуа жәлар аԥсабара астихиатә мчқәеи, ауаатәыԝса рыԥсҭазаараҿы ицәырҵуа асоциалтә залымдарақәеи зқьышықәсала ирҿагыланы имԝаԥыргоз ақәпара иахылҵыз символ дууп Абрыскьыл ихаҿсахьа. Ажәлар р-Абрыскьыли апоет ироман афырхаҵа хада Абрыскьыли Анцәеи, насгьы аԥсабара амч лашьцақәеи (агызмал, аԥьныш, аԝсҭаа, ақаҷаа) еиҿагыланы еиқәпоит ажәлар рынасыԥ лаша азыҳәан, Аԥсадгьыл аршәҭкакаҷразын. Ари ахықәкы хада анагӡара аҟны урҭ еиԥшуп. Ҭабыргуп, Вл. Анқәаб и-Абрыскьыл, аԥсуа жәлар аакьыскьатәи рҭоурыхтә хҭысқәагьы дрымадоуп, аԥсуа жәлар ржәытәи рҿатәи ҭоурыхқәа еиҿибаауеит, ароман афырхацәа иахьатәи адунеи анаукатә прогрессгьы иамадоуп, ирныԥшуеит. Вл. Анқәаб ифырхаҵа Абрыскьыл егьа мыҟәмабара ихигазаргьы, аиааира дазкылсит. ԥхьаҟа адунеи акатаклизм аззырхио амч лашьцақәа рахьырхәара аус аҟынгьы аиааира дақәгәыгуеит, дагьаиааироуп иара, избанзар ажәлар рыгаҭыхеи рымчи дыршьаноуп Абрыскьыл.

Ҳәарас иаҭахузеи, ари аԝыза иҿырԥшыгоу ахаҿсахьа наҟнаҟгьы анархаа аушт.

Вл. Анқәаб ироман «Абрыскьыл» инадҳәалан сахцәажәар сҭахуп ҳаԥсуа литература ажанртә еилазаара иаҵанакуа зҵаарак. Ишдыру еиԥш, ҳаԥсуа жәлар рҿаԥыцтә сахьаркыратә беиараҿы афантастика аҭыԥ хатәра ааннакылоит. Ари ахшыԝҵак дырҵабыргуеит аԥсуа лакә ԥьашьахә (волшебная сказка) ажанр иаҵанакуа, зрепертуар амҽхак ҭбаау афольклортә ԥцамҭақәа. Абри аҭагылазаашьа ҳԝыратә сахьаркыратә литератураҿы афантастикатә жанр аҿиара иацхраар, амҽхак арҭбаар акәын, аха ус изықәмлеит аԥсҭазааараҿы. Вл. Анқәаб итәы ххәозар, ироман «Абрыскьыл» ала ҳаԥсуа сахьаркыратә литератураҿы афантастикатә роман ажанр аҿырԥштәы бзиа аԥиҵеит уҳәар ауеит, сгәанала.

Аҩбатәи адунеитә еибашьра ашьҭахьтәи ажәашықәса рыҩнуҵҟа Аҧсны имҩаҧысуаз ахҭысқәа, ауаҩ қәыпш убри аамҭазы дызнысыз, мыҟәмабарыла иҭәыз амш, уи икәшамыкәша игылаз ауаа бзиақәеи ауаа баапсқәеи реиҿагылара, урҭ аиҿагыларақәа рҟны ауаа қьиақәеи аиашеи аиааира шыргаз ҳнарбоит ароман «Аапыни анаҟәеи». Ари аҩымҭа апоет иҧсҭазаара аҵыхәтәантәи ашықәсқәа раан иапиҵаз, иқәыпшра аамҭа хьанҭа, ихаҭа иҧсҭазаара бзианы, рҿиаратәла изынирпшыз епикатә ҩымҭа неиҵыхуп. Ароман афырхаҵа хада Хьымца Џьарба апоет ихаҭа ибиографиа ахьиныпшуа рацәоуп. Уи еиҳагьы афырхаҵа аҧсҭазаара дазааигәанатәуеит. Ароман иалубаауеит зыуаҩра амҿехак ҭбаау, иҟәыҷоу, зхәыцра ҵауылақәа ҿырпшыгоу ауаа. Убарҭ иреиуоуп: Хьымца Џьарба, Шьакәа, Алим Сакәыт-иҧа, Едрыс иҧҳа Ада Быҭәба, Хьырбеи, Кыбҷа Кадыр-иҧҳа Ахба, Дмитри Дубов, Машьа Дубова (Цыгәпҳа), Шәиман Цыгәба, Иаса Тәанба... Иалоуп иҵаурам ауаагьы: Хәыта, Магә Гәагә-ипҳа уҳәа убас егьырҭгьы.

Иҧсҭазааратәны иҟаҵоуп ароман ицәырнаго ахҭысқәа, ашахтаҿтәи аусура апроцессқәа, Хьымцеи Сырмеи реизыҟазаашьақәа, Машьа лхаҿсахьа, лшьауышьа уҳәа убас еиуеиҧшым ацәырҵрақәа...

Абраҟа иазгәаҭазар мыцхәым ҳәа сгәы иаанагоит Вл. Анқәаб исахьаркыратә рҿиамҭа ишаҷыда ҟазшьоу аепикатә хырхарҭа, аепикатә ҭагылазаашьа. Апоет иинтимтә бзиабаратә, играждантә жәеинраалақәа, ибалладақәа, ипоемақәа, иажәеинраалоу ироманқәа рҟны иҩҩәаҙа, иҭаҳаҭыгьаны, иҧьацаны иҟоуп иара ибаҩхатәразын иҧсабаратәу аепикатә лагамҭа.

Апоет иҩымҭақәа ибзианы ирныпшуеит асоциалтә проблемақәа, ауаатәыҩса рыпсҭазаараҿы, иара акосмос, аҧсабара ахаҭаҿы аҭып ҩәҩәа аанызкыло амч лашьцақәеи амч лашақәеи реиҿагылара, реиҧықәсылара, иуадаҩзаргьы убарҭ аидысларақәа рҟны илашоу, иҵоуроу амчқәа риааира.

Апоет иҧсҭазаара ицәырнаго апроблема уадаҩқәа, азҵаара ҵарқәа изқәа реиаирхаҙом, урҭ ирҿиамҭаҿы асахьаркыратә псҭазаара ҿыц риҵоит, иара иуаҩытәыҩсатә позиция ҩәҩәа, абырҵкал икылхны иҟаиҵоит ихарҳагоу, иҵоуроу литературатә хаҿсахьақәаны, аҧсҭазааратә мчхара змоу сахьаркыратә цәырҵрақәаны.

Вл. Анқәаб ибаԝхатәра аус аируан асахьаркыратә еиҭагара аганахьалагьы. Аурыс, нас адунеитә литература аԥҵамҭақәа рыҟнытә аԥсшәахь иеиҭеигаз аԝымҭақәа агазеҭқәа: «Аԥсны ҟаԥшь», «Бзыԥ», ажурнал «Алашара» рдаҟьақәа рҟны икьыԥхьу ыҟоуп. Сара исгәалашәоит Вл. Анқәаб иеиҭеигаз Владимир Маиаковски иԝымҭа «Асовет паспорт азы ажәеинраала» агазеҭ «Аԥсны ҟаԥшь» аҟны ианкьыԥхьыз. Рыцхарас иҟалаз, ирацәоуп аԥсуа жәлар р-Џьынҷьтәылатә еибашьраан иҙыз Вл. Анқәаб иеиҭагамҭақәа.

Вл. Анқәаб икалам иҵыҵит хыԥхьаҙарала 40 инареиҳаны алитература ҵцааратә статиақәеи, ԝ-монографиаки.

Ишдыру еиԥш, уи икандидаттә диссертациа еиҳараҙак Миха Лакрба иновеллақәа реилыргареи, ҵарадыррала рыҵҵаареи ирызкын, автор уаҟа дрыхцәажәоит аԥсуа ламыс, ахьҙахьымҙг, асасдкылара, аԥсадгьыл абзиабара, агәымшәара, абзиабара, агәыҳалалра реиԥш иҟоу ауаԝытәыԝсатә ҟазшьа ҳаракқәа, дрықәыҙбеит ауаԝытәыԝса длазырҟәуа, дхьызҳәо аҟазшьа бааԥсқәа.

1968 шықәсазы Аҟәа, ашәҟәҭыжьырҭа «Алашара» аҟны «Аԥсуа новеллақәа» ҳәа зеиԥш хыс иаҭаны, хаз шәҟәны Вл. Анқәаб иҵижьит убри икандидаттә диссертациа иагәылаз акритика-еилкааратә очеркқәеи, аԥсуа поетцәа: И. Ҭарба, А. Џьонуа, Ш. Ҵәыцьба, К. Ломиа, Гь. Гәыблиа, Ш. ԥлиа ражәеинраалақәеи, рбалладақәеи, рпоемақәеи ридеиа-сахьаркыратә хаҭашьақәа анализ рзызуа астатиақәеи арецензиақәеи.

«Аԥсуа проза ашьақәгылареи аҿиарамԝақәеи (1918–1948)» ахьҙуп 1979 шықәсазы икьыԥхьыз Вл. Анқәаб имонографиатә усумҭа. Араҟа уи аԥсуа сахьаркыратә проза раԥхьатәи ашьаҿақәа анеихнагоз аамҭа (1918) инаркны 40-тәи ашықәсқәа рынҵәамҭазынҙа изныс амш критикатә блала дахәаԥшит, иҵиҵааит. Аусумҭаҿы автор ҷыдала дырзаатгылеит аԥсуа жәабжь аиреи, уи ажанртә ҷыдарақәеи, аҿиара амԝақәеи. Аусумҭаҿы ҷыдала анализ рзыҟаҵоуп аԥсуа литератураҿы ажәабжьоу ажанр ашьақәгылара иадҳәалоу азҵааракәа. Уаҟа автор ииашаны иазгәеиҭоит аԥсуа литератураҿы ари ажанр Владимир Агрба иаԥҵамҭа «Ҳколнхара «ԥхьаҟа» аишьа» (1931) ала ишхацыркхаз, нас убри инашьҭархххны ишаԥҵахаз Шьалуа Ҵәыцьба иажәабжьоу «Амаҭ зыбга ԥҵәоу» (1931), Платон

Ҷкадуа иԥымҭа «Аҧыц аиааиуеит» (1932), Самсон Ҷанба иаҧҵамҭа «Сеидыҟ» (1934). Аусумҭаҧы ииашаны ахәшьара рыҵоуп арҭ аԥымҭақәа ридеиа-сахьаркыратә ҷыдарақәа, ҳлитература аизҳазыгьараҧы, ҳаҧсуа ҧхьаԥцәа рестетикатә гьама аҳаракыраҧы, ридеиатә лаҧшҳәаа арҭбараҧы иааныркыло аҭыҧ.

Зыҟәра маҷу алитературазин акры зҵазкуа факторуп уи аизҳазыгьара амԥаҧы ароман ажанр ашьақәгылара, аҭышәынтәалара. Иван Папасқьыр иԥымҭа «Ҭемыр» (1935), Дырмит Гәлиа иаҧҵамҭа «Камаҷыҷ» (1940) рыла ихацыркын ҳаҧсуа милаҭ литератураҧы абри исахьарку ажәа аҟазара амчхара бзианы иҙырызго ароман ажанргьы. Вл. Анқәаб зыҙбахә ҳамоу иусумҭаҧы анализ рзыҟаҵоуп ҳаҧсуа проза абарҭ раҧхьаҙатәи акаҵәара дуқәа. Иара убас, абри ашәҟәаҧы аҧсуа проза ажанрқәа ирымаданы автор дрыхцәажәоит акритикатә реализми, асоциалисттә реализми рырҿиаратә методқәа, иазгәеиҵоит ҳмилаҭтә проза аҿиара амԥаҧы урҭ злахарҳагазгьы.

Сгәанала, иаҳгәалаҳаршәарц ҳахәҵоуп Аҧсуа университет афилологиатәи апедагогикатәи факультетқәа рҟны аҵара зҵо астудентцәа иахьа уажәраанҙагьы рхы ишадырхәо Вл. Анқәаб иеиқәиршәаз Аҧсуа литературеи аҧсуа хәыҷтәы литературеи рыпрограммақәа. Уи илекциа ҵаулақәа рыла еснагь ҳлитература агәыбылра диркуан астудентцәа, Аҧснытәи ауаажәларра, напхгара аиҵон астудентцәа рырҿиаратә литературатә хеилак, дрымадан аҧсуа школқәа.

Иуадаԥуп, Владимир Анқәаб иеиҧш иҟоу, зымҽхак ҭбааy апоет-атрибун, аҧсуа литература аҭҵааԥы, абиҧара-ҿа раазаԥы, рырҵаԥы ирҿиаратә, иҵара-дырратә, иуаажәларра-патриоттә усура иакәнагоу ахәшьара аҭара.

Уи ҳаҧхьаҟа ҷыдала иҵҵаатәу, игәцаракны изхаҙгылатәу усуп. Амала иазгәаҭатәуп абар, жәашықәса инареиҳаны иҵуеит Володиа дҳалагыламижьҭеи. Абри аамҭа аԥнуҵҟала иара ирҿиамҭеи ихаҭареи иаҳа иаҳзааигәамхазар, иаҳцәыхарамхаҙеит. Ус анакәха, зажәеи зуси еиԥымшәоз ауаԥы цкьа, абаԥхатәра змаз арҿиаԥы идоуҳа, ҧсыс иахаз иуаажәлар рыпсҭазаара иамԥанызоуп, иамԥанызахоит аринахысгьы.

Р. Қапба
ААУ адоцент

АПОЕТ – АҬАРАУАҨ[13]

Владимир Анқәаб аԥсуа литература дыҕәҕәаҙа далазыргылаша аҩымҭақәа аԥитцахьеит. Уи инапы итцытцхьеит аԥхьаҩцәа иргәаԥханы ирыдыркылаз ашәҟәқәа маҷымкәа. Убарҭ иреиуоуп: ажәеинраалақәа реизгақәа «Сышьха ҙиас», «Бзыԥ аԥшаҳәа», «Сыбзиабара», иажәеинраалоу ироман «Абрыскьыл», алитературатә-ҭцааратә усумҭа «Аԥсуа новеллақәа», Москва урысшәала итытцыз иажәеинраалақәа реизга «Аԥсҭазаара цыхәаԥцәа амам».

Арҭ еиқәаҳаԥхьаҙаз ашәҟәқәа аргама ирҳәоит апоет Владимир Анқәаб баҩохатәралеи ламыслеи арҿиаратә ус инапы шалаку, ақәҿиара бзиақәагьы шимоу. Аха Владимир Анқәаб аԥсҭазаараҿы имазеины, имарианы акгьы имоуит. Уи дшыхәыцыз иаб диԥхоит. Апоет иаб Платон Анқәаб иреиҳаҙаз аиуристтә цара иман, Гагра араионтә прокуратураҿы аус шиуаз, 1937 шықәсазы дҭахоит. Абыдара заԥхьаҟа ипоетхараны иҟаз иааҙараҿы, ианаамҭаз аҵара иоураҿы иԥышькласит. Владимир Анқәаб аԥсҭазаараҿы аԥьаха-ԥьафа ихигаз школк изаҩызан изыҟалеит.

Владимир Анқәаб диит ашьха қыҵа Хәаԥ. Уи раԥхьаҙа аҵара итцон иқыҵа гәакьаҿы, нас Дәрыԥшь, Аҷандара. Аха абжьаратә цара далгаанҙа аус иуан аколнхараҿы, ашьҭахь дцоит Тҟәарчалҟа, дҟалоит шахтиорс, цаԥеҩыс. Араҟа уи акраамҭа аус иуан. 1954 шықәсазы А. С. Пушкин ихьҙ зху Аҟәатәи аҩбатәи аурыстә, абжьаратә школ аҿы абжьаратә цара дшалгаз ала ашәҟәы иоурц азы екстерна итиуеит аԥышәара. Иара убри ашықәс азы уи дҭалеит А. М. Горки ихьҙ зху Аҟәатәи аҳәынҭқарратә рцаҩратә институт аҿы ҿыц иаадыртыз аԥсуа филологиатә факультет. Ашколтә парта иахытцны ииаз дреиԥшымызт, уи аԥсҭазаара аԥышәа инаҭахьан, идырра еиҳа итбаан, дрыԥхьахьан имаҷымкәа асахьаркыратә ҩымҭақәа, ҷыдала, бзиа ибон имилаҭ литература, иаргьы иҩуан

[13] Аг. «Аԥсны ҟаԥшь», февраль 26, 1971.

ажәеинраалақәа. Иҳәатәуп аинститут дҭалаанҳагьы данҭалагьы С. И. Ҷанба ихьҙ зху Аҟәатәи аҳәынҭқарратә драматә театр аҿы аԥсуа драма арежиссиор ицхыраасҵс аус шиуазгьы.

Хыхь зыҳбахә ҳҳәаз афакультет аҿы ҵышықәса аҵара анитца, Владимир Анқәаб дцоит Москваҟа, дагьҭалоит А. М. Горки ихьҙ зху алитературатә институт, уи қәҿиарала далгоит 1961 шықәсазы. Иара убри ашықәсазы уи аусура далагоит А. М. Горки ихьҙ зху Аҟәатәи аҳәынҭқарратә рҵаҵратә институт аҿы аԥсуа литература алекторс.

Владимир Анқәаб илитературатә ҵымҭақәа инарывргыланы, хшыҵзышьҭра азиуа далагоит аԥсуа литература критикала аҭҵаара азҵаатәгьы. Еиҳаракгьы, уахь дхьанарԥшит аинститут аҿтәи ирҵаҵратә усура. Аԥсуа литература азы алекциа аԥхьара, астудентцәа дырҵара – уи апоетра мацара азхоны ҳәа дахәамԥшит. Иҭаххеит итеориатә дырра иҵегь иазирҳарц, дҵарауаҵхарц. Убри аҟнытә Владимир Анқәаб дцеит ҵаԥхьа Москваҟа, уи дҭалеит Аԥьатә Бираҟ Ҟаԥшь аорден змоу В. И. Ленин ихьҙ зху Москватәи аҳәынҭқарратә педагогикатә институт аҟны асовет литература акафедраҿы аспирантура. Уи наукатә напхгаҵыс диман афилологиатә наукақәа рдоктор, апрофессор Ф. Х. Власов. Владимир Анқәаб диссертациатә темас ишьҭихуеит «Михаил Лакрба ипрозеи аԥсуа новеллақәеи» ҳәа. Ҳәарас иаҭахузеи, аԥсуа литература иазку аусумҭа еснагь иактуалтәуп ҳлитератураҭҵаара анауказы. Уи заманала идыруеит апоет Владимир Анқәаб. Владимир Анқәаб иҵит анаукатә-еилкааратә ҵакы змоу аусумҭа. Ари идиссертациатә усумҭа шьақәгылоит алагалеи х-хыки рыла. Уи алагамҭаҿы адиссертант дазааҭгылоит аԥсуа новеллақәа рыжәлартәреи урҭ рыҭҵаара апроблемеи шактуалтәу асовет филологиа зегьы аҿы. Абри ажанр аҵара зегь раԥхьаҳа иактуализтәуа иреиуоуп уи алитературатә жанр хадақәа – аповест, ароман наукала рыҭҵаара иахьацхраауа. Иара убас Владимир Анқәаб иусумҭа алагалаҿы дазааҭгылоит аԥсуа бызшәеи ашәҟәыҵҵреи рҭоурых иаазыркьаҿны, насгьы иаҵшьны иазгәеиҭоит аԥсуа шәҟәыҵҵра ашьақәгылара, Аԥсны Урыстәыла адлара ишабзоуроу аурыс жәлар иреиғьыз рҵеицәа, апрогрессивтә идеиақәа злаз ҳаҭырла ишахәаԥшуаз аԥсуа жәлар ржәытәтәи рҭоурых, ркультура, рқьабзқәа уҳәа жәпакы.

Владимир Анқәаб инаукатә усумҭаҿы Миха Лакрба иновеллақәа рнаҵсангьы, инарҵауланы иҭиҵаауеит Д. Гәлиа,

С. Ҷанба, З. Дарсалиа, И. Папасқьыр, С. Қәычбериа, Қь. Агәмаа уҳәа убас егьырҭ ашәҟәыҩуацәа рҩымҭақәагьы. Адиссертант иусумҭа актәи ахаҿы анализ азуа, далацәажәоит асоциалисттә реализм аметод аԥсуа новеллақәа рҿы рышьақәгылара азҵаара. Уи иааирԥшуеит асоциалисттә реализм аметод аҿиара, ашьақәыргылара апроцесс аԥсуа жәлар рҭоурыхтә-политикатә ҭагылазаашьа иадҳәаланы. Иара абраҟа Владимир Анқәаб аԥсуа новеллақәа анеилирго дрыхцәажәоит, еиҿирԥшуеит егьырҭ аешьаратә литературақәа рҿтәи аҩымҭақәа, иҭиҵаауеит ановелла аҭоурых. Абарҭ зегьы аинтерес арҭоит аилкааҩ иусумҭа. Владимир Анқәаб иусумҭа аҩбатәи ахаҿы лымкаала дазаатгылоит еицырдыруа асоветтә новеллист, ашәҟәыҩҩ Миха Лакрба ипроза, лымкаала иновеллақәа. Абраҟа адиссертант иҭиҵаауеит ҳазҿу ашәҟәыҩҩ иновеллақәа аԥсуа жәлар рфольклортә материалқәа ирыдҳәаланы.

Хыхь зыҵбахә ҳҳәаз Москватәи апедагогикатә институт аҿы Владимир Анқәаб афилологиатә наукақәа ркандидат ҳәа астепен аиуразы қәҿиарала ихьчеит адиссертациа. Уажәы аабыкьа Иреиҳаҵоу Аттестациатә Комиссиа ишьақәнарҕәҕәауеит Владимир Анқәаб иихьчаз адиссертациа.

Ҳазну ашықәс азы Москва ашәҟәҭыжьырҭа «Молодаиа гвардиа» аҿы иҭытҵран иҟоуп (еиҭаганы урысшәала) иажәеинраалоу ироман «Абрыскьыл». Иара убас ашәҟәҭыжьырҭа «Алашара» аҟынгьы сынтәа иҭытҵуеит иажәеинраалақәа реизга ҿыц «Сышьха хытҵырҭа».

Арҭ афактқәа иаҳдырбоит Владимир Анқәаб алитератураҿгьы анаукаҿгьы лытҵшәа бзиала аус шиуа. Ҳаргьы гәыкԥсыкала изеиҕьаҳшьоит аринахысгьы ақәҿиара бзиақәа.

ВЛАДИМИР АНҚӘАБ ИЗЫ АЖӘА

Аԥсуа поет, апрозаик Ҷыҷыкәа Џьонуа «Гагра ашьхақәа рҭыԥҳа» ҳәа исахьаркны иззиҳәаз Гагра диит Владимир Платон-иԥа Анқәаб 1928 шықәса, жәабран 23 рзы Аԥсны раԥхьатәи аиуристтә кадрқәа иреиуаз иҭаацәараҿы. Аха дахьиз Гагра драаҵартә, аҵара иҵартә илахьынҵамхеит еиуеиԥшым амзызқәа ирыхҟьаны. Уи драаҵеит иабацәа рцьынџьдгьыл, иара лымкаала дзызгәдууаз, ԥсҭазаарас имаз Хәаԥ ақытан.

Абри ашьха қыҵа ссир аҽоуп уи, аиҵымра иахылҵуаз ауадаѡрақәа шихигозгьы, иԥсадгьыли, ижәлари, ибызшәеи рыбзиабара ахьикыз.

Ԥсабарала агәыртҵкәыл змаз, махашьахалагьы изѡыдаз, зҵеиҵыԥшгьы ыҟаз Владимир Анқәаб Хәаԥтәи алагарҵатә школ даналга, диасуеит Ацандаратәи ихарҵәаам абжьаратә школ ахь. Уаҟа уи абжьбатәи акласс аҟынӡа аҵара иҵон, нас дцоит Тҟәарчалҟа, уаҟа ашахҵаҽы аусуреи аҵареи еилеигӡон. 1953 шықәсазы Владимир Анқәаб абжьаратә школ алгаразы аԥышәарақәа иҵиуеит А. С. Пушкин ихьӡ зху Аҟәатәи аѡбатәи абжьаратә школ аҽы. 1954 шықәсазы дҵалоит Аҟәатәи аҳәынҵқарратә арҵаѡратә институт аҟны ҽыц иаадыртыз афилологиатә факультет. 1956 шықәсазы Владимир Анқәаб абраҟа аҵара ааныжьны дцоит Москваҟа, дҵалоит (конкурсла аиааира ганы) М. Горки ихьӡ зху Москватәи алитературатә институт, қәҽиаралагьы далгоит 1961 шықәсазы, дәауеит Аҟәаҟа, (ԥыҵк аԥьа идырбазаргьы) аусура далагоит Аҟәатәи аҳәынҵқарратә арҵаѡратә институт аԥсуа литература акафедраҽы рҵаѡыс. Абраҟа уи ѡбаҟа шықәса аус иуан, астудентцәа аԥсуа литература аҵоурых дырзаԥхьон. 1969–1970 шықәсқәа рзы Владимир Анқәаб Москватәи аҳәынҵқарратә арҵаѡратә институт аҽы аспирантура акурс дахысуеит, уи даналга, афилологиатә наукақәа ркандидат ҳәа астепен аиуразы ихьчеит адиссертациа «Аԥсуа новеллақәеи Миха Лакрба ипрозеи» ҳәа захьӡу атемала.

Владимир Анқәаб ѡаԥхьа аусура далагоит Аҟәатәи аҳәынҵқарратә арҵаѡратә аинститут аҽы рҵаѡыс. Уи акыр шықәса инеиԥынкыланы аԥсуа литература акафедра деиҳабын.

Владимир Анқәаб иԥсҭазаара аҵыхәтәантәи амшқәа рҟынӡа аҽар иааӡон рмилаҭ литературеи, рыԥсадгьыли, рбызшәеи, рыжәлар рыбзиабареи рыланы, ипатриотцәаны. Сацәымѡашьо исҳәар сылшоит дыҟамзар ҟалап даҽа ԥсыуа лекторк, рҵаѡык абри ауаѡ иаҟара астуденттә ҽар ирзааигәаз, даргьы бзиа дырбон, игәра ргон.

Абраҟа иааркьаҽӡаны, Владимир Платон-иԥа Анқәаб ибиографиа аҟынтә еиқәысыԥхьаӡаз адаҟьақәа еихыршәшәо, хәыц-хәыц ургәылаԥшуа уҽынаухар, еилыхха иубоит уи дызнысыз аԥсҭазааратә мѡа заҟаԥьара илакьтоз, заҟаԥьара дкыднаҟьоз, аха амчымхарақәеи азалымдарақәеи рҽаԥхьа знызаҵәыкгьы ԥсыҽерак, гәакаҳарак, лакѡакрак инымԥшит, уи дышуаѡиашаз, дшаԥсыуа хаҵаҕәҕәаз даанхеит иԥсы ҭанаҵы.

Владимир Анқәаб ԥсабарала агәамчхареи агәаҕьреи шимаз еиԥш Анцәа ицишан иман абаѡхатәра дугьы. Ари ишҭабыргхаҭоу уи иҵынхаз ирҿиамҭақәеи иҭҵааратә усумҭақәеи агәра ҳдыргоит. Амала, ҳмилаҭ сахьаркыратә литература зҭаху, доуҳатә малк еиԥш изыԥхьаҙо ауаѡы ихьааимгарц залшом апоет-аҵарауаѡ илахьынҵа иԥсҭазаара ахаҭа ахьаркьаҿыз, иҿахәы нагҙаны иахьинамырҳәаз.

Раԥхьаҙа акәны Вл. Анқәаб акьыԥхь аҿы дцәырҵит 1954 шықәсазы. Москва алитературатә институт аҿы аҵара аниҵоз аамҭазы 1954 шықәсазы, иҵыҵит раԥхьатәи ишәҟәы «Сышьха аҙиас» ҳәа захьҙыз. Аԥсабареи ауаѡи рҿизааигәара, урҭ наҟ-ааҟ реилахәра, реимадара уцәаужьы ианмыркәа исахьарку ажәа аҳәара шзалымшоз, аѡнуҵҟала апоет дышрызхәыцуаз «Сышьха аҙиас» иану ажәеинраалақәа рҿгьы иубоит. Уи нахыс, еиуеиԥшым аамҭақәа раан, аԥсышәала акьыԥхь рбеит ишәҟәқәа: «Бзыԥ аԥшаҳәа», «Сыбзиабара», «Абраскьыл», «Сышьха хыҵырҭа», «Асхыс», «Ааԥыни анаҟәи». Иԥсҭазаара даналҵ ашьҭахь иҵыҵит иалкааy иѡымҭақәа зну «Сышьха аҙиас». Иара убас уи иажәеинраалақәа, иажәеинраалоу ироманқәа еиҭаганы хазы шәҟәны урысшәала Аҟәа, Москва иҵыҵхьеит.

Хыхь зыҙбахә ҳәоу апоезиатә шәҟәқәа ирну аѡымҭақәа Владимир Анқәаб ихатәроу, абаѡхатәра иаша змаз поет-лирикны, поет-епикны дҟарҵеит. Уи иажәеинраалоу ироманқәа роума, зегьы рҿы арахәыц ҟаԥшь еиԥш иргәылсуеит апоет иԥсадгьыл Аԥсни ижәлар гәакьеи рышҟа имаз абзиабареи урҭ ԥхьаҟатәи рҭоурыхтә лахьынҵазы ихҭынхьаауаз агәтынчымреи. Абарҭ аѡбагьы ракәын уи ирҿиамҭақәеи иҭҵааратә усумҭақәеи хыҵхырҭас ирымаз... Владимир Анқәаб ижәлар рыԥсҭазаара аилашыра далагылан, ргәырѡа-ргәыргьара рыцеиѡишон. Ус шакәу ҳанаҳәоит ҟыбаҙыбеи хынҵа-ѡынҵареи згымыз иԥсҭазаара иацыз ибиографиагьы.

Аԥсуа жәлар рҿаԥыцтә ҳәамҭақәа Владимир Анқәаб ипоезиатә рҿиамҭақәа рҿы заагьы, насгьы ҟазарыла ихы иаирхәон еиҳараҙак ибалладақәеи иажәеинраалоу ироман «Абрыскьыли» рҿы. Уи ажәытә хҭыс, амиф, алакә, афырхаҵаратә ҳәамҭақәа ирылхны асахьаркыратә ѡымҭа анаԥиҵоз аамҭазы «ажәра», ақәра, аҵакы уҳәа акгьы «дацәымшәаҙакәа» аҿатә ԥсҭазаарахь ихьаирԥшуан, иақәҿнаҵлартә иҟаиҵон, убри алагьы иахьатәи амш агәеисра иазааигәеитәуан.

Абзиабара иазку Владимир Анҟәаб иажәеинраалақәа ирыҵубаауеит ацкьара, аиашара, ақьиара, аҳаракра. Апоет илирикатә фырхацәа, автор ихаҭареи иԥсҭазаареи акырԥьара иугәалазыршәо, ирылам ауаҩы ажьакцара ихазырԥо аҵашьыцра, аҳарамра, ахы мацара абзиабара. Урҭ зҩыдоуп, доуҳалагьы иҭәҭәоуп. Аха уи изаҟаразаалак иаанагом абзиабара зыхҵынхьаауаз, апоет илирикатә фырхацәа рыԥсҭазаара зегьы кашырран ҳәа. Уаҟагьы иаумаҷху абзиабареи аԥсҭазаареи наԥьнатә-аахыс ирымоу аҟыба-ʒыбарақәа.

Аԥсуа литература аепикатә ҩымҭақәа абалладақәа, апоемақәа, иажәенраалоу ароманҟәа рыла акырʒа изырбеиоз, ԥхьаҟа изгоз поетуп Владимир Анҟәаб. Уи абарҭ ихадароу ажанрқәа рҿы иааирԥшит аҟыбаҩ бзиа, насгьы аепикатә ҩымҭақәа ркомпозициа, рсиужет, рстильтә хырхарҭа, рпоетикатә хырхарҭа уҳәа рыла иубоит урҭ даҽа ҩымҭак иаламҩашьо ишьҭрақәлан ишымцо, автор ихатәы рҿиаратә хаҿра шрымоу.

Владимир Анҟәаб иепикатә рҿиамҭақәа иреиҳауп иажәеинраалоу ироман «Абрыскьыл». Аепостә фырхаҵа Абрыскьыл Аԥсни аԥсуа жәлари рхақәиҭреи рхьыԥшымреи, ԥхьаҟатәи рразҟы лашеи дырсимволны ауп ҳажәлар рыхшыҩ дшарҿиаз. Абри ахшыҩҵак ахҭа иҭаршәны автор иааирԥшуеит ароман аидеиатә ҵакы, аха убри иаваргыланы иҳәатәуп даҽеакгьы. Ароман иаласо автортә хыҵҳәаақәагьы, изаҟаразаалакгьы аҩымҭа ахықәкы хада иақәҿнамҭуа, мамзаргьы иавнаго ҳәа иҟам. Уи моу аидеиа еиҳагьы иаргәгәоит, игәылнарҭәаауеит.

Владимир Анҟәаб ирҿиамҭақәа иҷыда ҟазшьаны ирымоуп даҽеакгьы. Уи дызхааныз аамҭа аарԥшра, уи иқәнаргылоз еиуеиԥшымыз аԥсҭазаара аперсонажқәа ган рацәала рхаҿсахьақәа рҵыхра аԥхьаҩ зҿлымҳара рзиуртә еиԥш рцәыргара, абарҵқәа зегьы апоет дызлаԥшны иибоз, хаҭала ихҵынхьаауаз, ихигоз ракәын. Абри аганахьала, уи рацәак «алитературатә» фантазиа, ахыҵҳәаа иҿаиҭацәомызт, избанзар, ирҿиамҭақәа шамахаʒа акәымзар, зегьы хыҵхырҭас ирымаз, апоет ихаҭа дызлагылаз, дызлаԥшны иибаз ракәын.

Владимир Анҟәаб аҩбатәи иажәеинраалоу ироман «Ааԥыни анаҟәеи» аҟны автор иааирԥшуеит хаҭала дызхааныз, дызлахәыз асовет уаажәларратә ԥсҭазаара аҵабырг хаҭа. Амала, уаҩы ихьааигартә иҟоуп абри ароман автор инапы ишыҵыҵыз еиԥш иахьызҭымҵыз, еибга-изҩыда ақырҭуа цензура иахьзацәымцаз.

Иамху ахәҭақәа рҿы инарҭбааны, насгьы поезиатә хаҿсахьала иаарԥшны ақырҭуа нацистцәа Аԥсны иҟарҵоз аитцаҟәаҟәарақәа жәпакы, ҳгеографиатә ҭыԥхьыӡқәа, атопонимика ҳәа изышьҭоу реилахәаара, аԥсуа школқәа раркра, аԥсуа жәлақәа рырхәанчара, Гал инхоз аԥсуаа зегьы уахык ала рақырҭуатәра уҳәа убас ирацәаны. Насыԥны ари ароман автор инапы ишыҵыҵыз кьыс амамкәа иҟаз инапылаѽыра ааскьа илбеит уи иԥшәа-ԥхәыс Лиудмила Хьибба. Уи хымԥада еиҭаҭыжьтәуп.

Иага ус акәзаргьы, автор иԥсы злаз ҳмилаҭ рхьаақәа зҳәоз аҭыԥқәа амырхызаргьы, ақәаб ду аҕьгьарагьы дууп ҳәа ароман «Аапыни анаҟәеи» иаанарԥшуеит ҵкар рацәала еиласоу аҧсҭазаара ду. Уаҟа иаабон Аҧьынҧьтәылатә еибашьра (1941–1945) ашьтахьтәи жәашықәсаҟа Аԥсны имѽаԥысуаз ахҵысқәа жәпакы, ҳмилаҭ школқәа ирыбзазашьаз, ҳиндустриатә қалақь Тҟәарчал ашахтақәа рҟны еилашуаз аҧсҭазаара иаша зеиԥшраз уҳәа убас иҵегьы.

Владимир Анқәаб илитература-критикатә статиақәа, аусумҭақәа маҷымкәа иҭынхеит. Урҭ зыԥсоу рацәоуп, рҵакы дууп ҳмилаҭ критикеи, алитература ҵҵаареи ржанр аҿы. Владимир Анқәаб имонографиа «Аԥсуа новеллақәа» (Аҟәа 1968 шықәсазы иҭыҵыз) аҟны раԥхьаӡа акәны, инарҭбааны иҭитцааует аԥсуа литература аклассик Миха Лакрба ипрозатә рҿиамҭақәа, «Аԥсуа проза ашьақәыргылареи арҿиамҭақәеи» 1979 шықәсазы акьыԥхь збаз, аусумҭа ду аҿы Владимир Анқәаб игәцаракны иҭитцаанит ѽажәижәаба шықәса рыѽнутҵкала (1918–1948) ҳмилаҭ литература еиҳа ихатәраны иаланагалаз аѽымҭақәа. Ари иара идоктортә усумҭа акәын, аха ахьчара дахьымӡеит, иаҷьал ихыццакит.

Иҟоуп иҵегьы Владимир Анқәаб иҭынхаз алитература-критикатә статиақәа, арецензиақәа. Урҭ зегьы гәҭыгьгьала ирыхцәажәоит аԥсуа литература аизҳа-зыгьареи уи аҿаԥхьа ишьҭоу апроблемақәеи. Амала, дара ажурнал «Алашареи» агазеҭ «Аԥсны ҟаԥшьи» рҟны ада хазы шәҟәны адунеи рымбац. Урҭ хымԥада еизганы иҭыжьтәуп, ҳлитература аҭоурых ада-ҟьақәа роуп.

Ашәҟәыѽѽы дугәалазыршәо, ихьӡ ижәлар рҿы еиқәзырхо, иаԥиҵаз исахьаркыратә ѽымҭақәа роуп. Ари ахшыѽзцара иашоуп, аха уи амацара азымхозар ҟалап. Сыззааиуа апоет, аҵарауаѽ, аҿар рааӡаѽ Владимир Анқәаб даҳгәалазыршәо иҭынхаз анаѽсангьы Аԥсны ихьӡ зху амѽа ыҟазарц ахәҭоуп.

Убри анаԥсангьы, аԥсуа литература акафедра напхгара анаиҭоз аамҭазы еиҷикааит аԥсуа литература акабинет. Сгәанала, убри ихьӡ ахҵазар, иҳәақуп.

Сажәа хсыркәшоит еицырдыруа ҳәамҭак ала.

Аурыс шәҟәыԥԥ ду Н.В. Гоголь А.С. Пушкин изикыз статиак аҷы иԥуан: «В литературном мире нет смерти, и мертвецы так же вмешиваются в дела наши и деиствуют вместе с нами, как и живые».

Абарҭ зҵакы ҵаулоу ажәақәа иззукыр зылшо, ԥьанаҭ гыларҭас изауша, зыԥсҭазаара иалҵхьоу аԥсуа шәҟәыԥԥцәа дреиуоуп Владимир Платон-иԥа Анӷәаб.

АЦЫХА ЗЫХЬЕИԤШ ЗЫԤСҬАЗААРА ЦӶЬАЗ

Абаԥхатәра змаз апоет, аҵарауаԥ, ҳхьыбҷар гәыкала бзиа избоз, изҭахыз, аԥсадгьыли ажәлари рыбзиабара рылазааӡоз Владимир Платон-иԥа Анӷәаб дызнысыз иԥсҭазааратә-ирҷиаратә мԥа, асовет аамҭа аан шакәызгьы, ишаҵанакуазгьы акыр иуадаԥыз амыҟәмабараӷәа, аҭагәҭасраӷәа ихигеит, дшыхәыҷӡаз лоунытә ихҭынхьааит аиаҭымра, ихьымсит иан лнапы ҟәымшәышә, дҭамԥшит лыбла хаа, далхәдаахеит аԥа изы еснагь ихымԥадатәиу абжьгареи, аҟәыҕареи, агәымшәареи зцу аб ииаӡара. Аха насыԥны, уи аԥсабара инаҭаз абаԥхатәреи агәабзиареи, нас изааигәаӡаз иҭахцәеи ирыбзоураны дкылсит аԥсҭазаара ду ахь иҵаураз ҵеи лашаны, иҵегьы уазааигәаны иуҳәозар, ҳмилаҭ ҷахәҳәага ҳсахьаркыратә литература арҷиаԥцәа рҭаацәара ду аӡәы ҳәа дналагылеит Аԥсны анҵыҵгьы дырбартә, драҳартә еиԥш поетк, ҵарауаԥык иаҳасабала ихаҷра иманы. Аԥсуа литература згәы азыбылуа, доуҳатә мазарак еиԥш изыԥхьаӡо ауаԥы ихьааимгарц залшом адауаԥшь иаԥызаз ауаԥы, егьырҭ ҳашәҟәыԥԥцәа гәлымҵәахқәа аӡәырԥы реиԥш, иҷахәы нагӡаны иҳәааиҙа иԥсҭазаара мԥабжара иахьҷахҵәаз, аҟамзаара адунеи дахьахыԥхьаӡалахаз. Аха уаԥы игәы збаауа, уи иҭынхаз ҳдоуҳатә культураз ихьӡырҳәаганы, иҷырԥшыганы иаанхоит ҳбызшәа, ҳлашырбага Кавказ Нхыҵгьы-Аахыҵгьы акаԥхәа иқәыԥуанаҵ. Уи ауп ихадароу ари иуаароу адунеиаҷ.

Владимир Платон-иԥа Анӷәаб диит 1928 шықәса 23 февраль азы Гагра аиурист иҭаацәараҷы. Иԥсҭазаара далҵит 1987 шықәса

ноиабр 14 рзы. Джуп Аҟәа ашьхараҷ, ашәҟәыɯɯцәеи ауаажәларратә усзуɯцәеи рпантеон аҧы.

Владимир Анқәаб Хәаԥтәи алагарҭатә школ даналга, диасит Ацандаратәи ихарҭәаам абжьаратә школ ахь. Уаҟа уи абыжьбатәи акласс аҟынӡа атцара итцон, нас дцоит Тҟәарчалҟа, уаҟа ашахтаҷ аусуреи уахынлатәи абжьаратә школ аҧы атцареи еилеигӡоит. 1953 шықәсазы Владимир Анқәаб абжьаратәи ашкол алгаразы аԥышәарақәа итиуеит Пушкин ихьӡ зху Аҟәатәи аɯбатәи абжьаратә школ аҧы. Уи абжьаратә тцара аниоу, 1954 шықәсазы дҭалоит А. М. Горки ихьӡ зху Аҟәатәи аҳәынҭқарратә педагогикатә институт афилологиатә факультет. Владимир Платон-иԥа Анқәаб 1956 шықәсазы абраҟа итцара ааныжьны дцоит Москваҟа, дҭалоит А. М. Горки ихьӡ зху Москватәи алитературатә институт. Қәҧиарала далгоит 1961 шықәсазы, дауеит Аҟәаҟа, аусура далагоит Аҟәатәи аҳәынҭқарратә педагогикатә институт аԥсуа литература акафедраҧы рцаɯыс. Абраҟа уи аабаҟа шықәса аус иуан, астуденцәа аԥсуа литература аҭоурых дырзаԥхьон.

1969–1970 шықәсқәа рзы В. Анқәаб Москватәи аҳәынҭқарратә педагогтә институт аҧы аспирантура акурс дахысуеит, уи даналга, март мза 23, 1970 шықәсазы афилологиатә наукақәа ркандидат ҳәа астепен аиураҧы ихьӡеит адиссертациа «Аԥсуа новеллақәеи Михаил Лакрба ипрозеи» ҳәа захьӡу атемала.

В. Анқәаб раԥхьа аусура далагоит Аҟәатәи аҳәынҭқарратә педагогикатә институт (ашьҭахь иуниверситетхаз) аҧы рцаɯыс. Уи акыр шықәса еиԥынкыланы аԥсуа литература акафедра напхгара аиҭон. Владимир Анқәаб иԥсҭазаара атцыхәтәантәи амшқәа рҟынӡа уи аҧар иааӡон рмилаҭ литературеи, рыԥсадгьыли, рбызшәеи, рыжәлари рыбзиабара рыланы, ипатриотцәаны. Дыҟамзар ҟалап даҷа ԥсыуа лекторк, рцаɯык иара иаҟара аҧар, астудентцәа ирзааигәаз, иаргьы бзиа дырбон, игәра ргон, даргьы – убас.

Владимир Анқәаб акьыԥхь аҧы дцәырҭит 1954 шықәсазы, уи раԥхьатәи иажәеинраалақәа еидызкыло ишәҟәы «Сышьха аӡиас» ҭытцит 1958 шықәсазы, Москва Горки ихьӡ зху алитературатә институт аҧы атцара аниҭоз аамҭазы. Аԥсабареи ауаɯи реизааигәара, урҭ наҟ-ааҟ реилаҳәара уцәа-ужьы ианмыркәа асахьаркыратә ажәа аҳәара шзалымшоз, ишнар-

шәымхоз ԥнутԥҟала апоет қәыпш заатәи иажәеинраалақәа рыҽгьы дышрызхәыцуаз уаԥы ибоит «Сышьха аҳиас» аҽгьы. Уи нахыс аԥсышәала акьыпхь рбеит абарҭ ашәҟәқәа: «Бзып аԥшаҳәа» (Аҟәа 1958); «Сыбзиабара», (Аҟәа, 1964); «Абрыскьыл», (Аҟәа, 1966); «Сышьха хытцырҭа», (Аҟәа, 1971); «Асхыс», (Аҟәа, 1975); «Ааԥыни анаҟәеи» (Аҟәа, 1980); иԥсҭазаара даналтц ашьҭахь иҭытцит иалкаау «Сышьха аҳиас» (Аҟәа, 1987).

Апоет иԥшәмаԥҳәыс, атцарауаԥ, афилологиатә ҭцаарадырракәа ркандидат, адоцент Лиуда Хьыбба-Анқәаб Владимир Анқәаб ирҽиаратә ԥцамҭақәеи иҭцааратә усумҭақәеи х-томкны иеиқәлыршәеит. Актәи атом ианылеит ажәеинраалақәеи, абалладақәеи, апоемақәеи. Акьыпхь абеит Аԥҳәынҭшәҟәтыжьырҭа, Аҟәа 2010 шықәсазы. Аԥбатәи атом еиднакылоит иажәеинраалоу ароманқәа «Абрыскьыл», «Ааԥыни анаҟәеи», иҭытцит Аԥҳәынҭшәҟәтыжьырҭа, Аҟәа 2011 шықәсазы. Аҭыжьра иазыхиоуп ахԥатәи атомгьы. Уи ианылеит Владимир Анқәаб иҭцаарадырратә усумҭақәеи илитературатә-критикатә статиақәеи.

Владимир Анқәаб иԥымҭақәа иԥсы анҭазгьы урысшәалагьы, иара убас егьырҭ абызшәақәа рахьгьы итрыжьхьан, аԥхьаԥцәагьы ирдыруан иаԥсыуаам акритикцәагьы ирыхцәажәахьан. Иаагап, Москва ашәҟәтыжьырҭа «Молодая гвардия» 1985 шықәсазы иҭнажьит ажәеинраалақәа реизга «Жизнь продолжается» («Аԥсҭазаара цыхәаԥцәара амам»). 1988 шықәсазы Аҟәа урысшәала иҭытцит иажәеинраалоу ароман «Весна и туман» И. Лакербаи иеиҭагамҭаны. 1986 шықәсазы Киев, украин бызшәала иҭытцит иажәеинраалоу ароман «Абрыскьыл». Убас аурыси егьырҭ амилаҭ литературақәа рпериодикаҽы, лассы-лассы акәымзаргьы Владимир Анқәаб иажәеинраалақәа акьыпхь рбон.

Абарҭ апоезиатә шәҟәқәа ирну аԥымҭақәа Владимир Анқәаб дҟарцеит ихатәроу, абаԥхатәра иаша змоу поет-лирикны, поет-епикны. Уи иажәеинраалақәа роума, ипоемақәеи ибалладақәеи роума, иажәеинраалоу ироманқәа роума зегьы рҽы арахәыц ҟаԥшь еиԥш иагәылсуеит апоет иԥсадгьыл Аԥсни, ижәлар гәакьеи ҳәаа змаҳам рышҟа имоу абзиабареи уи ԥхьаҟатәи аҭоурыхтә лахьынцазы ихҭынхьааува агәҭынчымреи. Абарҭ аԥбагьы ракәын уи ирҽиамҭақәа хытцхырҭас, ҳыхтарҭас ирымаз. Владимир Анқәаб ижәлар рыпсҭазаара ашыра далагылан, ргәырԥа, ргәырґьара рыцеиԥишон. Ус шакәу арцабыргуеит уи иԥсҭазаара иаԥыз ибиографиагьы.

Аԥсуа жәлар рҽаԥыцтә ҳәамҭакәа Владимир Анҟәаб ипоезиатә рҽиамҭакәа рҽы, заагьы ашьтахьгьы, ҟазарыла ихы иаирхәон, еиҳараҙак ибалладақәа рҽы. Уи ажәытә хҭыс, амиф, алакә, афырхаҵаратә ҳәамҭакәа ирылхны асахьаркыратә ѡымҭа анаԥиҵоз аамҭазы «ажәра», ақәра, аҵакгьы дырцәымшәаҙакәа аҽатә ԥстазаарахь ихьеирԥшуан, уи иакәҽнатуа иҟаиҵон.

Абзиабара иазку В. Анҟәаб иажәеинраалақәа ирыҵыубаауеит ацқьара, аиашара, ақьиара, аҳаракыра. Апоет илирикатә фырхацәа ирылам аегоистра, ахы мацара абзиабара, изѡыдоуп доуҳалагьы, мораллагьы.

Аԥсуа литература аепикатә ѡымҭақәа (абалладақәа, апоемақәа, иажәеинраалоу аромaнқәа) рыла акырҙа изырбеиаз, ԥхьаҟа изгаз, аҳәаақәа зырҭбааз поетуп Владимир Анҟәаб. Уи абарҭ ихадароу ажанрқәа рҽы иааирԥшит аҟыбаѡ бзиа, насгьы иеипикатә ѡымҭақәа ркомпозиция, рсиужет, рстильтә хырхарҵа, рпоетикатә уҳәа зегьы рҽы имѡашьо иубоит уи даҽеаҙәы итәы иаламѡашьо, ишьҭрақәлам ихатә рҽиаратә хаҽра шимоу.

Апоет ажәлар рҳәамҭакәа рҟнытә иигоз, ихы иаирхәоз асиужеттә гәыцә акәын, иара уигьы зны-зынла иҵегьы ибаллада, ма ипоема аидеиатә ҵакы арҭбааразы, асахьаркыратә еибаркыра аиҕьтәразы аԥсахракәеи аиҵакрақәеи арҽиара иатәышьҭроу ахыҵҳәаақәа анрыциҵоз ыҟан. Амала, ажәлар рҳәамҭа аханатә аахыс «изыкәгылоу ауасхыр» ԥырхага анамҭартә, атемагьы ажәлар ишыртәу иаанхартә еиԥш иҟаиҵон.

Владимир Анҟәаб иепикатә рҽиамҭакәа иреиҳауп мҽхакылагьы ҵакылагьы иажәеинраалоу ироман «Абрыскьыл». Аепостә фырхаҵа Абрыскьыл Аԥсни аԥсуааи рхақәитреи рхьыԥшымреи ԥхьаҟатәи рразҟы лашеи дырсимволны ауп ҳажәлар рыхшыѡ дшарҽиаз. Абри ахшыѡҵак ахҭа иҵаршәны, ажәлар рҳәамҭа асиужет цәаҳәа аҳәаа дҭымҵыкәа иааирԥшуеит ароман аидеиатә ҵакы. Убри инаваргыланы иҳәатәуп даҽеакгьы. Аҳәамҭа иалаисо автортә хыҵҳәаақәагьы, изаҟаразаалакгьы аѡымҭа ахықәкы хада иакәҽнамҭуа, мамзаргьы иавнаго ҳәа иҟам. Уимоу, уи аидеиа еиҳагьы иаргәгәоит, игәылнарҭәаауеит. Абрыскьыл аҳаԥы данҭыҵ ашьҭахьтәи иқәԥара, уаҟа иааабо ахҭысқәа, Абрыскьыли ажәлари реиԥылара уҳәару, Абрыскьыл Ачацха иибаз акаамеҭ уҳәару, ицәыргоу, исахьарку афантастикатә цәа шырхоугьы, ареалтә ԥстазаара иагәылѡааy Аԥсни аԥсуа жәлари рхақәитреи, рхьыԥшымреи, ԥхьаҟатәи рразҟи, роуп изызҳәоу, изызку.

Владимир Анқәаб ирҽиамҭақәа рҽы иҷыда ҟазшьаны иман дызхааныз аамҭа аарԥшра, уи иқәнаргылоз еиуеиԥшымыз аԥсҭазаара аперсонажққәа ган рацәала рхаҽсахьақәа рҭыхра, аԥхьаѡ зҽлымҳара рзиуртә еиԥш рцәыргара. Абарҭқәа зегьы апоет дызлаԥшны иибоз, хаҭала ихҭынхьаауаз ракәын. Абри аганахьала, уи рацәак «алитературатә» хыҵҳәаа, афантазиа (уи адагьы асахьаркыратә ѡымҭақәа раԥҵара шзалымшогьы) ихы иаирхәомызт, иҷеадицаломызт, избанзар, ирҽиамҭақәа зегьы хыҵхырҭас ирымаз апоет ихаҭа дызлагылаз, дызлаԥшны иибоз, бла ҵарыла илаԥшҳәаа зхигоз аԥсҭазааратә «материалқәа» ракәын. Абри абас шакәу, иепикатә ѡымҭақәа рҽы мацара акәымкәа, ибзиабаратә, иггаждантә, илирикатә жәеинраалақәа (еиҳарак асиужет змақәоу рҽы) рҟынгьы ианыԥшуеит.

Владимир Анқәаб дызхааныз, зынʒа имариамыз, еилашәаеилыҵуа аамҭа ԥьбара дазышәаҳәаѡын. Ари аганахь ала, уи ашәҟәыѡԥцәа-классикцәа (аԥсуа шәҟәыѡԥцәа рымацара ракәымкәа) ртрадициа иқәыҟәоз, ибзианы еилызкаауаз дреиуан.

Хыхь иҳәоу ахшыѡзцара шьақәнарҕәҕәоит Владимир Анқәаб иажәеинраалоу аѡбатәи ироман «Аапыни анаҟәеи». Араҟа апоет днагәылаланы иааирԥшуеит хаҭала дызлахәыз, дызхааныз асовет уаажәларратә ԥсҭазаара аҵабыргхаҭа ԥьара аганахь днавамгылакәа.

Ароман «Аапыни анаҟәеи» иаанарԥшуеит ҵкар рацәала еиласоу аԥсҭазаара ду. Уаҟа иаабоит Аԥьынԥьтәылатәи аибашьра (1941–1945) ашьҭахьтәи жәа-шықәсаҟа Аԥсны имѡаԥысуаз ахҭысқәа жәпакы, иаҳҳәап, ҳмилаҭ школқәа ирыбзазашьаз, ҳаиндустриатә қалақь Ткәарчалтәи ашахтқәа рҟны еилашуаз ареалтә ԥсҭазаара зеиԥшраз уҳәа убас иҵегьы.

Ароман афырхаҵа хада Хьымца Џьарба иакәзар аԥсҭазаара гәымбылԥьбара аҭагәҭасрақәа рʒыблара дазымѡахымкҟьакәа, фырхаҵарыла, акыр ааʒаб ибазаргьы, ауаѡрахьы – ауаажәларраҽы дхәарҭаны дҟалартә еиԥш имѡа кылигоит, дшьақәгылоит дшьақәымкҟьакәа.

Владимир Анқәаб алитература-критикатә усумҭақәа маҷымкәа иҭынхеит. Урҭ зыԥсоу рацәоуп, рҵакы дууп ҳмилаҭ критикеи алитератураҭҵаареи ржанр аҽы. Владимир Анқәаб иҭҵааратә шәҟәы. «Аԥсуа новеллақәа», Аҟәа, 1968 шықәсазы иҭыҵыз, раԥхьаʒа акәны инарҭбааны иҭнаҵаауеит аԥсуа шәҟәыѡѡ ду М. Лакрба ипрозатә рҽиамҭақәа. «Аԥсуа проза

ашьақәгылареи аҧиарамԝақәеи» (1979) ҳәа хыс измоу амонографиаҧы Владимир Анқәаб игәцаракны иҭиҵааит ԝажәижәаба шықәса рыԝнуҵҟала ҳмилаҭ литература еиҳа ихатәраны иаланагалаз апрозатә ԝымҭақәа. Аԥсуа проза наукала аҭҵаара аус аҧы, автор амԝа ҭгәыхаа азылихит, иҩәгәаз ауасхыр азышьҭеиҵеит.

Абри аусумҭазы ҳҵарауаԝ ду Шьалуа Инал-иԥа иԝуеит: «Аԥсуа проза ашьақәгылареи аҧиарамшқәеи (1918–1948) зызку аԥсуа сахьаркыратә проза ахадаратә жанрқәа – ажәабжь, аповест, ароман – аниз инаркны ԝажәижәаба шықәса рыԝнуҵҟала изхысыз аҭоурых аарԥшра ауп изызку ажанр аҧы иаарылыҳәҳәо аԝымҭа баҟақәа ҧырԥштәыс иҟаҵаны» (Ажурнал «Алашара» №7, 1988, ад. 97).

Иҟоуп иҵегьы Владимир Анқәаб иҭынхаз алитература-критикатә статиақәа, арецензиақәа ажурнал «Алашареи» агазеҭ «Аԥсны ҟаԥшьи» рҟны ада макьана еизгак, шәҟәык ианымлац. Урҭ иахьлитературатә ҭынхоу анаԝсангьы, иахьагьы рҵакы мыӡӡац, хаҳара рылоуп ҳмилаҭ сахьаркыратә литература аҭоурых иазҧылымҳау, иҭызҵаауа рзы. Ус анакәха, Владимир Анқәаб илитературатә, иҭҵааратә ҭынха шәҟәык ианыларуп, апериодикатә кьыԥхь аҟны иааныжьтәым. Агәыҕра сымоуп, хара имгакәа абри азҵаара иазхьаԥшуагьы дҟалап ҳәа.

Ишдыру еиԥш, аханатә аахыс аиубилеи ахықәкы ашәҟәыԝԝы аҵарауаԝ, ижәлар гәакьа ирзынижьыз адоуҳатә ҭынха ахәшьара иаша аҭареи, нас ркультура-ҭоурыхтә ԥсҭазаараҧы уи иааннакыло аҭыԥ мырԝашьакәа, аамҭеикәшара аԥырхагамхаратә абиԥарацыԥхьаӡа рызнагареи роуп. Аԝада исҳәааз ахшыԝзцара ақәҧнаҭуеит абаԝхатәра еицамк змаз апоет, аҵарауаԝ, апатриот цаҳәцаҳә Владимир Анқәаб изку абри сыстатиа хәыҷы.

«Владимир Анқәаб иԥсҭазаареи ирҧиамҭеи» ҳәа хыс изманы 2001 шықәсазы иҭсыжьыз смонографиаҧ инарҭбааны иҭҵаауп ҳпоет, ҳҵарауаԝ, аҧар рааӡаԝ иԥсҭазаареи ирҧиамҭақәеи, хроникала еишьҭаргыланы ҳлитература аҧиара аҭоурых иауаршәаны. Аҵыхәтәан сажәа хыркәшо исҳәоит: аԥхьаԝ гәыраз, зыӡбахә сҳәаз ашәҟәы уԥыхьашәаны иҟалозар уаԥхьар сҭахын. Избанзар уаҟа Владимир Анқәаб ирҧиаратә хаҧра акырӡа игәылганы иаарԥшуп, ари астатиа хәыҷы иуанаҳәо аасҭа.

Джомалдин Лагучев

СЛОВО О ВЛАДИМИРЕ АНКВАБ

Говорить в прошедшем времени о хорошем, добром человеке больно на душе, тем более вспоминать и писать что-либо о своем близком друге и товарище вдвойне тяжелее. Тем не менее человек бессильный перед всемогущим Законом природы. И мне очень тяжело вспоминать Владимира Анкваб, потому что он был не только моим близким другом и товарищем, для меня он был идеалом во всех отношениях. Об этом расскажу ниже, а сейчас мне хочется остановиться на том, как с ним познакомился. А познакомился я с Владимиром Анкваб будучи молодым сельским учителем. Это было в июне 1954 г. в моем родном ауле Кубина Карачаево-Черкесской автономной области, когда Абхазский драматический театр впервые приехал к нам на гастроли (кстати, до этого, как ни странно, между абхазами и абазинами не было такой прочной, дружеской связи как сейчас. Только старики нам молодым говорили, что где-то за высоким Кавказским хребтом живут наши братья – абхазцы, но никогда мы их в глаза не видели. Естественно, поэтому мы так жаждали увидеть живого абхаза и услышать его речь). Теперь представьте себе: какая радость была у нас, когда абхазские артисты показывали первую пьесу на родном абхазском языке?! Здесь, вольно или невольно, вы можете спросить: «Причем здесь театр и какая может быть связь между Владимиром и театром?» Дело в том, что молодой Владимир Анкваб с Георгием Гублиа приехали к нам впервые вместе с театром в качестве подсобных рабочих.

После окончания спектакля мои земляки буквально нарасхват приглашали артистов-абхазов к себе домой. Поскольку я считался тогда молодым абазинским поэтом, то пригласил домой тоже молодых поэтов Владимира Анкваб и Георгия Гублиа (последний и поныне живет и здравствует: не даст соврать). Помню, до первых утренних лучей мы сидели и говорили взахлеб о нашем прошлом и настоящем. По-детски радовались, что мы так хорошо понимаем друг друга. Я помню, как Владимир Анкваб вдохновенно читал свои стихи на родном абхазском языке. Затем рассказывал о доброте и мужестве своих земляков-абхазов, и снова читал стихи о красоте своей родины – Апсны. (Здесь в скобках, я должен отметить, что Владимир Анкваб

впервые, когда переступил порог Абазашты, т. е. вступил на нашу землю, ночевал у меня дома и последнюю ночь на земле абазин, когда приезжал на похороны Кали Джегутанова в марте 1987 г., провел у меня дома. Это что – совпадение или примета? Судьба или чистая случайность? Не знаю, трудно объяснить.)

Владимир Анкваб для абазин был самым дорогим и близким человеком. Более того, можно сказать, что он был одним из связующих мостов между абхазами и абазинами: часто приезжал в Абазашту, сам приглашал к себе в гости. С абазинского языка на абхазский переводил литературные произведения. Оказывал практическую помощь абазинским мальчикам и девочкам в поступлении в абхазский университет, где он сам работал. Если кто-нибудь из абазин поступил в университет, то он, как ребенок, радовался, помогал ему в учебе.

Без тени сомнения Владимир Анкваб был добрейшим человеком. Только он мог, как говорится, делиться так щедро самым последним и дорогим. В связи с этим мне вспоминается один случай. В 1963 году решил воплотить в жизнь свою давнюю мечту – провести свой трудовой отпуск на побережье Черного моря. А за одно увидеть родину наших предков Апсны. Так, впервые в жизни один оказался в Сухуме (дикарем). Помню, остановился я у одной добродушной старушки неподалеку от городского пляжа. С утра до позднего вечера пропадал у моря, а по вечерам гулял на набережной, стараясь поближе быть к абхазским юношам и девушкам и слушать их речь. Говоря откровенно, тогда я не хотел встречаться ни с одним знакомым абхазом. Почему? А чтобы спокойно провести свой отпуск. Действительно, в течение двух недель купался я и загорал вдоволь. Но вот с началом третьей недели обычный ритм моего отдыха вдруг изменился. Было это – часов десять вечера. Я отправился на гавань – посмотреть на стоявшее там иностранное судно. Подумалось, что в такое позднее время не будет на берегу знакомых абхазцев. Поэтому, свободно дыша морским воздухом, с любопытством рассматривал это судно. И вдруг напротив меня, словно в одно мгновенье, вырос молодой, высокий человек. Он внезапно обнял меня. Сразу я его не узнал. Но тут же увидел – передо мной стоит и добродушно улыбается Владимир Анкваб. Вначале он ничего не произносил, но чувствовал, что его лицо само говорило: «Ну, заяц, попался!»

Я всегда поражался его таланту, его умению говорить с людьми и убеждать их. Несмотря на позднее время, он потянул меня в рядом стоящее тогда кафе. «Уже поздно, вон, смотри, кафе закрывается...» – сказал я ему. «Гость должен молчать!..» – улыбнулся он и подошел к женщине, закрывавшей на замок кафе. Я не знаю, что он ей на ухо шепнул, но она тут же открыла кафе и пропустила нас. Не помню, сколько мы там просидели и проговорили, но хорошо помню одно: вышли оттуда «тепленькими».

Когда же Владимир Анкваб узнал, что остановился где-то недалеко от центра у одной старушки, то, поверьте, он обиделся и по-братски отругал меня. В ту же ночь он забрал меня к себе на квартиру. (В то время он жил почти у моря, в центре города – кажется на улице Фрунзе (уажәы Аидгылара ахьӡуп). Причем, жил в очень тесной однокомнатной квартире. Помню, что возле его окна, прямо на стене росла то ли яблонька, то ли персиковое деревце).

Потом случилось то, чего больше всего ожидал – до конца отпуска уже не было у меня лишнего времени, чтобы купаться и загорать. Каждый день он возил меня в абхазские аулы, показал озеро Рица и другие достопримечательные места. Мы побывали с ним на абхазской свадьбе в Гудаутах, к сожалению, на похоронах в Очамчире. Все это он делал искренне, с открытой душой. От него ни разу не услыхал ни одного пустого слова, бахвальства, обещания. Это был человек своего дела. Сказал слово – обязательно выполнит. Это еще раз говорит о том, что Владимир Анкваб был добрейшим, кристально чистым и искренним человеком.

На этом можно было поставить точку. Но мне хочется рассказать еще про один случай, показывающий его доброту и порядочность, к его друзьям и, наконец, его человечность. Когда умер абазинский писатель Кали Джегутанов, первым делом я срочно позвонил в Абхазию к Борису Гургулиа (я знал, что они были близкими друзьями). Борис Гургулиа по каким-то неотложным делам не смог принять участие в похоронах Кали Джегутанова, зато Владимир Анкваб (это я узнал потом) как только услышал о смерти К. Джегутанова, сразу же помчался на Сухумский аэропорт, с большой трудностью достал билет на самолет и вовремя приехал без опоздания. (У нас по обычаю покойника

держат дома только одну ночь). Владимир Анкваб даже успел произнести речь на траурном митинге в день похорон Джегутанова в ауле Кубина.

Говорят, человека судят по его поступкам. Это верно. Все поступки Владимира Анкваб были добрыми, дышали они теплом и человеколюбием. Лично я, например, никогда его не забуду. Володя навсегда для меня останется идеалом во всех отношениях.

Здесь я специально не коснулся его литературного творчества, хотя оно у него сильное и светлое и занимает достойное место в абхазской литературе.

У меня есть одно стихотворение, посвященное Владимиру Анкваб. Оно написано давно, еще в 1975 году и опубликовано в моей поэтической книге «Доброта». Теперь я очень жалею о том, что при его жизни ему ни слова не сказал об этом стихотворении и не послал ему. Называется оно «На берегу моря».

Сергеи Зыхәба
ААР академик

АЕҬЫМ ИКӘАКӘАР БЫЛУАМ

Мышқәак уажәы аԥхьа аԥсуа шәҟәқәа дрыԥхьоит ҳәа рацәак сызқәымгәыҕуаз аҙәи сареи амҩан ҳаиқәшәеит. Уи ауаҩ уааиҙа ус наԥшыхақә акәын дшыздыруаз, ақалақь аҿы цьара ҳанеиқәшәалак, дәыԥсшәак ааибаҳҳәон аҟароуп. Абжьарак, уск аҿы ҳаиднамгалацызт, деиԥхьырттааны иҩнытцҟатәи идоуҳатә дунеи сагәылаԥшны, деилкааны дсымамызт. Ари уажә зыҙбахә сымоу аҿены ҳанеиқәшәазгьы, аԥсшәақәа ааибаҳҳәеит. Аха иара иаразнак дсыдтцны дымцакәа, цәажәарҭахәыс сикит. Саргьы абҕьыжәҳәа дысҵәысымцакәа, даагәцараскын, сыҿенамариашаны. Сышиқәымгәыҕуаз минуҭқәак рышьҭахь ҳлитература иахьатәи аҭагылазаашьа аҙбахә аацәыригеит. Саргьы исылшоз ала уи ихациркыз ажәа инацсырҕызит. Иаргьы саргьы досу ишеилаҳкааузаз ала ибзиоу, иԥсыҿу, ибашоу, иажәыз, иҿыцу уҳәа акыр инеимҭаҳк-ааимцаҳкит. Сзацәажәоз ауаҩ ихшыҩҭакқәа рахьынтә акыр сҩаԥхеит, сгәы иҭиҳәаауаз, дызлаиашақәаз маҷҙамызт.

Аиаша уасҳәап, Владимир Анқәаб иԥсҭазаареи ирҿиамҭеи ирызкны уажә ааигәа Руслан Қапба иҩны иҭижьыз амонографиа ууанҙатәи ишәыҟәқәа зегьы иреиғьзар ҟалап, – иҳәеит уи сзыҿцәажәоз.

Ҩныԥшыларала рацәак исырдырыр сҭахымхеит, аха уи иажәақәа акыр иԥьасшьеит, иагьиԥьысшьеит. Сусурахь цатәыс исыман, сшыццакуазгьы, амҩа амԥын игылаз аҟәардә ау ҳнықәтәан, уи ауаҩ сыҿидырхалан гәата-бҕата ҳазхара ҳаицәажәеит, уи аҽены усҟак даатны, насгьы ииҳәоз аинтерес аманы данызба. Иара ицәажәашьа зеиԥшраз ала, инагҙаны агәра згеит аҽерапшразы акәымкәа, гәык-ԥсыкала аԥсуа литература алахьынҵа иазхәыцуа, згәы иҵхо, згәы азыбылуа ԥхьаҩык шиакәу. Руслан Қапба зыҙбахә сҳәааз имонографиагьы уи хыхь-хыхь мацара акәымкәа цкьа дазхәыцны, хәыц-хәыц ахаҟынтә аҵыхәанҙа дшаԥхьаз ҩашьомызт. Иамоу ахаҭабзиарақәа акыр шгәеиҭаз еиԥш, акык, ҩбак аԥсыҿрақәа ҳәа ииҳәақәазгьы ҵатҵәыдам уҳәартә иҟан.

Ҵабыргуп, уи ауаҩ аиҳабыратә ҵараиурҭа далгахьеит, аха дфилологым, длитераторым, дынԥныруп. Аԥсуа литература ас еиԥш иацлаԥшуа, иаԥхьо анԥынырцәагьы ҳамазаап ҳәа сгәы иаахәеит. Уи иацәажәара сгәалаҟара шьҭнахт, акыр сарлахҿыхит. Анцәа иԥьшьоуп асҟак идуу аԥсуа литератураҭцааратә шәҟәы аинтерес кны (Руслан Қапба иусумҭа «Владимир Анқәаб. Иԥсҭазаареи ирҿиамҭеи 634 даҟьа ыҟоуп, иҭытҵт Аҟәа, 2001 шықәсазы), ас иаарласны иаԥхьаша, асҟакгьы игәцаразкыша, иеилызкааша абжьаратә ԥхьаҩ дахьҳамоу ҳәа сеигәыргьеит. Аԥсҭазаара еилаҩеилас ҳшалагылоугьы, хынҵа-ҩынҵара шҳагымгьы, алитератураҿы ацәгьеи абзиеи ирызҿлымҳаугьы, иеилызкааугьы ыҟазаап, ари ауаҩгьы даҙәыкхарым ҳәа агәыҕреи агәахәареи сыманы, уи ауаҩ аԥсшәа наиаҳәаны снеиԥыртцит.

Иҵабыргынгьы, Владимир Анқәаб изкны Руслан Қапба иҩны иҭижьыз ашәҟәы излаҟазшьарбагоу, акыр уархәыцыртә, акры унаҭартә излаҟоу рацәоуп. Хаҵала апоет дыззымдыруаз рзы мацара акәым, уашьҭантәи абиԥарақәа рзынгьы баҟа дууп.

Владимир Анқәаб ихаанаыз, изааигәаз, аҵара ицызҵоз, аус ицзухьаз, иҩызцәа гәакьас иипхьаҙоз, зыцәгьеи зыбзиеи далахәыз, изцеиҩишоз ҳакәзар, иара игәалашәара аҿаԥхьа иҳақәыз ауал Руслан Қапба абри иусумҭа неиҵых ала ишәеит, ҳҿихит, ҳгәы аҵәымыҕ алихит ҳәа исыԥхьаҙоит. Владимир

Анқәаб изы ҳара аҳәгьы иҳалымшаз, иаҳзыҟамҵаз иара инаиґеит, илиршеит. Насгьы, ихадароу, Руслан Қапба абри ашәҟәала агәра ҳиргеит Владимир Анқәаб иапҵамҵақәа рахьынтә аҭаҟә-ҭаҷарақәа здубалақәо ыҟазаргьы, иара ишицымпҳсыз, аҽажәатәи ашәышықәса аҽбатәи азыбжазтәи апсуа литература аҭоурых аҷы иҟазшьарбаганы, рыҙбахә мҳәакәа узрывымсуа ишаанхаз.

Аамҭа иҵагьы анцалак, наҟ-наҟ зынгьы Владимир Анқәаб иапстазаареи ирҷиамҭеи ирызкны ашәҟәы зҽышаз аҿаҙәгьы дцәырҵыр ҟаларын. Аринахысгьы уи еиԥш аус анагҙаразы агәашә аркҙам. Апоет ирҷиамҭеи иареи ирхыуҳәааша иҵагьы ыҟоуп. Руслан Қапба имонографиала ихыркәшаҙам, иҷахҵәаҙам. Аха ас еиԥш иҟоу ашәҟәы ҳара ҳабиԥара иаиуоу аҵарауаҽ, аҭҵааҽы иахьиҽыз хымпада, иҳақуп.

Апстазаара ԥьбара, аҟыба-зыбарақәа акымкәа, ҽбамкәа еицырпсса ауадаҽрақәа ихганы, дрылсны, аҭаацәара бзиагьы еиҷкаааны, уф гәышьа, уажәшьҭа здыруада ҭышәынтәалашьак сауазар, схы, сыпсы ақәҵаны арҷиара ус саҷызаап ҳәа данаакала аамҭазоуп абаагәареиԥш ҳзыкәгәыґуаз апоет, алитератураҭҵааҽы, арҵаҽы, ааҙаҽ, аиашазы ақәпараҷы хьаҳәхьачарак ззымдыруаз ҳҽыза ду Владимир Анқәаб иапстазаара даналҵыз, ианҷахҵәахаз.

Дырмит Гәлиа иссиру иажәақәа рыла иаххәозар, «Бзазара имоуп згәы иҭоу зегьы зҷы иззарҳәауа». Изыхҟьа-зыпҟьалакгьы апсуа шәҟәыҽҽцәа рґьырак (урҭара аҙаҙәала еиқәысыпхьаҙоит ҳәа салагом) уаҽ иқәра наҙа ныртцыртә, ргәы иҭаз зегьы нагҙаны рҷы иадырҳәартә изыҟамлеит, ирмаҙеит. Владимир Анқәабгьы убарҭ дрылаҳаԥхьаҙар акәхеит, игәы иҭаз, дзыргәжәажәоз нагҙаны аҳәаха имаҙеит, ирҷиара ианасакьаҳәымҭаҵәҟьаз, еиҳа акыр анилшашаз, адауаԥшь еиԥш дҳалагылоуп, ихыхьгьы ҳаздырам ҳәа ҳшыҟаз ауп илахьеиқәҵагоу иԥсҙы шааҳалаҽыз. Иуацәа, иҵынхацәа ракәым, иҽызцәа ҳзы, аԥхьаҽцәа ҳзы уи иҟамзаара лассы иеиқәымтәо гәырҽа цәгьаны иаҳзыҟалеит. Уи дахьҳагу иахьагьы иаҳныпшуеит.

Володиа ахәычра ззырҳәо имаҙамызт. Иуҳәар ҟалозар, қәрала дышхәычыз, иқәра иаҵанамкуаз ала ддухар акәхеит. Ҳәарас иаҭахузеи, аҵла гәаҽа дҭымиааит. Жәытә-натә аахыс Апсны иахьабалак иадыруа, иашьагәыҵу, ахи аҵыхәеи, ладеи ҽадеи иԥсаҟьаны иаланхо ажәлантә бзиа, ауаа бзиақәа злиаа-

хьоу Анқәабаа дыржьын, дырцәан, дрыҵкарын. Аха иара дшыҧшқаз аеҭымра ихьӡеит – иаб Ӌьсыҧ (Платон) харада-барада аполитикатә вба иҭаны ддырӡит ҩажәижәабатәи ашықәсқәа рзы, иан диздырӡомызт. (Уи лыӡбахә иара иажәеинраала «Сан, бабаҟоу?» иадҳәаланы маҷк ҵаҟа исҳәараны сыҟоуп).

Иага умҳәан, иага ҭынхацәа умазаргьы, иагьаҩы иага нап удыркыларгьы, ани аби рыҧхара умоур, урҭ зыҧсахуа аӡәгьы дзыҟалом. Насгьы Володиа ихәыҷра аамҭа цәгьаӡак иақәшәеит. Аамҭа цәгьан ҳәа ажәа еизадала иаҳҳәоит, аха усҟан иеизыҵәаны иҟаз ауадаҩрақәа ус аламала ҿык, бзык иазҳәом. Аҧсҭазаарахь ҿыц зшьапы ааихызгоз аҧсуа қыҭантәи аҷкәын еҭым иакәым, соуп зҳәашаз ахаҵа ҕәҕәа изыҳәангьы ахныҟәгара цәгьан. Ҩажәижәабатәи ашықәсқәа раан имҩаҧгахаз арепрессиақәа уҳәару, 1941–1945 шықәсқәа рызтәи Аӌьынӌьтәылатә еибашьра дуӡӡа уҳәару, уи ашьҭахь акыраамҭа (1953 шықәсазы Сталин даныҧсы, Бериа данықәырга маҷк аҧсеивгарҭақәа ҟалеит умҳәозар) аҧсуаа ирызкны имҩаҧыргоз, ҳмилаҭ ыҵазырбгоз аполитика уҳәару, усҟантәи аколнхарақәа рҿы аусура закәыз ауп иуҳәаша. Аколнхарақәа Аҧсны реиҿкаара апроцесс шымҩаҧысуаз, уи аҧсуа нхацәа адеформациа шрызнауаз, иуҕә хьанҭаны рыхәда ишықәыз иахьагьы иҿеины аӡәгьы иҭимҵаацкәа иҟоуп. Абарҭ зегьы шьамҭлаҳәра рзыруан усҟан зхы ҩышьҭызхуаз аҧсуа ҿар.

Владимир Анқәаб дышхәыҷыз махәҿала имч зқәымхоз аус утәыс иоуит. Жәашықәсагьы нагӡаны ихыҵуамызт акәаҭан амаа кны цәаҕәатәыс, лаҵатәыс ианиоуз. Ауаҩы наӡа иеиҧш дхандеиуан, мышкы ахы мышкы аҵыхәа лашарак шҧасымбари, ауаа рахь сышҧазкылымсри ҳәа игәы еиқәҳәаланы. Аамҭала зны хьчасгьы дыҟан, уимоу, 13–14 шықәса иреиҳаны ианихымҵуазгьы, иқыҭан (Хәаҧ) ҧыҭраамҭак аколнхараҿы бригадирс аусура иқәшәеит. Даныхәыҷыз аҵарахьы имаз агәаҳәара еиҳа-еиҳа иҕәҕәахон, икәша-мыкәша иибоз-иаҳауаз реилкаара, рдырра, дазыҳаҵҳаҵо дыҟан. Аҵареи махәҿала аусуреи еидибалон. Аамҭала зынгьы Тҟәарчал арацәаҵхырҭа ашахта дхәыҵаланы еиҳа иахьуадаҩыз аҭыҧқәа рҿы арацәа ыҵихуан. Убасҟан ауп екстернла абжьаратә школ даналгазгьы. Адкыларатә ҧышәарақәа ҭины, 1954 шықәса цәыббрамза 1 азы М. Горки ихьӡ зху Аҟәатәи аҳәынҭқарратә институт (1979 шықәса раахыс Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет

акәны ишьақәгылаз) афилологиатә факультет аԥсуа аурыс сектор дҭалеит. Убри ашықәс азын ауп иара убри асекторгьы аԥхьаҙа акәны ианаадыртыз. Ууанҙа ари Аԥсны аҳҭныкалақь аҟны иҟаз аиҳабыратә ҭараиурҭаҿы, шамахамзар, аԥсуа ҿар рыдыркыломызт, хыц-ԥыцк ракәын иҭаз.

Иҭегьы данхәыҷызгьы ицәа иалашәахьаз арҿиара аус абра хьаҳәхьачарада ихациркит. Ууанҙагьы Володиа ажәеинраалақәа иԥуан. Аха абри аинститут иҭалара иҳәаақәнаҵеит наҟнаҟтәи иара илихыз алитература арҿиаратә мԥа.

Володиа абраҟагьы аҵареи аԥсуа драматә театр аҿы аусуреи еидибалон. Арежиссиор ицхыраапыс дыҟан, аспектаклькәа рмассатә сценакәа дрылахәын. Ԥышықәса аатҳьан Москваҟа дцаны СССР ашәҟәыԥцәа Реидгыла иатәыз Алитературатә институт А. М. Горки ихьҙ зху дҭалеит. 1961 шықәсазы уи далганы Аҟәа дахьааиз шықәсқәак раԥхьа студентк иаҳасабала аҵара ахьиҵоз Аҟәатәи аҳәынҭқарратә рҵаԥратә институт аҿы аԥсуа бызшәеи литературеи ркафедраҿы рҵаԥыс аусура далагеит. 1968 шықәсазы Володиа Анқәаб еиҵа иҵара иациҵарц еиҵах Москваҟа дцаны, Ленин ихьҙ зхыз аҳәынҭқарратә рҵаԥратә институт аҿы аспирантура дҭалеит. Уи даналга, еиҵах Аҟәа дахьааиз арҵаԥратә институт аҿы ирҵаԥратә усура иациҵеит, иԥсҭазаара ҿахҵәаанҙагьы абри аҵараиурҭа дадҳәалан. 1970 шықәсазы Москва дцаны, аспирантура дахьалгаз аинститут аҟны Миха Лакрба иновеллақәа ирызкны иипыз имонографиала акандидаттә диссертациа ихьчеит ҟәҿиарала. Владимир Анқәаб СССР ашәҟәыԥцәа Реидгыла далан, 1975 шықәса цәыббрамза 1 инаркны акыршықәса инеиԥынкыланы Аҟәатәи арҵаԥратә институт аҿы аԥсуа литература акафедра анапхгаԥыс дыҟан. Адоктортә диссертациа ахьчаразы аҿазыҟаҵара даҿын...

Владимир Анқәаб дзыхьҙаны иипыз ашәҟәқәа, (ипоезиатә ԥҵамҭақәа, илитератураҵҵааратә усумҭақәа) раасҭа иимԥыцыз, дызхьымҙацыз, иԥырц гәҭакыс имаз акырҙа еиҳан, еиҕьынгьы иҟаиҵап ҳәа дгәыҕуан. Иарԥысра дшыҥтысхьазгьы рҿиаԥык иаҳасабала изҳауан, идырра ирҵаулон, аԥсҭазааратә ԥышәагьы ирҳауан. Дԥьаха-ԥьафаны дшааҙазгьы, дәахьыла зны-зынла дымҿыҕны, уимоу, дыхжәоушәа дшубозгьы, ԥнуҵҟала дуаԥы ҟәмшәышәын, дгәыбылԥын, дрыцҳашьаԥын. Ианагь ԥьара ҿыцк абазбари, иабасаҳари ҳәа деиԥаҙон, дҳаҵ-ҳаҵо аԥсуа шәҟәыԥԥцәа раԥҵамҭақәа ак бжьамыжькәа дрыԥхьон, деиҭарыԥхьон. Уажәы ҳанрыԥхьо зегь реиҳа иԥсыҿуп ҳәа иаҳаԥхьаҙо акәзаргьы

Володиа ус баша-маша инықәырҩрны, сзашьҭоузеи ҳәа, ма акониунктура сацныҟәап ҳәа цәаҳәак иадамзаргьы имыҩӡеит, инапы иҭимхӡеит. Иаҧҭамҭақәа мыцхәы аџьабаа рыдбаланы, иҧсахуа, еиҭа ҧсахуа иахьынӡаилшоз ала ажьаҕьырҩага икылхны иҟаиҭон. Ажәа далахәмаруамызт. Ажәа амч, аҭакы ҭарны ицәа-ижьы ианыруан, рҧшӡагас мацара аус адиуломызт. Апоезиатә цәалашәара, ахшыҩҭак изцәырҭуаз иара ишиҭасыз игәылиршәарц, ирцәажәарц хҧа-ҧшьба цәаҳәагьы акыр мши-ҭхи анақәирӡуаз ыҟан.

Апоет ииҳәарц ииҭахыз цқьа игәылиршәаанӡа аус шадиулоз атәы Руслан Қапба ишәҟәаҿы ибзианы иааирҧшит. Володиа џьабаала, ҧхӡашала мацарала иааигоз акәын дызлаҟаз. Имарианы џьаргьы акгьы имоуӡеит. Алитератураҿгьы, абзазараҿгьы. Иҩымҭақәа бзиа ибон, дрыхӡыӡон. Рҕьыраӡак ҿырҳәала идыруан, иҭаны иман.

Аха есымшатәи абзазаратә усқәа, ауниверситет аҿы алекциақәа рыҧхьара насгьы акыршықәса инеиҧынкыланы аҧсуа литература акафедра напхгаҩыс даныҟаз, астудентцәа рыбжьара ааӡара аус анагӡара уҳәа ирыхҟьаны, иахьынӡаиҭахыз, ишиҭахыз истол адтәалаха анимоуаз агәынамӡара инаҭон. Агәаҳәарақәа, агәҭакқәа, арҿиаратә планқәа имаз зеиҧшраз ала сара саӡәыкны агәра згоит Владимир Анқәаб ауаҩы иқәра наӡа ниҭызҭгьы илиршашаз шырацәаз, иҟаиҭахьаз аҟара ҩба-хҧа инареиҳангьы ишилиршоз. Иҭынханы иҳамоу иаҧҭамҭақәагьы уаҩы иҟәнишьартә иҟам, рҿахәы аҳәара рылшоит, рхәы дырӡуам. Егьырҭ зегьы рыӡбахә ҳамҳәозаргьы, Баграт Шьынқәба иаамышьҭахь жәеинраалала иҩу ароман ажанр аҿы иҿахьҧишәаз, уи ашьақәгыларазы инеигӡаз ароль (ироманқәа ҩба – «Абрыскьыл» «Ааҧыни анаҟәи» мацарагьы фырхаҭарак иаҩсуеит уҳәартә иҟоуп. Сара сыҧсыхгьы, ишыҟәнаҳамшьарыз, наҟ иҭегьы инахараны акәымзаргьы, ҧшьышәхәышә шықәса ирыдамзаргьы уажәаҧхьа Владимир Анқәаб иаҧҭамҭақәа рыбжа-еиҭабжа акәзаргьы, урҭ ираҟароу псыуак иҩымҭаны, иҭынханы иҳаманда. Сахьаркыралеи, идеиатә ҭакылеи ишедеврқәамзаргьы. Аха уи шьҭа иалаҳхи, иҳамам ҳзахьҭәуом, даҿа усуп, ажәаҟынтә исҳәоит акәымзар. Аус злоу иҳамоу ҳаиҷаҳаны, ишақәнагоу ҳаҭыр ақәҭаны иҳазӡыргозар ауп.

Владимир Анқәаб идоуҳатә ҭынха маҷӡам, уи ус шакәу аамҭа наскьацыҧхьаӡа еиҳагьы иаҳбарҭахоит, еиҳагьы агәра ҳгоит. Иҩымҭақәа шьахәла ирныҧшуеит иара ихаҭара зеиҧшразгьы,

ибаѡхатәра иамаз агыдырақәагьы, иара дызҭазкуаз абиԥара зеигәырҕьозгьы, изыргәамҭуазгьы, гәҭыхаси гәыҕрақәааси ирымазгьы.

Апоет, аҵарауаѡ иԥсы анҭазгьы иаԥҵамҭақәа гәыгәҭажьны иҟамызт, дгәаҭамкәа ашәшьыра дыҵаханы дыҟан узҳәом. Аԥхьаѡцәа деицгәарҭахьан, акыр изҷлымҳан. Ҳәарас иаҭахузеи, ус ишшапаҙа еицеиԥшны ирыдыркыломызт иаԥҵамҭақәа, зныкымкәа – ѡынтәымкәа аимак-аиҷакқәа рхылҵхьан, алитература иазкыз аизарақәа рыҷгьы акьыԥхь аҷгьы. Еиуеиԥшым, уимоу, аки-аки еиҷагылоз агәаанагарақәа рхырҳәаахьан.

Убас шакәугьы, ҳәарас иаҭахузеи, арҷиаѡы иара иԥсҭазаара даналҵ ашьҭахь иаԥҵамҭақәа еидкыланы, иԥкааны, ҷыц ирыԥхьатәын, ҷыц блала ирыхәаԥштәын, ахәшьара ҷыцгьы рыҭатәын. Аҵыхәтәантәи жәаба-жәохә шықәса рыѡнуҵҟала ҳаԥсҭазааратҷы асоциалтә политикатәи аекономикатәи уҳәа шьаҭанкыла аиҵакра дуӡӡақәа иҟалаз ироуаршәаны иҵҵаатәын. Аамҭа ҧызшәазаи иԥнашәази, иаҵанарҙзи еилыԥшаатәын.

Ашәҟәыѡѡы иаԥҵамҭақәа ашәҟәқәа рҷоуп иахьыҟоу, иахьынхо, ашәҟәы қьаад еизадоуп, иҷаҳауп, идагәоуп, аԥхьаѡ даиуааназа. Иага баѡхатәра дула иаԥҵазаргьы, аԥхьаѡ дызмауз ашәҟәы башахоит. Аԥхьаѡ ззумҳәарагьы иҟада! Уи ауп аилкаа имазар, арҷиамҭа ахәшьареи аҙыргареи зылшо.

Ашәҟәы зырѡуа, уеизгьы аԥхьаѡ изоуп. Иашаны еилызкаа-ша, игәнызкылаша. Иахәҭоу ахәшьара азҭаша аԥхьаѡ данамоу иԥсуп, имыцхәу акы иаԥсам маҭәар башак акәхоит аҟароуп.

Зегьы еицырдыруа, иҵабыргу ари ахшыѡҵак еизада, сара уажәы ара изысгәаласыршәаз, асҟак салаланы изысҳәо Владимир Анҟәаб иаԥҵамҭақәа рацкыс еиҳаугьы, иҿеиу, ирыцәнагоу аԥхьаѡ данырмоуҟәо, ианыбжьахақәогьы ҟалалоит ауп.

Насыԥшәа (машәырла иҟамлаҙеит аха) ара иҳамоу Руслан Қапба имонографиала агәра ҳгеит Владимир Анҟәаб иаԥҵамҭақәа аԥхьаѡ бзиа дышроуз, рҙыргашьагьы дшақәшәаз. Иаҳҳәар ҟалоит ари аусумҭа неиҵых иабзоураны Владимир Анҟәаб ирҷиамҭақәа ҷыц аԥсҭазаара роуит, ҷыц ицәажәеит, аԥсы рхалеит, амра ашәахәа лаша рыцәԥхеит ҳәа. Ари амонографиа санаԥхьа, аԥхьаҙа сзымҿахазкыз ацәаныррақәа иреиуоуп сҟәыԥшра аахыстәи сѡыза бзиа иԥсы ҭаны саԥхьа даагылазшәа, ихаҷсахьа лаша саԥхьа иаацәырҵызшәа схы збо сахьыҟалаз.

Ари сыстатиа сахьналагаз аԥхьатәи ацәаҳәақәа рҷы зыхьӡ нҵкааны имҳәакәа маӄк зыӡбахә цәырызгаз аԥхьаѡ ишазгәеиҭаз

еиԥш, ҭабыргыҭәҟьангьы, Руслан Қапба Владимир Анқәаб изкны ииԝыз ари амонография ууанҙатәи ишәҟәқәа (урҭ хәычидуи ԝажәи хәба рҟынҙа ыҟоуп) излареиԥшқәам рацәоуп. Ҭабыргуп, ахадаратә баԝы асхема, агәыцә ууанҙатәиқәа излареиԥшым рацәак ыҟам. Егьырҭ ҳашәҟәыԝԝцәа аҙәырԝы ирызку Руслан Қапба ишәҟәқәа рҟны аиԥш, араҟагьы иԥкааны, дырзаатгылеит Владимир Анқәаб иԥсҭазааратә мԝеи ипоезиатә ҧцамҭақәеи (илирика-балладақәа, ипоемақәа, насгьы илитературатә-ҭцааратә усумҭақәа) сышьҭрақәланы урҭ акакала, ихадароуп ҳәа иԥхьаҙаз алкааны иахьынҙеилиргаз, ишеилиргаз, ахәшьарақәа ириҵаз, дахьынҙаиашоу, агха ахьихьуа, иахьаԝицацәо сҳәоит ҳәа сҿагәылахаланы салагом. Ихадароуп, иагьҟазшьарбагоуп ҳәа сгәы иззаанаго зҭаарақәак сырзаатгылар сҭахуп.

Руслан Қапба ууанҙатәи ишәҟәқәа рҟынгьы ашәҟәыԝԝцәа рбиографиақәа имаҷым аҭыԥ рыҭаны иҟаиҵеит. Аха урҭ зегьы рҟны аасҭа Владимир Анқәаб изку ари иусумҭаҿы апоет ибиография акыр инеиҵыхны, иҿагәылахаланы, инҭкааны, ганрацәала амаха-шьаха аҭаны далацәажәеит.

Аҙәы иҳәар ҟалоит асҵәҟьа еиҵыхны апоет ихигаз ахҭыс сса-мыссақәагьы налаҵаны зегьы абаҭахыз, урҭ уеизгьы-уеизгьы ууажәларратә ҵакыс ирымоузеи ҳәа. Сара иҿасырхьит, исылшоз алагьы агәра исыргеит акәымзар, убасеиԥш агәаанагара иманы ари сыстатиа алагамҭаҿы зыҙбахә сҳәаз аԥхьаԝгьы (исҳәахьеит иааидкыланы Руслан Қапба ари имонография уи аԥхьаԝ ахә ҳаракны ишишьо).

Изаҳҭахи, асахьаркыратә литература ҳәа ҳзышьҭоу? Алитература ауаа рзы акәҙам изаҳҭаху. Ашәҟәыԝԝы иаԥҵамҭақәа ҷьара акы иҳахәо иҟазар, ҳгьама аргеиуазар, ибзиоу ауаԝытәыԝсатә ҟазшьақәа ҳаланааҙозар, ҳуааны ҳашьақәгылара иацхраауазар, изырҿиаз ихаҭа илахьынҵа гәнымыԝра азуны, агәхьаа мкыкәа ҳавыԝрны ҳазцарызеи.

Ажәытә даҿеакала иҟан, аха иахьа, аҿатә аамҭазы аԥҵаԝы ихаҵара, ихымԝԥгашьа, играждантә позициа ҳәа изышьҭоугьы налаҵаны иԝымҭақәа заҟа ирышьашәалоу ҳазымхәыцыр ауам. Аиаша шәасҳәап, Владимир Анқәаб иаҵкысгьы еиҕьымзар еицәамкәа (хаҭабзиаралагьы, хыԥхьаҙаралагьы иеиҵамкәа) аԝымҭақәа аԥызҵаны, иара иаҟара аԥхьаԝцәа бзиа ирымбакәа, игәцарарымкуа мачҙам. Изыхҟьазеи уи? Иааркьаҿны иаҳҳәозар, изыхҟьаз уи ауп хаҭала дызлаҟази (есымшатәи ихымԝаԥгашьа,

ицәажәашьа уҳәа) иҩымҭақәа ирҳәауеи еиқәшәоит, иԥсадгьыли ижәлари рахь имаз абзиабара разын, ицқьан, изакәызаалак џьара шәытарак амамызт. Ихаҭара зеиԥшраз ҳахдырраҷы иаамгакәа, игәцарамкыкәа, уи иаҟәыҭханы иҩымҭақәа ахәшьара раҳҭоит ҳәа ҳалагар, ҳиашахом. Ибжатахоит. Уи акы. Ꝋбагьы: баша иаҳҳәалоит акәымзар, цқьа иҳаздырҙом, иаахҵәаны ажәак, ҩажәак рыла иеилырганы аҙәгьы иҳазҳәаҙом абри иоума, абни иоума ашәҟәыҩҩы алитературатә рҷиара амҩа дзықәлаз, уи имҩа ҳәаақәызҵаз, ицәа, ижьы, ихдырра иалазҵаз. Владимир Анқәаб иакәзар, аԥсҭазаара аҵантәи дхалеит, акыр иҿыҳараикит, иҿышьақәиргылеит акгьы мазеины имаҙамкәа. Ԥсабарала имаха-шьаха зеиԥшраз ала, агәабзиара злаимаз, дҭаҳҭыгьаны дызлаҟаз ала, ҵыхәаԥҵәара змам, кьаф дук злимхуаз апоезиа арҷиара амҩа уадаҩ дықәымлакәа, аԥсҭазаара даҿа ганк иҿаиҭар, ихатә қьаф мацаразы адәы дықәызҭгьы, усҟак аџьабаа мбаҙакәа ибзазара шьақәиргылар илшон. Аха ус иҵахымхеит. Мазеи-ча дыҟамызт. Аԥсҭазааратҷгьы, алитературатҷгьы еиҳа иуадаҩыз амҩақәа изыԥшын. «Зхы уалаҵахыла, ҩызала-қәрала иҙырзгоз уаҩымызт» ҳәа иара изкны Руслан Қапба ииҩуа ажәақәа апоет дыздыруаз иақәшаҳаҵымхо, ииашам зҳәо аҙә дҟалап ҳәа сгәы иаанагом.

Владимир Анқәаб ибиографиатҷы ҳазцәыԥхашьаша аԥашьар ақәҵаны иҵәахтәу хҵыс хәыцык, епизодк иадамзаргьы иҟамзар, иара иԥсы еиԥш бзиа иибоз, дыззышәаҳәоз ашьха ҙыхьқәа реиԥш ицқьакәакәараҙа иҟазар, инҵкаа-аатқааны изаҳамҳәарызеи иараби? Иахьа иааиҵагылогьы уаҵәтәигьы абиԥарақәа рзы уаҩы иааџьеишьаратәы иҷырԥшыгоупе! Жорж Санд лыбзиабаратә хҵысҟәа зегьы ҳдыруеите! Сергеи Есенини Аиседора Дункани ринтимтә ԥсҭазаара иазкны акатаҳәа ашәҟәқәа, астатиақәа ҩны иркьыԥхьуеите! Ꝋышәи ҩынҩжәи жәаф романи амемуарқәа шәи акы том зҩыз Жорж Сименон заҟа ҩны иҵихьаз, заҟа ҩны ааихәахьаз (ҩынҩажәи жәбантә инхарҵа ҭыԥ иԥсаххьан!) инадыркны ихатә ԥсҭазаара аҟнытә шьаҷацыԥхьаҙа зегь рыҩуеите, иркьыԥхьуеите! Владимир Анқәаб ара зыҙбахә сҳәаз ашәҟәыҩҩцәа дрыдыскылоит, драҟарастәуеитҳәаакәзам са сызҷу. Исҳәарцистахуимариаҙоушәа иаабо, аха иҟамҵакәа, цкьа инамыгҙакәа, гәнымыҩра азуны ҳазхыԥаны хцало ауп: ҳашәҟәыҩҩцәа, досу дзаҟаразаалакгьы, рбиографиақәа бзианы иаадыруазароуп, акьыԥхь ианырԥшлатәуп иахьатәигьы, уашьҭантәигьы абиԥарақәа рзы.

Сара саҙәыкны Руслан Қапба ари ишәҟәаҿы исгәаԥхеит, хымԥада, дагьиашоуп ҳәа исыԥхьаҙоит Владимир Анқәаб абригь-абригьы ашықәс азы диит, абри аамҭазы ана аҵара иҵон, ара аус иуан, абри ашықәс азы иԥсҭазаара далҵит ҳәа иҩархьҙа иҟоу афактқәа ааиқәыԥхьаҙаны, гәы аҵамҵаҙакәа иахьыҟаимҵаз. Егьырҭ ахқәа рҟнеиԥш, ашәҟәы абри ахәҭаҿгьы, автор ихы иаирхәоит журналистк иаҳасабалагьы, критикк, литератураҭцаашьык иаҳасабалагьы имоу аԥышәа. Урҭ аки-аки еицхырааура, ихеибарҭааура, иҵибаго иҟоуп.

Алитература арҿиарахьы апоет имш уадаҩын ҳәа ҳгәы ԥызҵәахьоу, игәырҿыгьгоу (арҿиара мариа ҳәа зныкыр аҙәыр ибахьоума, иаҳахьоума?!) ажәа еизада мацарала акәымкәа, дынҭгыла-аатгыло, ҳанаԥхьо апоет иԥсҭазааратә мҩа, дзынҟьаз, дзынԥаз, илитературатә рҿиара ҳәаақәызҵаз уҳәа акыр инҭкааны, ҳаргьы ҳицахысызшәа ҳцәа, ҳжьы ианырыртә, ҳахдырраҿы ишьақәхартә, аԥсы ахаҵаны иаҳирбеит.

Руслан Қапба иҟынҙа ҳара ҳлитература ҭызҵаауаз, ҳашәҟәыҩӡцәа рбиографиақәа зыҩуаз, уи аус знапы алакыз неиҩымсрыда зегьы ҳаҭыр сызрықәуп, иахьынҙасылшо ала, ԥхьаҩык иаҳасабала рыхә ҳаракны исшьоит (сара иҟастцо ахәшьара акраанагозар).

Убас шакәугьы, аҵабырг азы, ҳашәҟәыҩӡцәа рбиографиақәа акыр инарҭбааны, инҭкаа-аатқааны рыҵҵаара аус зегь реиҳа зҽазызкыз, алҵшәа бзиақәагьы аазырԥшыз Руслан Қапба иоуп.

Абиографиақәа рыҩра мариоуп, зҵаара дук акәушәа асҟак игәцаракны, амцхә хшыҩзышьҭра аҭара абаҭаху, аемпириатә фактқәа ааидыҟәшәаланы, иааилышьны иҟауҵеит ауп, уаҳа баҩыс иалоузеи ҳәа аҙәыр игәы иаанагозар, шьаҭанкыла диашам. Ас еиԥш иҟоу агәааанагара илаҟәҙоу, иприми тиву акоуп.

Ҳашәҟәыҩӡцәа аҙәырҩы рбиографиа ҽеины иҳаздырам, иҽеины, инагҙаны иҵҵааны иҳамам. Бжеиҳан анкета ҳәа изышьҭоу анхадырҭәаауеиԥш иркьаҿҙаны, иҕар-ԥшарноуп ишаадыруа.

Егьырҭ зегьы ҳарҟәатыԥ, рыҙбахә ххәарым, ҳмилаҵҭә литература аҟырҟы зырхәыхәыз, ашьаҭа зкыз Дырмит Гәлиа ибиографиагьы ишахәҭоу ихаҭәааны иҵҵааны изхәо аусумҭа ҳамаҙам. Абри сара агәра ганы, сақәыҕәҕәаны, кәаны-занрада ишәасҳәоит.

Уара уеилагама, Дырмит Гәлиа иаҟара ашәыҟәқәеи астатиақәеи ззырыҩхьада, уи ибиографиа ҳзымдыруазар, иаадыруазеи ҳәа иаасҿагылогьы дҟалашт.

Ааи, Дырмит Гәлиа изкны акымкәа, ѡбамкәа ашәҟәқәеи арымʒаа астатиақәеи ѡны иркьыҧхьхьеит еиуеиҧшым ашәҟәыѡѡцәа, алитератураҭҭааѡцәа аҧсышәала, урысшәала, қырҭшәала уҳәа. Урҭ саргьы издыруеит, изѡыз авторцәагьы ҳаҭыр сызрықәуп, рлагалагьы зыҧсоу еилкаауп, тәамбашақә сырзыҟам. Са сыззааирц исҭаху даҽакуп – Дырмит Гәлиа иҧсҭазаараҟнытә иахьагьы иҭҭаам, ауаа ирбартә, ираҳартә акьыҧхь ианымлақәац, цқьа ианымҧшқәац маҷʒам. Ҽырҧштәыс иааҳгозар, иара иуаажәларратәи иҳәынҭқарратәи усура цқьа иҭҭаам. Исаʒаны сҟалар, сара абарҭ ацәаҳәақәа зыѡуа Дырмит Гәлиа ҳәынҭқарратә усзуѡык иаҳасабалагьы алагала шыҟаиҭахьаз хаз ҷыдала статиак аҽы салацәажәап ҳәа сгәы иҭоуп. Уеизгьы-уеизгьы ирацәамзаргьы, уи ахшыѡҭак шьақәзырҕәҕәаша, изырҭабыргыша афактқәа шсымоу уажәнатәгьы агәра шәсыргоит. Уи, ҧшʒала, даҽа усуп, хара имгакәа исзыҟаҭозар збап.

Дырмит Гәлиа ибиографиаҟынтә иахьа уажәраанʒа иаадыруа афактқәагьы шьҭа даҽакала изхәаҧштәқәоу, даҽакала ахәшьара зҭатәқәоугьы маҷʒам. Ажәакала, Дырмит Гәлиа ибиографиа ҽыц ирцәажәатәуп, автор ҽыц, аҭҭааѡ ҽыц даҭахуп. Ус заҟаѡы рбиографиақәа еилкаатәузеи, иҭатәузеи? Зыҧсҭазара иалҭхьоу ракәым, зыҧсы ҭаны ҳазлагылоу ҳашәҟәыѡѡцәагьы рҕьырак рбиографиақәа ҽеины иҳаздырам. Ҳлитератураҽы иҟан идыру аамҭақәак ҳашәҟәыѡѡцәа рбиографиақәа шаблон ҳасабла мацара ианырѡуаз. Урҭ ус иѡқәаз уанрыҧхьалак, зегь рымшқәа еиҧшызшәа иубон, досу рҷыдарақәа имаҷны акәын ишырныҧшуаз. Ҭабыргуп, хыхь-хыхьла мацара урыхәаҧшуазар, ҳашәҟәыѡѡцәа аʒәырѡы рбиографиақәа злеиҧшқәоу рацәоуп. Шамахамзар зегьы анхацәа ирхылҭит, ақыҭан иит, уа ашкол иалгеит, аиҳабыратә ҭараиурҭакгьы иалгеит, ҵьара наплакык аҽы аус руан, еиҳараʒак агазеҭ «Аҧсны Ҟаҧшь» аредакциаҽы... Рбиографиақәа ахҭыс дуқәа рыдубалом. Аха еиѡдыраашьак рымамкәа, лахьынҭала еиҧшны ҟалашьас ирымааз?

Ернест Хемингуеии Уинстон Черчилли (ишдыру еиҧш, Уинстон Черчилль дҳәынҭқарратә усзуѡын, аха дагьшәҟәыѡѡын, ѡажәи ҧшьба шықәса анихыҭуаз ароман дуқәа иѡхьан, иажәымҭаз иаҧиҭаз амемуарқәагьы алитературатә хаҭабзиарақәа рыгʒам, адунеи иахьабалак иеицырдыруа иҟоуп) реиҧш ашәҟәыѡѡцәа, арҽиаѡцәа зегьы рбиографиақәа ахҭыс дуқәа (урысшәала *приключение* ҳәа изышьҭоу) рыла ишьақәгыламзар амуа иауҟаху.

Арҽиаԝы изы ихадароу ицәанырра ахьынӡатцаҕоу, ихшыԝ ахьынӡатцару, интеллектла дахьынӡаҳараку, ерудициала дахьынӡатбаау роуп. Ҷырпштәыс иааҳгозар, анемец классикатә философиа ашьатакԝы Иммануил Кант ибиографиаҽы адәахьала интересс уаԝы иикыша, дызлаз ауаа ҷыдала дызларылукаашаз хтыскгьы уҧыхьашәомызт, «ицәышӡа» иҟан. Ақәра ду нитцит (80 шықәса), аха дахьиз, дахьааӡаз ақалақь Кионисберг (уажәы Калининград ҳәа изышьтоу) дналымтӡакәа ихигеит. Аха зҽы итагӡаны аҳәара згәыгьуада Иммануил Кант дырҽиаԝ думызт ҳәа. Иара убас адунеи аҽы еицырдыруа ашәҟәыԝԝы ду Франц Кафка (хылтцшьтрала дауриан, немец бызшәала дыԝуан, Прага диит) ибиографиагьы бжьаратә уаԝык, уаԝы еизадак иҧстазаареиҧш ауп ишымԝаҧысыз. Ԝынԝажәаҟа шықәса роуп инитцыз. Агимназиеи аиҳабыратә тцараиуртеи (аиуристтә факультет) далгеит. Хӡырымгак иакәын, ача злеифашаз уалафахәык иоуларц амашәыр иақәшәаз ауаа астрах рзыҟатцара иаҽыз ауаажәларра далан.

Ҳара ҳҽы ҳашәҟәыԝԝцәа, шамахамзар, зегьы рзы инатцшьны иазгәартон «анхаԝ ҕар итаацәараҽы диит» ҳәа, усҟан азеиҧш ҳәынҵкарратә идеологиа зеиҧшраз ала, алитературагьы аполитика ду иузаҟәымтхо изладҳәалаз ала, «анхаԝ ҕар итаацәараҽы диит» ҳәа ашәҟәыԝԝ изы аҳәара престижын. Хылтцшьтрала дтауадын, ма даамыстан уҳәар усҟантәи амчра ахатарнакцәа гәрамгартас дыркыр ҟалон. Анхацәагьы еиҧшызма? Неитаҳәашьа змамыз шыҟазгьы, ишаанагара инхозгьы, аҕьараҳәа инхозгьы ауҟахымыз.

Цабыргуп, таууади аамыстеи ирылиааз маҷԝуп, аха ҳашәҟәыԝԝцәа рхылтцшьтра зегьы неихшьаланы иҕарқәан аҳәара ииашам. Ҧсуатлак рыламкәа иҟамызт Дырмит Гәлиеи, аамыста Миха Лакрбеи, Иван Папасқьыри уҳәа злииаз атаацәарақәа. Европатәи ашәага-загала иаҳҳәозар, урт зхылтцыз мал уаамызт, ахан еихачаҧа дуқәа рызгыланы еихбаала инхомызт, аматцуцәа рыманы, миллионла аҧара ладеи ԝадеи иҟьо измаз ракәмызт. Аха аҧсуала уахәаҧшуазар, акыр алахтырагьы змаз, ҧсабарала аҟәышрагьы згымыз ибаҕьаӡа инхоз уаан. Ахынтаԝынтарақәа, аҟыба-зыбақәа аҙәгьы игӡамызт. Урт аҧстазаара ианбагыз, знымзар зны иагхараны иҟоума мамзаргьы? Урт ахынтаԝынтарақәеи аҟыба-зыбарақәеи ҳәа ҳазҽугьы иакуп, иԝбоуп. Ишырҳәало еиҧш, адәы цәҳәы иқәиаази, маҷк зыпсы злази, итцегь инеиҳаны ҧсгартақәак змази еиԝдыраатәыми.

Даҽеакҙоуп, иаҳҳәап, Алықьса Лашәриеи Владимир Анқәаби иреиԥшқәоу рыҙбахә анҳамоу. Урҭ ҵабыргынгьы аҕарра ззырҳәоҵәҟьа иалииааз, аеҭымрагьы заанаҵ изыхьҙаз, аха аҕарреи аиҭымреи ирзымхәаҽеыз, збаѡхатәрагьы акыр аарԥшра зҽеахьызыгҙаз роуп.

Араҟа Владимир Анқәаб ихьыҙ иадҳәаланы Алықьса Лашәриа иҙбахә ус баша исҽашәаны исымҳәеит. Аѡыцьагьы баѡхатәрала еиԥшымызт, иеиҟарамызт, ҳәарада, ихаз-хазҙан, аха разҟыла излеизааигәаз уаѡы ибарҭоуп. Ҷыдалагьы аѡыцьагьы рхәыҷра злеиԥшқәаз рацәан. Егьырҭ зегьы ҳарҟәаҵуазаргьы, аҕарреи аеҭымреи аѡыцьагьы иеицырзеиԥшын уҳәартә иҟоуп. Алықьса Лашәриа еицырдыруа иажәеинраала «Смал» поезиатә хыҵҳәаа мацараҙам, апоет ихатә ԥсҭазара ишиашоу иахылҵыз, зынҙа иазааигәоу ауп. Апоет абри ажәеинраала аникьыԥхь инақәырццакны аԥхьаѡцәа инарҭбааны ирласны ирылаҵәеит. Уеизгьы-уеизгьы ҟазара дуҙҙак ара иҟаҙам, аха абгьаахәа аԥхьаѡцәа иаамҵарсны бзиа изырбаз, иалахәаҵаны изыркыз, иара аҵакы дара аҙәырѡы рыԥсҭазаара иашьашәаланы иахьырбаз ауп уҳәартә иҟоуп. Апоет ара «сара» ҳәа иихәо ихазы мацара акәымхеит, иара дзеиуаз абиԥара зегьы аҵанакит ауп. Ишәгәаламшәои ари ажәеинраалаҽы иаҳԥыло иҟазшьарбагоу ацәаҳәақәа? Аѡымҵа шеибгоу иаасгоит ҳәа салагом, ара уажәы аа-цәаҳәак рыла иазҳархап:

Сара мазеи сахамтәаҙеит,
Сықәын адәы цәхәы
Сеихьыжә-еикәыжә, сыԥхамшьаҙо
Ианлеиуаз асырҳәы,

Аҵаа хьшәашәа сахаԥало
Сшьапқәа ҟаԥшьҙа,
Асы бымбыл сылаԥало,
Ашкол ахь сцон шьыжьҙа.

Абарҭ ацәаҳәақәа ишырҳәо еиԥшҵәҟьа зхәыҷра рыцҳарыла, еибакәеибарала изхызгаз аԥсуа рҽиаѡцәа дреиуан Владимир Анқәабгьы, арҭ ацәаҳәақәа иара ихазын иҳәазшәаҵәҟьа иҟоуп.

Руслан Қапба ҳзыхцәажәо ишәҟәаҽы Владимир Анқәаб ибиографиа акыр инҵкаа-аатқааны, амаха-ашьаха аҵаны ишиѡыз еиԥш, апоет иаԥҵамҵақәагьы инарҭбааны реилыргареи ахәшьара рыҵарагьы иҽанишәеит, илиршазгьы маҷзам.

Владимир Анқәаб еиуеиԥшымыз аус хыкқәа инапы рылакын. Урҭ зегьы рҽы уаҩы ибартә ишьҭа нижьит: арҵаҩраҽгьы алитератураҭҵааираҽгьы. Убас шакәугьы, еиҳараҳак имч, илша здиҵаз апоезиоуп. Убри аҟнытә иԥсабаратәуп, хымԥада дагьиашоуп Руслан Қапба Владимир Анқәаб ипоезиатә рҽиамҭақәа зегь реиҳа аԥызара рыҭаны дахьрыхцәажәаз. Ҷыдала иаликааит, хаз-хазы ахқәа рзикит апоет иажәеинраалақәеи, ибалладақәеи, ипоемақәеи реизгақәа: «Сышьха ҳиас» (1958), «Бзыԥ аԥшаҳәа» (1960), «Сыбзиабара» (1964), «Сышьхахыҵырҭа» (1971), «Асхыс» (1975), иара убас иажәеинраалоу аромаңқәа «Абрыскьыл» (1966), «Ааԥыни анаҟәеи» (1980).

Арҭ аԥҵамҭақәа реилыргареи дасу ирыцәнагоу ахәшьара рыҭареи аус аҵҵааҩы ҭакзыԥхыцәрала дшазнеиз ҩашьаҳом. Иалкаатәыз, ахшыҩзышьҭра зыхәҭаз акы ицәыбжьахеит узҳәом. Хымԥада диашоуп автор Владимир Анқәаб заатәи иаԥҵамҭақәа инадыркны хадаратә гәыцәс ирымоу, иргәылганы игоу аԥсуа жәлар ржәытә, рҽатә, ԥхьаҟатәи рлахьынҵа азхәыцра ишазикыз ахьазгәеиҵо. Насгьы аԥхьаҩ агәра игартә иирбеит Владимир Анқәаб акыр ирҽиамҭақәа рҽы икылкааны ԥсҭазааратә хҭыс хәыҷык иалхны поезиатә цәаныррала еизыркәкәаны аҟаҵара шилшоз. Ари ахшыҩҵак хьаҳәа-ԥаҳәада изырҵабыргуа аҽырԥштәқәа арымҳаа ыҟоуп. Сышьҭрақәланы урҭ ара срылацәажәоит ҳәа салагом, иагьаҭахым. Убас шакәугьы Руслан Қапба Владимир Анқәаб ипоезиа дагәылаланы иахьынҳеиликааз, ишеиликааз агәра ҳзыргақәо рахьтә акык, ҩбак ааганы рыҳбахә аҳәара уеизгьы иахәҭоуп ҳәа сгәы иаанагоит. Урҭ аҽырԥштәқәа ҳәа сызҽу ан илызку ажәеинраалеи Дырмит Гәлиа изку ацикли ахьаликааз ауп. Уи ҵабыргынгьы, ус иахәҭан уҳәартә иҟоуп, хьаҳәа-ԥаҳәада апоет иреиҕьу иаԥҵамҭақәа иреиуоуп.

Ан илызкны аҩымҭа ссирқәа егьырҭ амилаҵҭә литературақәа рҽгьы акырԥьара иуԥылоит, ҳара ҳҽгьы аҳәымкәа ҩыцьамкәа ирыҩхьеит. Ауаҩытәыҩса ан лаҟара изааигәоу даҽеаҳәы дшыҟам еилкаау усуп.

Аԥхьаҳа ауаҩы аҧстәқәа рдунеи далҵны дуаҩны ашьақәгылара даналагаз, зегь раԥхьа дгәакьоуп ҳәа иеиликааз, иан шлакәу аҵарауаа дуқәа зегьы иазгәарҭахьеит. Ани Аԥсадгьыли еидкыланы иахьырыԥхьаҳогьы лакҩакра аҭахны ҳәа иауҟаху. Уажәшьҭа иҽыцу, акы аԥҵара залшарым уҳәартә аҟынҳа ан илызкны убысҟак рҳәахьеит, ирыҩхьеит.

Владимир Анқәаб иажәеинраала «Сан бабаҟоу» ҽыгҳаралагьы 91 цәаҳәа ишреиҳамгьы, поемоуп азуҳәартә иҟоуп. Ҭакылагьы формалагьы даҽеа ҩымҭак иеиԥшымкәа, уаԥхьацыԥхьаҙа иҽыцххараҙа ибыз-бызуа уцәа, ужьы ианырыртә, ухдыррагьы арцыхцыхыртә иҟаҵоуп.

Ари ажәеинраала апоет игәаҵантәи иааз, акыр аамҭа ҭаха изымҭоз атема иазкуп, ихатә ԥсҭазаара шьаҭас иаиуит. Ан дызмам, дызцәыҙыз игәжәажәара, иуаз ажәа аҳасабала иҩуп. Ан дызмамгьы ирнырыртә, дырхамышҭыртә, лара лахь ирымоу агәбылра еиҳагьы иҵаулахартә, дызмоугьы дзыԥсоу цқьа иеилыркаартә иҟаҵоуп. Владимир Анқәаб илахьынҵа злаҟалаз ала, иан лнапы имоуҙакәа изҳаит, лыматҵ аурҭа имоуҙеит. Знык иадамзаргьы снаԥаԥшындаз, ма ианамуҙах, лсахьа ԥьара ианны избандаз ҳәа дшыгәжәажәоз иԥсҭазаара зегьы ихигеит. Деиҷрыблаауа дызмаз абри агәырҩа иаааиԥылоз зегьы ираҳәо ддәықәмызт, уимоу, изааигәаҙаз иҩызцәа ҳҽғьы иҳәомызт. Абри ажәеинраала аниҩы ашьҭахь ауп иан лҭоурых маҷк анаҳдырыз.

Иара убасҵәҟьа диашоуп Руслан Қапба Дырмит Гәлиа изку ажәеинраалақәа рцикл хаз ҷыдала иалкааны дахьахцәажәаз. Абраҟагьы иҳәатәуп Владимир Анқәаб абарҭ иажәеинраалақәа Дырмит Гәлиа изкны хыԥхьаҙарала имаҷымкәа аҙәырҩы ирыҩхьоу иаарылукаартә ишыҟоу. Апоет Дырмит Гәлиа дааирԥшит аԥсуа жәлар рдоуҳатә культура еизыркәкәаны дасимволны, дыркка҃ны, ԁлашарбаганы. Арҭ ажәеинраалақәа рцикл ҷыдарақәас иамоу, емоциалагьы аԥхьаҩ акыр инырыртә иахьынҙаҟоу аҵҵаа҃ы дырзаатгыланы агәра ҳгартә иаҳирбеит.

Владимир Анқәаб иҩымҭақәа рахьтә зегь реиҳа аимакеиҽакқәеи агәаанагарқәеи зхылҽиааз жәеинраалала иҩу ароман «Абрыскьыл» ауп. Еиҳараҙак иеимакырахеит ажәлар рҳәамҭеи ари аҩымҭеи реизыҟазаашьақәа. Автор хадаратә ҿыԥныхҳәас ирҭеит Абрыскьыл изку ажәлар рҳәамҭа асиужет аҳәаақәа дахьырҭыҵыз, иара ирҽиаратә хыҵҳәаа иаҙбаз инамцхәума уҳәартә иахьацицаз. Руслан Қапба дахьидгылацәо маҷымзаргьы акритикцәа досу иҟарҵаз азгәаҭақәагьы акыр ҳасаб рзуны, ишәаны, изаны дрыхцәажәеит.

Иажәеинраалоу ароман «Аапыни анаҟәеи» акәзар, акьыԥхь абеижьҭеи абар шьҭа ҩажәи ҩба шықәса инареиҳаны иҵуеит. Убас шакәугьы, изыхҟьа-зыԥҟьалак уажә ара ҳазлацәажәо Руслан Қапба ишәҟәы аҽы ада рацәак уаҩы дахымцәажәацкәа

ибжьаханы иҟан. Аҭцааԥы ара иҟаиҵаз анализ зегь рыла уакәшаҳаҭхартә иҟамзаргьы, имоукыша ахшыԥҵакқәа уҧылозаргьы, аҧхьаԥ акыр ицхрааулеит ари аԥымҭа аидеиатә ҵаки асахьаркыратә ҷыдарақәеи реилкааразы. Иара иаҵанакуа аамҭа (1941–1945 ашықәсқәа рызтәи Аҧьынҧьтәылатә еибашьра дуӡӡа ашьҭахьтәи ажәашықәса) зеиҧшраз, усҟан аҧсҭазара иналагылаз ауаԥ ҩа ишьақәгылара иацыз ауадаԥрақәа, аҧықәсыларақәа уҳәа акыр ҳнаргәыларҧшны иаҳирбоит. Аҭцааԥ диашоуп ароман ахадаратә персонаж Хьымца Џьарба аҧҵараан апоет ихаҭа ибиографиа шьаҭас иҟаиҵеит ҳәа ахьазгәеиҵо. Аха убарҭ ихатә ҧсҭазааратә хҭысқәа ауаажәларратә ҵакы рыҵаны аԥра шилиршазгьы иҳәеит.

Хыҧхьаӡарала имаҷымкәа ажәеинраалақәеи, абалладақәеи, апоемақәеи, ижәеинраалоу ароманқәеи рнаԥсгьы Владимир Анқәаб иҵынханы иҳамоуп иԥымҭа акритикатәеилкааратә очеркқәеи, астатиақәеи, арецензиақәеи. Урҭ рҕырак еиднакылеит 1969 шықәсазы Аҟәа иҵыҵыз аизга «Аҧсуа новеллақәа». 1979 шықәсазы иҵижьыз имонография «Аҧсуа проза ашьақәгылареи арҿиара мԥақәеи» акәзар автор иахьынӡаилшоз ала еихишьаалеит аҧсуа проза аниз инаркны (1918 шықәса) 30 шықәса рыԥнуҵҟала (1948 шықәсанӡа) изхысыз аҭоурых. Абри ашәҟәаҿы ажәабжьи аповести ржанрқәа ҳлитератураҿы ишиз, ишышьақәгылаз рымԥақәа автор акыр дақәшәаны иааирҧшит. Уаанӡа аҙәырԥы ирҳәахьаз иацырҕызуа акәымкәа иара ихатә гәааанагарақәа акыр рзикит Владимир Агрба иповест «Аколнхара «Ҧхьаҟа» аишьа», Шьалуа Ҵәыцьба иповест «Амаҭ зыбҕа ҧҵәоу», Самсон Ҷанба иповест «Сеидыҟ», Иван Папасқьыр ироман «Ҭемыр», Дырмит Гәлиа ироман «Камаҷыч».

Абра иеиқәысыҧхьаӡаз аԥымҭақәа Владимир Анқәаб ииҳәақәаз шьҭа иажәқәахьоу шыҟоугьы (еиҳарак усҟантәи аидеологиа ахьеилаҳаз иахҟьаны), уи иҟаиҵаз алагала Руслан Қапба ҳаҭырқәҵарала дазнеины дахьахцәажәаз хымпада ииашоуп, уи иагьахәҭоуп ҳәа иҧхьаӡатәуп. Ииашам ҳәа ииҧхьаӡо Владимир Анқәаб игәааанагарақәагьы дреиҷаҳаны, аамысташәала иазгәеиҵеит.

Руслан Қапба ишәҟәы «Владимир Анқәаб. Иҧсҭазаареи ирҿиамҭеи» ахаҭабзиарақәа иамоу иҵегьы ирацәоуп, аха акык, ԥбак исҳәақәаз азсырхоит. Ҳәарас иаҳахузеи, асҟак идуу, амҽхакгьы змоу ашәҟәы адаҟьақәа зегьы хаҭабзиарала еиҧшны,

еицеиҟараны иубом. Игхоуп ҳәа исыԥхьаӡо, ма гәазыҳәарак аҳасабала исызнарҵысыз сгәаанагарақәагьы асырбар сҭахуп.

Ҭабыргуп, Владимир Анқәаб идоуҳатә ҭынхаҷы аҵцааҩы аԥхьаҟа ииаганы, иалкааны еиҳа игәцаракны алашара зықәирԥхарц ииҵахыз иреиғьқәоу ракәын. Уи мап зҳәода, ус иахәҵан, иԥсабаратәын. Аха иԥсыҷқәоугьы дырмеигӡакәа иҵегьы иҳәандаз сгәахәуеит. Иԥсыҷеу ахьынӡаҟоу иҳәеит ҳәа апоет дланарҟәуамызт.

Руслан Қапба ишәҟәаҷы асҟак инарҵбааны Владимир Анқәаб иԥсҭазаареи ирҷиамҭеи анҵиҵаах, иахәҵан ҳәа сгәы иаанагоит уи иаԥҵамҭақәа аурысшәахь иеиҵагоу рхаҵабзиара зеиԥшроу алацәажәарагьы. Апоет илыԥшааху иажәеинраалақәа рнаҩсгьы иеиҵагоуп ароманқәа «Абрыскьыли» «Аапыни анаҟәеи» рфрагментқәагьы. Фрагментла мацара изеиҵагоузеи ҳәа азҵаара ықәыларгьы ҟалоит, ишеибгоу изеиҵагам аԥхьаҩ изы еилкаамкәа инханы иҟоуп. Насгьы сара иахьынӡаздыруала урҭ аиҵагақәа рхаҵабзиара зеиԥшроу аҳәгьы дахымцәажәац, ҷыдала иҵимҵаатӡ.

Аҵцааҩы ишәҟәаҷы зныкымкәа, ҩынтәымкәа еиуеиԥшым ахьаҵракәа ҟаиҵеит. Урҭ хымԥада иахәҭоуп уҳәартә, дызлацәажәо азҵаара аилкаара иашьашәаланы, иарбаны ианыҟаиҵо, ианикәҷио мачӡам. Аха зныхгьы иихәарц ииҵаху азҵаара хада аасҵа урҭ ахьаҵракәа анеиҵыхцәо ыҟоуп, агәыхә аасҵа ацыфа еиҳахар иеиԥшхоит. Усҟан аԥхьаҩ мачк агәынамӡара инамҭарц залшом. Абра исҳәаз ахшыҩҵак шьақәзыргәгәакәо рахьтә ҷырԥштәы заҵәык аазгоит. Изакәу уи ауп, хыхь мачк зыӡбахә сҳәахьоу Владимир Анқәаб иажәеинраала «Сан бабаҟоу» аҵцааҩы данахцәажәо дхьаҵны, апоет иқьиара, игәыԥшқара аазырԥшуа, аамҭала зны ицшәарыцоз Миро Абғаҧьаа иажәабжь бжьеигалеит. Уи, ҳәарас иаҭахузеи, ицәгьаӡам, аха ажәеинраала «Сан бабаҟоу?» ахаҵа аилыргара иакәирӡыз даҟьаки бжаки роуп, егьи ажәабжь ибжьеигалаз (апоет зны данышәарыцоз абғаҧьма аԥеи иареи еицны ианиба, ирыцхашьаны ишимшьыз атәы зҳәо) ԥшьдаҟьак (ад. 210–214) аиҵеит. Ара залымдара дук ыҟамзаргьы, алитературатә рҷиамҭа аилыргареи, уи иацхраауеит ҳәа иаԥишьыз ахьаҵреи шәага-загала абаланс рзеибауа иахьыҟам уаҩы игәы еихьнамшьырц залшом.

Амонографиаҷы ирыжәпаны, ирацәаны, ана, ара иагәылоуп Владимир Анқәаб дыздыруаз, иҩызцәа, иқәлацәа, изааигәаз

ауаа аҳәырԥы иаԥцамҭақәеи иареи ирызкны ирҳәақәаз, ирыԥқәаз. Урҭгьы хымԥада иаҭахын, аинтерес рымоуп. Аха рҕьырак автор иҟаицаз аҭцаара иагәыларгыланы акәымкәа, ашәҟәы анцәамҭаҿы ацҵа ҳасабла (урысшәала «приложение» ҳәа изышьҭоу) икьыԥхьзар еиҕьзар ҟаларын.

Акык, ԥбак ара иҟасцаз азгәаҭақәа Руслан Қапба ишәҟәы «Владимир Анқәаб. Иԥсҭазаареи ирҿиамҭеи» ахаҭабзиара рзыларҟәуа иҟам. Анцәа ауаԥы акы имихыргьы, акы иицоит ҳәа ишырҳәало еиԥш, Владимир Анқәаб илахьынҵа еиҭымрала ишьақәгылт, аха икәакәар мблит. Ԥсабарала илаз абаԥхатәра акыр иааирԥшыртә, ижәлар ирирхәартә дҟалеит. Уи ус шакәу агәра ҳнаргоит Руслан Қапба ишәҟәгьы.

СТРОКИ, СОГРЕТЫЕ СЕРДЦЕМ

Владимир Анкваб был одним из самых одаренных абхазских поэтов. Его стихотворения появились в периодической печати в первой половине 50-х годов, в период общего подъема нашей национальной литературы. Однако дорогу в большую поэзию пробить ему было трудно.

Родился В. Анкваб в г. Гагра. Рано осиротев, воспитывался у бабушки в селе Хуап Гудаутского района. Окончил восемь классов, был пастухом, сажал табак. Жадно впитывал в себя рассказы старших о нелегкой истории абхазского народа, рано стал проявлять интерес к языку, этнографии и фольклору. Работая позже на ткуарчальской шахте, он одновременно учился в вечерней школе и в 1954 году поступил на филфак Сухгоспединститута, откуда перевелся в Литинститут им. А. М. Горького. Вернувшись на родину, преподавал абхазскую литературу в пединституте. После окончания аспирантуры в Москве и защиты кандидатской диссертации несколько лет был зав. кафедрой абхазской литературы АГУ.

Как и многие его сверстники, В. Анкваб начал творческую деятельность с лирических стихов. Но лирика тогда была не в почете, газеты и журналы требовали стихи на злобу дня. В. Анкваб не воспринимал такого рода требований, поэтому и чувствовал себя неуютно.

Своими корнями поэт был прочно связан с традициями абхазского народа и пытался выразить лучшие его национальные черты. Постоянно работая над собой, он расширял тематику своих

произведений. Первый поэтический сборник В. Анкваб «Моя горная река», был издан в 1958 году. Вслед за ним – «Долина Бзыби», «Моя любовь», «Мой перевал», «Взрыв снега» и два романа в стихах – «Абрскил» и «Весна и туман». В переводе на русский его стихи и романы выходили как в Сухуме, так и в Москве.

Поэт воспевал любовь, Родину, созидательный и бескорыстный труд во благо людей, призывал к разумному, доброму отношению к природе. Особое место в его лирике занимали стихи о матери. Следует отметить цикл стихов о Дмитрии Гулиа, в которых он размышляет о его творчестве в контексте новейшей истории абхазов, их месте в современном мире и перспективах их судьбы в историческом будущем.

В основе романа «Абрскил» лежит абхазское народное героическое сказание о богоборце Абрскиле, которое получает у В. Анкваб своеобразную художественную интерпретацию. Противоборство злых и добрых начал в романе показано с привлечением как реальных жизненных явлений, так и злых мифических существ. Живая связь древней культуры абхазов с современностью предстает органично и убедительно.

Роман «Весна и туман» посвящен жизни абхазской деревни и города Ткуарчал в сороковых годах. Затронут ряд сложных общественных вопросов и отражены трагические для народа последствия культа личности.

Известен В. Анкваб и как исследователь абхазской литературы. Его кандидатская диссертация была посвящена новеллам М. Лакербай. В сборник В. Анкваб «Абхазские новеллы» вошли его критические очерки, статьи и рецензии, посвященные творчеству различных абхазских поэтов и писателей. В монографии «Становление и развитие абхазской прозы» он подверг анализу все наиболее значительные произведения с момента возникновения абхазской прозы до конца сороковых годов, рассматривает пути развития жанров рассказа, повести и романа в нашей литературе, высказывает ряд тонких наблюдений.

Сегодня есть необходимость в новой оценке творчества В. Анкваб. Конечно, произведения его неравнозначны по идейному содержанию и художественному уровню. Но главное, что они никого не оставляют равнодушными, вызывают споры.

Не могу не сказать, что мы с Володей были близкими друзьями. После того, как его не стало, я чувствую, словно сломалась опора, на которой я держался. Боже мой, сколько уже прошло после смерти незабвенного друга, сколько горя пришлось пе-

режить, а я никак не могу смириться с мыслью, что завтра его не встречу. Познакомились мы в 1954 году. Вместе поступили в Сухпединститут. Меня привлекла его непосредственность в дружбе. Володю нервировало, когда он замечал, что человек думает одно, говорит другое, поступает совсем иначе. Внешне казалось, что Володя жесткий, порой даже грубый и слишком прямолинейный. Во взаимоотношениях с людьми ему не хватало покладистости. Но при близком знакомстве выяснялось, что он мягкий и легкоранимый. Выше всего он ценил доброту, не панибратскую, а ответственную. Его трагедия заключалась в том, что он не мог следовать принципу: живи, как живется. Он яростно сопротивлялся всему косному. И как бы ни было ему тяжело, всегда сохранял человеческое достоинство.

Р. Гамзатов писал: «Я знаю мужественные стихи трусливых поэтов». Володю не отнести к поэтам такого рода. Не только творчество, но и повседневная его жизнь были проявлением мужества и стойкости.

Он мог ломать устаревшие сложившиеся стереотипы поведения и идти наперекор всему ради ответственного отношения к жизни. В то же время он старался сохранить в себе лучшие традиционные качества абхазов. Даже внешне хотел быть похожим на своих предков и часто появлялся в традиционной национальной одежде.

Он любил студентов, проявляя индивидуальный подход к каждому. И они испытывали к нему добрые чувства.

Он дорожил родной природой, возмущался, видя, как безжалостно рубят деревья. Однажды мы шли по набережной Сухума, и я невзначай сорвал цветущую веточку.

– Если каждый прохожий будет срывать цветы, то что от куста останется? – упрекнул он меня.

Под его окном, в расщелине бетонной стены выросла яблонька. Он бережно ухаживал за ней, а позже даже стихотворение ей посвятил.

Володя всегда куда-то спешил. Работал на износ.

– Неужели эти люди не имеют дела? – возмущался он, когда видел завсегдатаев кафе.

Перечитывая сегодня Владимира Анкваб, я с большой остротой чувствую, с каким фанатизмом и скрупулезностью работал он над словом, над строкой. Так он сумел оставить после себя добрый след на земле.

Е. Гь. Бебиа
ААУ апрофессор

АПОЕТ ИГӘАЛАШӘАРАЗЫ[14]

Аԥсны асовет мчра 50 шықәса ахыҵра ахьӡ зху Гәдоуҭатәи аԥхынтә театр аҟны ааигәа имҩаԥысит апоет гәлымҵәах, аҵарауаҩ, ааӡаҩ В. П. Анқәаб диижьҭеи 60 шықәса аҵра иазкыз ахәылԥаз.

Аԥхьаҩцәа ишәыдаагалоит ари ахәылԥаз иалахәыз апоет, арҵаҩы-ааӡаҩ иоушьҭымҭацәа ируаӡәку СССР ажурналистцәа Реидгыла иалоу Екатерина Бебиаԥха апоет изкыз лықәгылара.

Ауаҩы данықам акәзаап дзыԥсоу иаҳа ианудыруа. Абаҩхатәра ссир змаз апоет В. Анқәаб иҟамзаара есымшааира, иаҳа-иаҳа иаҳныруа, иҳалсуа ҳалагеит.

Апоет игәы ԥшқан. Иуадаҩыз ирҿиаратә, иуаажәларратә усураҿы иԥынгылаз ауадаҩрақәа есымшааира игәы дырҵаԓон, идыруашәшәыруан. Убас лассы-лассы ихы игәақәмаҷны дҟалалон. Ихы игәақәмаҷхартә дықамызт уи ауаҩ, аха игәы казыжьқәашаз цәырҵуан амилаҭ еиҿагыларақәа 1978 аамҭазы. Иаҳҳәап иаартны, имилаҭ абзиабара, имилаҭ аҿшьаара дрықәдырӡуан иара. Ахәахәа збаны иаанымгылоз, ҳәаҵыхла уи иаҿагылоз хаҵан, аха асқәа раан аҳәык ар рабашьра даҩызахон.

Аԥсуа литература акафедра аиҳабы В. Анқәаб иамхреи иааныжьреи зҵаарас иангыла, иахәаԥшраны ианықаз ауха ԥыҵҩык иоушьҭымҭацәа ҳҿеидкыланы ҳцеит апоет иҩныҟа. Ҳагәҭыхақәеи ҳгәалақәеи реибыҳәаразы ууанӡагьы акырынтә ҳаиқәшәахьан иара иҩны. Ҳарҵаҩы иоушьҭымҭацәа ҳнеира деигәыргьеит, аха хымԥада, иаразнак игәаҳҵеит деишәараеиҵараха дшықаз.

– Акафедра анапхгараҭара ахьсымырхыз акәӡам сылахь зеиқәу, жәашықәса дуӡӡа сусура атәы инеиҵыхны уаҩы дахьаламцәажәаз, сусура ԥьара лҵшәак амамызшәа иахьахәаԥшыз, сусура атәы здыруаз ахьҿырымҭыз, – иҳәеит уи.

[14] Аг. «Бзыԥ», ноиабр 22, 1988.

Ааи Владимир Платон-иԥа жәашықәса дуззаа акафедра напхгара ахьеиҭоз иҽыцаԥшьарақәеи иусмҩаԥгатәқәеи уҳәа усҟангьы уажәгьы уаҩы иазгәеиҭаша аумаҷху.

Аҭыхәтәантәи имшқәа рҟынза напхгара зиҭоз аԥсуа литература аҽиаратә гәып акәзар алҭшәа шьахәын. Иара инапхгарала имҩаԥысуаз алитературатә еиԥыларақәа, аилатәарақәа уҳәа иахьагьы ихааза ҳгәы иҭахәхәа иҭоуп, иаҳгәалаҳаршәоит, ҳрылацәажәоит – рымҽхак ҭбаан, иааҙаган, имҩакәҭаган. Иԥьоушьаша ҟазшьа ҷыдак иман апоет абарҭ алитературатә еилатәарақәа раан. Уи илшон аиԥылараҽы излацәажәаз зегьы акаанмыжькәа ажәа мыцхәыда реихшьала, рылкаа аҟаҵара. Иара убриалагьы астудент ашәымҭак ала илшон, еиликаауан апоет ииҳәаз игәаанагара аҭабыргра.

В. Анқәаб ибзоуроуп ауниверситет аҟны аԥсуа литература акафедреи акабинети изыхәҭоу литературалеи, материаллеи, плакатлеи, аԥсуа шәҟәыҩҩцәеи, аҭарауааи рпатреҭқәа рыла аибыҭара, аиқәыршәара.

Исгәалашәоит апоет гәлымҭәах В. Анқәаб шаҟа дацԥыхәаны еиҽикааузаа ашәҟәыҩҩцәа ркәакь. Иара дара убарҭ ашәҟәыҩҩцәа рҳәаҳьа зныз анҭамҭақәеи рпатреҭқәеи ркыдҭара инаркны, иара ихаҵа дадгыланы иҳацҟаиҭар акәын, ԥьоукы-ԥьоукы ишыҟарҭо: – «шәара шәхала иҟашәҵа», – ҳәа астудентцәа инҳаджьланы акәымкәа.

Владимир Платон-иԥа зегь реиҳа астудентцәа иаҳзааигәаз, иалҳкаауаз лекторын, рҭаҩын. Зҭаарас ҳҽаԥхьа иаацәыртуазаалак зегь рҭак аиуразы, уи қәнагала ахи-аҭыхәеи аилкааразы иара иахь мацара акәын ҳхы ахьҳархоз, аиҳаракгьы милаҭ зҭаарак анцәыртуаз. Уи ихи иԥси, игәи игәаҭәеи зегь зларсыз иаԥсуара акәын.

Иаагап 1978–1979 шықәсҟәа. Уажәы «анцәа» имчала иаартны, ауаҩы дымшәа-дымраҳа дцәажәартә данықоу аамҭа ҳҭагылоуп. Усҟан истудентцәаз ҳарҭ урҭ ашықәсҟәа иҳаилдыркааз, иаҳдырҭаз рацәоуп. Абраҟа ҳара иаҳбеит ԥьоукы-ԥьоукы ҳаиҳабацәа рхырхарҭақәа зеиԥшраз. Аҭалассир ыҟан усҟан. Закәытә позициақәази, анаԥьалбеит ицәырҭуаз?! Дубап ахыхьчаратә метод шьҭызхыз (инцәыцаҟәҟәуа идәыкәыз), нас хыхь-хыхь ахзыргарала зыхьз-зыԥша ҭызгарц иаҽыз, дубап анахьгьы арахьгьы, аҟама аҽеиԥш, еицзырԥшзоз, «ҟәышрала»

ажәлар еилзыргоз. Ажәытә уаа ирымҳәои гаҙарала еилаҳаз - ҟәышрала еилыргатәуп ҳәа. Убас иҟаҟәаз ауаа категориа ххҟәа зегьы абырцкал икылхызшәа еилкка иаҳбо ҳҟалеит. «Анаԥшҩы дхыршәҩуп». Абраҟагьы, абри амцеилашыраҟынгьы В. Анҟәаб иаадыруаз, ҳаԥсы иаҳзалымхуаз апатриот мцабз В. Анҟәаб шиакәыз даанхеит. Ааи, уи ҭабыргуп Амреи Амзеи рыҟазаара шҭабыргу еиԥш.

Иҳәатәуп даара уаҩы иԥьеишьаша хҭыск. Аԥсны Асовет мчра аагара амш аныҳәа Март 4 амҩаԥгара азин ахьҳаиҭаз азы. В. Анҟәаб длага-ҩаго, дырҟаҵыматцуа иԥсахы ԥыжәжәо, гәыбҕан иҵо дрыманы иқәын!

Апоет, апатриот мцаԥшь иқәнаго ажәа аҳәара сара исылшом, сҽагьазыскуам. Сажәа хыркәшо, ак исҳәар исҵаху: Владимир Платон-иԥа Анҟәаб дымԥсҙеит, дагьԥсуам ԥсыуажәлар адунеи иахьынҙақәу – урҭ еснагь иҟазаауеит.

ИҬАЦӘНЫ ИААНХОИТ УИ ИҬЫП[15]

Дысԥымлац сара сыԥстазааразҽ абри ауаҩ иаҟара аԥсуаразы згәы былуаз, аԥсуа ҽар реиҧаазара абри ауаҩ иаҟара гәыла-ԥсыла иаҽыз, арҽиара знапы алаку рҟазара азыргара зыԥстазаара зегьы азыскыз. Уи афилологиатә тҧаарадыррақәа ркандидат, арҧаҩ ду, ашәҟәыҩҩы Владимир Анҟәаб иоуп.

Аԥстазаара иацу ауадаҩрақәа рымцабз лакьы-лакьуа акырынтә изыцрасхьо ауаҩы гәыла дыцқьахоит, доуҳамчлагьы дыгәгәахоит. Гәыла ицқьо ауаҩы ихазы еиԥш даҽеаҙәы изгьы дразхоит, абзиа дашьҭазаауеит иԥсы ҭанатцы. Даныԥслакгьы ауаа ргәаҽы наунагҙа дынхоит.

Уи аҽены Кәтол ақыҭан имаҩаԥысуан аԥсуа шәҟәыҩҩцәа рԥылара. Сара усҟан ажәабатәи акласс аҽы аҵара стон. Усҟантәи аамҭазы Кәтол имҩаԥысуаз зегьы адырдхеиԥш изхагьежьуаз, ҳашкол адиректорс иҟаз Пантик Багратиԥа Тапаҕәуа заа адҵа ҳаиҭахьан ажәеинраалақәа зыҩуаз

[15] Лучи солнечной Абхазии. Ҭырқәтәыла, 2010.. Ад. 185 – 188.

асценаҽхрыԥхьарц, ҳасасцәа ҳгәы иҵхо азҵаарақәа раҳҭарц, рырҽиара азы ҳгәаанагарақәа ҳҳәарц. Ҳаргьы ҳгәы хыҵхыҵуа раирa ҳазыԥшын. Аиԥылара ахыркәшамҭаз, ҳарҵаҩцәа руаҙәк дааин исалхәеит ашәҟәыҩҩцәа иаҳҭоу рахьтә руаҙәк биҭахуп ҳәа. Иаҳҭаз ашәҟәыҩҩцәа рахьтә кәтолаа рацәаҩын, урҭ ракәыз ҷыысшьон сызҭахыз, аха ус акәымхеит.

– Ажәеинраала бзыԥхьаз сгәаԥхеит, ибыдысныҳәалоит, - иҳәеит иара дҽаԥха-ҽаччо. – Бызҭаларц ибҭахузеи?

– Сара ажурналистика сҭаларц сҭахуп, – наиаҭаскит макьанагьы сзацәажәо дшысзымдыруазгьы.

– Ҳара ҳаинститутаҿ ажурналистика афакультет, ма аҟәша ҳамаҙам. Ақыҭа ашкол иалго шәзы Урыстәылаҟа уи аҭалара уадаҩуп. Ашкол баналгалак сара сахь бнеи, афилологиатә факультет бҭалартә ҳбыцхраап, нас аҵара бзиан ибҵо балагар, бымч ақәхошәа ҳбар, ажурналистика ахьгьы биаҳгап. Сара Владимир Анҟәаб соуп, – иҳәеит иара акыр шықәса раахыс сидыруашәа ҭынхак, уак леиԥш гәыблыла.

Абас, раԥхьаҙа акәны дыздырит сара Владимир Платон-иԥа. Иара убри нахыс, шықәсыла акыр шҳабжьазгьы, аҵыхәтәантәи имшқәа рҟынҙа доуҳала акырҙа еизааигәаз, иаҳҳәар ауазар, ҳаиҩызцәаны ҳҟалеит.

Сара сыдагьы, Аҟәатәи арҵаҩратә институт аҟны аҵара зҵоз, аҵара иазхьуаз, арҿиарахь абаҩхатәра злаз аԥсуаа зегьы Владимир Платон-иԥа иара ихатәы хәычқәа реиԥш дҳахәаԥшуан, дҳахҙыҙаауан, инапы ҳадкылан.

Сара Аҟәатәи арҵаҩратә институт аҟны аҵара аныстҵоз аԥсуа милаҭтә хақәиҭратә қәпара ианасакьаҳәымҭаз акәын. Асахьаркыратә литература ҳшеиднакылоз еиԥш аԥсуа милаҭтә қәпарагьы ҳаиднакылон аԥсуа студентцәеи ҳара ҳнапхгаҩы Владимир Платон-иԥеи. Уи араҟа дшәомызт хьаҵшьа издыруамызт.

Аԥсуа студентцәа аԥсуа жәлар рҭахрақәа рыхьчараҿы иҳалҳаршахьаз рацәан. Еиҳарак усҟантәи ашықәсқәа рзы ҳара ҳаидызкылаз акәны иҟоуп 130-ҩык аԥсуа интеллигенциа рнапы зҵаҩыз «Аԥсуа шәҟәы» ахьчара.

Сара иахьеиԥш исгәалашәоит аԥсуа лекторцәа аҙәыкҩыԥьак аудиториаҿы иҩналаны ари ашәҟәы знапы аҵаҩыз ишахьырхәхо жәбап ҳәа анырҳәоз. Схы исзаҭәашьом урҭ

рыхьӡ аартны акьыԥхь аҟны аҳәара. Аха дара ирдыруазароуп ҳара урҭ хьыӡхәала ишаҳгәалашәо, ишаҳҳамышҭыц, ҳусақәы ишаҳԥырхагаз, ақырҭцәа ишрымҵақьақьоз... Ауаҩы данқәыԥшу еиҳагьы иныруеит ацәгьеи абзиеи, иаразнак еилиргоит ауаҩы хәахәеи ауаҩ иашеи.

Исгәалашәоит, астудентцәа рықәԥара напхгаҩыс иамоу лоуп ҳәа аректоратақә снаган сҩахәы исҩырхыз иашаҳаҵцәаз Аҟәатәи арҵаҩратә институт апрофессортә-рҵаҩратә еилазаара аректорат иалаз аԥсуаагьы, ақырҭцәагьы рнапы шаҵарҩыз. Аӡәы заҵәык знапы аҵазымҩыз иакәын Владимир Платонипа. Уи усҟан ус иҳәеит:

– Абас еиԥш анапаҵаҩрала иреиғьыз аԥсуаа зегьы дырӡхьан 30-тәи ашықәсқәа рзы, убас анапаҵаҩрала сара абыда исызҳаит... Ари аԥҳәызба ҳастудентцәа иреиғьу лоуп, дахьнаугалак лҩахәы лара илҳәаратәы дыҟоуп, ҳара ҳнапаҵаҩра аҵахӡам...

Сара сыԥсҭазаарақҩ сиқәмшәаӡац Владимир Платон-ипа иеиԥш аиашазы иаартны иқәпоз, ахьаҵра ззымдыруаз, досу ихәҭоу ианихәҭоу иазҳәоз, ҳара аҩар ҳзыхьчоз, ҳара аиашареи аԥсадгьыл абзиабареи мцаны иҳацралартә ҳҟазҵоз.

Владимир Анқәаб санизхәыцуа сгәалашәарақҩ здаҟьақәа аатуа, усҟан иреиҳау аҵараиурҭақҩ уи напхгара зиҵоз, аԥсуа литературатә-рҩиаратә гәыԥ ашҭа ҭбаа ауп.

Уи амӡырха жәҵараԥшқақәак реиԥш инҵыпраауаз, макьана аҩара аапынра амҵәыжәҩақәа ирытцакыз, ҳара – усҟан уа истудентцәаз ҳакәзар, иҳазгәамҭаӡакәа маҷ-маҷ араҟа ҳаанахәон аԥсуара аган рацәақәа рыцәкәырпа. Иԥьаушьаша, литературатә гәыԥын, аха ҳхеидкыла амацәаз зыҿҭазыгӡоз ахырхарҭа рацәа ишнеи-шнеиуаз шьагәыҵс иҟалон апатриотизмра ҳәа изышьҭо.

Дунеи лашарак амра аԥхарра иахылҵуаз ашәахәақәа ԥхеибаҵа ари ашҭа ҭбаа иахьышәахәан аҽахьнагӡон... Араҟа иууаз раԥхьатәи ацәаҳәақәа рдунеи азы ишьацаагаган, адыррақәа рдунеи азы игәашәаартыган, аԥсадгьыл ахьааз ақәпаразгьы иахацыркыган. Ари адунеи лаша ашҭа иҵысыз шырацәоугьы, уи аԥхарра иахьа уажәраанӡагьы мрашәахәаны изцу ҳхыԥхьаӡара рацәоҩуп.

Хашҭшьа ақәымкәа сгәалашәарақҩы иаанхоит Владимир Платон-ипа Анқәаб имҩаԥигоз алитературатә еилатәарақәа.

Урҭ академиак иаҳзаԥызан ҳара. Иара абраҟа алитература, аҭоурых инарываргылан аԥсадгьыл абзиабара ҳгәаҭаҷ ииратәы, иазҳаратәы иҟаиҵон. Владимир Анқәаб иара ихаҭа дбылуан ԥнуҵҟала, ҳара истудентцәагьы ҳбылратәы иҟаиҵон.

Владимир Анқәаб напхгара зиҭоз алитературатә кружок иааҙамҭацәан шәԥыла аԥсуа ҿар. Урҭ рхыԥхьаҙараҷ иҟан иахьа аҵҵаарадыррақәа ирдокторцәоу, иркандидатцәоу Џьулетта Адлеиԥҳа, Зураб Џьапуа, Виачеслав Бигәаа, Ҭали Џьопуаԥҳа, Ирина Агрԥҳа; ишәҟәыԥԥцәахаз Виачеслав Ҷыҭанаа, Валентин Коҕониа, Сергеи Гындиа, Енвер Ажьиба, Гәында Сақаниа, Гәында Кәыҵниа, Светлана Ладариа; ижурналистцәахаз Руслан Ҳашыг, Гарри Дбар, Оҭар Лакрба, Зураб Аргәын, Вахтанг Аԥҳазоу, Гәыгәыца Џьыкырба, Енвер Арԥьениа. Иара убас алитературатә гәыԥ иалахәыз ракәын: Зинон Аԥʒба, Светлана Хәбиева, Инна Аԥьба, Џьуллета Чуаз, Џьума Габуниа, Баҭал Гәымба уҳәа убас аҙәырԥы. Аԥсуа литературатә гәыԥ иагәыцәыз аҙәырԥы Аԥсадгьыл ахақәиҭра рхы ақәырҵеит: Саида Делба, Даур Сарсаниа, Игор Ҭыжәба, Александр Бениа, Даур Занҭариа, Заканбеи Маршьан, Мизан Ашәба, Сергеи Ҳамыҭ убас иҵегьы.

Инасыԥуп Владимир Анқәаб иаушьҭымҭацәа иҳазгәакьаҙоу уаԥны иахьа уажәраанҙа дахьаҳгәалашәо. Ус анакәха, иара абзиа мацара латҵо иԥсҭазаара зегьы мԥасит. Абзиа лазҵо ауаԥы адунеи дақәлан даанхоит наунагҙа...

Иахьа Аԥсны ахы ианақәиҭу, ҳаԥсадгьыл аизҳазыгьара амԥа ианану, арҿиара знапы алаку ҳарҿиаратә мԥаҿы аԥынгылақәа еиҳа ианмаҷхаша аамҭазгьы, иҟоуп шьоукышьоукы амилаҭҭа хақәиҭратә қәпараҿгьы иҳалагыламыз, аибашьраангьы Аԥсны иналҵны ицаз, иахьа «аҳра сара исымоуп» ҳәа ҳусқәа рҿы иҳашьклаҳәуа, зыбзиа аасҵа зыцәгьа еиҳау. Ус еиԥш иҟоу аҭагылазаашьақәа рҿы ирлас-ырлас сгәы иҭысҳәаауеит: дыҟазҵгьы Владимир Платон-иԥа урҭ иреилиркаауан ахамакәачара закәу. Аха рыцҳарас иҟалаз, арҿиаратә ҿари аинтеллигенциеи ҳзыхьчоз Владимир Платон-иԥа Анқәаб иҭыԥ шҵацәыц иҭацәуп иахьа уажәраанҙа...

2008

ШТРИХИ ИЗ МОЕЙ ЖИЗНИ[16]

Жизнь человека похожа на плывущий парусник, встречающий на своем пути большие волны, которые стремятся поглотить, опрокинуть его. Если же парусник сможет преодолеть эти волны - он достигнет своего желанного берега.

Сколько же нужно сил, энергии, воли, терпения, чтобы человеку достичь своей заветной цели! По дороге к ней бывают и находки, и потери, эта дорога никогда не бывает гладкой, без рытвин, ухабов, изъянов. Но если человек не останавливается перед ними, не застывает на одном месте, то и будущее тоже делает шаг навстречу этому человеку. Не зря в народе говорят: «К чему стремишься – к тебе повернется» («Уҽыззукуа аҽузнакуеит»).

Не знаю, до сей поры, по призванию или нет, пришла я в журналистику, но она стала моей судьбой, и другой судьбы я не хочу. Если любишь людей и искренне желаешь принести им пользу, профессия журналиста открывает для этого широкий простор. Никакое творчество не может существовать без присущей человеку внутренней потребности в нем. Было всякое на моем журналистском веку: и маленькие удачи, и большие невзгоды, были моменты, когда некоторые люди не могли простить эти маленькие удачи, когда старались отнять ручку, видеокамеру, магнитофон... Но у человека, который искренне любит свою журналистскую профессию, невозможно все это отнять.

Один опытный деятель радио, как-то сказал: «Я прожил долгую жизнь и понял, что радио – это сумасшедший дом, а телевидение – пожар в сумасшедшем доме». Я знакома с этим миром, и он особенно близок мне. Телерадиожурналистика стала для меня перстом судьбы, направившим всю мою дальнейшую жизнь. Тридцать лет жизни я отдала этому любимому делу. Сколько за эти годы исходила и изъездила путей-дорог! Благодаря им я смогла собрать большой личный архив. Теперь большим подспорьем в работе служат эти аудио- и видеозаписи, записные книжки, которые выстроились в моем рабочем кабинете на полках в нескольких рядов. В этих записях - история, события, факты, наблюдения, а самое главное – люди. Да, за долгие годы моей корреспондентской работы судьба сводила

[16] Штрихи из моей жизни. Сухум, 2008. С. 28–41.

меня не раз с людьми редких и удивительных биографий. Список людей, о ком мне доводилось готовить радио- и телепередачи, весьма внушителен.

Я листаю страницы моей памяти.

Кутол. Мое родное село... Сколько знаменитых людей вскормила твоя земля – двадцать четыре писателя, известные артисты, ученые, журналисты, учителя, экономисты... Да всех и не перечислить.

Очаг – это начало всех начал. Множество нитей привязывает нас к родному очагу. И так крепки эти нити, что даже времени они неподвластны. А школа, где ты учился, – это мост между родным очагом и дальнейшим жизненным путем... У каждого, кто прошел этот прекрасный мост, осталось на душе тепло, и из тех времен, из детства, идет любовь к родному очагу, к нашим предкам, нашим родителям, нашей земле.

Школа, моя родная школа... Сколько теплых, солнечных воспоминаний оставила ты в моей душе! Какими счастливыми были дни, проведенные здесь, озаренные солнечными лучами вашей любви, дорогие мои учителя! Согретые вашим вниманием и заботой, мы росли, мужали, крепли, расправляли неокрепшие еще крылья...

Училась я тогда в девятом классе Кутолской средней школы имени Иуа Когониа.

Однажды в школе проходила встреча с видными абхазскими писателями и учеными. Среди них был поэт, ученый, доцент кафедры абхазской литературы Сухумского пединститута Владимир Анкваб. Четко помню его выступление перед учителями и учениками нашей школы. Он рассказывал о роли образования, о значении художественной литературы, о процессе учебы в пединституте, о деятельности существующего там литературного кружка, которым он руководил.

После выступлений почетных гостей дали слово нам, школьникам. Я прочитала свои стихи, в том числе стихотворение «Мать», которое я посвятила матери Григория Бебиа. погибшего во время Великой Отечественной войны.

Поселе окончания встречи Анкваб подозвал меня и спросил, куда я собираюсь поступать после окончания школы. Я ответила, что хочу стать журналистом, но куда поступать, еще не решила, так как в Сухуме не было факультета журналистики.

– Когда получишь аттестат, приезжай в Сухум, обратись ко мне, а там и решим, куда тебе поступать, – сказал он с доброй улыбкой. – А писать стихи ты не бросай, пиши! Приходи со своими стихами. Принеси с собой, если у тебя есть, и публицистические статьи.

Я так и сделала. На другой же день после получения аттестата об окончании средней школы я поехала в Сухум к Анквабу.

Открыла мне дверь очень красивая молодая женщина. Как я позже узнала, это была жена Владимира Платоновича Людмила Хибба. Она тогда еще была студенткой пятого курса.

После обстоятельной беседы Владимир Платонович сказал мне:

– Я вижу, что ты хочешь стать журналисткой. Судя по твоим публикациям, ты можешь ею стать, но, к сожалению, у нас в Сухуме нет факультета журналистики. А поступать в вуз за пределами Абхазии тебе будет сложно, так как сельские школы не дают таких знаний, чтобы без специальной подготовки поступить в крупных городах, тем более с таким слабым знанием русского языка. Поступай к нам на филологический факультет, а там будешь еще дополнительно заниматься. Будешь хорошо учиться – мы тебе поможем перевестись с филологического на журналистику в Москву, в Тбилиси или еще куда-то. В общем, там видно будет.

При сдаче вступительных экзаменов я постоянно чувствовала поддержку со стороны Владимира Платоновича. Он радовался, когда я удачно отвечала на вопросы по абхазской литературе.

Он же читал нам первую лекцию на первом курсе. Помню, как, он высокий, статный, вошел в аудиторию, сразу приковав к себе всеобщее внимание, и громким, хорошо поставленным голосом, красиво, эмоционально стал рассказывать нам о новеллах Михаила Лакрба. После лекции Владимир Платонович подозвал меня и сказал, что скоро проведет первую встречу с членами литературного кружка и хочет предложить мою кандидатуру на место его председателя.

Это было для меня большой неожиданностью. И конечно, я очень обрадовалась. Так у нас началась наша совместная деятельность в руководстве литературным кружком. Этот кружок явился для меня путевкой в большой мир литературы и первым шагом на пути национальной борьбы.

Этот кружок очень многое давал нам, студентам. Здесь прививалась любовь не только к абхазской литературе, но и вообще к Апсуара. Мы, сами не замечая того, проникались глубоким патриотизмом, включались и в политическую борьбу. Рожденные здесь наши первые поэтические и прозаические строки были первыми тропинками в возвышенный и светлый мир вдохновения. Они пробуждали в нас чистые, как горный родник, чувства – стремление к познанию мира, прошлого и настоящего своего народа, проникновению в глубины родного языка. В этом литературном кружке рождалась и высокая ответственность за свой народ, ощущение себя как его частицы, желание участвовать в политической борьбе, которую волей-неволей приходилось вести каждому поколению абхазов. Мой многострадальный народ всегда был вынужден бороться за свою национальную независимость, и мы не мыслили себя вне этой борьбы. Конечно, кружок назывался литературно-творческим, и прежде всего нас объединяла любовь к литературе, но она была неотрывна от политики. Мы выходили на арену политической жизни через призму литературы, да иного пути тогда и не могло быть.

Через этот кружок, руководимый нашим любимым наставником и горячим патриотом Владимиром Платоновичем Анкваб, прошли десятки студентов нашего поколения, учившихся не только на филологическом, но и на других факультетах, – Джульетта Адлейба, ныне доктор филологических наук, Тали Джопуа – кандидат филологических наук, Вячеслав Читанаа – поэт, автор многих книг, Ирина Агрба – кандидат исторических наук, Руслан Хашиг – руководитель ТВ «Абаза», Зураб Аргун – редактор телевидения «Абаза», Гарри Дбар главный редактор абхазского радио, Батал Гунба – директор Гудаутского музея «Абазгия» имени генерала С. П. Дбар, Гугуца Джикирба – одна из создателей музея «Абазгия», преподаватель Гудаутской средней школы, Джульетта Чуаз – преподавательница иностранных языков, Алина Ачба – научный сотрудник, Зенон Авидзба – председатель колхоза одного из сел Сухумского района и многие другие. И они же были самыми активными участниками данного литературного кружка.

Немало из тех ребят сложили головы на полях сражений Отечественной войны в Абхазии – Саида Делба, Даур Сарсания, Игорь Тужба, Александр (Лютик) Бения, Даур (Дым)

Зантария, Заганбей Маршания, Мизан Ашуба, Сергей Хамыт и многие другие.

Это были памятные 1977–1978-е годы, когда национально-освободительная борьба достигла особого подъема. Тогда было написано известное «Письмо ста тридцати», где убедительно доказывалось ущемление прав абхазов в их автономной республике. С кафедры абхазской литературы это письмо подписали Владимир Анкваб, Анатолий Зухба и Сергей Зухба.

Против авторов письма начались репрессии. Все партийцы были исключены из партии. Наши институтские преподаватели – грузины (и даже некоторые абхазы) злорадно посмеивались, входя в аудиторию, и с ехидством говорили, что надо, мол, знать, под каким письмом можно ставить свою подпись. Когда же в поддержку «ста тридцати» встал народ и власти вынуждены были их оправдать, с этих преподавателей быстро слетел гонор. Теперь они ходили мрачные и больше не насмешничали. Мы, студенты, тогда еще не совсем ясно понимали, где правда и где ложь, но интуитивно чувствовали, кто действительно патриот, а кто трус или «хамелеон». Конечно, теперь мы уже ясно понимаем, кто был кто.

Наш наставник тогда часто говорил нам: «Нужно бояться не врага, а друга, который не имеет своей позиции и только ищет собственную выгоду».

Помню такой эпизод – как с нами поступали некоторые партийные и комсомольские работники, когда мы, студенты, активно включались в поддержку «Письма ста тридцати».

В тот день активные члены литературного кружка вместе с Владимиром Платоновичем собрались после второй лекции поехать на Лыхнашта, чтобы принять участие в многотысячном народном собрании и выразить там мнение студенчества Абхазии. Все это делалось очень скрытно, но, к сожалению, об этом услышали антиабхазские силы института. И вот во время первой лекции всех студентов и преподавателей вызывают в актовый зал на совещание. Ничего не подозревая, мы пошли в зал. На собрании выступал проректор, который делал отчет об успеваемости за прошедший год. Этот отчет мы уже прослушали в начале учебного года, два месяца назад. После проректора выступили еще несколько преподавателей, читая свою повседневную мораль, но ничего нового не сказав. Владимир Платонович дал нам знак покинуть аудиторию, но оказалось,

что дверь в актовый зал была заперта снаружи. До этого некоторые студенты и преподаватели успели выйти, и когда мы оглянулись, то увидели, что в зале остались в основном те студенты, которые должны были поехать на Лыхнашта. Конечно, мы высказали возмущение в адрес организаторов этой акции, но это было ни к чему. Когда нас освободили от «ареста», уже вечерело. Но мы все же отправились на Лыхнашта. Народное собрание еще продолжалось, и мы от имени студенчества Абхазии все же успели произнести речь.

За это, конечно, нас, студентов, неоднократно вызывали в ректорат и ругали за то, что мы бросили лекции. Хотя именно время лекции мы провели в запертом актовом зале. А Владимира Платоновича прозвали главарем бунтовщиков. Но на все, что говорилось в его адрес, он отвечал очень сдержанно.

Помню еще, что нам, студентам, запрещали почему-то отмечать 4 марта – день установления Советской власти в Абхазии. Однако мы вопреки запрету решили его отметить.

В день 4 марта активные члены кружка во главе с Владимиром Платоновичем возложили венки к памятникам Ефрему Эшба и Нестору Лакоба. А на другой день на доске в институте появился приказ с подписью ректора, что объявляется строгий выговор с занесением в личное дело Владимиру Анкваб, а также выговоры группе студентов за то, что они самовольно возложили венки к памятникам. После этого студенты заявили, что не будут ходить на лекции до тех пор, пока не восстановят на работе уволенных преподавателей и в партии - тех, кого из нее исключили. К этой акции протеста присоединились и учащиеся художественного училища и индустриального техникума, студенты-абхазы Грузинского института субтропического хозяйства. Волнение охватило и абхазские школы. Студенческая акция всполошила не только руководителей учебных заведений, но и власти, как Абхазии, так и Грузии. В наш институт приехал сам Шеварднадзе, который был тогда первым секретарем ЦК КП Грузии. В актовом зале было проведено собрание с его участием, где присутствовали другие представители руководства Грузии и Абхазии. Мы студенты, открыто высказали свои требования, свои взгляды на происходящее. Было это высказано и на народном сходе, проходившем на Лыхнашта.

Разумеется, обо всем мы, прежде всего, советовались с Владимиром Платоновичем. Сидя у него на кухне вместе с ним

и его женой Людмилой Арзаметовной, мы составили тексты наших речей и выступлений на митингах и собраниях, где излагались наши требования. Все это привело к тому, что за нами начали следить сотрудники КГБ, и тогда нам пришлось перенести наши встречи в другое место.

Акция протеста студентов продолжалась около недели. Руководство института под нажимом партийных органов Абхазии и Грузии решило припугнуть студентов – исключить организаторов и наказать преподавателей. К сожалению, среди студентов нашлись предатели, которые доложили, что самыми активными организаторами были я и Зенон Авидзба. Правда, об этом нетрудно было догадаться, так как мы наиболее активно выступали от имени студентов. Но через нас решили выйти на лекторов и выяснить, кто же руководит нами. На очередном заседании студенческого штаба появился один из наших преподавателей и заявил, что меня якобы вызывает Анкваб. Я сразу почувствовала здесь какой-то подвох, однако все же пошла за ним. Меня посадили в машину и привезли в институт. По дороге мой спутник мне сказал: «Все уже знают, что вами руководит Владимир Анкваб. Он уже во всем признался, а ты должна подтвердить это, и тогда будешь свободна».

Мы поднялись по лестнице, он распахнул дверь в кабинет ректора, и я вздрогнула от неожиданности. Там шло расширенное заседание ректората с участием руководителей партийных органов Грузии и Абхазии. Как только мы вошли, разговор затих, и все повернулись в мою сторону. «Вот она, бунтовщица», – сказал ректор Зураб Вианорович Анчабадзе, показывая на меня. Все испытующе оглядели меня. «Правда, она наша лучшая студентка, отличница, – продолжал ректор уже мягче, – активистка литературного кружка, пишет стихи, но, к сожалению, ее портят люди, делающие через студентов свои дела. Если она сейчас назовет тех, кто руководит ими, то будет свободна и может продолжать учебу, а если нет – она и ее друг Зенон Авидзба завтра же будут исключены из института».

По молодости лет, мне не так легко было выступать перед такой аудиторией. Я стояла растерянная, не зная, что ответить. Но одно знала твердо – что я никогда не назову здесь имя нашего лидера. Я обвела глазами сидевших в кабинете лекторов. Там были Алексей Касландзия, Борис Гургулиа, Михаил Лабахуа, Валерий Кураскуа, Анатолий Зухба и другие. А в самом

углу сидел Владимир Платонович и улыбался мне. Улыбка меня немного ободрила, и я сказала: «Мы, студенты, тоже частица народа, мы тоже боремся за требования нашего народа, за требования «ста тридцати» и ни в чьем руководстве не нуждаемся. Мы не школьники. Из преподавательского состава у нас нет лидера. Мы сами собой руководим. А наши конкретные требования изложены в письме, которое мы разослали в партийные и комсомольские органы...».

Тогда представители КГБ, сидевшие в кабинете, решили избрать другой путь для выяснения нашего лидера. Они тут же записали текст моего высказывания, и для подтверждения под ним должны были расписаться все лекторы, присутствующие там. Подписали многие, но Владимир Платонович был в числе не подписавших. Он сказал: «Эта наша студентка может повторить свои слова где угодно и когда угодно. Зачем мы должны подписываться, когда она жива и здорова и всегда может ответить на любые ваши вопросы...».

По его ответу, они, конечно, уже сделали вывод, кто наш лидер. Но нужно было еще это доказать.

Тогда все же решили меня и Зенона Авидзба исключить из института. Ректорат поручил Борису Гургулиа поехать в село Кутол за моими родителями. Владимира Платоновича посадили под «домашний арест», да и мне велели не выходить из студенческого общежития, где я жила.

В то же время и Владимир Платонович дал задание одному из студентов ГИСХа, который поддерживал нас в нашей политической борьбе, следить за мной, оберегать от каких-либо неприятных случайностей. Этот студент потом на всю жизнь остался моим близким другом и теперь он часто шутя повторяет: «Ведь Владимир Анкваб поручил мне следить и охранять тебя. Вот я этим и занимаюсь всю жизнь. Он же свой приказ не отменил...».

На другой день в ректорат привели мою мать. Бедная мама думала, что ее вызвали, чтобы поблагодарить за хорошее воспитание дочери. Она знала, что я отличница учебы, и никогда не думала, что ей придется за меня краснеть. «Да, вашу дочь мы исключаем из института за нарушение дисциплины, – сказал ей Зураб Вианорович. – Она подговаривает студентов не ходить на занятия. Дело в том, что некоторые лекторы хотят решить свои проблемы через студентов. Вот она и слушается их сове-

тов. Пусть она назовет их лидера. А потом мы еще рассмотрим вопрос об ее исключении...».

Потом маму привели ко мне в общежитие. Для меня это было полной неожиданностью. У нее были заплаканные глаза. «Лучше бы я умерла, я от тебя этого не ожидала», – говорила мама. Чтобы успокоить ее, мне пришлось рассказать всю правду. А Владимира Платоновича она знала давно и хорошо. Как только я его назвала как нашего лидера, она сразу успокоилась. Но сказала: «Когда исключают парня, это ничего. Но когда исключают из института девушку, это очень плохо. Ты подумала, что люди скажут? Ты думаешь, люди будут спрашивать – за что? Это стыд для абхазской девушки. Тебя потом и замуж никто не возьмет. Ведь не зря в народе сравнивают девушку со стаканом...».

До этого, когда я услышала, что исключают из института, наоборот, гордилась, что пострадала «за народное дело». А после маминых слов мне стало очень грустно, Я представила, как будут шушукаться сплетницы, как будут говорить, что меня исключили за плохое поведение, и черт знает, что еще добавят.

Мама уехала, оставив меня очень расстроенной. Я не выдержала и расплакалась. В это время вошел Зенон Авидзба, мой друг по несчастью, и сказал, что он от Владимира Платоновича со следующими указаниями. Он сразу заметил мое состояние, и я ему объяснила причину моих слез. Он весело улыбнулся и стал меня успокаивать: «Разве можно из-за этого расстраиваться? Ну и пусть нас исключат. Если тебя никто замуж не возьмет, не велика беда! Не бойся! А сейчас вернемся к делу...»

О моем состоянии рассказали и Владимиру Платоновичу. Он тоже усмехнулся, но потом задумался. «Ведь мать права. Надо что-нибудь придумать», – сказал он.

Спустя два дня мне передали, что я должна пойти в Комитет по телевидению и радиовещанию. В сопровождении своих «телохранителей» я и отправилась туда.

Председатель комитета Шамиль Хусейнович Пилиа ждал меня. Я вошла в его кабинет. Эта была наша первая встреча. Он встретил меня доброй улыбкой. А в углу сидел Владимир Анкваб. Меня это очень обрадовало. После нашего домашнего ареста я его не видела. Но сейчас он молчал.

– Говорят, что ты интересуешься журналистикой, пишешь статьи? – спросил Шамиль Хусейнович.

Не зная, к чему этот вопрос, я посмотрела на Владимира Платоновича, ожидая, что он мне скажет. Он утвердительно кивнул.

– Да, – сказала я. – Люблю журналистику.

– Мы тебя переводим на факультет журналистики. Завтра же нужно ехать в Тбилиси.

– В Тбилиси? – удивилась я.

– Да, в Тбилисский государственный университет. Я сейчас же позвоню ректору. Документы двоих студентов мы уже отправили, ты будешь третьей, – сказал Шамиль Хусейнович.

Как раз тогда создавалось Абхазское телевидение, для которого нужны были кадры. Поэтому решено было трех сухумских студентов направить на факультет журналистики.

– Так лучше, девочка! Послушай моего совета, – сказал тихо Владимир Платонович.

Тогда я училась на четвертом, последнем курсе филологического факультета нашего института. Я уже писала дипломную работу и собиралась после окончания института под руководством Владимира Анкваб поступить в аспирантуру, уже даже работала над темой диссертации. О переводе на факультет журналистики и не думала. Я больше любила поэзию, писать стихи. К тому же в университет меня сажали курсом ниже. Но все же это было лучше, чем исключение. Раз Владимир Платонович так решил, подумала я, значит, это лучший вариант. И подумала, что маме он тоже понравится. После телефонного разговора с ректором ТГУ Шамиль Пилиа, прощаясь со мной, пожелал мне удачи и сказал:

– Ты смотри, в Тбилиси ни в коем случае не затевай никаких «революционных» действий. И после возвращения к нам на телевидение и радио тоже никаких бунтов не выдумывай. Поняла?

– Поняла, – сказала я с улыбкой.

Вот так неожиданно мне пришлось оставить мою учебу в Сухумском пединституте, оставить своих друзей и свою «революционную» деятельность.

– Так лучше, моя девочка! Послушай моего совета, – эти слова Владимира Платоновича звучали в моих ушах и тогда, когда я, оставляя всех и все, переезжала в Тбилиси, и в период учебы на факультете журналистики в ТГУ, и в аспирантуре там же. И сейчас, когда моего любимого и дорогого наставника Владимира Платоновича Анкваб уже нет в живых, мне кажется, что я опять их слышу.

2008

Даур Занҭариа
ашәҟәыҩҩы

ИҨЫМЦӘААУА АҢХАРА

Ҳашкол аҟны еиҩкааны иҳамаз аҧсуа литературатә кружок даҭааит Владимир Анқәаб. Уи ицын даҽа гәҧҩык аҧсуа шәҟәыҩҩцәеи апоетцәеи. Зажәеинраалақәа иаҳзаҧхьаз апоетцәа даарылскааит В. Анқәаб. Иахьагьы иҭаҩуеит слымҳа усҟан ҳашкол азал иҩныҩуаз апоет ибжьы ҽаца. Шаҟа исгәаҧхазеи зыблақәа агәыразра зхыз ауаҩы ҳалал, аҵаҩцәа ҳҽаҧхьа дықәгыланы ажәеинраалақәа данаҳзаҧхьоз. Угәы ҽнакаартә уархәыцыртә иҟан уи иажәеинраалақәа. Убарҭ иреиуоуп: «Санду лныҳәаҽа», «Ардәынеи акәукәуи». Даара длахҽыхын апоет ҳаиҧылараан. Есқьаангьы сазхәыцуеит, ахаангьы исхашҭуам, уажәыгьы слымҳа иҭаҩуеит, изакәу сыздыруам, абарҭ ацәаҳәақәа:

Иахьа сыҕәҕәоуп ҳәа уангыла,
Уҧышә дықәумҵан угәыла.
Мамзар ускаҽ ҵьа шәеиқәшәап,
Уеиҳа илшар уҧхашьап.

Ҳашкол аҽы имҩаҧысыз ашәҟәыҩҩцәеи ҳареи ҳаиҧылара ашьҭахь апоет В. Анқәаб уаҳа ҵьара сиқәшәап ҳәа сгәы иаанагомызт, аха сара еиҭах сеиҳабацәа рыбзоурала насыҧс исоуит апоет гәлымҵәах хаҭала иҽцәажәара. Ари ҟалеит Хәаҧ ақыҭан, чарак аҟны. Апоет иуаажәлар дырзааигәан, рыцәгьарыбзиа дагхар ҟалозма. Сара қәрала акырӡа исеиҳабыз ауаҩы, насгьы апоет аҧсшәа иаҳәара, иацәажәара сацәыҧхашьон. Саб снаганы уи иаҧхьа саниргыла, гәаартыла сидикылеит, аҧсшәа насаҳәаны, снаидиртәалеит, ҳара акыр инаҳцәыхараны итәаз аҭаҳмадацәа В. Анқәаб инаиҧхьеит рышҟа, аха апоет «мап, макьана шәара шәахь сызнеиуам, зны абри ахәыҷы снаиацәажәароуп, амҩа иаша дықәсҵароуп» ҳәа аҭак риҭеит. Апоет иасҳәеит, сара схатәы бызшәа бзиа ишызбоз, ауниверситет (аус ахьиуаз) афилологиатә факультет сҭаларц шысҭахыз, ажәеинраалақәа рыҩрагьы бзиа ишызбоз.

ЗГӘЫ ҬБААЗ АПОЕТ[17]

Апоет Владимир Анқәаб ихьӡ анаҳгәалаҳаршәо, бзиабарала ҳанихцәажәо аамҭазы, исҭахуп саргьы иааркьаҿӡаны хҭыс хәыцқәак рыӡбахә шәасҳәарц. Сгәанала, убригьы ианыԥшуеит ари ауаҩы ҟаимаҭ ҟазшьас имаз, ҭас-қьабзс дзықәныҟәоз.

1970-тәи ашықәсқәа рынҵәамҭазы акәын. Москва алитературатә институт аҿы аҵара саналгоз, уаҵә аашар, апоезиатә напҟазаразы, сдипломтә усумҭа сыхьчараны иахьеиԥш, астудентцәа ҳзеиԥшнхарҭа сахьаадәылҭыз, сгәысҽанӡамкәа, икәымжәыикаба, ԥсыуа маҭәала деилфаҷа иҽеилаҳәа Володиа даасҧылеит.

Сиеигәыргьеит уаҩы ишимбац, иаргьы сигәыдыхәҳәала саагәыдикылеит. Ушԥаҟоу-ушԥану, уҵара шԥацо ҳәа днасазҭаанит. Уаҵәы сдипломтә усумҭа сыхьчоит анысҳәа, саргьы иацжәацы снаукатә диссертациа сыхьчеит, мчыбжьык аҟара ҭуеит сааижьҭеи, уаха Аҟәаҟа сҧырраны сыҟоуп, ара саадгылан шәбаны сцап ҳәа акәын, аха уаҵәы уара аус ду умазаап, уи саламӡыргӡыкәа сызцом иҳәан, ишызымуаз ауха даанымгылар имуит.

Адырҩаҽены Володиа, ԥсыуа маҭәала деилаҳәа-еилаца ҳинститут аҿы даннеи – зегь шанханы ихәаԥшуан. Иаргьы ара аҵара ҭаны далгеижьҭеи рацәак ҭуамызт азы, дыздыруаз арҵаҩцәа рацәаҩын, иеигәыргьаҵәа аҧсшәа иарҳәон.

Здипломтә усумҭақәа зыхьчаз гәыԥӷыки арҵаҩцәеи уаха ҳахьеиқәшәаазгьы Володиа дсасны даҳҭан. Уи мыцхәы игәалаҟазаара бзиан, дыччон, дыхәмаруан, алаф иҳәон. Володиа ианакәзаалак ауаҩ игәы аҟаҵара дашьҭан, уажәгьы-уашьҭангьы исхамышҭуа ажәа бзиақәа, ажәаҟәыгақәа схиҳәааит, аханатә ишыҟаиҵалацыз еиԥш, сызҿыз ҭәҭәала сгәы азҵеиҵеит.

Адырхаҽены Аҟәаҟа данаауаз, – исыбаргәузеи, ҩ-гәыргьарак, ҩ-мҵәыжәҩак сыцны сцоит. Акы, сара сдиссертациа хьчаны салгеит, ҩбагьы, уара удипломтә усумҭа ахәшьара бзиа аиуит ҳәа уажәы-уажә иажәа иналеиҵон. Уи абас аӡә игәыргьара ихатә гәыргьарак аиԥш идикылон, аӡә ихьаагьы иара хьаас ишьҭихуан.

Убри аҽены ҳамҭасгьы исиҵеит иажәеинраалоу ироман «Абрыскьыл», «Витали Амаршьан, Ерцахә ахақәцәан ихоугалап ҳаԥсуа поезиа ҳәа убаҩхатәра агәра зго автор сҟынтә гәыкԥсыкала» – абас ақәыҩны.

---

[17] Аж. «Алашара», 2008, № 1. Ад. 72–74.

Владимир Анқәаби сареи уаанҙагьы ҳаибадыруан. Алитературатә институт сҭалаанҙа заочно ҳасабала аҵара сҵон Аҟәатәи арҵаҩратә институт афилологиатә факультет аҿы (аԥшьбатәи акурс аҟынҙа снеихьан), абраҟа уи аԥсуа литература иазкыз алекциақәа дҳазрыԥхьон. Сҩызцәа студентцәа снарылкааны ҳаҭыр сықәиҵон, аԥышәарақәа анҳамаз, бжеиҳан дысмазҵааҙакәа, «уара усгьы иудыруеит», «ажәеинраала бзиақәа ахьуҩуа азы» ҳәа насаҳәаны, иреиҳаҙау ахәшьара насзықәиргылон. Абас, уи дшааҙаҩ дууз мҩашьо, арҿиара аганахьала иҟасҵоз раԥхьатәи сшьаҿақәа сгәы рызҵеиҵон, шамахамзаргьы сҩымҵак акьыԥхь иаными игәаанагар сеимҳәацкәа ҟамлацызт. Убас уажәы-уашьҭангьы исхашҭҙом раԥхьаҙатәи сажәеинраалақәа ируаку сҩымҵак шаҟа бзиабарала исыдирҿхәаз. Абар иаргьы:

Аԥша ласын, акы иакҙамшәа,
Иҵҩырт аҵла ашьапы.
Ауаа неин убри лакәшьа,
Зегь ахәаԥшуан иԥьшьаны...
Уи ангылаз, ахы раҳа,
Уаҩы изҳәомызт икәадоуп.
Игылаз ҷьыршьон аҕьараҳәа,
Иагьазырҳәон – ихәарҭоуп.
Уажә ианкаҳа, абар ассир,
Абар зынҙаск аԥшьатәы:
Еимбҕьыжәаауеит унахьысыр,
Ибажәзаарын ашьапы!

«Имырхьааҙакәа, иаԥхьалак еиликаартә, аҵак ду ааурԥшит, ианаалоз афармагьы азуԥшааит, – иҳәеит Володиа, – ас зшьапы хәарҿеу агәаҩақәа рацәоуп... Урҭ роуп ҳагьзмыхәо!» – ҳәагьы нациҵеит.

Владимир Анқәаб гәаҭалагьы, ҭеиҭыԥшлагьы заԥсуара змыршашьарц зҭахыз уаҩын, уи ауп, мыцхәы зегьы дышрылнаркьцәозгьы усҟантәи, ҳаҳҭнықалақь ду аҿыцәкьагьы аԥсуа маҭәа зишәиҵоз – уи ҵабыргны аԥсуа гәыцкьа изҭан, ахаҵа-ҕьеҩра илан, амҵақьақьареи алабз-ҩабзреи иламызт, дуаҩ иашан, амц ибаны даанхомызт, зыԥсы цқьам, аҩысҵаара, агызмалра злажьу аууаи иареи ааибышьа рымамызт. Уи иԥсадгьыл дапатриотын, ахьҙи-ахьымҙҕи иныруан, ихигаз аԥсҭазааратә уадаҩрақәа зегьы сахьаркыратә ажәала иԥьынԥь-

дгьыл амаҵ азиуан. Иреиҕьӡоу иҩымҭақәагьы уи зеиҧшҭамала ирныҧшуеит. Урҭ рахьтә руак абраҟа ишәгәаласыршәарц сҭахуп.

Уи апоет зааӡатәи иажәеинраалақәа ируакуп, ибзиангьы ианыҧшуеит аҩадахьҟа зыӡбахә сымаз иҟазшьақәа, иуаҩышьақәа. Аӡыхь ахыҵхырҭаҿ уҩеир еиҧш, ирҿиамҭақәа рхыҵхырҭаҿгьы ҳҩанагоит, иккаӡагьы иаҳнарбоит аханатә аахыс гәҭакыс имаз:

Саб сахьмҵәыжәҩадоу ихараӡам,
Сиабашьуам исиҭаз ҟәыншьа.
Уи игәҭакы ахьӡашьа иамраӡа,
Аҧсцәаҳа ижәит илаз ишьа.

Исылымшаз сҭынчроуп изҿыҵызго,
Ахала акы узааиуам умқәҧар.
Ауарбажәҵәҟьа сара ишьыцызгоит,
Ажәҩан ишалоу избар...

Иблахкыгоуп ажәҩан хазына,
Сгәы иауам уахь имеихар,
Адгьыл саҟәыҵыр сҭахын, аха
Амҵәыжәҩақәа ахиаам смахәар.

Жәҩан исзаҟәымгауа сыблақәа,
Сгәы аҩада исыхоит хара.
Тәашьас исымои сымгылакәа,
Ажәлар сырҧазар сара...

Уи иагаӡаргьы сыҧсҭазаара,
Ажәҩан ахь сҿыҳарак снаҧшыртә,
Абшьҭрала исмоузаргь уи аҟазара,
Амҵәыжәҩа счаҧароуп сыҧрыртә.

Сгәы шаҧ-шаҧуа исыма уа сҩагахар,
Сыжәлар уи сгәы сааха ирызҭых, –
Имыцәоу мчы змоу лашырбагаха,
Ирзыҳарак искрын уаҟа ишьҭых!

Ааи, ас еиҧш агәыҭбаа, агәыраз зызҭаз Апоет ахаангьы ижәлар гәакьа дырхашҭран дыҟам!

Гә. Џьыкырпҳа
арӣаҩы

ИМААҢСАЗО АГӘЫ ЗЫЗҬАЗ[18]

Астудентцәа зегьы бзиа еицырбоз, есымша урҭ рыҧсҭазаара ахьеилашуаз ирылагылаз, рыгәҭыха зыгәҭыхаз, изхьааз, ргәырҩа рыцеиҩызшоз, иҭәатәы шьаҟаны ирыҭагылаз, ани аби ргәыбылра закәу ззымдыруаз Владимир Платон-иҧа Анқәаб. Иуадаҩуп, иуадаҩҭәҟьоуп уара узы акыр зҭазкуа ауаҩы изы ажәақәак рыҩра, зхаҿсахьа уаҧхьа игылоу ихаҭара ацәыргара. Аха Владимир Платон-иҧа ижәлар рзы деилкаан, дыгәҭылсан. Уи ихаҿсахьа ханарҭәаауан игәы иҭаз уҿаҿы иахьиҳәоз, аҭарҭышагаҩцәеи амҭақьақьаҩцәеи дахьреихымхәоз, урҭ зусҭцәаз рҿаҿы иахьреиҳәоз. Апоет ихаҭа дызнысыз амҩа џьамыҕәан. Иҟалап уи аамҭа даӡрыжәзар, дарҕәҕәозар, иара Володиа иакәымзар ари ахьанҭара аҭгәара цәгьан. Уи зегьы рыла даҧсыуан. Уи ашьҭахь акәын ианиргылоз ипоетра, иусура...

Сыбла дыхгылоуп ауаҩы нарҳа ду. Уаҧхьа даагылоит ихы-иҿы лашаӡа, ауаҩреи аламыси зыбла ихыҳәҳәалоз, зхы инаркны зшьапаҿынӡа иуаҩы цқьаз, иуаҩы лашаз, ипатриот Дуӡӡаз, зхатәы ҧсҭазаара аҭкыс зыжәлари зыҧсадгьыли ирызхәыцуаз, анаӡара џьара аҧсуа гәаҕьк, кәицк иланы избар еигәырҕьоз, уи аиҭыхра иацхраауаз, иавагылоз, иҧсҭазаара зегьы грапараны зыҧсадгьыл абзиабара аҧхьа изыргылоз – Владимир Платон-иҧа Анқәаб!

Владимир Платон-иҧа иуаҩра, иаҧсуара, иламыс, иҧсадгьыл абзиабара, ипатриотра ахааназ ҳаҧсуа жәлар ирзынижьит. Уи ззынижьыз дыздыруаз, иидыруаз рымацара ракәым, урҭ рааигәа-сигәа иҟаз, иҟоу ауаа иҧхарра рыцуп есымша.

80 ихыҭит ҳаҧсуа жәлар рҭеи, ҳашьха ҧшӡа ҧагьақәа ршьапаҿы иааӡаз, зыжәлар рзы згәы — цаҳә-цаҳә ҭыхны изкыз ауаҩы. Иахьагьы ибжьы ҿацаӡа сгәаҭа иҭыҩуеит, ҳастудентра ашықәсқәа раан апатриот мца жәпаӡа икны иҳаҧхьагылаз ҳ-Абрыскьыл игәалашәара, иҧхаӡа схәыцрақәа даараҧхьагылоит – Ауаҩыцәҟьа. Дарбан студентыз усҟан Вл. П. Анқәаб илитературатә кружок иаламтәацыз, аӡбахә змаҳацыз?! Анцәа акала дишеит уи ауаҩ, избанзар уи иҧсҭазаара зегьы истудентцәа рыҩнуҭҟа имҩаҧысуан, нас акәын ирҿиара даназааҭгылоз. Уи имҩаҧигон хәызмаӡам аиҧыларақәеи ахәылҧызқәеи, дааҟәымҭӡакәан далацәажәон – Аҧсуара.

[18] Газ. «Новый день», № 13 (170), 27 марта, 2008.

Сара еиуеиԥшым аусбарҭақәа рҿы аус зухьеит, аха ас еиԥш Аԥсны азы зыԥсы ҭыхны изкыз, збызшәа иахыбаауаз, бзиа избоз дыспымлеит.

Вл. П. Анқәаб иоуп зегь раԥхьаӡа иаԥшьызгаз аԥсуа школқәа раҭаареи, аԥсуа қыҭақәа рҿы иреиғьӡоу атцаҩцәа ралԥшаареи, иреиҳау атцараиурҭақәа рҭалараҿы ацхыраара рыҭареи. Иара иоуп изаԥшьгамҭоу (алекторцәа рыбжьара) арҿиаратә усзуҩцәеи арккаҩцәеи анышә иахьамоу (апантеон) аҭаареи арыцқьареи. Уахь ҳаныхәнигоз иаргьы имахәарқәа хьашьшьаа дҳавагылан, дҳазгәдуун, ҳара дҳаҡаран, ҭыхәаԥҭәарада иаҳзеиҭеиҳәон ашәҡәыҩцәеи апоетцәеи ирыдҳәалаз ажәабжьқәа (аламала акьыԥхь аҡны иуԥымлоз). Ҳара зегьы гәыкала ҳаизыӡырҩуан, нас ибжьы ҿацаӡа иааҳхьигӡон зегьы: «...аԥсышәала шәцәажәала, аԥсшәа ахьынӡақәыҩуа ауп ари ҳаԥсадгьыл цәалажьыла ҳахьынӡаднакыло...».

Вл. П. Анқәаб алекциақәа имҩаԥигоз ирыцын адырра ду, уи адырра иахылҭуаз абаҩхатәра аҳәырҩы дханагалон, дагәыланахалон. Уи иҡазшьамызт (ԥьоукы-ԥьоукы алекторцәа реиԥш) ахӡыргареи аҿхәареи, иара изы ихадан аԥсуа литература адунеи ахь абзиабара агәашәқәа астудентцәа рзаартра. Иудибалоз игәы акы ғәғәала ианаласлак иага иҳаргьы, уи иҿаԥшылара иуҵанаҳәон.

Ус, хҭыск дзықәшәаз алекциа анынҵәа ашьҭахь истудентцәа ҳҿы даатгыланы иаҳзеиҭеиҳәеит. Уи аҿны ихы-иҿы лашьцаӡа ишыҡаз, дшықәыԥсычҳауаз ауп амш шихигаз. «Ашәарыцара даара бзиа избоит. Амҵуар ла сыман, иахьӡын Фыраҷа. Аусура сахьынӡаҡаз аҳәы ахәшә аҵан ишьит... Изхыршьаазгьы здыруеит, уи шлазгьы ԥьоукы-ԥьоукы ҳауниверситет аҿы аус зуа алекторцәеи сгәылацәақәаки иреиғьын, избанзар аԥсшәа акәын еилнакаауаз, аԥсышәала акәын сшацәажәоз, иара убри иагьахыршьааит. Збызшәа иацәыԥхашьои, уи ала имцәажәои, зыхшара аԥсуа школ иавган аурыс школ иҵазҵои аԥсшәагьы расҳәом, рнапгьы рымсхуам... Ус иҡаз роуп слагьы зшьыз...» – арҭ ажәақәа игәаҵантә иаауан, игәы аҵаҕара илаҳәан.

Вл. П. Анқәаб лассы-лассы гәыԥ-гәыԥла иҩны ҳаиҵаауан. Уи аԥсуа литература акафедра аҡнытә ихы данақәиҵыртә ашьҭахь акәын. Еснагь астудентцәа ирылагылаз, зԥышәеи здырреи ҳаракыз, еиуеиԥшым амзызқәа ирхырҟьаз, аԥсҭазаара икыднаҡьаз аиашеи аҵоурыхи аартны иахьиҳәоз згәамԥхоз аиҵаҡәаҡәаҩцәа (уи ихьӡ сҳәахьеит) ирыӡбеит игәы ғәғәала дадыргарц. Ииашаҵәҟьан даара ихьааигеит, игәабзиараҿгьы

иныҧшит. 7–8-ҩык ҳҟынӡа астудентцәа ҳаҟан иара иуадаҿы. Уи дшышьҭалаз анҳаҳа ҳнеит. Даара акыр аамҭа дҳацәажәон иара. Ҳара ҳахьынӡеицәажәоз иҧшәма Лиуда Хьыббеи иҧҳацәа Гәындеи Риҭеи раб иаҳзеиҭеиҳәоз акы рывмыршәуа иӡырҩуан, ҳцамҭаз уи иажәа хиркәшон абас: «...Ахааназ ҭарҭышак сымгацт, сыжәлар ирҧырхагоу шьаҿак ҟасымҭацт, иахьынӡасылшоз аиашаз сықәҧон, сықәҧоит иахьагьы. Исҭахым рааигәараҭәҟьа агылара ачынқәеи аиҳабырақәеи рзы зыжәлар ирҿагыло, аҭарҭышазы зхатәы бызшәа зхашҭуа, збызшәа наҟ ҷьара инкажьны даҽа бызшәак ала ицәажәо... Сара шәара даара сшәықәгәыҭуеит, исҭахуп зегь раҧхьа ишәыргылаларц Шәыҧсадгьыли Шәбызшәеи, урҭ анеиқәха егьырҭ зегь маҷ-маҷ иҟалоит... Мышкызны ауниверситет шәаналгалак абарҭ сажәақәа шәгәалашәар, усҟан ҳазҿыз аус ҧсраӡра ақәзааӡом... Шәара убысҟак шәыҭәҭәазароуп ауаҩытәыҩса дызусҭоу иҿаҿы иашәҳәартә, уи шәҳәаразы шәара шәхаҭақәа хьаҳәаҧаҳәа шәымамзароуп, шәыцқьазароуп, шәиашазароуп...» Арҭ ажәақәа еснагь исыцуп сцәа ианыруеит.

Ҳакружок еснагь иааиртуан иара аҧсадгьыли абызшәеи рызҭаарақәа рыла. Ҳгәаҭан иҿыхаз апатриотизмра есааира аҽарҭбаауан. Уи иажәа раӡан, иҳаракын. Иидеиақәа есшар иҿыцын. Иара иоуп изыбзоуроу раҧхьаӡатәи аҧсуа уада ауниверситет аҿы аиҿкаара. Сыбла ихгылоуп уи аудиториа аӡәаӡәала ҳашәҟәыҩҩцәеи ҳпоетцәеи рсахьақәа икыдыз, еснагь илаҧш зхыз анапҩыратә студенттә шәҟәқәа, агазеҭ «Арҩаш» захьӡыз, аҭӡы газеҭ «Аӡыхь», астудентцәа ражәеинраалақәа ахьыркьыҧхьуаз.

Вл. Анқәаб иидеиоуп 1981 шықәсазы март 4 рзы Қарҭ ақалақь аҟны аҭара зҭоз аҧсуа студентцәа еидкылан ахәылҧаз амҩаҧгареи аҧсышәала мацара аиҿкаареи. Уи еснагь дҳаҧхьагылан дахьыҟазаалак.

Иахьа Вл. П. Анқәаб иҧсы ҭаны дыҟазҭгьы (сара сгәаныла), уи иажәа ҿаца хымҧада ижәлар ирылаҩҩуан. Уахгьы-ҽынгьы зыбжьы ҭызго «патриотцәақәак» ишҳәаҧ-ӡыҧоз аӡәгьы иааимхәо, аӡәгьы дызмыҧхьо рышәҟәы еиқәчаҟәа дуқәа иргәылаҧсуан, ашьха ҧагьа иааӡаз Владимир Платон-иҧа игага иацәшәан изыҩноу рыҩнқәа рҿы ишьхынҧсылауан...

Владимир Платон-иҧа! Шәара шәыҭәҭәан, шәыҭәҭәоуп иахьагьы. Разҟы дуӡӡаны шәара шәызхагылаз, еиҭашәааӡаз астудентцәа ргәаҿы шәаанхеит еснагь ибылуаз, амцабз иаҩызаз, имааҧсаӡо агәы зызҭаз, Аҧсны шәапатриот дуӡӡаны.

Владимир Платон-иҧа! Уи аҽны Аҧсны зегьы ҭәуон, иҭәуон аҧсабарагьы...

Усҟан иара анышә данарҭоз ажәлар Аԥсны ахи-аҵыхәеи зегьы рҟынтә иааруан. Хәыҷи-дуи зегьы еицҭәуон... Хаҵаҵас аԥсра иаԥылаз Вл. Платон-иԥа дышьхныԥсыланы дышгылаз аԥсра даԥылеит. Уи дыздыруаз, иԥсра хьаазгаз... Калининтәи апроспект... Москва...

Иахьа 80 шықәса шәхыҵра аназгәарҭо, аиԥыларахь инеиуеит шәара ишәзааигәаз, шәыгәҭыхеи шәхьааи зыцеиҩышәшоз шәҩызцәа реиԥш, шәыԥсы анҵаз «мшыбзиа» ҳәа зашәымҳәоз џьоукыџьоукгьы. Урҭ ателехәаԥшрала ирыхәаԥшуеит.

Ауаҩытәыҩса, зегь раԥхьа иргылан, иара ихы пату ақәиҵозароуп, нас ауп егьырҭгьы рыпату қәҵашьа данақәшәо... Аха, иахьа аԥсҭазаара аилыргара даара иуадаҩуп, аилкаара уадаҩхеит амҵақьақьацәеи аҵарҭышагаҩцәеи ҭыпс иааныркыло, иахьыҟоу!

Вл. Палтон-иԥа ауниверситет аҿы иусура иамхра иалахәыз иахьа ҳаудиториа дуқәа рҿы иқәгыланы ианцәажәауа схәысжьы қақаҙа еилагылоит. Уажәы-уашьҭан сыбла дыхгылоит ауаҩ иаша, ауаҩ қьиа, зыԥсҭазаара зегьы зыжәлар ирзыскуаз.

А. Гогәуа
Аԥсны жәлар рышәҟәыҷҿы

УИ ИАЖӘАГЬЫ ЫҞКАН, ИУСГЬЫ

Владимир Анқәаби сареи ибзианы ҳахьеибадырыз, ҳахьеиҩызцәахаз Москва, алитературатә институт А. М. Горки ихьӡ зху аҿы ауп. Иара аинститут данҵалаз сара аҩбатәи акурс аҿы стәан. Уа аҩызцәа ҷыцқәа сыман, курск аҿы исыцтәақәаз, москватәқәа, Урыстәыла еиуеиԥшым аҵыԥқәа рҟынтәи ииаз, аахыҵ кавказтәқәа уҳәа. Володиагьы убас иоуит аҩызцәа ҷыцқәа. Хаҵалатәи ҳара ҳаиҩызара, ҳаԥсуара, еиҳарак ҳаԥсадгьыл, ҳажәлар рзы иҳамаз, иаҳхыԥсааны иҟамлаӡоз агәҵыха ала ахы акит. Уи иаразнак ҳаизааигәанатәит.

Сталин икульт анҷаԥырҿ ашьҭахь, Аԥсны амилаҭ политикаҿы иҟалаз ԥсгарҭақәак, аԥсуа жәлар зҭагылаз ашәарҭа усҟан изымнахеит, инхеит. Ҳажәлар раԥхьагылаҩцәа, усҟантәи аҷар рахьтәгьы аӡәырӡа, Володиагьы саргьы ҳналаҵан, агәра ганы ҳаҟан ҳмилаҭ-хақәиҵратә қәпара, ҳаидгылара, ҳаиҷҷакра шрыгәҭәатәыз, уи зегьы ишаҳуалыз.

Володиеи сареи, ҳҩызцәа рыҩныҵҟа, аинститут аҿы ҳаҧсадгьыл, ҳажәлар, ҳкультура, усҟантәи ҳҭагылазаашьа атәы ахьыдҳардыруаз анаҩсгьы, иҵегьы ҟаҳҵар, иҵегьы убри ақәҧара ҳазлалахәхаша акы ҳаӡбар ҳҭахын. Имариамыз аинститут апрограмма, арҿиаратә семинарқәа, ҳматериалтә ҭагылазаашьа уҳәа зегьы ирхаршәалан.

Аҵыхәтәан ҳаиқәышаҳаҭны иҳаӡбеит усҟан имаҷҩымкәа Москва аҵара зҵоз аҧсуа ҿар еидаҳкыларц, ҳахьеизалаша ҷьара ҭыҧк алаҳхырц, нас ҳаизарақәа рпрограмма шьақәҳаргыларц.

Усеиҧш аизарҭагьы, Володиеи сареи ҳазҭаз аинститут, иҿыцны Добролиубов имҩаҿы иаанартыз азеиҧшнхарҭа еиҕьыз аҿакы узыҧшаауамызт. Уи ҿыцын, Москватәи актәи амедицинатә институт азеиҧшнхарҭа иҩахыкны иҟан. Амедицинатә зеиҧшнхарҭаҿгьы ҩыҷьа-хҩы аҧсуа студентцәа ыҟан.

Ҳара ҳзеиҧшнхарҭаҿы, аҩбатәи акурс анахыс астудентцәа хаз-хазы ауадақәа ирыҩнан. Ахи аҵыхәеи, еихагылақәак рҿы аконференцзалқәа аман.

Аха рыцҳарас иҟаз, ҳзеиҧшнхарҭа комендантс даман, ҧаса зны Сибра, алагерқәа руак аҿы комендантс аус зухьаз, уаҩҵас иҟоу уск азы зацәажәара уадаҩыз. Иаразнак 50–60-ҩык ауаа зеиҧшнхарҭак аҿы реизгара, зинк умамкәа изалшомызт, усҟан, зегьы ианрышьклаҧшуаз.

Абраагьы ҳҿызхуаз акы ыҟан. Азеиҧшнхарҭатә студком еиҳабыс Владимир Анқәаб дҟарҵахьан. Уи цқьа идырны ауп дшалырхызгьы. Аиаша ҳәа ииҧхьаӡоз дахыҧарц дшыҟамыз, иара усгьы амчгьы, агәаҕьрагьы шимаз, ринтересқәа рыхьчара шилшоз агәра ганы. Уиадагьы, ирдыруан акомендантгьы инапаҿы дааигар шилшоз.

Ҳара ҳус аҿгьы ус акәхеит. Володиа акомендант ихаирҵеит, зҩымҭақәа реилыргаразы ҳбызшәа здыруа, егьырҭ москватәи аинститутқәа рҟынтәи астудентцәа зны-зынла абра еиқәшәаларц шырҭаху. Уи иеиҳәаз, ишеицәажәаз зегьы ҳара иҳаздырам, аха уаҳагьы знымзар-зны акомендант иганахьала ҧықәсыла ҳмоуит.

Ҳара, хәыҷы-хәыҷла, Москва аинститутқәа ирҭаз аҧсуа студентцәа идҳардырит иаҳҭахыз. Шамахаӡак акәымзар, еигәырҕьан, адруҳәа иадгылт. Аҵыхәтәан, иаҳҳәап, сара аинститут салгамҭаз, абарҭ ҳаизарақәа 60–70-ҩык аҧсуа студентцәа рҿаладырхәуан.

Ус баша ҳаизангьы ҳаимпуамызт: аизарақәа рнапхгара ҳәа иалырхыз еиқәҳаршәаз апрограмма ҳақәныҟәон, Аҧсны аҭоурых иазкыз, аполитикатә ҭагылазаашьа иазкыз, аҧсуа культура, аҧсуа бызшәа, алитература ирызкыз аилацәажәарақәа мѡаҧаагон, адокладқәа, алекциақәа ҟаҳҭон. Абарҭ аизарақәа аилацәажәарақәа аҧсуаа рҭоурых, рполитикатә ҭагылазаашьа анализ рзура, аҧхьаҟатәи рперспектива азхәыцра уҳәа ирыбзоурахаз рацәахеит. Раҧхьа иргылан, ҳара ҳаибанардырит, ҳаиднакылт, ҳдунеихәаҧшышьа, ҳаҧсадгьыли ҳауаажәлари рымаҭ ауразы иҳамаз агәҭакқәа арҭбааит, иарҷәҷәеит. Убри Москватәи ҳхеидкыла еиднакылоз ҳаизарақәа активла зхы рылазырхәуаз рахьтә ирылҭит ареспубликаҷы еицырдыруа иҟалаз аполитика, аекономика, акультуреи уҳәа русзуѡцәа, иаҳҳәап, ашьҭахь акоммунисттә партиа Аҧснытәи аобласттә комитет актәи маӡаныҟәгаѡцәас иҟаз Валери Михаил-иҧа Хынҭәба, Владимир Хышба. Убас убарҭ рыдагьы имаҷымкәа иалукаартә рхы аадырҧшит аполитика-уаажәларратә усзуѡцәа, ашәҟәыѡѡцәа, аҭарауаа, еиуеиҧшым аҭарадырра хкқәа рдокторцәа, апрофессорцәа, иреиҳау аҭарадырра аинститутқәа рҷы аматҭ зуаз аӡәырѡы, Аҧсныгьы Москвагьы.

Володиеи сареи ҳҭара алгамҭаз ари аизара анапхгара инапы ианаҳҭеит, уи активлатәи алахәыла Тарас Мирон-иҧа Шамба.

Владимир Анқәаб, Аҧсныҟа даныхынҳәгьы, дахьыҟазаалакгьы, аус ахьиуазаалакгьы, ауниверситет аҷы аҧсуа литература ахьдирҭоз, иара поетк иаҳасабала иаҧиҭоз – зегьы рҷы аҧхьа иргылон, аҧсуа тәылауаѡ иуаажәлари иҧсадгьыли рҷаҧхьа иуалыз, уи дшазныҟәашаз атәы.

Усҟан агәра ганы издигалоз, излааиааӡоз убас игәныркылон, рыҧсҭазаара зегьы аҷы иастимулны ирзынхон. Убри азы акәын уи ажәлар рҷы, аҷар, астудентцәа рыѡныҭҟа абасҟак дзырҭахыз, икәша-мыкәша аҟазаара изашьҭаз.

Иара, убас иалырҟьан иҧсҭазаара далымҭыр, ҳаибашьраан уи хымҧада абӷьар кны аибашьцәаҭәҟьа дрывагылон. Иқәрагьы усыс икуамызт, аӡәгьы дизынкыломызт. Еицырдыруан Володиа дышшәарыцаѡыз. Шәарыцара ашьха акәын еиҳарак дахьныҟәозгьы. Ашьха дуқәа, Дамхәырцеиҧш иҟаз рахь. Абӷьар атәгьы бзианы идыруан.

Ииашоуп, хаҭала аибашьра далахәхартә дзыҟамлеит, ҳ-Аиааира дугьы дахаанымхеит, аха иҧсҭазаарагьы, ирҷиарагьы, ихаҭарагьы алахәуп уи Аиааира ду, аҧсуа жәлар рфырхацәа рахь иҧхьаӡо ҳѡыза иаша – Владимир Анқәаб.

20.04.2016

Диана Аԥьынԥьал
афилологиатә тԥаарадырраҟәа ркандидат,
Аԥсуа литература акафедра аиҳабы

АИАШАРА ҨСЫС ИЗХАЗ...

Ауаҩԥсы иҩнуҵҟатәи идунеиаҿы аразра, ақьиара аҳра анауа – уи амра иаҩызоуп... Икәша-мыкәша иҟоу ауаа аԥхарра рнаҵоит. Убас иҟаз дреиуоуп Владимир Платон-иԥа Анҟәаб.

Уи разҟыс иман ижәлар рзы дхәарҭаны, рхьаа ихьааны, рҿахәы иҳәартә еиԥш аҟазаара.

Сара лымкаала сыззаатгыларц исҵаху еиҳабык, аазаҩык, уаҩык иаҳасабала схаҿы, сгәаҿы дшаанхаз ауп.

Ҳмилаҵҭа культура аҵоурых аҿы ихҵыс дуӡӡахеит 1956 шықәсазы хазгьы аусура иалагеит, Аԥсуа бызшәеи алитературеи ркафедра аартра. Уи напхгаҩыс даман еицырдыруа аԥсуа ҵарауаҩ Ҭамара Платон-иԥха Шьаҟрыл. 10 шықәса рышьҭахь, уи иаҟәҵахеит Аԥсуа литература акафедра. Уи деиҳабны дахагылеит аҵарауаҩ, еицырдыруа аԥсуа поет, Гьаргь Константин-иԥа Гублиа. Акафедра ахаҭарнакцәас иҟан: Владимир Платон-иԥа Анҟәаб, Павел Ҳаԥьараҭ-иԥа Аӡынба, Анатоли Шьыгә-иԥа Зыхәба.

Гьаргь Константин-иԥа Гублиа ишьҭахь, 10 шықәса инареиҳаны аԥсуа литература акафедра напхгара азиуан аҵарауаҩ, еицырдыруа аԥсуа поет Владимир Платон-иԥа Анҟәаб.

Ус имариамызт ас акафедраҟәа аатуа, хьаҳәа-ԥаҳәа рымамкәа аус руа аҟаҵара. Уи ҳҵарауаа, аԥсуа патриотцәа рыԥсҭазаара аҟәырҷахақәа ақәырӡуп, урҭ ренергиа иабзоуроуп. Убас иҟаз дреиуан Владимир Платон -иԥагьы.

Сара истудентцәа среиуамызт, аха сыԥсҭазаараҿы исымаз арҵаҩцәа раԥхьа дыргыланы дсыԥхьаӡоит. Қарҭәи ауниверситет Кавказтәи абызшәақәа рыҟәша салганы санааи, ауниверситет аартра иақәшәеит. Ижәдыруа 1998 шықәсазтәи ахҵысқәа рышьҭахь акәын, Владимир Платон-иԥа урҭ ахҵысқәа ирхырҟьаны аусурагьы дамхны данықаз, нас акафедра деиҵанахагыла аамҵаз акәын. Ҩазышәарақәак ыҟан аԥсуаҵҵаара алабораториа аадыртырц, аха уигьы маатит, саргьы усурада саанхеит. Аԥсуа бызшәа акафедраҿы аҵып анықамла, «бацәыхҟьар аасҵа» ҳәа Владимир Платон–иԥа дсыԥхьеит,

ҽыц иаадыртыз азыҟаҵаратә ҟәшаҽы саатқәак ҟалеит ҳәа. Алитература акафедрахь анеира игәаҕьыуаҷаан сара сзы, аха абри ауаѡ убас гәаартыла сидикылеит, схы агәра сиргеит, саргьы схы ԥысшәарц сыʒбеит. Убри нахыс сыԥсҭазаара зегьы абри акафедра иамадахеит иара имчала. Еснагь илаԥш схын, слекциақәа дрылатәон, ԥьара акы игәамԥхаргьы, убригьы убас аҳәашьа дақәшәон, имырхьаакәа, саргьы иаарласны исыр-иашанда ҳәа сҟалон.

Сдиссертациатә тема алхраҽы аума, наҟ-наҟтәи сусураҽы аума сымѡақәа раартраҽы ацхыраара ду сиҭеит. Убри азоуп сара лассы-лассы изысҳәо аѡбатәи ауниверситет сара акафедраҽы салгеит ҳәа.

Убас аамҭак азы акафедрахь иааигеит аҵарауаа Ԥьулетта Адлеиԥҳаи, Ҭали Ԥьапуаԥҳаи, Света Тапаҕәуаԥҳаи.

Абасала, акафедра усҟантәи аҧеиԥш дазхәыцны, уи ԥхьаҟа изгаша, еиззырҳаша, акадрқәа раазара хшыѡзышьҭра ду азиуан.

Владимир Платон-иԥа илша аԥсуа литература акафедра аҭоурых цәаҳәа ҷыданы ианхалоит. Иаԥхьа иҟаз атрадициақәа еихаҳауа, уи акафедра амҿхак ирҭбаауеит, арахь иааиԥхьоит аҵарауаа Шоҭа Салаҟаиа, Сергеи Зыхәба, Руслан Қапба.

Абиԥарала аԥышәеимадара, аҽыц абиԥарала аиҵагылара, ламысла, цқьарыла аусеицура, абри ауп иахьа уажәраанʒагьы ҳкафедра аазгаз, иахьа еиҵыҵратәы иҟазҵаз.

Иахьа ҳкафедраҽы традициа хаданы иҟоу ауаѡра – аауеит акафедра аханатә иахагылаз Владимир Платон-иԥа Анқәаб иеиԥш иҟаз ҳаиҳабцәа рҟынтә, баагәараҵас иҳавагылоу ҳаиҳабацәа, ҳарҵаѡцәа рҟынтә. Урҭ иҳамардаз атрадициа ҳаргьы ҳаҷәхьаҵыр ҳҭахым.

Вл. Платон-иԥа иԥсы иусқәа ирылан. Уамашәа иубаратәы иҟан арҵараҽы иусуреи ирҿиареи хеибарҭәаауа иахьыҟаз. Сгәы иаанагоит, ирҿиара ирҵаѡратә усура аныррa шанаҭоз еиԥш, ирҵаѡратә усурагьы аныррa анаҭон уи ирҿиара. Астудентцәеи иареи русеицура ацҳақәа ируакзар ҟаларын уигьы. Аудиториаҽы уи дырҵаѡын, дааʒаѡын, дактиорын убри аҟара аԥсы ахаҵаны аемоциа аҵаҵаны дрыԥхьон алекциақәа. Алекциаҽы дзыԥхьоз адагьы, арҿиара иадҳәалаз азҵаатәқәа деилиркаауан, иара еснагь дазҽлымҳан ҳҿар алитература иахьынʒаԥхьоз, ҽыц иҭыҵуа ахьынʒардыруа. Убри иадҳәаланы еснагь гәхьаас иман ҳбызшәа апроблема, уи иазыԥҵәоу азеиԥш

ҭагылазаашьа, аус ахьынӡауа, иара убас абиҧара ҿыц реизҳара иахырхарҭоу.

Абарҭқәа зегьы хшыѡзышьҭра рзура, аусхыкқәа реиҿкаара иацхраауан акафедраҿы еиҿикааз алитературатә кружок, уи иҭижьуаз анапылаѡыратә журнал, аҭӡы газеҭ. Алитератураҿы ҿыц зшьапы еихызгоз амѡа дықәиҭон, хырхарҭак иирбон, игәы шьҭихуан. Абарҭқәа зегьы ацхраауан апоетцәа аҿарацәа реиҭагылара, аҧсуа литература аизҳара. Ирацәоуп инапы иҭижьхьаз, аҭара зирҭаз, иахьагьы гәблыла иара дызгәалашәо.

Агәра ганы сыҟоуп, Ҳҵьынҵьтәылатә еибашьраан уи иҧсы ҭазҭгьы, Мирод Гәажәба иеиҧш, аҿар, ииааӡаз истудентцәа раҧхьа дгыланы «Ҧхьаҟа» ҳәа жәылара дышцоз. Иахьа акафедраҿы уи иус ҧшьа анагӡара даҿуп иара ишьҭахь акыраамҭа алитературатә кружок иахагылаз иҧшәма, афилологиатә ҭҭаарадыррақәа ркандидат, адоцент Лиудмила Арзамеҭ-иҧҳа Хьыбба.

2008 шықәсазы Аҧсны раҧхьаӡатәи апрезидент Владислав Арӡынба ихьӡ зху афонд ацхыраарала иаартын Владимир Анқәаб ихьӡ зху акабинет, иара убас иаҧҭан иара ихьӡ зху астепендиагьы. Иара уа акабинет аҿы иеиҿкаауп алитературатә кружок «Ацәыкәбар». Акабинет еиҳабыси акружок напхгаѡыси дыҟоуп аҧсуа литература акафедра арҭаѡы еиҳабы Анқәаб Ахра Владимир-иҧа. Владимир Платон-иҧа зны еиқәиҭаз ахәышҭаара амца, еиҳа-еиҳа иацлоит, еиҳа -еиҳа аҿарҭбаауеит. Уи шаҳаҭра ауеит, ари акружок иҭнажьуа ажурнал «Аҧсангьари».

Владимир Платон-иҧа иаҧиҭаз иаамҭаз апрограммақәа: «Аҧсуа литература аҭоурых», «Алитературадырра», «Аҧсуа хәыҷтәы литература», «Аҧсуа литература арҭара аметодика», «Аҧсуа фольклор» шьаҭас ирымоуп иахьа акафедраҿы ҳзыҧхьо амаҭәарқәа рыпрограммақәа зегьы.

Илитературатә рҿиамҭақәа уҳәару, иҭҭааратә усумҭақәа уҳәару, – аҧсуа литература аҭоурыхи, акритикеи зырбеио, астудентцәа зааӡо, изырҟәышуа, апатриотизмра рылазааӡо аѡымҭақәа иреиуоуп.

Иаазгар сҭахуп Адаґьсҭан жәлар рпоет Расул Гамзатов иажәақәа: «Я знаю мужественные стихи трусливых поэтов. Володю не отнести к поэтам такого рода. Не только творчество, но и повседневная его жизнь были проявлением мужества и стойкости».

Напхгаѡык иаҳасабала иажәа ҳәан, иахьаҭахыз дыҵьбаран, аха убри аҟарагьы дразын, дқьиан, даамысҭашәан, иусушьа оумак ала иҵьашьахәын, абри аҟара амч илазҭазеи уҳәарын зны-зынла.

Ипатриотизмра иаҵан агәыҕра дуқәа, ахамеигӡара, агәымшәара аҧсыцқьара. Абас аҟазшьа ссирқәа злаз, имшәоз, зхы иамеигӡоз, зыгәҭакы назыгӡоз, зыхшыѡи зуси зыжәлар ирызкыз дреиуан Владимир Анқәаб. Уи иагьа мыҟәмабара ихигаргьы, аразҟы наӡа иман, ижәлар рзы дхәарҭаны, намысла дыцқьаны дахьыҟаз азы.

Алитературатә дунеи аҿы аҧсра ыҟаӡам, аҧсцәагьы ҳусқәа ирылахуп. Убри шьақәзырҕәҕәо хҭыск сгәаласыршәар сҭахуп. Иҧҳа Риҵа ашкол даналга, ауниверситет аҧышәара «Аҧсуа литература» лҭиуан. Астол иқәын 30 билеҭ. Лнапы нарханы ишьҭылхыз абилеҭ раҧхьатәи азҵаара лаб ирҿиара акәхеит. Итәаз зегьы ҳаршанхеит абри ахҭыс. Ларгьы ҳаргьы ҳалаҕырӡқәа ҳазнымкылеит. Аха лара илымукәа ирҿиара далацәажәеит, аҵыхәтәан изылкыз ажәеинраалагьы даҧхьеит.

Иахьа дыҟазҭгьы Владимир Анқәаб, аидгылара иаҳа ианаҭаху, иарбан ҿеиѡшароу макьана иуашәшәыроу ҳаҧсҭазаараҿы, ҿыц ашьақәгылара иаҿу ҳҳәынҭқарраҿы ҳәа, ишыҟаиҵалац еиҧш, ажәлар дрылаланы еидикыларын, аҿар гәцаракны ирабжьигашаз рацәахарын.

Сенека иҳәахьан: «Аҧсҭазаара – ажәамаана еиҧшуп, ахә зларшьо ашәагаала акәым, аҵакы алоуп».

Владимир Платон-иҧа ишьҭа ҧсра-ӡра ақәымкәа ианхалоит иҧсы еиҧш бзиа иибоз иҧсадгьыл, дҿырҧшыганы даанхоит ҳара ҳзы еиҧш, иааиҵагыло абиҧарақәа зегьы рзы.

М. Гәажәба

ХӘАҦАА Ҳ-АБРЫСКЬЫЛ

Аиашазы, иҵьашьатәуп ари ҳадгьыл уаара аҟны ауаѡытәыѡса иҧсҭазаара! Избан акәзар, ари ҳадгьыл уаара ақәра иаршәан иугозар, ауаѡы иҧсынҵры кәты ҿырҳасракгьы цқьа изыҟалом. Арахь иара акәты ҿырҳасра ҳәа ҳара имаҷаҳшьо аҟынгьы, ҳаззыҧшу акәӡамкәан ҳзызҧшым ауп есқьынгьы ҳашәгәашә илагылоу. Хәаҧ ақыҭа аҵеи гәлымҵәах, аҵарауаѡ, апоет Володиа Анқәаб диижьҭеи 62 шықәса ҵит. Хәаҧаа ҳабзиа, ҳацәгьа аҟны Володиа иҵыр ҧаҵақәа аҧсыуала ихаршалан, иқыҭа гәакьа аҧсҭазаара игәыҵаҳәҳәа, ддауаҧшьха дааҳалагылон,

инапы акырҭа ҳаибамҭо ҳниԥылон. – Сыцхыраара абшәҭахәу, – иҳәон иара.

Володиа иахьа иаҳа данаҭахыз ҳ-Аԥсынра, иаҳа ҳанизгәаҟуаз ҳара хәаԥаа, ҳажәѡан икыдыз ҳаеҵәахәқәа ируазәкыз дыжжазаа амца шиқәҵәашоз дыѡҳалбланит. Ари ҳаԥсуара азын ааха дуззан. Аха лымкаала хәаԥаа ҳзын ҳрыцҳарақәа иррыцҳаран. Ҳара иахьа Володиа Анқәаб ҳизхәыццыԥхьаза аҿазәы дызлаҟамыз, аҿазәы дызлаиеиԥшымыз аџьашьатәқәа ирылаҟаз уаѡны ҳҿаԥхьа даагылоит.

Иахьа хәаԥаа ҳ-Володиа ҵара уаѡык, поетк иаҳасабала ҳихцәажәом. Ҳара зегь бзиа еицаабоз, хәаԥаа дышҳҵеидууз аҳасабала избахә ҳҳәоит. Володиа абаѡхатәра ду илаз иҿҭакны дыҟамызт, иара еснагь еиԥш ижәлар рхьаа ихьаан. Ижәлар анҵәыуоз иаргьы дҵәыуон. Ижәлар аныччоз, иаргьы дыччон, рыѡнутҵҟатәи ргәыхь игәыхьын. Ижәлар рыгәҭаҟны дышуаѡыз, дшаԥсыуаз ахәахәа дшаҿагылаз, аиаша дшазықаԥоз, жәларык ҳхьааду дызҵаз анизышьҭымхгьы датцымҵзакәан дышхатцаз еиԥш хатцатцас иара дызҿыгәхәаауаз аԥсабара изқәа аимырхакәан, иԥсадгьыл еиԥш бзиа иибоз аурыс дгьыл дшыкәгылаз Ԥшькьаҿеипа Манча ахатца иеиԥш, апоет Шьалуа Ҵәыцьба иеиԥш дышьхынҧсылан дышгылаз хатцатцас аԥсра даԥылеит.

Аиаша азыкәԥаѡ, зыжәлар рхьаа зхьааз, аԥсра иацәымшәоз Володиа Анқәаб ихьз ԥсра-зра ақәым.

С. Кәарҷиаԥҳа
арҵаѡы

ЗЕГЬЫ ЗГӘЫ ИҴХОЗ, ИРЫХЬЗОЗ

«Ауаѡы дыҟанатҵ мрашәа дыԥхалароуп,
Амреиԥш игәыи ихы-иҿи цкьаза.
Данҧсуатцәҟьагьы иԥсы мратцас иҵашәароуп,
Жәлар ргәаҿы дынхартә длашаза».

Абарҭ ажәақәа апоет Алықьса Лашәриа иѡыза ааигәа Володиа Ԥшьҟан-иԥа Анқәаб изкызшәоуп иԥсҭазаара шдырҵабыргуа. Уи даныхәыҷыз инаркны иԥсҭазаара ҷьамыгәацәгьан, уи даҙрыжәит, абри азакәхап ахра далиаазшәа дызгәгәазгьы.

Дқьиан, диашан, ахәыҷгьы-адугьы рызнеишьа дақәшәон, даамысташәан, аха аиакәым анибагьы – акы дыннакыломызт, усҟан дмацәысын. Абрыскьыл игәы изҭан, ишьамхы ицан…

Дыҟам иахьа Володиа ҳагәҭа. Ҳашьха қыҭа хьыршәыгә хәыҷы аҵеи хазына, ҳара ҳ-Абрыскьыл. Ԥышықәса ҵуеит хьаалеи гәыгралеи иҭәыз иԥстазаара ҽахҵәеижьҭеи. Иахьа, дҳагәҭылакны, ҳиеигәыргьо иазгәатом ишықәс хыҵра. Иахьа анышә дахьамадоу ҳгылоуп ҽымҭ ҳахқәа ларҟәны, ҳизҵаар ҳҭахәуп: Умч змырхазеи Володиа? Уан ушлышьҭаз ууаԥсама? Мамзар угәы ҽызҵәаз ауаа ҟьашьқәа хәымгаароума?

Аха, иҳаҳауам аҭак… Дыҟам Володиа ҳагәҭа. Иара изы ескқьынгьы алахь еиқәуп апоет дызҽыгәҳәаауаз, уахгьы-ҽынгьы хәыцырҭас имаз, иԥхыз иалаз иқыҭа ԥшъа Хәаԥ.

Ишԥахьанҭоу ари еиԥш иҟаз ауаԥы дыҟам ҳәа аҳәара. Ишԥахьанҭоу иқыҭа гәакьаҽы, иашьа ивараҽ дкәыкәы-цыкәкәа анхара дахьаҽыз, аха инагъаны дызхьымҳаз игәара анҭаԥшра.

Володиа Ԥшьҟан-иԥа гәыкала бзиа ибон иқыҭа, иуаажәлар, урҭ ргәыргьара игәыргьаран, ргәалсра игәалсран. Егьаԥьара дыҟазаргьы дазхәыцуан иқыҭа аԥстазаашьа, еизҳара хәыҷык ибаргьы ихатәык еиԥш идикылон.

Аҳауа зԥыдеи иблахкыгоу аԥсабареи, иԥаимбар ҭыпҵ ҳқыҭа хьыршәыгә хәыҷ игәалаҟазаара шьҭнахуан, ара ихигоз иаамҭа зԥыданатәуан. Ԥсшьара мшык анаиоу дмаар иуамызт. Баша наԥшԥык иеиԥш акәымкәан уи хаҭала дрылахәын иқыҭауаа рыпстазаара.

Лымкаала уи дрызҽлымҳан ақыҭаҽ еиҵагыло аҽар, ақыҭа ԥхьаҟатәи аԥеиԥш. Аныҳәақәа раан мацара акәмызт уи данаауаз, лассы-лассыла даҭаауан абжьаратә школ иҟоу-иану еиликаарц, иагу-иабзоу ибарц, дыцхыраарц.

Амцабз иаԥызаз апатриот гәыҵхас имаз иреиҳан ҳхатәы бызшәа аҭагылазаашьа, еснагь дазҽлымҳан аԥсуа литературатә кружок аусура, деигәыргьон аизҳа-зыгьара. Хәы амам иҟаиҵоз ацхыраара. Иҭахын аԥсуа школқәа рыҟны агәуманитартә маҭәарқәа зегьы аԥсышәала иахысуазар, хымԥада усҟан ҳбызшәа ашьаҭа арҕәгәон, иахьатәи аҳәаақәа ирҭысуан хараҳа. Дазықәԥон аҽар рдоуҳатә культура ашьтыхра, урҭ рқыҭа гәылаԥсыла азыҟазаара. Ааи, ҳҵеи гәлымҵәах игәы иҵхоз рацәан, ирацәан иҟаиҵашаз аусқәа.

Аха, дыҟам ҳагәҭа Володиа Ҧшьҟан-иҧа. Игәы аисра иаҟәыҵит. Изхыгаз арбан, иарбан игәы зхәыз? Изныкымкәан игәыҕраҷ дзаҵәхахьан, имацара қәҧарала аиашамѡа ылихххьан. Еснагь дақәҧон илахьынҵа... Иара убасҵәҟьа; иҧсымҭазы иааигәа-сигәа уаѡ дыҟамызт аҵыхәтәантәи иажәа зеиҳәашаз. Убри изаҵәра алеиҵәахырц, аҵыхәтәантәи игәаҧхара аҧсабара иазынижьырц акәхап дзыдгылаз аҵла инапы закәиршазгьы. Издыруада усҟан игәы иҭаз? Еилызкаада аҵыхәтәантәи иажәақәа – ашәаҧыҷьаҧ иреиҳаз рыгәра ганы! Урҭ неиҷахәыҭхәыҭуаз ашәаны инеибырҳәалап, иагьа амѡа иқәхаргьы мышкызны иқыҭанӡа иааӡап. Аҧсуа жәлар иҳауеит харҭәаашьа змамыз ацәыӡ. Дҳаҧхеит Данко иеиҧш згәы лаша цаҳә-цаҳәо иҭыхны иҳаҧхьагылаз ауаѡы. Аамҭа иаҳа-иаҳа ҳаиҟәнагоижьҭеи Володиа Анқәаб иҧсҭазаареи ҳареи, иаҳа ихьаахан ҳгәы иҵалоит, абри ҳашьха ҧшӡақәа, ҳашьха ҧагьақәа рҧа ҳара ҳ-Абрыскьыл ицәыӡра. Уи ауаѡы игәалашәара, ихаҭара ҳазхьуеит, избанзар иѡызцәа иахьа аҧсны иаҭахәуп. Иахьа Аҧсни аҧсуааи ашәарҭа бааҧс ианҭагылоу аан ауп данаҳҭахәу зыҧсадгьыл, зыуаажәлар рзы хацәнамырха иқәҧо аҧхьагыла. Ҳара ҳизхьаҧшуеит изаамҭаӡамкәа зыҧсҭазаара ҷахҵәоу, агәы цкьа зызҭаз, агәырҵҟәыл ҷыда змаз, зыламыс дуӡӡаз, ацәгьара аҧхьа зхы лазмырҟәуаз, зычҳара ҳәаа амамыз Владимир Ҧшьҟан-иҧа. Иара иус аҟнеиҧш ихшыѡ аҷгьы хәынгара иламызт, уи ихы-иҧсы аҵкьыс бзиа иибоз иҧсадгьыл дықәгылан илакҭақәа шашаӡа ихтны, игәы цкьаӡа, иуаажәлар рҷаҧхьа хара идымкәа дхәарҭаны урҭ рыхьӡи, рыхьымӡҕи, рыламыси ихы иқәҵаны.

Шаҟа уаҭахәузеи Володиа Аҧсны, шаҟа уаҭахәузеи уи иахьатәи амш, уѡымҭақәа рыла адагьы уара ухаҭа уеибганы, уҧсы ҭаны! Иахьа аргамаҳәара, аиашаҳәара аамҭазы егьа уҳәарын, егьа уурын, егьа уѡрын! Аха аҧсабара ус акәхап ишыҟоу – ауаѡы адунеи даҧхоит еиҳа данаҭахәу.

Апоет – атрибун игәахәтәы дахьымӡакәа, иҷахәы нагӡаны изымҳәакәа дҳаҧхеит, аха уи иҭынхеит иажәа, ижәлар ирзынижьит игәы аҧхара. «...Амца-жәла ҳзызшаз дҳаразкыз, Иаргьы д-Абрыскьылуп, дыҧсӡом!»

Арҭ апоет ицәаҳәақәа ишынеибаку иара изурхар ауеит. Иара ҧсра иқәӡам. Избанзар аиашазы дықәҧон, аиашазы акгьы деигӡомызт, иаҭахызар иҧсгьы деигӡомызт. Абас даанхоит ижәлар ргәаҵаҷы.

АҨЫЗА ИЗЫН АЖӘАҚӘАК[19]

Иҳақым, игәыгам иҳамҳәар, аҨыза узын ажәақәак, раԥхьа укьаасыбжь ахьгаз, уқалақь Гагра иҭытҵуа агазеҭаҷ.

Уиит Гагра, узҳаит Хәаԥ, ухәычҷра ацәмаа иахаԥсан. Уаб иҵара, уан лаҳкәажәра, уара ууаҙаратә иуқәашьымхеит. Ахьшь аҟәарҭ акәҷышь зцәагазеиԥш унлыҵҟәшәааны урҵәахит, дахьмилаҭыз азын мацара! Уаб аамҵа дахәнатәит Бериа ишҳам Аԥсны ианалаҵәауаз. Арҭ хьааугон ари гәнугон, уаныҨеидас еиҳа иунырит. Ирҳәоит аиҭымшьақәа еиԥшым ҳәа аҙә иан лнышәанҭраҷ игәы ирҟычуеит, ма иаб иқьашана дацәажәоит. Уара узын урҭгьы ҟамлеит, узҳауан уанду лнапаҷы, узҳацыҧхьаҙа угәырҨа цәырҵуан, укәылаауа уан улышьҭан лпатреҭ хәычы уџьыба иҭаҵа! Иҟалап иара убри, амҨа ҷыцқәа узаанартызар...

Бзиа иубон лассы-лассы Гаграҟа аара, ауаа рыжәпараҷы уажәеинраалақәа рыԥхьара. Еиҳарак узыԥхьалоз «Сан бабаҟоу?» ҳәан ажәеинраала шьахә иапҵуҵаз. Иаарласынгьы аурысшәахь еиҭоугеит, уиала еиҳа дуԥшаашазшәа угәы иабон.

Исгәалашәоит 80-тәи ашықәсқәа руак азын. Гагра уаан уҨызцәақәак уманы, ҭыԥқәак рҷын аиԥыларақәа мҨаԥыжәгеит. Ажәеинраала «Где ты, Мама?» уанаԥхьоз аҳәса лаҕырҙыла иҭәын. Ашьҭахь аредакциаҷын иааины, аҳәара ҟарҵеит агазеҭ ианаҳҵарц, уи џьара иуцхраашашәа даргьы ргәы иабаны!.. Ашколқәа уара школҵас уалымгеит, 4-класск рынахыс ацәмаа аанукылт, нас ақыҭа ус унадгылт, аха иуылаз агәырҵҟәыл гәазҭаз, џьоук умҨақәа аадыртит иуҳәалон: «Олиа, баҳәшьа Вера слыкәыхшоуп, иара убас Наталиагьы урҭ рами ауаҨра сылызх» ҳәа. Ааи, арҵаҨ илшауа рацәан, лнапы иану нагҙаны илдыруазар! Усҟан иабаздыруаз Бигәаа Миха иԥҳа Наталиеи Џлиа Хәсин иԥҳа Вереи, адиректор, азавуч ҳәа Хәаԥ ашкол ианахагылаз, ҷышәарақәак урҭишәа, ашкол ушалдыргоз! АрҵаҨы дырҨакгьы арҵаҨы! ШаҟаҨы рымҨа ҳҷаҟәоузеи игәаҭатәу анҳазгәамҭалак!.. Абри акәхап иузырҨызгьы, арҵаҨцәа ирызкны ажәеинраала, раԥхьатәи аԥсуа факультет аушьҭымҭацәа иҳахьҙынҨылаз.

[19] Аг. «Гагра», № 13 (7058), 26.03.1998.

Аамҭа цон, уара узҳауан, узҳацыԥхьаҙа ухьаа иацлон. Уаб ишьа злаушәара уздыруамызт, еснагь акаҽы уеиҵахауан, Аԥсны ахьаа уара иухьаан, ԥхьаҟа иаԥеиԥшхашаз заа игәнугон. Ганкахьала уҭынчуп Володиа, ужәлар ршьаарҵәыра уламгылеит, убла иамбеит ҳҽар хәазышьқәа ҳаԥсадгьыл азын ишышьҭалоз. Уи сҳәеит ҳәа уҟазҭгьы еиҳа уҩәгәахон, уаԥхьагылон, Мирод Гәажәба унивагылон, ужәԝахыр ҟьаҟьаҙа танкк ларышьҭуан, Уԥсадгьыл иахыуҳәаауан, иумҳәацыз ашәакгьы. Ушԥарыхцәажәарыз иахьа «Зыԥсы ҭоу аԥсцәа?» Уара иануԝуаз ари ажәеинраала, адунеи кашырран, иудыруаз! Иахьоуп аргама ҳанлыбаардо аԥсы млашьцәа. Аԥсуаа ҳцәа ккаҙа иаҳхызхыз, уаԝ дыззыԥшымыз аиааира ашьҭахь.

Сара сызҽу Володиа Анқәаб уоуп, уԥсы анҭаз аамҭала ҳшеицәажәалоз еиԥш, суацәажәар еиҳа еиҕашьан ишьҭысхит скалам. Еҳ, шаҟа ибзиаз 70 шықәса ухыҵра, ҳаилагылан еицазгәаҳҭозар Ерцахә еиԥш уҳалыҳәҳәо, укәымжәи укабеи наԥхьаршәҭуа, Аԥсуа иԥатхь уаҵаҽырбо, ныҳәаҽа дук ааныукылар! Уи уахьымʒеит, иҽахҵәеит умԝа, «Сан!» шуҳәоз Москва агәаҽы. Аха уҟоуп, уҳацуп еснагь, ухьʒи ужәлеи Аԥсны иазынужьит, иумбаҙакәан ихазҳәынҵқархаз!

Бзиала, Володиа, издыруеит сшаҭоумҵо иуқәнаго ажәа ахьысзымҳәаз.

М. Ломиа

НАУНАГЗА СГӘАЛАШӘАРАҼ ДААНХЕИТ[20]

Владимир Анқәаб – апоет, апублицист, ааʒаԝ, апатриот хаҭала дсымбацызт, аха иԝымҭақәа акыр срыԥхьахьан…

…Уи аахыс акыр ашықәсқәа хьаҳәрак рымаʒамкәа имԝасхьеит… Сара усҟан Тҟәарчал, аиндустриатә қалақь ҳәа изышьҭаз аҟны, арацәаҵхырҵа ашахтаҽы аус зуан.

Ус ҩенак иҳаларҳәеит, Н. Лакоба ихьʒ зхыз ахԥатәи ашахта аусзуԝцәа аԥсуа поетцәа рҵаараны иҟоуп ҳәа. Аусура ашьҭахь

[20] Аг. «Аԥсны», № 26–27.

ҳаизеит зегьы аклуб аҽы. Уи амш азы арахь иаҳзааит, хыхь зыҙбахә сҳәаз апоет Владимир Анқәаб дзаԥхьагылаз гәыԥѡык арҽиаѡцәа: Таиф Аԥьба, Нелли Сабекиа, Инна Аҳашба уҳәа.

Ҳарҭ зегьы урҭ раира иаҳнаҭаз ҳгәалаҡазаара бзиа ҳзымцәаахуа, ҳагәқәа хыҵ-хыҵуа рықәгыларақәа ҳарзыҙырѡуан, уажә-уажәы агәырқьхәа рнапқәа рзеиныркьон азал аҽы итәаз.

Сара лымкаала сгәы аҭра иҭамгыло сизыҙырѡуан апоет Владимир Анқәаб. Уи дрыԥхьон иажәеинраалақәа ҽырҳәала, ишырҳәо еиԥш, амца рыцыддуа, аԥсы рхаҵаны, иара иԥсы ишахылцыз еиԥшцәкьа, игәы аԥхара рыманы изыҙырѡуаз ргәаҵанҙа инеиратә еиԥш.

Владимир Анқәаб ажәеинраалақәа рыԥхьара анаѡсангьы иҭиҵаауан ашахтаҽы аус зуа шаҡаѡы аԥсуаа ҳаҡоу, уи адагьы «аԥсуа» ҳәа ашәҡәы иахьҭагалоу анаѡсангьы, рхатәы бызшәа – аԥсшәа рдыруоу-ирзымдыруоу, аԥсуа шәҡәқәа ирыԥхьо-ирмыԥхьо уҳәа убас ашьхаузуѡцәеи рԥьеи рыԥсҭазаареи ирыцаркуаз азцаарақәа рацәаны. Убри ашьҭахь ауп сара ианеилыскааз Владимир Анқәаб ихаҭагьы Тҡәарчалтәи арацәаҵхырҭатә шахтаҽы аус шиуаз. Насгьы убра Тҡәарчал ашахтаҽы аус аниуаз шакәу иажәеинраалақәа рыла акьыԥхь ахь ацәырҵра даналагаз. 1954 шықәсазы раԥхьатәи иажәеинраалақәа руак «Акомбаин «Донбасс» ахьҙын, икьыԥхьын агазеҭ «Аԥсны ҡаԥшь» адаҡьаҽы. Владимир Анқәаб иѡызцәа иманы, дсасны ашахтиорцәа данаҳҭаз, сыбла ихгылоуп иԥшра-исахьа; уаѡы ҳаракык, иҙара еиѡаҳаҳа, ихыиҽы лашаҙа, иажәақәа раҙаны, исахьаркны, аԥсышәацкьала аԥсы рхаҵаны дцәажәон. Хыхь исҳәан еиԥш, уи аахыс шаҡа ҵуазеи? Аха иахьауажәраанҙагьы сылаԥш дыҵшәом. Владимир Анқәаб иѡыза апоет цаҳә-цаҳә, апатриот хашҭра иқәымкәа наунагҙа даанхоит иѡымҭақәа ирыԥхьахьоу, ихаҽсахьа здыруаз зегьы ргәалашәараҽы. Уи данцоз (ҳаиԥылара ашьҭахь) «Адгьыл ахыхьгьы, адгьыл аҵаҽгьы Анцәа ҳазшаз амашәыр шәықәимҵааит!» ҳәа данҳақәныхәоэтәи иҳәашьҭыбжь иахьагьы слымҳа иҭаѡуашәа сгәы иабоит.

А. Анқәаб
алитературатӷаасҩы

АПАТРИОТИЗМ ВЛ. АНҚӘАБ ИПОЕЗИАҨЫ

XX-тәи ашәышықәса 50-тәи ашықәсқәа рзы ҳмилаҭтә сахьаркыратә литература акеҩҳәа зыбжьы ҩаца налыҩыз арҩиаҩцәа дыруаӡәкуп Владимир Платон-иҧа Анқәаб.

Иаҳхысыз ашәышықәса 60-тәи ашықәсқәа инадыркны Владимир Платон-иҧа қәҩиарала еилеигӡон арҩиаратә усуреи арҭаҩратә-ааӡаратә усуреи, активла ихы алаирхәуан Аҧснытәи Аҳәынҭқарратә университети ҳреспублика зегьи рыуаажәларратә ҧсҭазаараҩы. Ҳажәлар рмилаҭ-хақәиҭратә ҭысра аҟны ҳмилаҭ ринтересқәа зыхьчоз аҧсуа интеллигенциа рхаҭарнак ҧхьагылаҩцәа дыруаӡәкын. Уи азы иҧышьклаҳәуаз, иҧырхагаз шырацәазгьы амилаҭ усҧшьа анагӡараҩы хьаҭрак ҟазымҭоз патриот иашаҭәҟьан.

Ишдыру еиҧш, апоет ихәыҷратә ҧсҭазаара иагын алаҧшхаа, агәцаракра; уаҟа аҳра зуаз аиаҭымреи, аамҭа бааҧс иахылҭуаз аҟыба-ӡыбақәеи, арыцҳарақәеи ракәын. Аха зегь акоуп аҧсҭазаара аҟәыҕареи, акрычҳареи знаҭаз арҧыс ижәлар гәакьа рыҧсҭазаареи, урҭ рқьабзқәеи, дызҳацыҧхьаӡа ахы дырхәыхәуан, идырҭаулон ипатриоттә цәанырра, аҧсадгьыл ашҟа имаз абзиабара.

Владимир Анқәаб абаҩхатәра иаша иман, уи иҧсҭазаара иацын. Ус шакәу арҭабыргуеит заатәи илирика аҧсы аланы, ихатәраны иахьцәырҭыз, иара убасгьы уи шьақәзырҕәҕәо афакторқәа иреиуоуп итематика аилазаараҩы иҟоу аиуеиҧшымра, аҧсҭазааратә проблемақәа ганрацәала рызнеира, рыхәаҧшра, изгәылҩаау аамҭа иақәшәо рыҟаҭара.

Дыҟамзар ҟалап аҧсыуа поетк Владимир Платон-иҧа иаҟара зҩымҭақәа рҩы, ҳаҧсадгьыл ҧшӡа баагәаран иакәыршоу, ҳашьха ҕьазҕьазқәа рыӡбахә зҳәахьоу, ирыхцәажәахьоу. Апоет бзиа ибон ашьхақәа рахь аныҟәара, ашәарыцара, иҩымҭақәа рҕьырак урҭ рҟноуп иахьаҧиҭаз; есымшагьы уахь ихон аҳаракырахь, избанзар, кыр зхыҭуа арҭ ашьхақәа шыцқьоу еиҧш, дыцқьан апоетгьы гәаҭала, аҧсҭазаараҩы зегь ирыцку – аиаша дашьҭан еснагь. Апоет ицәтәымын иаҳхысыз

аамҭақәа раан ҷьоукы-ҷьоукы рырҿиараҿы иуҧылоз ашаблон, астандарт хәыцрақәа, уи аҧсҭазаара аҭабыргхаҭа иахиҳәаауаз ажәақәа алозунг ҟазшьа рымамызт, насгьы есныҳәацыҧхьаʒа ажурналқәеи агазеҭқәеи рредакциақәа рыдҭала аѡымҭақәа аҧызҭоз дреиуамызт. Уи ианакәызаалак даґан аҟама аҿеиҧш анаҳәааҳәра, ашәа ззиҳәоз дзыдгылоз агәкамҳара злоу аидеиақәа ракәын, ицәаѡамызт иара убас «атема дуқәеи» «атема хәыҷқәеи» ҳәа реилыхра.

Апоет Аҧсни аҧсуа жәлари ирызкны иаҧиҭоз аѡымҭақәа егьырҭ ирҿиамҭақәа ҷыдала изларылукааша, бзиа излоубаша, иузааигәазтәыша, ѡнуҭаҟала иуныруа, доуҳатә цәаныррак рыҭаҭаны иҟаиҭон.

Владимир Анқәаб аҧсҭазаара иаҭаҭәахны иамоу даҿаʒә изгәамҭо, аҭкар маҷʒақәагьы ибарҭан, убри азоуп уи итематика амҿхак зыҭбааз, ахәшьара зҭаху ауаажәларратә проблемақәа зышьҭнахуа, исахьаркны изаанарҧшуа.

Милаҭтә поетк иаҳасабала Владимир Анқәаб дшьақәгылацыҧхьаʒа еиҳа-еиҳа ихьааигоит ижәлар гәакьа рҭоурыхтә ҧсҭазаараҿы изнысыз амѡа хьҭәырақәа, ирхыргаз амыҟәмабарақәа. Аха ирҿиамҭақәа рҿы апоет агәрагара имоуп ижәлар аҿиарахьы, аизҳарахь шакәу рхы ахьхоу. Апоет ианакәызаалак агәра игон ижәлар «атәым мчқәа» иага ахәра бааҧсқәа рнырҭазаргьы, уажәгьы-уашьҭангьы рпарак абаабари ҳәа икылҧш-кылʒырѡуа, ашьацҳәақәа ҳауа ишрышьҭазгьы рхеиқәырхаразы акы ишацәымшәоз, шьҭахьҟа ишхьамҭуаз, рҭоурыхтә лахьынҭа аҧеиҧшхә бзиа шазыҧшыз.

Вл. Платон-иҧа имеицакуаз, ипатриотизмра аазырҧшуа аҟазшьақәа ируакын, даҿа темак даналацәажәозгьы, иѡымҭа аобиект хада инаваргылан, аҧсуа жәлар ртәы зҳәоз, ирхьысуаз азҭаарақәа, иѡымҭа иацәтәымымкәа, иаднакылартә еиҧш аарҧшра.

Убас «Конго апатриот ибжьы» зыхьʒу ажәеинраала аниѡуаз Конгатәи ажәлар, атәра ауґә хьамҭа иаҭаҭыз рыҧсҭазаара дахьалацәажәо ишьҭихуаз азҭаарақәа рҿы ибон аҧсуа жәлар рполитика-социалтә ҧсҭазаара иахьақәҿырҭуаз. Апоет иажәақәа аҧхьаѡ ахәыцра ҭаулақәа изцәыррымгарц залшом.

Иаҳхысыз ашәышықәсазы, ишдыру еиҧш жәашықәсак мѡамсцызт ҭынч, ҳажәлар рҭоурыхтә лахьынҭа иаҧырхагоу уск ҳадрымгалакәан ақырҭуа политикцәа. Урҭ рҿагылара иазкыз ажәлар рықәгыларақәа дрылахәын Владимир Анқәабгьы.

Аԥснытәи Аҳәынҭқарратә университет аԥсуа литература акафедра аиҳабыс аус аниуазгьы изныкымкәа агәҽанҵара ширҭахьазгьы ҳхьыԥшымразы ақәԥара аԥхьагылаҩцәа дреиуан. Усҟан урҭ ақәгыларақәа зыла иазмырбоз, ҳмилат иреиуаз, уи ақәԥара аԥхьагылаҩцәа раԥсшәаҳәарацәҟьа зҭахымыз, урҭ уамашәа избоз, џьоукы-џьоукы ҳинтеллигенциа иреиуоу, иахьа XXI-тәи ашәышықәса ҳанҭагылоу «иуаадуқәахеит». «Амшын ҙык алазҭәазгьы салахәуп иҳәон» ҳәа ажәаԥҟа ишаҳәо еиԥш, урҭ ауаажәларра рҽаԥхьа ҽырбашақә ажәа ԥшҙала ицәажәоит иахьа. Аха, аԥсҭазаара ус ишоуп ишԥаҟауҵари!

Владимир Анқәаб дызнысыз аамҭа иҽанраалан, зҽамариашаны ицоз, заҵа уи иаҽамгылоз ауаа дреиуамызт, мамзаргьы досу ииаша иара имоуп, иара дныҟәызго иашас иԥхьаҙоит ҳәа адәы дықәмызт. Уи ҳреспублика ауаажәларра-политикатә ԥсҭазаараҽы аҕьараҳәа зыбжьы нҭганы зыуаажәлар рҽахәы зҳәоз, поет-трибунк иаҳасабала зҽалазырхәауаз иакәын.

Конго апатриот иажәақәа иара Владимир Анқәаб ихаҵара асаркьеиԥш иаадырԥшуеит. «Конго апатриот ибжьы» аԥсуа поезиаҽы апатриоттә жәеинраалақәа иреиҕьқәоу ируакуп ҵакылагьы, идеиалагьы. Апоет иҽацаҙа, агәаҕьра ду иманы ибжьы иргеит, усҟан ҳарҿиаратә интеллегенциа рахьтә агәаҕьра змаз шырацәаҩымызгьы. Ҭабыргуп, Африкатәи апатриот иоуп згәала зҳәо, аха уи аԥсуа уаажәларра-политикатә ԥсҭазаара аанарԥшуеит, ақәҽнаҵуеит.

Владимир Анқәаб ипоезиаҽы апатриоттә жәеинраалақәа рацәоуп, урҭ зегьы тематикала еиуеиԥшым. Апоет гәтынчрала дызрыхәаԥшуамызт ианакәызаалак иԥсадгьыли ижәлари ирыдҳәалоу азҵаарақәа. Уи иажәеинраалак аҽы иҩуеит: «Изцрам зыԥсадгьыл абзиабара амца, хаҳәхьанҵоуп иҵажьу уи игәаҽы» ҳәа. Ааи, апоет иԥсадгьыл абзиабара ауп амцеиԥш деибазыркуа, дзырыҩуа. Апоет ихаҵа иԥсынҵры кьаҽхазаргьы исахьарк ажәа еснагь аԥсы ҭаны ижәлар рдоуҳатә ԥсҭазаараҽы иаанхоит.

Апоет ипоезиа арахәыц еиԥш иагәылсуеит ауаҩреи ауаҩымреи, ақьиареи аҳарамреи, агәыҵбаареи ашьыцреи рмотивқәа. Патриотк иаҳасабала ианакәызаалак апоет игәы идырхьуан икәшамыкәша иԥылоз, аԥсҭазаара аҙыхь зырхәашьуаз ауаа цәамԥақәа: зыжәлар рҭоурых, рбызшәа, урҭ рлахьынҵа изаҟаразаалак иамыргәаҵеиуаз, иамыргәамҵуаз, зегь ззеиԥшны зхы-зыԥсы мацараз адәы иқәыз ауаа. Ихьааумгарц залшом ииашаҵәҟьаны

апоет шәышықәсабжак аԥхьа дызқәыҙбоз ацәаҩа бааԥсҟәа: аҵарҭышагара, ашьыцра уҳәа реиԥш иҟоу аҵымҳәҳәаррақәа иахьа рымԥехак ырҭбааны иахьыҟоу ҳауажәларратә еилазаараҽы.

1961 шықәсазы иаԥиҵаз иҩымҭа ссир «Бзиа избоит сара Аԥсны» шәагаала идуум, аха апоет еилыхха ҳалаирԥшуеит иԥсадгьыл гәакьа аҭоурых, ижәлар рыԥсҭазаара, ирыгуирыбзоу, ирԥырхагоу, измыргьацо. Арҭқәа зегьы апоет иара илырсны, инырны иааирԥшуеит. Аԥҵамҭа еиҽартәышьала ашәа еиԥш ауп абжьы шго, ахы инаркны аҵыхәанҙа агимн еиԥш ицәажәоит. Аҩымҭа аԥсымчхара ҟазҵаз, ас исахьаркны игәылзыршәааз апоет ибаҩхатәра анаҩсангьы уи иԥсадгьыли ижәлар гәакьеи рышҟа имоу абзиабара еицамк ауп. Апоет дпатриотуп, иԥсадгьыл ззиҭаху аахҵәаны иҳәоит, ус зыҟаиҵо аҙә иҽаԥхьа ихы ирқьиарц акәҙам, уи ус иԥсҭазаароуп, даҽакала ҳәашьа имам.

Зыԥсадгьыл иаҽыгәҳәаауаз апоет ҵабыргыҵәҟьаны уи агәеисрала иԥсы ҭан. Уи игәыҵхақәа, дызмырҭынчуаз апроблемақәа сахьаркыратә ажәала драбашьуан. Усҟан, 60-тәи ашықәсҟәа рзы апоет дзыргәамҵуаз азҵаарақәа уажәы акыр рҽырыԥсахит, Егры нырцәынтәи иаауаз рҵыхәа ԥҵәоуп, ҳәарада уи ҳзеигәыргьаша акоуп. Амала, уаҩы ихьааигартә иҟоуп апоет ихаҭа ари дахьахаанымхаз. Иаҟара ицнаҵон Владимир Платон-иԥа абас Аԥсны ахы иақәиҭны ибазҭгьы. Аха, игәы инархьуан ачыни амали рзы ҳаԥсадгьыл маҽа-маҽа изҭиуа рдацқәа макьанагьы ишҳамоу ибар.

Владимир Платон-иԥа аҩада ишысҳәахьоу еиԥш дуаҩыгәҕәан, ашьха ҙыхьеиԥш дыцкьаҙа еснагь аиаша дашьҭан. Хьаа дус иман аԥсуа дгьыл иазаргоз азалымдыррақәа. Урҭ раԥырҟәҟәааразы игәы иҵаз акагьы аамҵәахҙакәа, ажәанаак аҳәара акыр ианырцәыуадаҩыз, зҭып ԥхақәа ирыцәшәоз маҵурауаак, ашәҟәыҩҩцәа ҷьоукгьы убрахь иналаҵаны, иара акеҩхәа ибжьы иргон. Аԥсадгьылаз угәы еицҳауа, акы уацәымшәо иара дшыҟаз еиԥш уҟамзар агәаҕьра цәгьан уи аҩыза усҟан. Иазгәаҭатәуп, уи ихаҭара хазырҭәаауаз иҟазшьа ачыдарақәа ишыруакыз игәы иҵаз аартны аҿаҿы иахьиҳәоз.

Апоет ижәлар рҭоурых дахҙыҙон, уаҵәтәи рпеиԥш игәы иҵхон, урҭ зегьы есымша дызмырҭынчуаз зҵаарақәаны иԥсҭазаараҽы ицын. Владимир Анқәаб аԥсуара иаҵанакуа азҵаарақәа зегьы амцеиԥш деибадыркуан, избанзар абзиа

даргәырҕьон, иаҟара ицнаҭон; ацәгьа хьааигон, излаирҿееиша дашьҭалон; дырҿагылон хаҳара злам, ихәарҭам ацәырҭра бааҧсқәа. Ҷыдала игәы идырхьуан аҧсуа бызшәа ззымдыруаз, уи иацәыбналоз ауаа анибалак. Зхатәы бызшәа ззымдыруа иҧсы шҭоу ижәлар дрылӡааит ауп иаанаго аиашазы. Аха, ихьааумгарц залшом урҭ рҩызцәа, «аҧсы хьшәашәақәа» аҭыхәтәантәи ашықәсқәа рзы еиҳа ирацәаҩхо иахьалагаз. Анапхгараҭаратә ҭыҧқәарҿы амаҭура ныҟәызго, ажәлар рмал ихнахыз ҧыҭҩык рыхшареи дареи убрахь иналаҭаны.

Владимир Анқәаб иҩымҭақәа зегьы амилаҭ цәа рхоуп, насгьы иахьатәи аҧсҭазаара иақәҿызҭуа азҭаарақәа ирықәкны ицәажәоит, аҧхьаҩ иҭарҳәо рацәоуп, имилаҭ хдырра аҳаракраҿы.

Владимир Платон-иҧа 40 шықәса раҧхьа ииҳәоз, иҩымҭақәа рҿы зҭаара хаданы иқәиргылоз иахьа илабҿабахеит. Апоет-апатриот Аҧсни аҧсуа жәлар рҭоурыхи, урҭ рлахьынҭеи ирызкыз азҭаарақәа рыӡбаразы еснагь дықәҧаҩын. Уи иаҧырхагаз сахьаркыратә ажәала иҿаҧиҿуан, иахьирхәуан. Иахьа иҧсы ҭаны дыҟазҭгьы Владимир Анқәаб, хымҧада уи иажәа ҿаца ижәлар ирылыҩуан. Уи деилызкаауази, еиҭаиааӡаз астудентцәеи ргәаҿы даанхоит еснагь ибылуаз, амцабз иаҩызаз, имааҧсаӡо агәы зызҭаз Аҧсадгьыл дапатриот дуӡӡаны.

ВЛАДИМИР АНҚӘАБ ЛИТЕРАТУРАҬҬААҨЫК ИАҲАСАБАЛА

Зыхшыҩҭак поезиатә хыҭҳәаа мацарам, Ал. Лашәриа еицырдыруа ицәаҳәақәа:

Сара мазеи сахамтәаӡеит,
Сықәын адәы-цәҳәы,
Сеихьыжә-еикәыжә, сыҧхамшьаӡо,
Ианлеиуаз асырҳәы[21].

ҳәа, шырҳәо еиҧш зхәыҷреи зқәыҧшреи гәаҟрыла изхызгаз, аҧсуа сахьаркыратә ажәа арҿиаҩцәа дреиуан, апоет, аҿар

[21] Аҧсуа поезиа антологиа. XX ашәышықәса. Актәи атом. Аҟәа, 1997. Ад. 364.

рымԥакәҵаԥ, аҵарауаԥ Владимир Платон-иԥа Анқәаб. Ирҳәоит «Анцәа ауаԥы ак имихыргьы, даҽеакы ииҵоит» ҳәа. Владимир Анқәаб илахьынҵа аҕарреи аиаҭымреи ишрылиаазгьы, ԥсабарала илаз ибаԥхатәра урҭ ирзымхәаҽеыкәа, ижәлар идирхәартә дҟалеит.

Уи ианакәызаалак хатә ԥхʒашала «иааирыхуаз» акәын дызлаҟаз. «Мазеи-ча»-ра ала акагьы имоуʒеит абзазараҿгьы алитератураҿгьы. «Зхы уала-ҭахыла, мамзаргьы ԥызала-қәлала иʒырызгоз уаԥымызт»[22] ҳәа алитератураҭцаԥы Р. Хә. Қапба иажәақәа, апоет дыздыруаз, ииашам зҳәо аʒә дҟалап ҳәа сгәы иаанагом.

Владимир Анқәаб иаҳҳысыз ашәышықәса 60-тәи ашықәсқәа рҽеиԥшамҭазы, аԥсуа литератураҭцараҿы иааиҵагылаз, зтеориатә зыҟаҵара ҳараку аҵарауаа – филологцәа, Аԥсни аԥсуа жәлари рлахьынҵа азықәԥаԥцәа дыруаʒәкын. Усҟан аҟама аҿеиԥш инаҳә-ааҳәуаз ҳаамҭазтәи аинтеллигенциа рхаҭарнакцәақәак реиԥш акәымкәа, иҟаиҵоз зегьы ԥсыцкьала инаигʒон. Уи шьақәдырҷәҷәоит: «Изцрам зыԥсадгьыл абзиабара амца, хаҳәхьанҵоуп иҭажьу игәаҿы»[23] ҳәа игәаҵантә иааруа иажәақәагьы. Иуҳәар алшоит, Владимир Анқәаб ижәлари иԥсадгьыл гәакьеи ирыдҳәалаз азҵаарақәа «дырхычмазԥхаахьан» ҳәа. 1977 шықәсазы Москва – асоветтә политикатә напхгара рышҟа идәықәтҵаз, еицырдыруа аҭоурыхтә шәҟәы, аԥсуажәа сахьарк арҿиаԥцәа рахьтә, мшәа-мырҳа знапы аҵазԥыз апатриотцәа дреиуан.

Владимир Платон-иԥа ишьҭа нижьит уаԥы ибаратәы: апоезиаҿгьы, еиҵагыло абиԥара рааʒараҿгьы, алитератураҭцараҿгьы. Ииашоуп, ихьааугартә иҟоуп иҷәҷәамҭа дышҭагылаз, ҳлитература злаʒыригашаз, кыр аҳәатәы шимаз иԥсҭазаара ахьҿахҵәаз. «Аира зшаз аԥсрагьы ишеит» аҳәоит ажәлар ражәа. Аха, насыԥны, иҟоуп аԥсра иазымго – ҳмилаҭтә поезиеи алитератураҭцаареи рҿы иҭынхаз хәарҭара рыланы иахьыҟоу.

Владимир Анқәаб мҽхакы ҭбаала инапы алакын аԥсуа шәҟәыԥԥцәеи апоетцәеи рырҿиамҭақәа рыҭцаареи, иаамҭазтәи алитература аҿиара еиуеиԥшым апроблемақәа рылацәажәареи. Урҭ ирызкны иаԥиҵеит амонографиақәа ԥбеи; ԥажәижәаба инарзынаԥшуа, еиуеиԥшым аизгақәеи, ажурналқәеи, агазеҭқәеи

[22] Р. Қапба. Владимир Анқәаб. Иԥсҭазаареи ирҿиамҭеи. Аҟәа, 2001. Ад. 6.
[23] Вл. Анқәаб. Сыбзиабара. Аҟәа, 1964. Ад. 15.

рҟны акьыԥхь збахьази, иахьанӡа инапылаԝыраны иҟаз, аҭыжьра иазырхиоу иусумҭақәа реизга «Ауаԝы иԥьынԥь дацәхымҟьароуп» иагәылалаз алитература-критикатә статиақәеи, арецензиақәеи. Иҧҵааратә усумҭақәа иаадырԥшуеит ҳмилаҧҭа сахьаркыратә литература шаҟа иҵаулан иидыруази, зҧҵаара иҿазикуаз атема шаҟа актуалра алази, уи аӡбара ганрацәала дшазнеиуази. Ус шакәу дырҵабыргуеит академик С. Л. Зыхәба иажәақәа: «Володиа ус баша, сзашьҭоузеи ҳәа, цәаҳәак иадамзаргьы инапы иҵимхӡеит. Ажәа далахәмаруамызт. Ажәа амч, аҵакы ҵарны ицәа-ижьы иануруан, рԥшӡагас мацара аус адиуломызт»[24].

Аԥсуа литератураҧҭаара аҭоурых аҿы кратҵанакуаны иԥхьаӡатәуп 1968 шықәсазы «Аԥсуа новеллақәа» (акритика-еилкааратә очеркқәеи, астатиақәеи, арецензиақәеи) ҳәа хьӡыс иаманы, Аҟәа иҭытцыз амонографиа (еиҭатыжьын 2014 шықәса рзы «Иԝымҭақәа. Ахԥатәи атом» иахәҵакны). Ашәҟәы шьақәгылоуп ԝ-хәҵакны. Актәи ахәҵа азкуп, аԥсуа литератураҧҭцаараҿы хра злоу азҵаатәқәа ируаку, адунеитә хьӡы-ԥша зауз М. Лакрба иновеллақәа рыҧҭцаареи реилыргареи. Аԝбатәи еиднакылоит (алитература аҭоурых аҿы ҭәҭәала зышьҭа аанзыжьыз, здунеи зыԥсаххьоу арҿиаԝцәа: Шь. Басариа, Шь. Аԥьынԥьал, И. Ҭарба, Ал. Џьонуа, Шь. Ҵәыцьба, К. Ломиа, Кь. Чачхалиа, Ш. Ԥлиа, иара убас иахьагьы зырҿиара ԥкым, еицырдыруа ашәҟәыԝԝцәа: Ал. Гогәуа, Гь. Гәыблиа) рырҿиамҭақәа рыхцәажәара иазку астатиақәеи арецензиақәеи. Актәи ахәҵала, ҳлитератураҧҭцаараҿы раԥхьаӡатәиқәа ируакны, монографиатә знеишьала иҧҵаауп, аҵарауаԝ «ари ашәҟәы аԥсуа милаҧҭа ԥсихологиа иаенциклопедиоуп ҳәа ҳацәымԝашьакәа иаиаҳҳәар ҳалшоит»[25] ззиҳәаз М. Лакрба иновеллақәа реизга «Аламыс». Аҧҭаамҭаҿы Вл. Анқәаб дырзаатгылеит ановеллақәа рсахьаркыратә напҟазара, ридеиатә ҵакқәа, рсиужет еиҿкаашьа, рбызшәа уҳәа акыр азҵаарақәа. Зеиԥш хҳәаала, мамзаргьы ԝымҭақәак хазы иганы астатиақәа рзыркхьан акәымзар, ановеллақәа абас инарҵаулан рыҧҭцаара аӡәгьы инапы алаимкыцызт Вл. Анқәаб иҟынӡа. Ҵабыргны, ҳаԥхьаҟа, М. Лакрба

[24] Зыхәба С. Л. Аетым икәакәар былуам. //Ахәышҭаара амца мыцәарц. Аҟәа, 2006. Ад. 498.

[25] Вл. Анқәаб. Иԝымҭақәа. Ахԥатәи атом. Аҟәа, 2014. Ад. 249.

иновеллақәа реизга «Аламыс», иара ановелла ажанр аҧсуа литератураҿы аҿиара ҭызҵаауа дҳәаақәнаҵартә еиҧш, акыр ишьаҭаны иҟоуп ари аусумҭа.

Аʒбахә мҳәакәа узаѡсуам, аҧсуа литература аҿиара аҭоурых аҿы илагала хатәраны иҟалаз, Владимир Платон-иҧа 1979 шықәсазы иҭижьыз, аѡбатәи имонографиа «Аҧсуа проза ашьақәгылареи аҿиарамѡақәеи (1818–1948) ҳәа хыс измоу (еиҭаҭыжьын 2014 ш. рзы, «Иѡымҭақәа. Ахҧатәи атом» иахәҭакны). Уаҟа аҵарауаѡ днагәылаланы иҭиҵаауеит «аҧсуа сахьаркыратә проза ахадаратә жанрқәа: ажәабжьи, аповести, аромани – ианиз инаркны ѡажәижәаба шықәса рыѡнуҵҟала изхысыз аҭоурых..., ажанр аҿы иаарылҳәҳәо аѡымҭа баҟақәа ҿырҧшыгас иҟаҵаны»[26]. Аусумҭа ааидкыланы уахәаҧшуазар, инарҵауланы, хронологиала иеишьҭаргыланы, иласу стильла ирыхцәажәоуп амилаҭтә проза аклассикатә ѡымҭақәа (аповестқәа – Вл. Агрба «Ҳколнхара «Ҧхьаҟа» аишьа»; Шь. Ҵәыӵьба «Амаҭ зыбҕа ҧҵәоу»; С. Ҷанба «Сеидыҟ»; ароманқәа – И. Папасқьыр «Ҭемыр», Д. Гәлиа «Камаҷыҷ») ридеиа-тематикатә, рсиужеттә еилазаашьақәа. Аҿырҧштәқәа рыла иарбоуп досу рсахьаркыратә ҷыдарақәа, ашәҟәыѡѡцәа реишьашәаларақәа реиҧш, излеиҧшқәамгьы. Амонографиа автор акыр ихаҭәааны, аҧхьаѡ ибартә иҟаиҵеит аҧсуа литература ахадаратә жанрқәа иреиуоу – аповести аромани иуадаѡу аҿиара амѡа ишанысыз, насгьы аҧсуа шәҟәѡыра аҭоурых аҿы, урҭ аѡымҭақәа иааныркыло аҭыҧ. Ажәакала, амилаҭтә проза арҿиараҿы – Д. Гәлиа, С. Ҷанба, И. Папасқьыр, Вл. Агрба, Шь. Ҵәыӵьба рлагала ҳақла ахәшьара аҭара илиршеит. Абраҟа инаҵшьны иазгәаҭатәуп ҳәа азысыҧхьаʒоит, Вл. Анқәаб имонографиақәа рҟны иззааҭгылоу арҿиамҭақәа, ҳаамҭазтәи алитератураҭҵааратә бла ҿыц ала ишрыхцәажәамгьы, Аҧсуа ҳәынҭқарратә университет астудентцәеи, абжьаратә школқәа рырҵаѡцәеи рзы, акыр ихәырҭаны, маакырара рзызуа усумҭақәаны ишыҟоу.

Владимир Анқәаб идыррақәеи иҧышәеи акырʒа азикхьан иреиҳау аҵараиурҭақәа рзы арҵаратә программақәа реиқәыршәара. Имаҷымкәа абиҧарақәа аҧсуа сахьаркыратә ажәа

[26] Ш. Д. Инал-иҧа. Амч ду. Аж. «Алашара». 1988, №7. Ад. 97.

агәбылра зларылааʒоу, уи агьама иазҽлымҳахартә азнагашьа иазхьазырҧшуа, уажәшьҭа аиҭакрақәа шырҭахугьы, Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет аҟны иахьагьы имѡақәҭоуп, 1981 шықәсазы иеиқәиршәаз: «Аҧсуа литература аҭоурыхи», «Аҧсуа литература арҭара аметодикеи», «Аҧсуа хәыҷтәы литературеи» амаҭәарқәа рзы апрограммақәа. 1984 шықәсазы иеиқәиршәеит аҧсуа литература азанааҭҷыдазы «Аҧсуа новеллақәа рыжәлартәреи Миха Лакрба ипрозеи» атемала апрограмма. Иара убасгьы редакциала иҭыжьын акымкәа, афилологиатәи апедагогикатә факультети, аҧсуа ҟәшақәа рзанааҭқәа рзы арҭаратә программақәа. Абиҧара ҽа аҧсуа ажәа абзиабара рылааʒара знапы алаку рзы, акыр ихәарҭоу, ҭҭааратә – методикатә статиоуп, аизга ҽыц иагәылалаз, уаанʒа акьыҧхь зымбацыз «Апатриотизм рылааʒара ихадоу мѡоуп» ҳәа хыс измо аусумҭагьы.

Апоет, аҭарауаѡ иҧсҭазаара аҭыхәтәантәи ажәашықәса, иналкааны иаҳҳәозар, 80-тәи ашықәсқәа раан тематикалагьы, идеиатә-сахьаркыралагьы еиҳа амҽхак арҭбааит илитератураҭҭааратә усура. Ус шакәу дырҭабыргуеит «Ауаѡы иҷьынҷь дацәхымҟьароуп» ҳәа хьʒыс иаҭаны, аҭыжьра иазырхиоу, аизга еиднакылаз алитературатә-критикатә статиақәа. Урҭ рҟны автор дазааҭгылоит аҧсуа литератураҭҭаара аҽаҧхьа иҭарны иқәгылоу азҭаатәқәа жәпакы. Араҟа арецензиа ҟазшьа змақәоу инаваргыланы иҟоуп апроблематә ҟазшьа змоугьы, апоезиеи апрозеи ржанрқәа рыла иаҧҭоу, еиуеиҧшым абиҧарақәа ирыҭаркуа, зыхьʒ-зыҧша аҧхьаѡцәа ирылаҭәахьоу ҳашәҟәыѡѡцәа рырҽиамҭақәа реилыргара иазку, аинтерес зҭоу акымкәа астатиақәа. Иазгәаҭатәуп, аҭарауаѡ игәаанагара аҧхьаѡ ихшыѡ азишьҭыртә, азҽлымҳара аҭаҭаны ахцәажәара шилшо. Уи шьақәзырҕәҕәо аусумҭақәа иреиоуп, иаҳҳәозар, еиуеиҧшым аамҭақәа рзы, апериодикатә ҭыжьымҭақәа рҟны акьыҧхь збахьаз: «Аҧсуа проза раҧхьатәи ашьаҽақәа», «Нестор Лакоба ихаҽсахьа аҧсуа литератураҽы», иара убас, раҧхьаʒакәны аизгаҽы акьыҧхь збо – «И. Ҭарба ипроза», Шь. Аҷьынҷьал иповест «Амзаҽа ангыло» уҳәа... Аизга ахьʒ ахьынтәаагоу, еицырдыруа аҧсуа поет, ашәҟәыѡѡ И. Ҭарба ироман «Адунеи ахьалаго» иазку астатиа «Ауаѡы иҷьынҷь дацәхымҟьароуп» аҟны ҳаҧхьоит: «Ахаҽсахьақәа зегьы...

хшыѡҵак хаданы иргәылгоуп, ауаѡы ихатәы дунеи, – идунеи иашаҵәҟьа ахьыҟоу деилыркаара... иара дзааҙаз, иабацәа урҭ рабацәа зааҙахьоу рцьынӡь аҟноуп иахьыҟоу уи. Ауаѡы идунеи иашьаҭоу иара ицьынӡь ауп. Убри ауп иҧсҭазаара здиҳәалаша. Зцьынӡь иацәыхҟьаз, ма зҽацәхзырҟьаз, иахьа дараҙа хазынарак дақәшәазшәа ибозаргьы, уи... знымзарзны дахьзырхәыша изцәырҵуеит»[27].

Аҧсуа литературатә критикеи алитератураҭҵаареи иактуалтәу зҵаарак анышьҭырхуазаалак, изыҟаломызт Вл. Анҟәаб ирҵаѡратәи ирҿиаратә усуреи рыла еснагь дшеилахазгьы, уи ихы алаимырхәыкәа. Аҧсуа поезиа ҧхьаҟатәи аҿиара иазкны, 1984 шықәсазы ажурнал «Алашара» еиҿнакааз аимак-аиҿак аҟны алитератураҭҵааѡ дызлақәгылаз «Арифмеиҿкаареи аритмикеи рзы ажәақәак» захьӡу иусумҭа аҟнытә иаагоу ацәаҳәақәа, иахьагьы аҧсуа жәеинраала аҧҵаѡцәа (аҳәынҵқарратә премиақәеи аҳаҭыртә хьыӡқәеи рымҵпаара чмазараны ишьҭызхыз) гәыпѡык даара ҭакпхықәрала хшыѡзышьҭра зырҵаша хшыѡҵакуп ииашаны. «Ҳбызшәа иамоу алшара дуқәа хархәара рзуны, аҧсуа жәеинраала рифма бзиала еиқәыршәо, арҿиамҭа аҵаки афармеи хеибарҭәаауа реибыҭара ҳаҧхьаѡ ииестетикатә гьама ашьҭыхреи иҿабызшәа арпшҙареи ирыцхраауеит. Абри аҿы иналкааны хшыѡзышьҭра рзутәуп зҿабызшәа ашьақәыргылара иаҿу ахәыҷқәа. Изеицәааҙарызеи... зны-зынла убасшәа иҟалоит... ихатәы бызшәа ахьхьаҳәа еихышәшәо иҿаҿы ииаины дадызхалаша, абзиабара илазааҙаша ацынхәрас, ахәыҷы уи игәы ахзыршәаша наганы иаҳҭоит.

Ари амилаҭ рлахьынҵа лаша иапышькласуа, ахылҵшьҭра рҿаҧхьа ахатәы бызшәа аҳаҭыр ҧхасҵазтәуа цәгьараҟаҵароуп»[28].

Ааи, ари хзымдырроуп! Аха, зхатәы бызшәеи зыжәлар гәакьеи гәыкала ирзыҳаҵҳаҵоз арҿиаѡы иажәақәа х-жәашықәсак инареиҳаны ишырхыҵуагьы, иззынархоу аганахьала аҭагылазаашьа рацәак еиҕьым ҳаамҭазгьы.

Аҭыжьра иазырхиоу, злитературатә гьама ҳаракыз Вл. Анҟәаб илитературатә-критикатә статиақәа реизга иагәылалеит убасгьы, ҳтәыла анҭыҵгьы зыӡбахә хара инаѡхьоу,

[27] Аж. «Алашара», 1987, № 12. Ад.128.

[28] Аж. «Алашара», 1984, № 8. Ад.90–91.

Аԥсны жәлар рышәҟәыѡѡ Ив. Папасҟьыр иѡымҭа хатәра «Аԥхәыс лыпату» инарҵауланы аилыргара иазку, инеиҵыху астатиақәа ѡба (руак уажәраанҙа акьыԥхь амбацызт). Ароман-епопеиа иазку арҭ аѡусумҭак рҟны автор, ахтысқәа рҭоурыхтә аамҭа инадҳәаланы, асахьаркыратә конфликт аҵыдарақәеи, афырхацәа рыԥсихологиатә-динамикатә хаҿсахьаҿиарақәа рҿы ирнубаало аиҭакрақәеи, аперсонажцәа реизыҟазаашьақәеи рыҵҵаара дазаатгылоит. Атҵарауаѡ иҟаиҵаз алкаақәеи, ахәшьарақәеи иахьагьы рҵакы хада мыҙуа амилаҵҭа литератураҵҵаараҿы амч рыманы иаанхоит. Ишдыру еиԥш, «Аԥхәыс лыпату» иахцәажәахьеит аҙәырѡы еиуеиԥшым атҵарауаа, аха иахьа уажәраанҙа, лымкаала уи иазкны, Р. Қапба И. Папасҟьыр иԥсҭазареи ирҿиареи ирзикыз амонографиа ада, аԥсышәала иѡу инеиҵыху ҵҵаарадырратә усумҭа ҳамаҙам. Адунеитә ԥхьаѡцәа ирылатҵәахьоу аѡымҭа нагақәа ируакхоит хымԥада, Вл. Анқәаб уи иазикыз астатиақәа еизакны, анаѡс хаз шәҟәны иҭыжьзар.

Еиқәыршәоу аизга еиднакыло, хыхьҟа зыҙбахә ҳәам аҵҵаамҭақәа рҟынгьы, Вл. Анқәаб иарбан рҿиамҭазаалак аидеиатематикатә ххәаа анаѡсгьы, асиужет-композициатә еиҿкаашьа, абызшәа ахархәашьа уҳәа хшыѡзышьҭра рзиуеит инеиҵыхны. Аԥхьаѡ иеѡижьырц зылшо аҵыдарақәа азгәаҭо, блатҵарыла дзыхцәажәо, ауаѡы инырыртә, иҵауланы дархәыцыртә изнеигоит.

Сусумҭа хсыркәшоит «Ауаѡы иҧьынҧь дацәхымҟьароуп» аредактор, алитератураҵҵааѡы Р. Хә. Қапба иажәақәа рыла: «...ашәҟәы еиднакыло астатиақәа, аҵҵаамҭақәа ирыԥхьалак имбарц залшом урҭ равтор Вл. Анқәаб ... аԥсуа литератураз дшбылуаз, дшазгәдууз, мазараны ишиԥхьаҙоз. Ари иҵабыргы хаҭаны иара иԥсҭазаара акәын».

Аԥсуа ҵҵаарадырраҿы, инеизакны аԥсуа культура аҿиара аҟны злагала маҷым апоет, арҵаѡы, атҵарауаѡ Владимир Анқәаб ихьҙ еицакра ақәымкәа иаанхоит наҙаҙа.

Л. Хьыбба
ААУ адоцент

АНАСЫҢ[29]

Аҧсыуала иҟалап иҧашӡамзаргьы схәыҷқәа раб, сыҧшәма изкны исҳәо ажәақәа. Аха араҟа иҟоуп аҧсуара аҿаҧхьа сара сҿызхуа акы – уи Владимир Анқәаб ҳара – схәыҷқәеи сареи ҳамацара даҳтәымызт. Уи уаҩы ибартә еиҧш алитературатә ҭынха нижьит. Убри аҟнытә апоет иҧсҭазаара иахьысуа афактқәа, ахҭысқәа, иага аҭаацәара-бзазаратә ҟазшьа рымазаргьы, рдырра ахәҭоуп, избанзар, уи ихаҭара, ицәаҩа, дызҿыгәҳәаауаз, ицәымҕыз уҳәа иҩнуҵҟатәи адунеи аадырҧшуеит.

Иареи сареи ҳаиднагалеит сышқәыҧшӡаз. Иара дхатәран, иарҧысымҭа днахыҳәҳәома уҳәо аҟынӡа дыҟан. Сани саби ҧак иеиҧш бзиа дырбон, ҳаҭыр иқәырҵон, насгьы дпоетуп, дҵарауаҩуп, Аҧсны азы дхәарҭоуп ҳәа. Сахьқәыҧшыз азын ишихәҭоу имаҵ сзымур ҳәа сан есымша дсыцәшәон, дсабжьон. Уимоу, гәылацәақәакгьы сан иларҳәеит лымаҳә иқәра ыҟоуп, Лиуда аҧшқа дабаиқәнаго ҳәа. Аха сан аҧҳәыс еиҿамс аҭак иаразнак илыҧшааит: – Аҧсуаа бара ирацәабшьо ақәра ианҭагылаз акәын аҭаацәара ианалалоз, бхаҵкы, уи хьаас иҟабымҵан – ҳәа.

Сара, иҵабыргыҵәҟьаны, аҧышәа ду ахьимаз ҳҭаацәаратә ҧсҭазаара еиҳагьы иарҕәҕәо збон, ииҳәаз сара сзы изакәанын, аха абзазараҿы исыгхоз, исыҧхоз, исзымдыруаз азы бзанҵык дсықәгәамҵуамызт, иҟаҵатәыз, иутәыз сирбон акәымзар. Сара ирласны издырит ашәҟәыҩҩы иҭаацәаратә ҧсҭазаара иамаз ауадаҩрақәа, уи ус аламала зышьҭыхра мариаз еидарамызт. Аха, уажәы иахьысҳәо ажәа дуцәахар ҳәа сшәоит акәымзар, убри аидара бзиа ибаны саҵаны изгон, ирҿиаратә усура сзацхраауазар ҳәа ааҧсарак снымҧшӡо. Уи иара иаразнак игәеиҭеит, игәалаҟара шьҭнахит.

Сани саби, ишаҧу еиҧш, аҧсыуала ачара изыруит, дырбеит, драҳаит. Уи иара изы кыр аҵанакуеит. Сашьцәа ракәзар дырцәынхомызт, аҵара дырҵара, ауаа рахь ркылгара дкәалкәало дашьҭан, уимоу, сара саҵкысгьы дрызҿлымҳан. Адәахьала, зныкхәаҧшырала дыҷьбаразшәа убон, аха аҩны, аҭаацәараҿы даара дыгәшаҭан, дҟәымшәышәын, акы деигӡомызт, имаз акы аӡәы иҭаххар дахибаауамызт.

---

[29] Аг. «Еҵәаҷьаа», № 2 (29), жәабран, 2008.

Хыхь ишысҳәаз еиԥш, иареи сареи ҳаиднагалеит актәи акурс сантәаз. Убасҟанҭәҟьа Гәбаа адәы сигеит. Усҟан ада сымцацызт. Ашьха ауаацқьақәа роуп бзиа иабо, иззыразу иҳәон иара лассы-лассы. Аԥшҙара сыблақәа сызрыҟәгомызт.

– Абарҭ адгьылқәа аԥсуаа рыла иҭырҭәааны иҟан. Аха аԥсҭазаара аҭагәҭасреи ампыҵахалаѡцәеи ирыхҟьаны, иахьа ишыббо еиԥш, ԥсшьаѡцәакәаки шәарыцаѡцәакәаки ықәнамгалозар, уаѡ дыҟам, иҭацәуп, аԥсуа бызшәа ргәы ақәыѡра иазхьуа ауп ишыҟоу абарҭ ашьам ҭыԥқәа зегь, – абас игәниго иҳәон Володиа. Гәбаа адәы ҳанѡеи адырхаҽны, иаҳҭааит иара ибзианы дыздыруаз, ицшәарыцауаз аҟабардақәа ѡыцьа. Рыхьыҙқәа сгәалашәом, иара иаҵкыс акыр еиҵбацәан, аха уаа нарҳақәак, уаа ԥшҙақәак ракәын. Сандирдыр, ҳаҳәшьа, ҳҭаца ҳәа исцәынхомызт. Володиеи урҭи шәарыцара ицеит, ашәарахгьы шьны иааргеит, ҳакәша-мыкәша иҟаз аԥсшьаѡцәа, иидыруазгьы, изымдыруазгьы рыхәҭа риҭеит, ашьха ус иаԥуп ҳәа. Жәаа мшы ҳаҟан, нас ҳалбааит аѡныҟа.

Аҭаацәара сахьалалаз сҵара, суниверситет алгара иаԥырхагамызт, зегьы рыла дсыцхраауан, дыргьажәѡаны дсывагылан, еиҳаракгьы, ахәыҷқәа ани нахыс. Ахшара бзиа ибон. Ҳаѡнаҭаҽы аԥсшәа акульт ҳаракын. Ҳлаҵәҟьа аԥсышәала акәын дшацәажәоз. Ахәыҷқәа аурыс бызшәа рымҵар ҳәа бара бымшәан, ирзымҵар ҳәа изыцәшәатәу аԥсшәа ауп, избанзар, ҳақалақь иаланхо амилаҭқәа зегьы излеицәажәо аурыс бызшәала ауп. Убри аҟнытә ҳхәыҷқәа ҳаѡны ҳара ҳаицәажәара иабзоураны ирҵароуп рхатәы бызшәа, нас егьырҭ абызшәақәа ирҭаху рҵааит, рымѡа аартуп, – абас есымша исгәалаиршәон исхашҭыр ҳәа дшәозшәа. Ари азҵаара Володиа дзыргәамҵуаз саргьы ус акәын сшахәаԥшуаз, уаҟагьы ҳгәаанагарақәа еиқәшәон.

Володиа амааԥсара иҟазшьан, насгьы даныѡуаз, данаԥхьоз акагьы иԥырхагамызт, ателевизор аҽакыз, ма ауаѡы дцәажәоз, ирхылҵуаз ашьҭыбжьқәа иаҳаҙомызт, дызҽыз убри аҟара дагәылаланы дазхәыцуан, уи ада акгьы ибомызт, иаҳауамызт. Амала, ахәыҷы иҵәыуабжь изычҳауамызт, акы ихьыр ҳәа дрыцҳаишьон. Убри аҟнытә сашьҭан ахәыҷқәа рыгәшәымшәа аҳәара, иара даныҟаз, астол дахатәаны аус аниуаз имҵәуандаз ҳәа срықәҟьашон. – Ахәыҷы дымҵәыуакәа дзааҙахьадаз, ус шакәу аусымдырхуа, сгәы иазычҳауам иантҵәыуо, ԥьара напык рыгхеит ҳәа сахәаԥшуеит, – абасгьы иҳәалон лассы-лассы. Володиа ҳхәыҷқәа аԥсуа жәеинраалақәа, иара итәқәагьы убрахь иналаҵаны, идирҵон, зны аԥхьара, нас ҽырҳәала. Иԥҳа аиҳабы

Ритца исахьаркынгьы даԥхьоит. Напҟазарак баѽхатәрала ирылалар иҭахын, иадиԥхьалон, рхәыҷтәы дунеи ирҽыхон рыҟәра иаҟәнагахаша асахьаркыратә ѽымҭаҟәа рыла.

Уи ирҽиаратә усуразы аамҭаҟәа зегьы изеиԥшын, уахынлаз, ҽынлаз аѽра агәаҳәара аниоу, истол днахатәон ари ацуҭеи еибагаргьы дгылаӡомызт, ацәагьы дакуамызт, дагьааԥсомызт. Убасҟан насыԥ змаз иара дреиґьны ихы иԥхьаӡон. Иахьеиԥш исгәалашәоит иажәеинраалоу аѽбатәи ироман «Ааԥыни анаҟәеи» анииѽуаз амши атцхи еиԥшьны дантәалоз. Усҟан далашыѽкны данықаз, аӡәгьы ииҳәоз иаҳаӡомызт, иѽымҭаҷы зсахьа ҭихуаз, ииаирԥшуаз аԥсҭазаара ада акгьы ибаӡомызт. Ҽнак, – Володиа, уҽушьит уара бзиа збаша, ухы уҭахымзаргьы, ухәыҷқәа, уҭаацәа ҳаҟоуп, ҳаагәаҭ, уԥсы ушьар иҟалозеи – ҳәа анысҳәа, сажәа ѽбамтәкәа, икалам астол иныкәыршәны даасҷаԥшит илакҭақәа разӡа, аха ааԥсара рыцубааух:

– Лиуда, ибҳәо саҳауеит, аԥсшьара шаҭахугьы здыруеит, аха, быбои сфырхацәа зегьы рҳәатәы, рутәы рыман саԥхьа игылоуп, икажьны сызцом, рҭыԥ иқәсымҵар исцәеимпыр ҳәа сшәоит, насгьы абас салашыѽкны санықуа ауп рсахьақәагьы еилыкка ианызбо, ргәатца санҭаԥшуа, – абас иажәа ааҷахитцәеит. Саргьы уаҳа акгьы сымҳәеит, апоезиатә нцәахәы зҭааз ауаѽы иԥырхагахара гәнаҳазар ҟалап сҳәан сыкҷыѽрахьы снығҷалеит.

Иареи сареи ҟазшьала ҳаиқәшәон. Ааӡашьала ҳаиԥшымызт. Сара сани саби акы сыгмыжькәа сраазеит, иара аиаҭымра ихигеит, уи ашьҭамҭа иԥсҭазааракҷы шәахсҭак еиԥш ианхалан иҟан. Аха уамашәа иубаша, ихаҭашьара аазырԥшуа иуаѽышәара акы изаҟаразаалак изаԥырхагамхеит, еиҳагьы иамыцхраазар. Ҵоуп, ауаѽы иԥсабара иацәтәымӡам, данхәыҷу инаркны дманшәаламхар, илахьынтца гәымбылԥьбарала дкыднаҟьар, иѽызцәа, иқәлацәа ирымоу аԥсҭазаара бзиа далхәдаахар, усҟан данышеидаслак ихигаз ауадаѽрақәа ргәаҭ азы, рцас азы аҟазшьа бааԥсҟәа ҭигар алшоит, иаҳҳәап: ашьыцра, аԥсыцәгьара, амц аҳәара, ауаѽы игәхьаамкра, агәымбылԥьбарара уҳәа иреиԥшқәоу. Володиа, даагозар, аԥшқа иаҟара дуаѽыцқьан, дуаѽ иашан, ачеиԥьыка иман, ауаѽы дгәаҟуа дибар, иаҭаххозар ижьы ԥиҟон. Амцҳәара хьмыӡгык еиԥш дахәаԥшуан. Илан ахатцара, агәымшәара, иҟазшьан ауаѽы игәрагара, насгьы ицәаѽамызт аӡәы аԥьабаа ирбара, иара имч зықәхоз ихала, имахәҷала иҟаитцар иҭахын. Ихаҭашьатә ҟазшьақәа зегьы реиҳа илагьаны, иԥсихологиа иалаӡѽаны иҟаз иреиуоуп иԥсадгьыл гәакьа Аԥсни аԥсуа жәлари рышҟа

имаз абзиабара ду. Убри абзиабара иахылҵуаз аԥхарра акәын ԥхарас имаз, игәы еизырсуаз, ишьа идақәа ирҭазырныҟәоз. Дыҟоуп ҳәа сыҟам убри иҩыза даҽеа ԥсыуа хаҵак зыԥсадгьыли зыжәлари убасҟак ирҿыгәҳәааны бзиа избоз, иахҙыҙаауаз. Аԥсны Асовет мчра анышьақәгыла амш бзиа ибон, уи аԥсуаа ҳхьыԥшымра аазырԥшуа ҳмилаҭ ауп ҳәа иазгәеиҭон.

Сара заҟантә сазхәыцхьааз уи аԥсҭазааратә лахьынҵа ҳанеиднагала нахыс, аџьабаа зқәыз уаҩын, аха, агәамҵра, шамахаҙак акәымзар, издыруамызт, ихҭынхьаауаз зегь ус иахәҭазшәа, иҟамлар ада ԥсыхәа змам акы акәушәа дахәаԥшуан. «Иахьа хар ҳамаҙам, зынҙагьы хҵәыуартә ҳаҟаҙам, аԥсуа интеллигенциа еиҵагылоуп, Анцәа иҳәар, аринахысгьы иазҳап, аха уи иаанагом ҳазлаҟоу аҿы аагылара, еснагь ԥхьаҟа ҳцалароуп, ҳгьацароуп, ҳаҿиарц азы, мап анакәха, ҳшьақәхалоит. Ҷабыргуп, иахьагьы ҳашәҟәыҩӡцәа, ҳҵарауаа ирҭахуҵәҟьа, ишырҭахуҵәҟьа ирзыҩуам, ҳала иамбо цҳаны ишьҭоуп ацензуратә цәҟьақәа…

Алитература анысҳәа, исгәаласмыршәар сылшом, уи асахьаркыратә ҩымҭа зтәызаалакгьы, аҭахызар данглызыз, дыфранцызыз бзиа ибон, доуҳатә гәыршшагас иман. Аԥсуа литература акәзар, уи иара иԥсҭазааран, уахгьы-еынгьы ицын. Ҩымҭа бзиак аналалак, баҩхатәра ҿыцк анцәыртҵлак ддыргәыргьон аԥшқа иеиԥш, насгьы уи еиԥынкылан дрыԥхьон зегьы. Ари аҟазшьа Володиа изы закәанҧҟарак иаҩызан. Астудентцәа бзиа ибон, иареи дареи рыгәра еибагон, ацхыраара ахьаҭаххоз баагәараҵас дырзықәгылон, амала ианиашаз, амц анырымҳәоз, амци иареи ааибышьа рымамызт. Аамҭа шааиоулак Хәаԥҟа деихон, уаҟа акәын игәи иԥси ахьҭынчыз, иқыҵауаагьы лымкаала бзиа ибон, рус-ҳәыс дахаҵгылон. Володиа зажәеи зуси еивнагоз дреиуамызт, иихәаз ҳәан, ашьхауаҩы ишиқьабзу еиԥш.

Исыздыруам изыхҟьоз, аха аԥсҭазаара аҵыхәтәантәи ашыкәсқәа рзы лассы-лассы игәалаиршәо далагеит аԥсра атәы. Иҟалап иԥсхы (иаџьал) шилашәахьаз ицәа ианыруа иалагахьазҵгьы. Ахәыҷқәа сыман Москва сыҟоуп, ибара ҳцеит, усҟан Москватәи аҳәынҵқарратә университет аҟны азанааҭтә зыҟаҵаразы дыҟан, далгон, иаарагьы рацәак агмызт. Аҿены ноиабр жәабан, адырҩаҿены аѡныҟа ҳԥырраны ҳаҟан, аха Володиа ҳаара дақәшаҳаҭмызт, ахәыҷқәагьы ҳаргьы уа ҳаҟазар иҵахын, аха жәларык араҟа ҳартәаны ҳузныҟәгарым, аѡныҟа ҳцароуп ҳәа анысҳәа, дысҿампеит, ҳамҵак дхәыцуа дыштәаз, даалҵын ашьшьыҳәа ҿааиҵит:

– Лиуда, бҿара зегьы сара исықәбырӡит, аӊьабаа бсырбоит. Уи ус шакәу сара аханатә издыруеит, аха уажәы саазқәылаз еиҳа еилыскаауа салагеит, насгьы ҳақәрақәагьы еиҟарам, иҳабжьоу ашықәсқәагьы маҷӡам, аха ишҧааури, сара бара гәык-ҧсыкала бзиа ббаны бызгеит, ажәа ҟәазшәа иҟалар сҭахым, аха исыдыргалақәозгьы ыҟан, аха урҭ сара сгәы аӡәгьы дыҧнамҟеит, далнамхит. Ари ҳаилахьынҵан ауп иаанаго, – ҳамҭак дааҭгылан, даасҿаҧшит ҿымҭӡо. – Узлацәажәо закәызеи, Володиа, ҿыц ҳаиднагалазшәа, – сҳәап ҳәа сгәы инҭаскуан еиҧш, иажәа инациҵеит, – аҧсуаа рҿы иҟазшьарбагоуп ахаҵа иаҵкыс аҧҳәыс лроль дуӡӡоуп, араҟа салацәажәом. Аҧсҭазаараҿы аиҵбы аиҳабы днаскьеигароуп, ус анакәха, раҧхьа иҧсуа сара шсакәу агәра згоит, – иажәа алгаха имҭакәа, снаиҧыѡлан ҿаасҭит: – Иухьзеи уара, иахьа, ҳаҕеиҭа ухчы уҵхны ушьҭоушәа, угәы кажьны узцәажәо, усзеилкаауам, иҟалеи? Ас санцәажәа, иажәақәа шысгәамҧхаз дырны, дааччан: – Мап, Лиуда, сара сышьхауаѡуп, ус макьана знапқәа шьҭызхуа среиуам, иҟасҵаша, изуша аус-ҳәысқәа арымӡаа сымоуп, урҭ сымч рықәхароуп. Насгьы уажәы баргьы саргьы ҳҭаацәаратә ҧсҭазаараҿы ихадароу абарҭ ҳхәыҷқәа рааӡароуп, ршьапы рықәыргылароуп, – Абас уҳәар смаҳаи, Володиа, егьи узлацәажәо закәызеи, – ѡаҧхьа снеиҧыѡлеит сара аҵыхәтәантәи иажәақәа сгәы иахәаны.

– Баангыл, Лиуда, – иҳәеит иара, – сажәа сынаргӡа. Хемингуеи иара иаҵкыс акырӡа иқәыҧшыз ҧҳәысс диман, уи лыла иҧсы ҭан. Ҳара ҳаҧсҭазаараҿгьы урҭ ртәы иаҿҳарҧшыша ыҟоуп. Еиҭасҳәоит, сара аҧсҭазаараҿы, Белински ишиҳәаз еиҧш, сықәҧаѡуп, аҧсра сҭахӡам, аха зеиҧш ҟамло егьыҟам, ауаѡы зегьы дрықәгәыҕуазар ауп, иаҳҳәап, ани ачаала мыжда зку дааир, ус аламала схы исҭарым, аха дысиааир, – абарҭ ажәақәа маҷк аиумор аҵаҵаны, аччаҧшь рацәак иҧсабаратәымыз иқьышә иаақәых-аақәыхх акәын ишиҳәоз, – усҟан, ибзианы сӊьаба, жәашықәсагьы ашәы бышәҵа, сара сзы кыр аҵанакуеит, сашьа дыҟам, саҳәшьагьы уи аҟара лылшарым, – иааҿахиҵәеит иажәа, нас ашырҳәа дѡагылан аҧенӊьыр ахь аҧшра далагеит дысҿамҧшыр иҭахызшәа. Сара исаҳаз иажәақәа сдыргәаан схы иҭамыз, сгәы иҭамыз ажәақәа ишҟа рҿынасырхеит сгәы сыхьуа:

– Володиа, уара узыҧсуандаз, сара укажьны сышцарыз, ухәыҷқәагьы срыхәаҧшуам... – уаҳа сзымҳәакәа сыбз аӡы аҵабазшәа саанхеит. Убри аамҭазы даақәгьежьын ҿыц сибазшәа схы аҟнытә сшьапы аҟынӡа блала сааимидеит, аҿықә-ҿықә дыччо ҿааиҭит:

– Лиуда, ус быћазар сара ҽнакгьы сбыцынхомызт, ус ћазҵо бырхылҵшьҭрам, уи сара издыруеит, баша ибҳәоит, сажәақәа бдыргәаан азоуп, – нас дааиҧхьхәыцаан инациҵеит, – саҭабымҵан, Лиуда бгәы нсырхазар, – уаҳа ажәакгьы мҳәакәа икалам шьҭыхны истол днахатәеит.

Адырѡаҽны схәыҷқәа сыман Аћәаћа – аѡныћа сааит. Хымш ааҵуаны ҳаѡнаҭа агәырѡа ду ныѡнаҳаит...» – илгәалалыршәоит Лиуда Хьыбба.

ИСТУДЕНТЦӘА РГӘАЛАШӘАРАҚӘА

Гыц Асҧа
ашәћәыѡѡы

ИНХЕИТ АЖӘЕИНРААЛА

Аҽы ҧсыр адәы аҭынхоит,
Ауаѡы дыҧсыр иажәа иҭынхоит.

Усћан ашкол ҳҭан, уи аахыс уажәшьҭа ѡажәи хәба шықәса инарзынаҧшуа иҵуеит. Аҧсуа шәћәыѡѡцәа ааит анырҳәа, ашкол иҭаз ҳарҵаѡцәа ҳрыманы ицеит Гагра акультуратә ѡнаҽы. Усћан ҳҭагылазаашьа иҵегь ицәгьан, ауааҧсырагьы иаҳа имаҷын, ҧсыуа школкгьы ақалақь аҽы ићамызт. Еихьышәшәа-еиҧышәшәа мчыла ҳшьапы аҳаркып ҳәа иқәнагалақәази наџьнатә Гагра инхаҚәози џьоукы еиқәшәақәеит. Аҧсуа интеллигенциагьы аарлаҧсырлаҳәа рхы ааидыркыларыма уҳәо, ашколқәеи наплакқәаки рҽы усураҳәа иналагақәазгьы ыћан араћа. Даараʒа имаҷын дара, аха урҭ роуп ари аиҧыларагьы еиҽызкааз. Сыбжьы ҭыганы џьаргьы исзымҳәацзаргьы, гәаныла урҭ сраҭабуеит сара еснагь. Избан акәзар исықәлацәаз аʒәырѡы раҧхьа акәны аҧсуа шәћәыѡѡцәақәак абра иаабеит, убри аахысгьы иаадыруеит урҭ.

Абраћа ажәа ирҭеит иажәеинраалоу ароман «Абрыскьыл» иѡит ҳәа ала заҵәык (саҭамзааит уи автор иаҳаҭырбара аҽаҧхьа – уи маҷмызт аха) иаадырқәахьаз, амала иҳамбацыз Владимир Анқәаб. Асцена ашьҭахьтәи ариад аҽы зқьышәқәа акыр еиқәырхаҧсы итәаз, амала зыблақәа ҭбааз, зхаҽы лашоз, зхахәы цахьаз хаҵа аукы дѡагылан, дкьалантарха атрибуна даадгылеит, бґаʒара дхыҳәҳәо. Усћан иҭижьхьаз шәћәы хәыҷык икын. Дзыҧ-

хьаз ажәеинраалақәа зегьы сгәалашәом, аха схы-сгәы иҭымҵәо исзаанхеит уи аҵыхәтәан иаахиртыз аѽымҭа. Даԥхьаанҙагьы уи шуазыз аацәыригеит. Ажәеинраала зызкыз иан лакәын!

Владимир Анқәаб иаб Платон аѽажәатәи ашықәсқәа рынҵәамҭаз Гагра ақалақь аҿы аус иуазаарын. Абра 1928 шықәсазы уи иҭаацәара даланагалеит аҵеи, ипоетхараны иҟаз. Ахәыҷы иан доурыс ԥхәысын. Иаб иԥсҭазаара дшалҵыз цқьа еилкаам. Ишыҟалақәаз шьҭа цқьа издыруада, дшыҙкыз иани ахәыҷи еиԥҟьеит. Апоет, иԥсҭазаара дахьынҙаныз, иан ҷьара дибарызшәа, мышкымзар мышкы диԥыларызшәа, игәы дҭагәжәажәон.

Ианыдаз ахәыҷы даҽа шықәсқәак рышьҭахь дабыдахан, аиаҭымраҵәҟьа ихьҙан, иаб ишьҭра ахьыҟаз Хәаԥ драаҙарц дыргеит, араҟа ҭаацәара дук қәрала днамҙацкәа, аха ида ԥсыхәа рымамкәа, даархаанхан, иаргьы дыҙрыжәуа изҳауан, инапы ианхалаз ауаагьы млеи-хьҭеи иамыршьыкәа, аибашьра ашықәс хьанҭақәа ирылигеит, уи ашьҭахь иҟалаз амлакрагьы иахәлабгар имуит. Ихаҭа ижәлар рҿаԥхьа ауалԥшьа идны ибон. Убри акәхарын арԥыс, ашахтаҿ аусуреи аҵареи еилагҙо, амѽа дзанылаз. Уи раԥхьатәи иажәеинраала Тҟәарчал ашахта аѽнытҟа иѽит ҳәа рҳәоит.

Аамҭа дыбжьнахуазар дыбжьнахыртә аҭагылазаашьақәа иман, амала зыжәлар рыбзиабара дууз, ианакәызаалак, ихы иагырханы, бзиарас ирзыҟаиҵарызи, рдоуҳа злаирбеиарызи ҳәа дашьҭалон. Иара А. М. Горки ихьҙ зхыз Москватәи алитературатә институт далганы данаа, Аҟәатәи арҵаѽратә институт аҿы аус аниуаз, зны даҳҭахын, уахь ҳнеит. Владимир Анқәаб, иѽызцәа, урҭгьы уамак ирыхҙымызт, аха, иршәыз ишәымкәа, ирхаз ихамкәа, даабеит убра. Амала игәы каижьуамызт, дыччон, адунеи игәалаҟаҙан, акы згәы иалаз иԥшра имамызт. Ишаҳамуаз дахьынхоз ҳаигеит. Усҟан асасааирҭа «Абхазиа» аҿаԥхьа, нымѽахыҵ уажәгьы акрыфарҭа зыѽноу аханы дыѽнан иара. Уаҭах хәыҷык иман, ихаҭа ида уаѽы дакыҵәҟьомызт. Шәҟәыла иҭәын, дызлабеиазгьы убарҭ ракәын. Аҭзыбжьараҿ изгылаз агаз плитахьы днеин, ишаҳамуаз ҳхәы ҟаиҵеит. Ԥхәыск лнацәкьарақәагьы ус аус руа зымбацызт усҟан, уи ихала иишьыз ачақәа еиҿыршәшәа адырган ишаниҵоз убар – иԥьоушьарын. Абыста уны иԥхаҵәыԥхаҵәуа иааҳамҵаиргылеит. Аѽы цқьа ԥхеиԥхеиуа иаацәыригеит. Ажәытә-аҿатә игәалашәеит. Зынхарҭа ҭшәаз асас изы игәы ҭбаҙан. Алитература далацәажәон, аихьҙарақәа игәы рыздуны, изхьымҙацызгьы игәы аҵанҙа

иҭнашьаауан. Иуаѡбжара дахысны, ииулак-ииҳәалак уадақәак аниоу, уи дҭаацәарахеит. Иара иҿы сеиҭананагеит. Зны Гагра дызбеижьҭеи, акырынтә ҳаиқәшәақәахьан, иаҳзеиԥшыз аусҟәа наҳагӡахьан. Иԥшәмаԥҳәыс акҿаѡра данықҿаз, Владимир Анқәаб, ҭынч дтәаны, дсацәажәон. Хатҵатҵас сасык дидтәаларын ҳәа схахьы исзаагомызт, уи дшыздыруаз, иѡны унеир, акҿаѡра дааѡныҵрын ҳәа сыҟамызт. Урҭқәа нас акәын ианыҟалаз.

Уаанӡа анаҳәааҳәырҭа змамыз абри ауаҭах ҭшәаҿы даҽазны сихҭықәгылеит уи аԥшәма. Аҽены шоуран. Ииарҭа днықәтәаны, иаԥхьа игылаз акры зхыҵуаз аҟәардә тетрад хәыҷык ныкәҵа, напхыцла згәыцә еиқәаҵәа аарԥшыз карандашь хәыҷӡак кны, ажәеинраалақәа иѡуан. Усҟан тетрадки карандашь бзиаки изаамхәо дыҟаҵәҟьамызт, аха дзыкәшәаз здырхуадаз. Сара сахьахәаԥшуа, иара арҿиашьа дызлалашьцылаз ала дыѡлар акәын, ихшыѡ абжьааԥны еиԥш аус анауаз. Ухаҭа угәы умыхькәа инхарҭа уздәылҵуамызт. Уи иаанарԥшуаз иахьатәи иҭагылазаашьа мацара акәмызт, зны иҵегь еицәаны адәы дшыкәыз ацәаара ихьыкәкәон.

Уажәшьҭа дпоетын, длекторын, дҵарауаѡын, амилаҭ реизҳараз илшоз уск дахамҵгылакәа инижьуамызт, игәы иалан аԥсуа бызшәа аизҳарақәа ишиҭахыз иахьимбоз, ҳажәлар ркультура аѡаӡарақәа маҷишьон.

Ажәлар рлахьынҵазын гәамҵра
Ҟамҵа ақәԥара, нас ахьамҵра,
Ԥхьаҟа ицагоу ахшыѡ, адырра
Дырсимволуп Абрыскьыл.

(Ароман «Абрыскьыл»).

Ихьанҭан ашәҟәы аҭыжьра, ҷьоукы ауарҳал шрызкаршәыз еиԥш имбеит. Иуадаѡын раԥхьатәи ишәҟәы аҭыжьраз поетк иаҳасабала ашьақәгылара. Акыр шәҟәы ҭижьхьан еиԥш, зны иҳәеит иара ихазын:

– Уажәшьҭа аҵаа ҵасызар ҳәа сыҟоуп.

Аха зегьакоуп, насгьы ѡадара мацаран дызҿысуаз. Ашьха данцоз, ашәарҭа ҭәҭәақәа данырҭагылоз, реиҳа ишәарҭадамызт, ауаа рыгәҭа ихатәы мѡа анылихуаз аасҵа. Игәы изырхьшаз аусҟәа маҷмызт. Игәҭакы иѡныҵҟа изҭаҵәахуамызт, доусы дшыҟаз ибла иҵеиҳәон, уи азы дыззеилымкааузгьы имѡа иаԥгылон. Ԥьара дааҭгыларын, шьҭахьҟа хьаԥшра ззымдыруаз

ауаѡы доптимист ҕәҕәан. Убри даанагон иахьа уажәраанҙагьы. Аоптимистра злаз апоетхараз абаѡхатәра мацара изхомызт. Уи шнеиуаз аҽыцәаара аҽазнакуан.

Амала Владимир Анқәаб данызҟыз ишьҭихыз, иимбацыз иан лыгәхьаагара иԥсҭазаара аҵыхәтәантәи амш аҽынҙа иман, уи иԥсҭазаара иацын иузаҟәымҭхо. Уи лахь имаз ахәыцра, ихи имчи раасҭа, иѡнықҵа еиҕрызблауаз зԥа дызцәыҙыз ан лгәыхьқәеи лыгәжәажәарақәеи ахьынҙагәаҟраз акәын. Зынгьы агәҭахәыцра баапс иаҳа ихьанҭаран, ахаҭа блала абара аасҭа.

«Ирзыԥҵәоуп зегьы рхатә аамҭа» (Ароман «Аапыни анаҟәеи»). Москвантә иааит апоет Владимир Анқәаб идунеи иԥсахт ҳәа... Игәыҭшьаагаз ажәабжь ԥшатлакәҵас дзыцәнымхоз иԥсадгьыл инахысит. Иара Москваҟа дышьҭын иквалификациа аизырҳаразы. Акинотеатр ахь дцазаарын. Иѡызцәа изларҳәоз ала, уахь дымцарц иабжьаргахьазаарын. Ельдар Риазанов исахьаркыратә фильм «Афлеита азы ирхашҭхьоу амелодиа» ибар рҭахымызт рҳәоит, иԥсҭазаара иеиԥшыз ахҭыс амазаарын. Уи акино баны дандәылҵ, ицдәылҵыз ауаа дрылҵаанҙа, 60 шықәса ихыцраз мызқәак шыбжьаз, иҙкырҭантә иааигоз агәыхь аҽарҕәҕәан, ан лгәхьаа ҷыцххараҙа иаазызцәырҵыз, апоет Владимир Анқәаб Калинин ипроспект аҿы иааихигеит аҵыхәтәантәи ишьаҿа.

Инхеит ан илызкыу ажәеинраала.

ақ. Бзыԥта,
1987

* * *

Иуадаѡуп Владимир Платон-иԥа изкны цәаҳәақәак рыѡра, иара изхәыцра, иус, иԥьабаа, иуаѡра, иламыс, идырра, ихшыѡ, ибызшәа, иԥсадгьыл... Иара ихьӡ иадҳәалоуп зегьы. Сара хаҭала аразҟы змаз астудентцәа сырхыԥхьаҙалан, избанзар ААУ сҭаларагьы, санҭала ашьҭахьгьы еснагь илаԥш зхыз астудентцәа сырхыԥхьаҙалан. Владимир Платон-иԥа аԥсуа кафедра еиҳабыс даманаҵы ақыҵақәа дырҵауан астудентцәа иманы. Убас, 1977 шықәсазы Мгәыҙырхәатәи абжьаратә школ аҟны иманы даа-ит аԥсуа литературатә кружок иалаз астудентцәа гәыԥѡык. Ҳара ҳашколаҿы еиҿкааз акружок аҵаѡцәеи арҵаѡцәеи ҳаиԥылон. Абраҟоуп раԥхьаҙа акәны дахьызбаз Владимир Платон-иԥа. Уи нахыс ҳара аҵаѡцәа мызкахьы знык ҳаҭаауан Аҟәа астудентцәа аилатәара анрымаз. Ашкол саналга Аԥснытәи аҳәынҭқарратә институт аҭаларазы аԥышәарақәа асҭон, аха сзымҭалаҙеит.

Адырԥашықәсан аинститут ауниверситет ҳәа иҟаҵан, исыʒбеит аҵалара сҿазысымкырц, ақыҵа аусҳәарҵаҿы ахантәаԥы иҟны маʒаныҟәгаԥыс аусура салагеит. Усҟан изыҟала сгәалашәом, Хәаԥ ақыҵан инхоз Занҵариа Залаҵинска ила ииаицҳаит Аҟәа иара ихаҵа дыспшаарц. Исхашҵʒом, Занҵариа Залаҵинска (уи саҳәшьа лабхәа иакәын) симаны дцеит Аҟәа ауниверситет аҟны, аха нас дҳаԥшааит иԥны. Уи иԥшәмагьы иаргьы ҳԥылеит, ҳрыдыркылеит... Абраҟа акыр данцәажәа ашьҭахь абас иҳәеит: «...Хымԥада аҵаларазы бышәҟәқәа алабгаларoуп, саргьы сылаԥш бхызаауеит...» ҳәа. Ииашаҵәҟьан ААУ сагьҭалеит, аҵара ахьынʒасҵоз, Владимир Платон-иԥа иахьынʒалшоз дҳавагылан. Акызаҵәык уи амҵақьақьацәеи аҵарҭышагацәеи баны даанхаʒомызт. Насгьы астудентцәа зхатәы гәаанагара змамыз, аԥсуа сахьаркыратә литература иамыԥхьоз, аԥсуа шәҟәқәа аазымхәоз рзы игәҭакы аартны иреиҳәон. Иҟаʒам аамҭа Владимир Платон-иԥа лассы-лассы дансгәаламшәауа, сыбла данаахымгылауа. Уи жәларык зықәгәыҕуаз, жәларык зыгәра ргоз, жәларык шьхынԥсыланы иззыʒырыѡуаз, жәларык ашәа ззырҳәоз хаҵан, патриот Дуʒʒан.

Актәи акурс инаркны В. П. Анқәаб алекциақәа дҳазрыԥхьон. Ҳазегь бзиа деицаабон, иара аамҭа шаарюулак ҳаудиториахь дааиуан, дҳацәажәон, иҳаилиркаауаз рацәан. Азеиԥшынхарҭа иԥназ ҳрацәан. Уаҟа лассы-лассы имѡаԥаагон аиԥыларақәеи ахәылԥызқәеи. Урҭ рҿы еснагь далахәын, даԥхьон иажәеинраалақәа иаҳзеиҭеиҳәон иуадаҿыз ихәычра ашықәсқәа. Сара иазгәасҭарц сҭахуп иара напхгара зиҭоз аԥсуа литература акафедреи алитературатә кружоки рҳәаақәа шыҭбааз. Владимир Платон-иԥа факультетцыԥхьаʒа аҟыбаѡ змаз астудентцәа иԥшаауан, иалаирхәуан. Уи моу, Аҟәа ақалақь аҟны иҟаз аучилишьақәа, атехникумқәа рҟынтә астудентцәа алаирхәуан. Нас зегьы ҳаидкыланы ҳахәнигон ҳкорифеицәа рыԥсыжрахь. Иара иеигәышә иеиха имашьына иҵан. Ҳаԥхьа дгыланы ирыцкьон, иара уи аамҭазы агәрагьы ҳиргон уи шԥсаҵоу. Владимир Платон-иԥа дызҿыз, инаигʒоз аус инагʒаны иҵцааʒам, иԥʒам, ишьақәыргылаʒам. Урҭ зегьы статиак аҟны иамуазар ҟалап, аха акык ѡбак аазгарц сҭахуп. Акружок алахәылацәа иҳадигалеит «Аҟәа ақалақь – иҳәеит иара – амѡадуқәа рҟны аԥсышәала аѡыра ахьаным рацәоуп. Амѡақәа зну ахсаала аазгеит, ишаны ишәыстоит. Убарҭ иахьаным шьақәҳаргыларoуп, нас ашәҟәы еиқәыршәаны аиҳабырахь ираҳҵоит – ҳәа. Шаҟа ҳаҿыз сгәалашәом, аха еидаҳкылеит. Усҟан

Адлеиба В. Б. ихьӡала, астудентцәа ҳнапы аҵаѡны ишьҭаҳҵеит. Иахьдыриашақәааз ҭыԥқәак ыҟан, аха иаанхазгьы ыҟан, нас акомиссиа алҳхит уи инагӡаны иҟарҵаразы…

Исхашҭӡом, ҽенак Владимир Платон-иԥа аудиториа дааѡналан, ацәажәара дналагеит: – Иахьа ауниверситет азал ду аҟны апартиа алахәылацәа аизара мѡаԥыргоит. Ҳакружок аҟынтә аӡәы дықәгылазҭгьы даара ибзиахон. Избанзар, шәыстудент шәҟәқәа, шәызшьақәа, ашәҟәы «Труды» ҳәа ауниверситет иҭнажьуа ҷьаргьы аԥсуа бызшәа ыҟаӡам, уи ишьҭыхтәу зҵаароуп ҳәа. Аатынчрахеит. Владимир Платон-иԥа акафедрахь днеит. Уаҟа иара ишҟа иааит Олег Дамениа, Алықьса Папасқьыр. Атекст еиқәыршәан. Алекциа ацара иаҷын. Владимир Платон-иԥа аудиториаҷы иҳәеит сара акафедрахь дышсыԥхьо. Сара акоммунисттә партиа салан, 19 шықәса схыҵуан. – Бымшәан, сара апартиа салаӡам, аха сбыцны снеиуеит, бааигәа сыҟазаауеит, – иҳәан абҕьыцқәа сара сышҟа иааирхеит. Азал дуун, итәаз санынрылаԥш сгәы абжьы саҳауа салагеит. Ақьаад сышьҭит ААУ астудентцәа рыхьӡала сықәгылар шыстахуа ала. Ажәа сырҵеит. Хыхь саныѡхала, санрылыԥш, искыз аԥхьара сцәыуадаѡхеит. Иара дахьтәаз дѡагылан, дааскьеит акафедра аԥхьаӡа «бымшәан, баԥхьа, балага» ҳәа. Салагеит. Амҵ ҧыруазар иуаҳауан, азҵаарақәа ишьҭысхыз ииашан ишьҭыхын. Сзыԥхьоз саналга азал зегьы агәырқьҳәа рнапқәа еинырҟьеит. Владимир Платон-иԥа ихы-иҷы ихалашо, сааигәыдиҳәҳәалан, ус иҳәеит: «аԥсуа жәлари Аԥсни ирызку азҵаарақәа еснагь ишьҭыхлатәуп, иҳәалатәуп, аиҳабыра рҷаԥхьа иқәыргылалатәуп… Шәара астудентцәа ишәылшо рацәоуп… Убарҭ шәылшарақәа раԥхьа еснагь шәыԥсадгьыл шәыргылала…» ҳәа. Уи раԥхьаӡатәи сықәгылара акәын ас идууз аудиториаҷы. Иахьа, иацы, уаҵәы ҷьара сықәгыланы ажәақәак сызҳәозар уи зегьы зыбзоуроу Владимир Платон-иԥа иоуп.

Ҳастудентра ашықәсқәа раан ихҭыс дуӡӡахеит 1980 шықәса хәажәкыра 4 азгәаҭара. Есышықәса астудентцәа еизон хыбрак аҟны, иазгәарҭон Аԥсны Асовет мчра ашьақәгылара амш. Уи ашықәсан ареторат мап ҳацәнакит. Иаахтны иҳақәмақаруа аҟынӡа ирҳәеит хәажәкыра ԥшьба ҳаизаны иазгәаҳамҭарц. «Аӡәгьы азин имам шәара аиԥылара еиҷышәкааз аиԥҟьара, шәара шәымшәан, саргьы уаҟа снеиуеит» – ҳәа ҳаиҳәеит Владимир Платон-иԥа. Уи ҳгәы арҕәгәеит, аиҷкаара иацаҳҵеит.

Аиԥылара мѡаԥысит даара аинтерес аҵаны. Имѡаԥигон зегьы бзиа еицаабоз, Владимир Платон-иԥа. Астудентцәа

ажәеинраалақәа ирыԥхьон, ирҳәон ашәақәа, икәашон... Аиԥылараҳь иааԥхьаз алекторцәа еихышәшәа-еиԥышәшәа иааит.

Владимир Платон-иԥа астудентцәа иргәалаиршәон аԥсуаа рҭоурыхтә мшқәеи, арыцхәқәеи ацәажәарақәа зегьы ирыцын анапеинҟьабыжьқәа. Ус ахәылԥаз ахыркәшамҭахь инеихьан еиԥш, аресторан «Москва» иааѡналеит аиԥылара аҟатцара азин ҳазымҭоз лекторцәақәак злаз агәыԥ. Астудентцәа зегь Владимир Платон-иԥа иахь рҽынархеит. Амикрафон знапы аҟны изкыз, Владимир Платон-иԥа ибжьы нарылаѡит: «Астудентцәеи ҳаԥсуа милаҭи ирыдныҳәаларц иаанит ауниверситет арҭаѡцәа рхаҭарнакцәа...» Уи иажәақәа «идырԥхашьазар» акәхап, адныҳәалара ныҟартцан, «рус» акгьы алымҭызшәа анырба, аресторан ԥшьшьала индәылтцит.

Адырѡаҽены ауниверситет аҟны иаарылаѡит Владимир Платон-иԥа акафедра еиҳабыс дахьыҟаз дамырхит ҳәа. Абыржәы абарҭ ацәаҳәақәа анызыѡуа 25 шықәса реиҳа ҭхьеит ари ахҭыс ҟалеижьҭеи. Хьыӡхәала агазеҭ «Амш ҿыц» 2008 шықәсазы жәабран 15рзы иҭытцыз ианысцеит, усҟан Владимир Платон-иԥа ихыргаз. Иаҳараӡак аԥсуаа-амҭақьақьацәа, аҭып азы ауаѡы дызҭиқәоз. Иара игәы ихьит ҭәҭәала, аѡны дышьҭан. Ҳара лассы-лассы ҳцон иара ишҟа. Иԥшәма ааԥсара лзымдырӡо зегьы дҳавагьежьуан. Уахык Саида Делба, Мизан Ашәба, Алина Ачба, Тариел Џьонуа ҳцеит. Ахаан исхашҭуам иҿаԥшылареи, иажәақәеи: – Аҭыԥи амали ракәӡам аԥсҭазаарагҿы ихадоу, урҭ ирхыҳәҳәозароуп ауаѡра. Дарбан аԥсуазаалак иԥсадгьыл азы дпатунагӡароуп, уи ахьаа ихьаазароуп, уи амца иара имцаны ицразароуп. Ауаѡы иибо агха аартны иҳәозароуп, аиашазы еснагь ибжьы иргозароуп. Аиаша цәырҭоит, аха уи цәырҭразы аамҭа аҭахуп... Аԥсны иарбан аамҭазаалак иаман аҭарҭышагацәа, амҭақьақьацәа... Иахьа шәара шәыҭәҭәареи шәеидгылареи даараӡа акраҭанакуеит, шәахьыҟазаалак аҭыԥи амали раԥхьа шәыԥсадгьыл шәыргылала...

Усҟан ҳарҭ иҳалымшеит иҭыԥахь ддырхынҳәыртә аҟаҭара, аха иаргьы иҭахымхеит уи акафедрахь ахынҳәра. Уи нахыс агәыхь ҭигеит. Ауниверситет ҳаналгагьы лассы-лассы ҳаиқәшәалон. Акафедраҿы дыҟанаҭы еснагь илаԥш ҳхын. Усҟан хәажәкыра ԥшьба аресторан, «Москва» ҳанаԥылоз, дахьҳаԥхьагылази, астудентцәа ҳаԥсҭазаара дахьахәҭакзи, амал иашьҭаз, аҭырҭыша згоз арҭаѡцәа, алекторцәа дахьырҿагылози рзы амц-ҿырԥа ҟаҵаны иусура аҟынтә ихы дақәиҭыртәеит. Астудентцәа гәыԥѡык, усҟан ААУ ректорс иамаз Анчабаӡе Зураб иҟны ҳаннеи, абасшәа иҟан иажәақәа: «...Акафедра

аиҳабы уи аамҭа изалхыз наигʒеит, убри аҟынтәоуп иара ихаҭыпан, даҽеаʒәы дзынаҳашьҭ...» Ҳара ибзиаʒаны еилаҳкааауан аҭагылазаашьа, иагьаҳдыруан Владимир Платон-иԥа дызхдырҟьаз. Иацәажәарақәа руак аан абас иҳәеит: – Еснагь ахыншьылара шәымаз. Аԥсҭазаара ҟәаԥа-ҽаԥароуп, иҩадароуп. Убри аҟынтә ишәывагылоу, ишәҩызоу, аус зцыжәуа ахаан шәигәыҵамсын, иҭыԥаҿ аусура шәымнеин. Уи зегьы иреиҳау гәнаҳауп... Нас уи зхиҳәааз ҳаиҳәеит. Уахгьы-ҽангьы еицыз, аус еицызуаз иҩызцәа аʒәырҩы ирыдыркылеит акафедра еиҳабыс ацара, аха мап зкыз ҟалеит. Владимир Платон-иԥа дызқәымгәыгʒоз дақәшаҳаҵхеит. Усҟан агәыхь ихьыз лассылассы аҽинардыруан, игәы иҽаннаҵон...

Владимир Платон-иԥа! Шәара иаҳшәырҵаз, иҳалашәааʒаз еснагь иҳацуп. Дыҟоумашь шәара шәеиԥш рҵаҩык истудентцәа драԥхьагылан аԥсуа театр ахь изго, уахь ҳаҩналаанʒа «ҳтеатр ахь ҳара ҳамнеир, нас инеиуада?! Атеатр ааʒагоуп, быззшәа мырʒгоуп, аҳәынҭқарра иашьаҭоуп...» ҳәа аʒыргара ҟаҵаны, хымԥада иаҭаалатәуп ҳәа иҳалашәҵаз иахьагьы иҳалоуп. Сара аԥсуа театр саныҩналозаалак исыцу шәара иҳашәҳәоз рзеиҵасҳәоит. Исхашҭʒом, 13-ҩык астудентцәа Қарҭ ҳганы уаҟа аҵара зҵози ҳареи ҳаиԥылара шеиҿышәкааз. Усҟан шәара шәааҟәымҵʒакәан Саида Делба шәлацәажәон, лажәеинраалақәа дыршәырԥхьон... Ираҷәоуп шәара еиҿышәкааз, ицәыргам, иҳәам, иʒыргам. Ҳара истудентцәа аҳәара иҟаҳҵаз ала ААУ аҿы иаартын Вл. П. Анқәаб ихьʒ зху ауада. Ари иацхрааит Аԥсны раԥхьатәи Ахада Вл. Г. Арʒынба ифонд. Аиҿкаараҿы, Заур Арʒынбеи Қьасоу Ҳагбеи.

Владимир Платон-иԥа иоуп зхатәы камера ааНкыланы астудентцәа згоз Лакобеи Ешбеи рбаҟахьы. Уаҟа ажәеинраалақәа ирыԥхьон, нас дара ирызкыз аинформациа ажәлар ирдыруаз еидаҳкылон...

Шәара шәхаҿсахьа еснагь икәиц мцаны иҳацзаауеит. Шәааʒамҭацәа аʒәырҩы аԥсадгьыл ахьчараҿы иҭахеит. Уи иаҳәо даара краҵанакуеит, уи еиҳагьы ишьақәнарҕәҕәоит шәхаҭара, еиҳарак шәыгәрагара. Изныкымкәан иаҳбахьан шәхьамҵра, шәпатриотизмра. Шәеыҩеиҵыхны рыбла шәыхԥшылон аҵырҵышгацәа, иаартны ирашәҳәон рымцқьара, уи гәадура дуун ҳара ҳзы. Шәара ззаанаҭ гәыкала бзиа избоз, уи арҿиаратә бзиабара агәашәқәа аартны астудентцәа ҭазгалоз, аԥсуа-милаҭ литература аʒыргара, ашьҭыхра, аҿари ашәҟәыҩҩцәеи реимадара, аҩымҵа ссирқәа реилыргара, аҿари

аԥҵаѡи реидҳәалара зылшоз уаѡын. Ашәҟәыѡѡцәеи апоетцәа ҽарацәеи реизҳараҽы шәлагала дуӡӡоуп. Аԥсни аԥсуареи шәшьаҟа дуны шәаҵагылан.

Афырхаҵара аазырԥшуа ахацәа роуп. Шәара шәфырхаҵара, ифырхаҵам алацәажәашьа имам, уи азы акәхап ԥыҵѡык уи иахысны изцауа. Шәара шәҽаԥхьа шәааԥсара зду шәыстудентцәа зегьы ҳхырхәоит.

Владимир Платон-иԥа! Шәара гәыла, дала, ԥсыла шәаԥсыуан. Уи шәаԥсыуара шәыцын еснагь, иахьа шәара шәышҳалагыламгьы, шәҳацуп еснагь! Нахьхьи Москва, шәхәыҷы аахыс игәыхьны ишәыцыз 37-тәи ашықәсқәеи, нас Аԥсны ахаара бзара алцәцәааны изфоз «патриотцәаки», имѡаԥыргоз «аполитикеи» шәыԥсҭазаара ааннакылеит. Шәара шәырҽагылаѡын ҳаԥсадгьыл иалҳхрызи, иамҳхрызи ҳәа ихәыцуаз зегьы. Избанзар, Шәара, «ҳаԥсадгьыл иаласҵарызеи, сызлацхраари» ҳәа ихәыцуаз шәыруаӡәкын. Аԥсны архыҷхыҷит ари ажәабжь, шәара шәыԥсҭазаара шәалтцра. Апоет Рушьбеи Смыр иажәақәа ҽацаӡа Аԥсны иалаѡит: «Володиа, дааӡомызт, даргон...» ҳәа. Шәҵаацәеи шәареи шәеибабеит, Аԥсны ишааиз еилышәкааит, нас аԥсцәаҳа шәима дцеит... Ауаѡы иаша, зыжәлари зыԥсадгьыли рзы иҟаз, астудентцәа бзиа еицырбоз, есымша урҵ рыԥсҭазаара ахьеилашуаз ирылагылаз, рыгәҵыха зыгәҵыхаз, изхьааз, ргәырѡа рыцеиѡызшоз, ргәырґьара иалагылаз Владимир Платон-иԥа иԥсҭазаара ҽахцәеит. Усҟан, 1987 шықәса, абҵара 14 рзы, амшгьы ҵәыуон, ажәѡан лашьцан, ашьхақәа шьхынԥсыланы игылан. Шәыԥҳацәа хәычқәа Гәындеи Риҵеи иҟалаз аилкаара рцәыуадаѡын. Ҵыхәыпҵәарада иаауаз ауаа дхаҳәханы дырзыԥшуан шәыԥшәма Лиуда Хьыбба. Уи лԥьабаа дуи лааԥсареи астудентцәа еснагь иаҳныруан.

Владимир Платон-иԥа, иреиҳаӡоу ахьӡ ҳәа акыр ыҟазар шәара шәаԥсан. Иҳаздыруам уи зшоз шәахьырхашҭыз. Ҳгәааанагарала, шәшыҟамгьы афырхаҵа ихьӡ шәаԥсан. Уи акәым 26 шықәса аус ахьыжәуаз, изырхашҭзеи еиҷышәкааз зегьы?! Усҟантәи аамҭа агәаҕ шәыстудентцәеи шәареи еицеиѡышәшон ақырҵцәа рхаан, урҵ рҵыхәкыѡцәеи рымҵақьақьаѡцәеи аԥсуаа, шәыхьӡ рҳәаӡомызт, ицәырыргаӡомызт, избанзар шәара аиаша шәадгылаѡын, алашара мѡаԥыжәгон. Ус шәахьыҟаз шәҵаацәагьы ирыцрасуан, аха, Шәара, шәиашареи, шәыуаѡреи, шәыцқьареи рыла зегьы шәреиҳан.

Лаґырӡык аҟара разҟык змамыз ҳдауаԥшь, иаахтны иаҳҳәоит, зегьы ирзымҳәаз! Ишәываҟәылодаз, шәызхааныз аԥсуа

милаҭтә қәпарақәа раан. Шәара шәықәгыларақәа иарбан иахьыҵәаху?! Изцәыргами иахьа уажәраанӡа?! Ишәывагыладаз шәара шәхьамҵакәан, шәыҕәҕәаӡа шәанҳавагылаз?! Избан урҭгьы цқьа ицәырган изҳәам?! Ицәырган изҳәамзи шәусурақәа рымхрақәа зегьы иадҳәалаз?! Изырҵәахызеи ауниверситети, ателевидениеи рыҡаларазы, шәара хаҭала, ҳара ҳшаҳаҭны ҳазхаану ишәыдҡатцалаз арепрессиақәа зхәыцатцәаху?! Избан, хәажәкыра ԥшьба рзы имҩаԥгаз аиԥылара ашьҭахь, шәара аӡәзатцәык зшәакәыз зусура иамхыз?! Избан, Лыхнашҭа, аизара ду аҿари шәареи шәзалахәдаз?! Избан шәыхьӡ зху мҩадук зыҡам?! Ҭаралашарак зшәырҵаз зегьы иаҳҳәо акоуп, иагьахаҳҵоит иага аамҭа царгьы шәара иҡашәҵаз, еиҿышәкаауаз, ауаажәларратә ус инашәыгӡоз ахәшьара ду шаиуа, ҳшахаанхо шәыхьӡ зыдҳәалоу аҭыԥқәа шырацәахо.

Иҭабуп, шәԥьабаа зегьы азы. Шәара шәҭоурых ҳмилаҭ ирбаҡоуп, ҳмилаҭ ирҵоурыхуп. Шәара шәҡазшьеи, шәдырреи, шәырҿиареи, шәуси, шәажәеи аӡәырҩы иҳазхаӡом. Аха, агәра згоит, Владимир Платон-иԥа амҩа ззылихыз, иажәа зцыз, зырҿиара мышьҭабзиала ҳәа ҳлитература иалеигалаз хыԥхьаӡарала ҳшырацәоу. Избанзар, уи илеиҵаз иԥьабаа иахылҵит абиԥарақәа. Ус анакәха, уи дызҿыз аус ихәыжжаӡа ахәышҭаара еиқәуп. Уи ахәышҭаара далҳбаауеит Владимир Платон-иԥа Анқәаб есқьынгьы.

Гәугәуца Џьыкырпҳа
арҵаҩы

* * *

Аҵыхәтәантәи аамҭаз Аԥсны имҩаԥысуа ахҭысқәа ирыхҡьаны кырынтә дысгәалашәоит Владимир Платон-иԥа Анқәаб. Иԥсы ҭаны иахьа ижәлар дрылагылазҭгьы, сҡәардә иаԥырхагамханда ҳәа, иҿы нарҳәы-аарҳәуа акәымкәа, иара ишиатәаз еиԥш, аӡәгьы дымшатакәа, аҵабырг ажәақәа аартны иҳәан.

80-тәи ашықәсқәа, Аԥсны аԥсуа милатҳақәитратә ҵысра ианаԥсыхымҭаз акәын. Ақырҭқәа, хәшәыжәла рымамкәа, ҽеи шырԥеиԥшымыз мҩашьо, Аԥсны иалан. Аҳәынҭқарратә университет актәи акурс аҿы аҵара ҳалагеижьҭеи мызқәак ҵуан. Астудентцәа ирыларҳәеит ақәгыларақәа шымҩаԥгахо, ҳкурс еиҿыркааит амҳаԥырра иазкыз асцена аԥарда анаадырт, итәаз ақырҭуа студентцәак инцәыцычча-аацәыцыччеит, уимоу атрышәгьы даст. Ҳмилаҭ итрагедиа бааԥсны ирзыҡалаз

ахәаԥшцәа ргәаҽынӡа иҳазнагарушь ҳәа ҳгәы хыҵ-хыҵуа ҳшыҡаз, ас ианыҡала иҡаҳцо ҳзымдыруа ҳааилахеит, убри аамҵаз амца иҽықәыхәхә ибжьы аагеит В. Анқәаб: «Шәымшәан, шәымшәан, инашәыгӡа! Ишьҭахь итәазгьы днарықәцәҟьеит, рыҽедырҭынчырц. Ҳкуратор Диана Џьынџьалԥҳагьы асценахь дынхалан дааҳабжьеит. Анамҩс, аԥарда аркны ианаадырт, ҳгәы ааԥсахны, инаҳагӡагәышьеит ҳақәгылара.

Усҟан астудентцәа традицианы ирыман Аԥсны Асовет мчра ашьақәыргылара амш – март 4 азгәаҭара. Иреиҕьыз аресторан «Амра» аҽы ачеиџьыка еиҽыркаауан аԥсуа студентцәа, рԥара хәыҷқәа еидыҡәшәала. Аҵых агәы аамҩнашаанӡа аԥсуа музыка, аԥсуа кәашара абжьы гон ақырҭқәа рцас. В. Анқәаб еснагь дҳалагылан, изаҳӡарызеи, ҳамԥан имааиуаз аԥсуа лекторцәа маҷзамызт.

В. Анқәаб илекциақәа даара аинтерес аҵаны имҩаԥысуан. Аус рацәа знапы алакыз, даара еилахаз уаҩык иара уи алекциа дагхар алшон, аха ҳгәыргьаҵәа ҳҵацәуп ҳәа заҵа аудиториа ныжьны ҳамцарыз, ус дук дагнархеит ҳәа ҳаизыԥшын.

Кырынтә истудентцәа иаҳзеиҭеиҳәалон ихәыҷра ашықәс хьантақәа, ихигаз аиаҭымра, иани-иаби дырӡит. Иаб иашьа дивагыланы аашықәса зхыҵуаз Володиа, ақәаҭана ааникылар акәхеит. «Сықәра ахьааихьоу жәбоит, убри акәаҭана искыз шаҟа исцәыуадаҩыз анысгәалашәалак, сгәы иҵаланы исыхьуеит», – иҳәалон иара. Ҩнак алекциаҽы, угәы ҭнашьаартәы ахәыҷра аамҵа шеиҭеиҳәоз, ҳахьтәаз аудиториа ашә агәараҳәа иаатит. Ихы-иҽы аалашеит уамашәа иаҳбаратәы. Дԥырԥыруа ихәда инапы аакәлыршеит иԥҳа еиҵбы Ритца. «Саҭашәымҵан…» – ишьа неиҽыкәлеит аб...

Слаҭабуеит Владимир Платон-иԥа иԥшәма Лиуда Хьибба, абриаҟара зхызгахьаз аԥсуа поет ду ихы-иҽы зырлашаз, иԥсҭазаара аԥхарра аҵазҵаз, иарҕьажәҩаны ивагылаз.

Инга Барцыцԥҳа-Гыцба

* * *

Аԥсуа литература, Аԥсуа дунеи ажәҩан аҟны етҵәа шашаны икыдзаауа аетҵәа дуқәа дыруаӡәкуп Владимир Платон-иԥа Анқәаб.

Ари ауаҩ ду инысмҩа, ирҽиаратә ҟазара аԥсуа литература аԥхьаҩцәа ибзианы ирдыруеит. Сара маҷк сазаатгылар сҭахуп, иҵара ааӡаратә џьабаа иҳаду.

Иахьа такә аамҭа набжьысны уашьҭахьҟа узнысхьоу аамҭа уаназхьаԥшуа, еиҳа ибзианы иубарҭахоит, уԥсҭазаара иалаз ауаа зусҭцәаз. Аԥсуа ҳәынҭқарратә университет 80-тәи ашықәсқәа аушьҭымҭацәа акыр ҳалабзазар, изыбзоуроу Владимир Платон-иԥа иеиԥш иҟоу ауаа дуцәа роуп. Еснагь сыхдырраҟны иаанхоит, исыцзаауеит аԥсуа литература алекциақәа Владимир Платон-иԥа дзыԥхьоз, урҭ рымҽхак, рҵаулара, раҳаракыра. Шаҟа игәы азҭаны, иԥсы аҵаҵаны дрыԥхьоз, шаҟа гәыкала иус дазнеиуаз, шаҟа ибзиаҙаны идыруаз иус.

Владимир Платон-иԥа астудентцәа илаԥш хаа рхын, дрыхҙыҙаауан. Аԥсадгьыл, ажәлар, абызшәа, аҭоурых рыбзиабара дыркраҟны, урҭ рдунеихәаԥышьа ашьақәыргыларақны, доуҳала реизҳараҟны иԥьабаа мшынкгьы иҵаҙуам, хәы амаҙам.

Астудентцәа лымкаала бзиа дырбон, игәра ргон цәашьҵас зыжәлари, зыԥсадгьыли, аԥсуа дунеи иадҳәалоу зегьы рзы ибылуаз апоет, арҵаѽы-аазаѽ, аԥсуа хаҵа, апатриот-ду Владимир Анқәаб. Владимир Платон-иԥа уи иѽызцәеи икарԥсаз ажәлоуп Аԥсуа жәлар Аԥьынҵьтәылатәи еибашьраҟны аиааира ду ргартә иҟазҵаз, аԥсуа ҳәынҭқарра ҳаргыларатә алшара ҳазҭаз. Аԥсуа жәлар рмилаҭтә-хақәиҵратә қәпараҟны, аԥхьа игылаз Аԥсадгьыл аԥацәа дыруаҙәкуп Владимир Платон-иԥа.

Ажәлар рхаҵарнакцәа шәаны рҽанаармыртуаз, ркариератә еизҳара ма уаҵәтәи амшазы акала ирԥырхагамхарцазы, Владимир Платон-иԥа игәы шашаҙа иаартын иԥсадгьыли, ижәлари рзы. Ас иҟаз Аԥсадгьыл аԥа ажәа ԥхеи, ажәа ҟәандеи ауиаҳахуаз, ҳажәлар уаҵәтәи рԥеиԥш зжыр иашьҭаз дкыдцаланы дрыман, уи иара акала инирԥшуамызт умҳәозар…

Аха агәы мыжда заҟа ачҳарыз… Москва дшыҟаз иаалырҟьаны иԥсҭазаара далҵит. Аԥсны зегьы ардысит Москвантә иааиз ажәабжь. Ҳаԥсадгьыл, ҳажәлар зегьы гәынқьны иҵәыуон. Владимир Платон-иԥа иҭоубыҭ иԥсадгьыл ахь ианааргоз, зқьѽыла Аԥсны ахи-аҵыхәеи ажәлар еизаны рҵеи ду иԥылон. Ажәлар рҵеи лаша лаҕырҙыла дкәабаны инарцәымѽахь днаскьаргеит.

Аԥсадгьыл аԥа иус ԥсра ақәым, аԥсуала згәы еисуа аҙәы идымхаргьы дыҟанаҵы. Иҳақәиҭхәу сиашьапкуеит Владимир Платон-иԥа иеиԥш иҟоу ахацәа ҳажәлар рҟны ииларц азы. Аамҭа наскьацыԥхьаҙа ас еиԥш иҟоу аҵеицәа рыхьҙ ҳаракхоит, адунеи иақәланы иҟалоит. Ргәалашәара ҳацнаҵы ҳдац, ҳҧашә, уаҵәтәи ҳҧеиԥш еиҳа ишьақәыргәгәахоит.

Арӥьениа Роланд

арӣаҩы

* * *

Ашәҟәыҩҩ инысымҩа уаӣхьаны мацара шазымхо бзиаʒаны еилыскааит В. П. Анқәаб иааигәаны даныздыр. Актәи акурс... Ҳхәыҷқәан... Акафедра днахагылан аӣсуа литература зегьы ҿырҳәала даҳзаӣхьон... Уаанʒа сара сзыӣхьахьаз, ашкол аҟны ахәшьара бзиаʒақәа ахьсоухьаз арҿиамҭақәа даҽа блакала исирбеит, даҽа ӣсык ахеиҭеит алекциақәа рынҭыҭгьы астудентцәа даҳҩызан. В. Платон-иӣа иҳалаиааʒоз аламыс, аӣсуара аӣсадгьыл агәыбылра, аиашара сыӣсҭазаара дырҭаулеит... Иҟаʒам аамҭак ашкол аҿы Аӣсуа литература аурокқәа ансымоу Владимир Платон-иӣа иажәақәа ахьхьаҳәа иансзымаатуа, иансгәаламшәо.

Ҳажәлари Ҳаӣсадгьыли аӣеиӣш ду рымоуп ҳәа исыӣхьаʒоит, Владимир Платон-иӣа ииаʒоз аҿар ахьеиҭагыло, абиӣарала илеиҭаз ажәла ахьеимырдо...

Дифа Агрӣҳа

арӣаҩы

* * * [30]

Иӣшьоу, ицқьаҭыӣу Хәаӣ ақыҭа аҿаҩаҿоуп дахьиз, зуаҩыбжара иасакьаҳәымҭаз, изаамҭанымкәа зыӣсҭазаара заҩзхыз хәаӣаа ҳгәлымҭәах, апоет, аҭарауаҩ, апатриот иаша Владимир Ӣшьҟан-иӣа Анқәаб. Ҳаӣсуа жәҩан агәы икыдыз аеҭәақәа ируаʒәкыз, аӣсуа хәшҭаара амцеиӣш ихәыжжаʒа иҳалагылаз Володиа иахьа, хынҩажәа шықәса ихыҭит. Дычча-ччо иахьа иӣсуа жәлар дышрылагыламгьы, иқыҭа гәакьаҟны ишьаҿа ҭбаа шеихимгогьы, уи ибжьы ҿаца мшаҽнеиӣш ҳқыҭа иалыҩуеит.

Ааи игәазырҳагоуп, лассы улаӣш узаҟәыҭхауам апоет дызҿыгәҳәуаз, уахгьы-ҽынгьы хәыцырҭас имаз, иӣхыʒ иалаз ишьха қыҭа ӣшʒа Хәаӣ! Аха иахьа алахь еиқәуп, Володиа дахьиз, дахьааʒаз иқыҭа гәакьа. Алахь еиқәуп ашкол, ашҭа еснагь аиаҭәара зхашьшьы игылоу жәҩан иаҭакьысуама уҳәаратәы икахәхәа изызҳаз Володиа инапала еиҭеиҳаз, ииааʒаз, игәблыра здыз аӣсаҭлагьы. Иахьагьы, уаҭәгьы, наʒаʒагьы игылазаауеит уи аӣсаҭла ахы ларҟәны, уи ыҟазаауеит апоет изы гәаларшәаганы, ихьʒ ӣсра шақәым иадырганы.

---

[30] Аг. «Бзыӣ», февраль 25, 1988. Ад. 4.

Сара уи аԥсаҭла санахәаԥшуа, иаалырԥьаны маҷәысеимԥьароушәа сыблақәа даарыхгылоит ддауаԥшьха, Нарҭаа дуқәа дшырхылҭшьҭраз мѡашьахуа, зыхьшьыблақәа аҳалалра зхыз, зцыр ԥаҵақәа еиламгылоз, ауаѡы гәкы, ауаѡы ԥшҙа Володиа.

Володиа иқыҵа гәакьеи, иԥсуа жәлари, имилаҭ ԥхьаԥа аҭыгареи рзы илшарақәа рыхә ҳазшьом! Ҳара деилаҳкаауеит уи дзакәуаѡыҵәԥьаз. Володиа доуҳала ишаз, ламысла аиаша иашьҭаз, аиашаз иқәԥоз, ахәаха ҽаԥызҽуаз уаѡын. Ааԥсарак изымдырҙо, тәамѡахә имамкәа, иаԥсуара злаҭигашаз дашьҭан, уахгьы-ҽынгьы аус иуан. Уи шаҳаҭра руеит аԥхьаѡцәа дызлеицырдыруа исахьаркыратә рҽиамҭақәеи икритикатә ҭҵааратә усумҭақәеи рыла. Апоет инапы иҵижьхьоу арҽиамҭақәа иреиуоуп: «Сышьха ҙиас», «Бзыԥ аԥшаҳәа», «Сыбзиабара», иажәеинраалоу ироманԥәа «Абрыскьыл», «Ааԥыни анаԥәи» убас ирацәаҙаны. Урҭ ргьырак еиҭагоуп аурыс, ақырҭуа, ашәуа бызшәақәа рыла. Апоет ирҽиамҭақәа ирныԥшуеит аламыс, ауаѡра, аиѡызара ҳаҭыр ақәҵара, аиашара, ақьиара, Аԥсадгьыл азгәыбылра.

Иахьа Володиа Анқәаб Аԥсни уи анҭыҵи дызлеицырдыруа инапы иҵҵыз ирҽиамҭақәа инарываргылатәуп уи илаз аԥсуа иламыси ауаѡраҵәԥьеи. Ахаҵагә змаз, абырзенцәа р-Прометеи ицназгоз аԥсуаа ҳ-Абрыскьыл, дҭазаауеит наҙаҙа ҳхы-ҳгәы иԥанатҵ иара апоет ихаҭа дызлашәаҳәоз ихатәы бызшәа цқьа!

Сатҵанеи Гәашьа
Гәажәпҳа

* * * 31

Аԥсуаа ианырзыԥала ауаҕеимшхара – амҳаԥьырра, рыѡнқәа аҽҽаҳәа ибылуа, рахәушәа ираԥца ианыргоз аамҭазы рыԥсадгьыл иазырҳәон ашәа, рчабрақәа ирылаҳәаны иргон уаԥсҵәык-уаԥсҵәык рнышәнап, «аҿада шьақарла иахьдырчоз» Ҭырқәтәылан рыԥсымҭаз Аԥснытәи анышә хаа иафѡырц, ргәы иқәырԥсарц. Убас изҽыгәҳәаауаз ршьам, ҳшьам Аԥсны иашьҭоуп «анцәа иҵыԥ» ҳәа, уи иахҳәаангьы иҳәоуп алегенда: Анцәа амилаҭқәа зегьы ирзалихуан анхарҭа, ириҭон адгьыл. Амилаҭ рацәа рыдгьылқәа рызшаны «оф гәышьа» ҳәа иԥсы ааиҵекуаны дқьыԥаха, дгъаҵәыҕьаҵәуа диҭааит аԥсуа.

– Уабаԥаз уажәраанҙа, узымаазеи заа? – иҵиуеит азҵаара Анцәа.

– Асасцәа сҭан, зылԥха ҳамоу ухаҵкы, иныжьны сзымааит, иламысмызт, – иҳәан, аҭамзаареи аԥхашьареи иблақәа ир-

[31] Аг. «Бзыԥ», февраль 25, 1988. Ад. 4.

хыубаало, ҭаҟа даашьҭапшит аҧсуа. Анцәа игәаҧхеит Аҧсуа иҧхашьашьа, иламыс, ииташаз дгьыл ахьимамыз аҟнытә, ачашә дгьыл ҳәа иара ихазы иалихыз иитоит аҧсуа. Икьасаны дахьааз аҟынтәи дгьыл ҿаҵак рацәак иақәымгәыҷуаз аҧсуа ари еиҧш ачашә дгьыл аниба, игәыргьара ҳәаак амамызт, издыруамызт Анцәа иныҳәаҿа шышьҭихра.

Далагеит аҧсуа дыкәкәы-цыкәкәуа ачашә дгьыл хәыҷы аҟны анхара. Иҿиеит аҧсуаа ршьам Аҧсны, ҳарамрада Анцәа ириҵаз адгьыл хәыҷы иқәгьацеит, рҧашәқәа рҿеиҵырхт. Ирацәахеит ақыҵақәа, араионқәа.

Гәдоуҭа араион иатҵанакуа, зыхьӡ хара инаѡхьоу ақыҵақәа иреиуоуп: Лыхны, Дәырҧшь, Џьырхәа. Џьырхәа уалсны ушѡыхәно иааудҵахәмаруеит аҳауа цқьа, маҙажәак уанаҳәошәа улымҳа инҵахәыҵ-хәыҵуеит аҧша, уѡыхәноит Аҧҳәаса хәы, улаҧш нақәшәоит ҧштәы рацәала иқәҵоу сахьак, иагьанубаалоит «Аколнхара «Хәаҧ», бзиала шәаабеит» ҳәа. Абраҟа иаатуеит зчеиҧьыка цқьа знапы иқәгылоу, зҳауа цқьа еиҧш изѡыдоу, иҳалалу аҧсуа қыҵа Хәаҧ агәашәқәа.

Абраҟа, абри ашьха қыҵа хәыҷы аҟны ауп дахьиз апоет, апатриот иаша Владимир Ҧшьҟан-иҧа Анқәаб. Аброуп раҧхьаҙа ишьаҿа ахьеихигаз, абахә ҕьаз-ҕьазқәа дахьыргәыдҧшылаз, аброуп иахьиаҳаз еибаха-еибафо иқыҵа иалсны ицо аҙиас Еҕырҵа абжьы. Иҟалоит, ишьха ҙиас аибаха-еибафа бжьы акәзар игәы зырцҳафырыз.

Владимир Анқәаб! Володиа! Схәыҷы аахысиижьҭеи исаҳауеит ари ажәа, схы-сгәы хьтәы нбанла иҵасыѡхьан, дшысымбацызгьы, схәыҷтәы хшыѡла иҵысххьан ихаҿытә патреҭ. Абар, уи гәыла дшызбоз: «аукы, ихахәы ганкала иқәҳәаны, зегьы реилкаара иашьҭаз, ихьшь бла еиқәарақәа ҭыҧраарашәа, ахәыцра рхыҳәҳәала...»

1982 шықәса рзы Хәаҧтәи абжьаратә школ аҟны иҟан уаѡы ихамышҭшаз, аҵакы змаз аиҧылара ду. Имѡаҧган апоезиа амш ҳҟыҭантәи ашәҟәыѡѡцәа Никәала Ҳашыги Владимир Анқәаби, гәыпѡык рѡызцәеи алархәны. Абраҟоуп раҧхьаҙа дахьызбаз гәыла зхаҿсахьа ҭысхуаз Володиа, аброуп иахьсаҳа уи ибжьы ҿаца.

Зқыҵа гәакьа ашәҭра иаалагылаз ашкол ашҵа иқәибаауаз аргәыргьагақәа згәалаҟазаара шьҭырхыз Володиа, иѡызцәа рыгәҭа дгылан, длахҿыхҙа акы рзеиҵеиҳәон. Сара зныкгьы исымбацызт Володиа сшынихьыҧшыз еиҧш дыздырит. Абар зхаҿытә патреҭ ҭысхуаз ихаҵа. Иганаҿы игыланы ихәаҧшуаз ахәыҷқәа инапы ҳҳы иаақәишьын, дҳалалҙа даахҿаччеит, нас ихы наирхеит «бзиала шәаабеит» ҳәа ирҧылоз аҧшәмацәа рышҟа.

Убасҟантәи иччашьа, бжьы ҭарыла иқәгылашьа, какаҷҭас еихаԥсаны сгәаҭа зҽакәзыршаз иажәа ҷацакәа аанхеит сгәаҭан мшаҽены еиԥш иҳалалҙа, ихааҙа.

Володиа дызбаанҙагьы ихаҷытә патреҭ аҭыхраҷы исыцхраауан уи иҩымҭакәа. Сгәаҭанҙа илаганы саазхәыцуан, хшыҩ ҭарыла срыԥхьон ипоемакәа «Аапыни анаҟәи», «Асхыс». Издыруан «Асхыс» аҟны афырхаҭа хада иара автор ихаҭа шиакәыз, абри азы акәын иԥсҭазаараҷы иҭагылазаашьа цәгьа схаҭа салахәызшәа сзазхәыцуаз.

Владимир Анқәаб дшыхәычҙаз ихьҙаз аиаҭымра иахҟьаны ихигеит акыр мыҟәмыбара, акыр аамҭа махәҷа ҭәҭәала аԥхҙы нкаҟьо аус иуит аколнхараҟны, иара убас ашахтаҟны. Аҟәатәи аҳәынҭқарратә драматә театр аҟны арежиссиор ицхыраашьысгьы аус иухьан. Дшыхәыҷыз егьа мыҟәмабара изигазаргьы, егьа ԥьамыҭәа цәгьа дҭагылазаргьы аҵыхәтәан дазкылсит, дагьаԥсахеит аҵарауаҩ ҳәа ахьҙ аиура.

1987 шықәса. Ари ашықәс азы ааха ҭәҭәа ҟалеит аԥсуаа рзы, аԥсуа литературазы. Ари ашықәс азы алитератураҟны икыдшәеит еҵәак, дыԥсит алитература аеҵәаԥьаа рыгәҭа иалагылаз, згәы цҳафыруаз, гәеицамкра зқәыз, апатриот иаша Владимир Анқәаб. Аԥсцәаҳа дизҩеит акырынтә дахьцахьаз Аԥсадгьыл аҳҭнықалақь Москва.

Аԥсцәаҳа гәымбылԥьбара дҵиҟә-ҵиҟәуа дишьҭан акиносахьа ахәаԥшра данықналоз. Зхәыцрақәа рацәаз Володиа, иибаз акиносахьа изышьҭымхит, азхәыцра игәы ааннакылеит. Иԥсымҭазы, еиҳа ауаҩы даниҭахыз аамҭазы иааигәа-сигәа уаҩы дыҟамызт, дзаҵәын. Убри изаҵәра алеиҵәахырц акәхап иааигәа игылаз ашәаԥыԥьаԥ иҽеалаpԥсны изикыз. Издыруада усҟан игәы иҭаз, иазыҙырҩыда инижьырц ииҭахыз аҵыхәтәантәи иуасиаҭ ажәа. Издыруада иԥсымҭаз ииҽҟьазар ажәа «аиашара» аха изаҳада. Иҟалап уи иан длышьҭазар, аарцәыҟа аԥсҭазаара данизалымбаа, ныpцәыҟа хәыц-хәыц еимидарц дцазар, иҟалап…

Владимир Анқәаб иеиԥш аиаша иазықәпоз, зхы ақәызҵоз, зышьха ҙиас еиԥш згәы цҳафыруаз дмаҷын, дмаҷуп, аха иҟалап дмаҷымхаргьы.

Икыдшәеит аеҵәа, аха иацрыҵыз ацыԥхьқәа ахьнагҙеит зехьыԥьара.

Ицәеит алитератураҟны хәышҭаарак, аха уи ахәышҭаара иахылҵыз амцабз ицоуп ишцац еиԥш, ицаҳәцаҳәоит ишцаҳәцаҳәац еиԥш.

Гәында Ҳашыгԥҳа

Аҳҟәа

Шь. Царгәыш. Раԥхьатәи ашьаҷа..... 3
Ш. Ԥлиа. Гәыла ирԥхоу апоезиа..... 9
Р. Ҟапба. Бзыԥ аԥшаҳәа..... 16
Ш. Ҭәыцьба. Владимир Анҟәаб иҩымҭа «Абрыскьыл»..... 20
А. Зыхәба..... 21
В. Захарченко..... 22
Б. Гәыргәлиа. Абрыскьыл..... 24
Аредакциа аҟнытә..... 26
А. Аншба. Амифологиеи асахьаркыратә ҭабырги..... 29
Вл. Аҵнариа. Апоезиатә хаҷсахьа аҳәаақәа..... 40
А. Гогәуа. Аамҭа иахылҵуеит, аамҭа иԥнашәоит»..... 49
Вл. Анҟәаб. «Абрыскьыл» изку арецензиақәа рзы гәаанагарақәак..... 63
Аредакциа аҟнытә..... 78
Г. Ԥыкырԥҳа. «Ааԥыни анаҟәеи» иазкны..... 80
Н. Ҳашыг. Апоет иҭынхоит ажәа..... 81
Н. Ҳашыг. Уабацәа рҵеира Абираҟ шьҭых иукын»..... 88
Б. Гәыргәлиа. Аҩыза изы ажәа..... 90
Б. Гәыргәлиа. Зажәеи зуси еиҩымшәоз..... 95
Р. Ҟапба. Апоет-аҵарауаҩ»..... 103
Р. Ҟапба. Вл. Анҟәаб изы ажәа 105
Р. Ҟапба. Ацыха ҙыхьеиԥш зыԥсҭазаара цқьаз..... 110
Д. Лагучев. Слово о Владимире Анкваб 116
С. Зыхәба. Аеҭым икәакәар былуам..... 119
С. Зухба. Строки, согретые сердцем..... 136
Е. Бебиа. Апоет игәалашәаразы..... 139
Е. Бебиа. Иҭацәны иаанхоит уи иҭыԥ..... 141
Е. Бебиа. Штрихи из моей жизни..... 145
Д. Заҳҭариа. Иҷымцәаауа аԥхара..... 155
В. Амаршьан. Згәы ҭбааз апоет..... 156
Гә. Ԥыкырԥҳа. Имаапсаҙо агәы зызҭаз..... 159
А. Гогәуа. Уи иажәагьы ыҟан, иусгьы..... 162
Д. Аҧьыԥьал. Аиашара ԥсыс изхаз..... 165
М. Гәажәба. Хәаԥаа ҳ-Абрыскьыл..... 168
С. Кәарҷиаԥҳа. Зегьы згәы иҵхоз, ирыхьҙоз..... 169
О. Ԥлиаԥҳа. Аҩыза изын ажәакәак..... 172
М. Ломиа. Наунагҙа сгәалашәараҷ даанхеит»..... 173
А. Анҟәаб. Апатриотизм В. Анҟәаб ипоезиаҷы..... 175
А. Анҟәаб. Владимир Анҟәаб литератураҭцаашьык иаҳасабала..... 179
Л. Хьыбба. Анасыԥ..... 186
А. Гыцба. Инхеит ажәеинраала..... 191
Гә. Ԥыкырԥҳа..... 194
И. Барцыцԥҳа-Гыцба..... 200
Р. Арҧьениа..... 201
Д. Агрԥҳа..... 203
С. Гәажәԥҳа..... 203
Гә. Ҳашыгԥҳа..... 204

ЗЫШЬХА ЗИАС ЕИХЫМСЫҨЬУА

Владимир Анқәаб изкны

астатиақәа, арецензиақәа, агәалашәарақәа

НЕИССЯКАЕМЫЙ РОДНИК

О Владимире Анкваб

статьи, рецензий, воспоминания

На абхазском языке

Аредактор *А. Анқәаб*
Аккоректор *Ф. Быҭәба*
Асахьаҭыхѡы *Р. Габлиа*
Компиутерла аиқәыршәаѡ *Д. Гергиа*

Аформат 84х108/32.
Иҟаҵә. акь. бҕь. 6,5. Инықә. акь. бҕь. 11.
Аҿаҵапҟа №